

Vatra veche

9

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XV, nr. 9 (177) septembrie 2023 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Cimitirul vesel din Săpânța, Maramureș

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: NORA IUGA

SUMAR

Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitată: Nora Iuga/3
Proza literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/11
Chenar. Iulia Hasdeu de Crina Decusară Bocșan/12
Miezul unui ev aprins. Un Creangă bolșevizat, de Aurel Buzincu/13
Corespondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/15
Poeme de Dumitru Ichim/16
Memorialistică. Mircea Zăciu, Jurnalul, de Dorin Nădrău/17
Poeme de Gheorghe Jurcă/18
Niculae Gheran în oglinda corespondenței, de Rodica Lăzărescu/19
Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/20
Noi scene din viața literară, de Ion Lazu/21
Jurnal de prezență, de Ecaterina Țarălungă/22
Profetism național și dimensiune mesianică, de A.I. Brumaru/23
Eseu despre moarte, de Horia Ioan Groza/25
Iepurile șchiop, poem de Nicolae Băciut/28
Asterisc. Dacă metaforă nu e..., de Dumitru Hurubă/29
Cu Leviatanul pe umeri (Eugen Dorcescu), de Constantin Stancu/30
Universul liric al lui Ionel Rusu, de Ladislau Daradici/32
O cheie de la ușa Poeziei (Geta Lipovanciu), de Traian Vasilecău/33
Discurs liric cerebral (Carmen Tania Grigore), de Victor Rusu/35
Circulând pe pistă (Răzvan Ducan), de Simona Mișuțiu/35
O piersică pe gustul cititorului (Mihai Octavian Ioana), de Dumitru Hurubă/37
Lumină și poezie (Paulina Popa), de Elisabeta Bogătan/38
Poezia ca atitudine (Dumitru Hurubă), de Iulian Chivu/39
Terapia prin scris (Camelia Băciu), de Nicolae Suciuc/40
Rotirea neamurilor (Veronica Balaj), de Mirela-Ioana Dorcescu/42
Mai altfel despre personalități (Dumitru Hurubă), de Doina Bălțat/45
Despre „dezincărcenare” și „empătizare”... (Rodica Lăzărescu), de Zenovie Cârlușea/48
Fascinația amintirilor (Vasilica Grigoraș), de Ghiță Nazare/49
„Spațiul mioritic” în limba germană, de Hans Dama/50
Cartea zilelor noastre. Erori judiciare și pedeapsa cu moartea, de Adrian Simeanu/51
Restituiri literare. „Fantazianul” (Ion C. Pena), de Zenovie Cârlușea/52
Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan-Aurel Pop/55
Puncte de vedere. România de tranziție, de Magda Ursache/56
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/58
Inteligența artificială și credință, de Radu Șerban/59
Asterisc. Candela din suflet, de Radu Șerban/61
Ochean întors. La școală, de Maria Cecilia Nicu/63
„Profeți și zodii” (Aurelian Mihai), de Simona Mișuțiu/64
Îngenunchere, de Simona Mișuțiu/64
Starea prozei. Viața pe strada principală, de Silvia Urdea/67
Starea prozei. Un fluture mai puțin, de Marian Drumur/69
Revoluția franceză, între inevitabil și absurd, de Alex Măroiu/72
Povestea ciudată a lui Sören Kierkegaard și a Reginei Olsen, de Dorina Brândușa Landén/75
Poeme de Dumitru Mălin/77
Starea prozei. Buzunarul cu pantofi, de Gheorghe Andrei Neagu/78
Starea prozei, Vizita, de David Kimel/79
Protocoloale de la Toronto, de Eugen Mera/80
Ilustre din Cimitirul vesel, de Dorin Ștef/81
Stan Ioan Pătraș, în veșnicie/81
Povești despre muzicieni și artiști George Gershwin, de Veronica Pavel Lerner/82
Literatură și film. Căruțe, clopote și Bach..., de Alexandru Jurcan/83
Eveniment. Bedrosian despre Camus, de Adrian Simeanu/83
Muzica zilelor noastre. S-au dus și ei, vara asta..., de Adrian Simeanu/83
Catrene alergene, de Nicolae Mățaș/84
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/85
De la un clasic citire. Ștefan Alexandru/85
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/86
Panoramic cultural 2023. Septembrie/87
*** Poem de Bianca Marcovici/88

Mormântul lui Stan Ioan Pătraș (1908 – 1977), creatorul Cimitirului vesel din Săpânța

Număr ilustrat cu lucrări din Cimitirul vesel din Săpânța

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: NORA IUGA

Începem cu acest număr, publicarea unor podcasturi realizate de Ionuț Vulpescu, cu personalități ale vieții culturale românești, cu sentimentul că, oricât de seducătoare sunt imaginile, rămâne supremația cuvântului scris/tipărit.

Pe de altă parte, credem că publicarea acestor podcasturi sporește audiența, numărul și calitatea receptorilor, țintă, până la urmă, oricărui mesaj.

Îi mulțumesc lui Ionuț Vulpescu pentru onoarea de a răspunde invitației noastre de colaborare, având în vedere interesul pe care *Vatra veche* l-a manifestat de la începuturile sale (2009), pentru dialog.

„Avangarda cu Ionuț Vulpescu” e un altfel de „Vatra veche dialog”, rubrică fanion a publicației noastre. (Nicolae Băciut)

*

UN PODCAST DE EXCEPȚIE, DESPRE EROTISM, SEDUCȚIE, POEZIE ȘI VIAȚĂ

Are aproape 92 de ani, dar nu își arată deloc vârsta. A fost un copil crescut în prima parte a vârstei într-o Germanie nazistă, unde a cunoscut pentru prima dată frica. Apoi, ajunsă în România, copilăria ei a devenit o poveste de aspirații: visa să fie balerină, violonistă, actriță. Un prim-balerin a devenit fiul ei, vioara tatălui s-a dovedit a fi departe de priceperea ei, iar actriță nu a ajuns din vina lui Radu Beligan. Totuși, e una dintre cele mai cunoscute poete și traducătoare

ale țării noastre: Nora Iuga povestește, la microfonul Avangardei, ce înseamnă să trăiești între gândurile inimii tale și povestea celorlalți, cât de mare e altruismul traducătorului și cât de nemiloasă e suferința scriitorului atunci când se convertește în operă. Invitată la podcastul fostului ministru al Culturii, Ionuț Vulpescu, Nora Iuga mărturisește costurile avangardei sale: a fost acuzată sub comunism de erotism morbid și 8 ani a avut interdicția de a publica. S-a refugiat în traduceri, și a descoperit că romanul i se potrivește după această îndelungă asceză. Crede că la 90 de ani te poți îndrăgosti nevinovat, dar că marile iubiri se trăiesc toată viața, prin reprezentare, așa cum i-a spus cândva Nina Cassian într-un dialog pe care, pe alocuri, și-l reproșează. E o femeie căreia nu i-a fost frică de iubire, dar care a trăit cu conștiința că niciodată în dragoste nu poți cere prea mult. Soțul ei a fost cel cu care a împărțit patul și poezia și tocmai de aceea, amintirile lor sunt cele mai de preț pentru femeia și scriitoarea Nora Iuga. Acum, scrie la un roman epistolar, o scrisoare fluidă care trece de la un destinatar la altul, dar nu se termină niciodată, o scrisoare dedicată celor pe care Nora Iuga i-a iubit și îi iubește, pentru că dragostea e unul dintre puținele lucruri infinite pe lumea aceasta, alături de secrete. De ce inteligența poate fi mai ispititoare decât seducția, de ce omul renunță la instincte, de ce preludiul e un lux tot mai ratat în relațiile de dragoste și cât

de grea e singurătatea, aflăm chiar de la Nora Iuga, într-un podcast filmat cu generozitate în intimitatea casei ei, sanctuarul scrierilor sale.

De altfel, un episod fără pudibonderii gratuite.

Interviul integral poate fi urmărit accesând link-ul: <https://www.youtube.com/watch?v=EINZfYm6xqk>

Acasă, în intimitatea Norei Iuga.

Mitul traducătorului: „Lumea spunea: iată, Nora Iuga, cunoaște germană și suedeză. Și eu habar nu am de suedeză!”

Ionuț Vulpescu: Bună ziua la un nou episod al podcastului meu, *Avangarda, cu Ionuț Vulpescu*. Astăzi, un episod cu adevărat special, filmăm – și îi mulțumesc în mod deosebit că m-a primit; suntem în cartierul Titan din București, și discutăm cu un titan al literaturii române contemporane...

N.I.: Ah, nu! Ahaha!

I.V.: Știam, mizam pe această reacție! Scriitoarea Nora Iuga! Vă mulțumesc mult că ați acceptat invitația mea și că m-ați primit la dvs.

N.I.: E rândul meu acum să încep cu temele mele. Sigur că îmi face o mare plăcere că ați venit la mine, într-o primăvară atât de neașteptată! E o explozie de tinerețe afară și de frumusețe, și are o influență teribilă asupra mea această primăvară, și iată, trei bărbați la mine în casă e mare lucru, în această dimineață!→

IONUȚ VULPESCU

I.V.: Să știți că am fost în 2015, când Germania v-a răsplătit pentru extraordinarele traduceri pe care le-ați făcut din literatura și filosofia germană, eram în Guvern, eram ministrul Culturii, și am participat când ați primit Crucea de Merit – așa se cheamă distincția pe care ați primit-o din partea Germaniei.

N.I.: Exact!

I.V.: A fost o inițiativă, la vremea aceea, a Președintelui Joachim Gauck.

N.I.: Vai, ce bine v-ați documentat. Eu uitasem cum îl chema.

I.V.: Eram prezent. Cum ați primit momentul acela, din 2015?

N.I.: Oh, dar nici nu eram acolo. Mi-a fost trimisă, și mi-a înmănat această distincție ambasadorul. În țară am rămas. Dar pe urmă, imediat, la scurt timp, s-a gândit și Președintele nostru, Klaus Iohannis, să îmi dea o medalie, pentru merite deosebite și pentru poezie, evident, și mi-a fost înmănată cred că tot la Ambasadă, dacă nu mă înșel. Nu mai știu exact unde am fost invitată să o iau, de înmănat mi-a înmănat-o Iohannis, evident, dar nu mai știu unde eram. Probabil tot la ambasadă sau la Cotroceni? La Cotroceni mi-au dat, mi-am amintit.

I.V.: La Cotroceni. Episodul la care fac eu referire a fost la Ambasada Germaniei, pentru că era din partea statului german.

N.I.: Exact! E cum ați spus, dar nu îmi mai aminteam unde a fost distincția de la Iohannis, la Cotroceni!

I.V.: Ați tradus Jung, Günter Grass, Nietzsche. Aveți peste 50 de volume de traducere...

N.I.: Nu am atât de mult, am aproximativ 50 de volume. Pentru că nu le-am numărat exact pe toate.

I.V.: Mă refer la toate.

N.I.: Nu am tradus decât din germană și primul a fost un volum tradus din suedeză, ce volum era, Doamne, August Strindberg! Lumea care a vorbit despre această traducere, spunea întotdeauna, iată, Nora Iuga, bună cunoaștoare de germană și de suedeză! Și eu habar nu am de suedeză!

I.V.: Asta voiam să vă întreb!

N.I.: Eu am tradus cartea respectivă din germană! Dar, de obicei, nu prea se face treaba aceasta, ei nu au specificat că eu nu am tradus-o din suedeză, și lumea a crezut că vai, Nora Iuga mai vorbește și suedeză.

I.V.: Bun, deci ne-am lămurit că nu vorbiți suedeză.

N.I.: Nici vorbă!

Acuzată de regimul comunist de erotism morbid, pedepsită cu interdicție de publicare timp de 8 ani. Nora Iuga: „*Eu puteam să mor ca poet, pentru că mi s-a făcut o nedreptate îngrozitoare de care nu prea îmi place să vorbesc*”

I.V.: Bun, Nora Iuga, poetă, prozatoare, traducătoare. Când traduci, nu e o concesie pe care o face poetul și prozatorul, nu e un altruism nefericit, până la urmă?

N.I.: Altruism din partea cui?

I.V.: Din partea poetului, a prozatorului. Considerați că momentele acestea în care ați tradus au fost fericite în biografia dvs.?

N.I.: Au fost extraordinar de fericite și extrem de necesare. *Eu puteam să mor ca poet, pentru că mi s-a făcut o nedreptate îngrozitoare de care nu prea îmi place să vorbesc. Am primit, la un moment dat, când lucram la Editura Enciclopedică, o hârtie de la Consiliul Culturii, prin care eram înștiințată că nu mai am dreptul să public. Și ulterior am aflat care era motivul. Pentru erotism morbid. Era o prostie cât carul de mare. Sigur că totdeauna am avut în mine o dimensiune erotică destul de accentuată, dar morbidă... nu cred că am fost niciodată. Și vă dați seama că am primit interdicție de publicare 8 ani de zile.* Ce puteam eu să fac ca să mă salvez ca scriitor, dacă 8 ani nu aveam voie să public nicio carte de a mea? Atunci am avut norocul uriaș – limba germană m-a salvat din multe situații, că m-am apucat de tradus. Traducerea e, dacă vreți, tot munca scriitorului, și a fost nemaipomenit. Pentru că prin traducerea atâtor romane bune din limba germană, eu am fost atrasă spre proză. Iată că, în timp, după ce mi s-a ridicat interdicția, am început să scriu romane. Și cu

Sexagenara și tânărul cred că am avut cel mai mare succes.

I.V.: O răzbanare peste timp, față de acea pudibonderie.

N.I.: Exact!

La 13 ani descoperă colecția Femeilor celebre. Nora Iuga: „*Eram înnebunită și nu îmi doream altceva decât să devin femeie celebră și să mor decapitată, fiindcă toate mureau decapitate.*”

I.V.: E adevărat că prima dvs. poezie a plecat din cântecul de vioară al tatălui dvs.?

N.I.: Da, exact, e foarte adevărat! Uite, mă bucur că țin minte ziua aceea minunată de primăvară. Eram la Sibiu. Sibiu, pentru mine, reprezintă aproape toate momentele fericite, neașteptate, care se leagă de tinerețe și de îndrăgostire. Era într-o zi de primăvară, cred că era aprilie, eram în bucătărie, și la o masă, citeam colecția *Femeilor celebre*. La 13 ani, am descoperit-o pe undeva, într-un colț de bucătărie, era un teanc de colecția *Femeilor celebre*, eram înnebunită și nu îmi doream altceva decât să devin femeie celebră și să mor decapitată, fiindcă toate mureau decapitate. Da... a fost o perioadă foarte interesantă. Ei, și tata cânta alături, că nu aveam decât o cameră, și în acel dormitor, tata cânta la vioară. Își făcea exercițiile. Era, țin minte, o sonată foarte frumoasă, a unui compozitor maghiar, Jenő Hubay, se numea, iacă-tă, ce bine că țin minte asta, era ceva, *Zborul cărăbușului* sau *Zborul albinei*, sau *Divine* se chema, nu mai țin minte exact numele, și îmi plăcea foarte tare melodia aceea. Eram în bucătărie. La un moment dat, am găsit o foaie de hârtie, ceva, pe acolo, și am început să scriu o poezie, o poezie absolut penibilă pentru un om din ziua de astăzi, dar oricum, era o poezie. Mai țin minte versurile.

I.V.: Vă rog!

N.I.: Ia să vedem dacă nu pot să am un stop. „Lunca iar a înverzit / Și pomii au înflorit./ După multă așteptare/ A venit iar Prințul Soare./ El se plimbă prin poiene/ În caleașca-i aurită./ Și mângâie peste gene/ O copilă adormită.” Am dat examenul și am reușit!

Radu Beligan, vinovat că a oprit drumul Norei Iuga ca actriță? Cum vede Nora Iuga relația dintre →

actori și scriitori? „Astea două categorii nu știu de ce, se mănâncă atât de tare, în loc să se iubească.”

I.V.: Ați reușit! Așa cum nu ați reușit la teatru mai târziu. Am văzut într-o „Scrisoare către publicul meu” – așa scrieți, și am văzut în final, într-o notă, am aflat că ați vrut să deveniți... spuneți așa: „Actorii mă iubesc mai mult decât mă iubesc scriitorii, dar nu s-a întâmplat lucrul acesta când Radu Beligan a fost Președintele Comisiei de admitere la Teatru”. Ați vrut să fiți actriță.

N.I.: Foarte tare. Am visat o viață întreagă, și acum regret că nu am devenit actriță. Cred că aș fi făcut față bine. Dar cred că m-ar fi mâncat și mai tare decât scriitorii. Astea două categorii nu știu de ce, se mănâncă atât de tare, în loc să se iubească. Ar trebui să se iubească. Pentru că sunt altfel decât toată lumea...

Prea multă iubire de sine strică pentru artiști și scriitori.

Convingerea Norei Iuga: artistul, mai aproape de Dumnezeu decât omul de rând

I.V.: De ce sunt altfel? Scriitorii și actorii sunt altfel?

N.I.: Nu între ei. Față de omul normal, ca să zic așa. *Totdeauna, artistul și poetul, care și el e un artist, poate superior actorului, nu știu, dar nu cred că există diferențe de genul acesta, dar ei au o dimensiune interioară mai accentuată decât restul oamenilor. Artistul, sunt convinsă, artistul născut și nu făcut are această scânteie în el. Artistul ajunge mai repede la Dumnezeu decât omul de rând. Omul de rând ajunge prin bunătațe, prin cinste, mai puțin prin cultură, fiind un om simplu. Dar artistul are un talent în plus, are o dimensiune în plus, sunt sigură de asta.*

I.V.: De ce nu se iubesc între ei așa cum sunt?

N.I.: Cine, actorii? Artiștii?

I.V.: Sau scriitorii?

N.I.: Vai, se invidiază de nu mai pot. Tocmai fiindcă se iubesc prea mult și, vorba dvs., nu au cum să se mai iubească și între ei, dacă se iubesc pe ei înșiși. Vă dați seama, se urăsc mai degrabă între ei, dacă se iubesc prea mult pe sine.

I.V.: Dar nu ați vrut să fiți numai actriță, ați vrut să fiți și balerină. Ați vrut să fiți o Maya Pli-

setskaya a României.

N.I.: Da, mama e de vină, fiindcă mama era balerină la Operă, nu? Tata era violonist. M-am născut dintr-o familie de artiști. Eu am vrut să devin actriță, deci iacă-tă, și a ieșit o poetă, dar poetul ce e, nu e și poetul un artist?

Nora Iuga, la 90 de ani: „Eu mă simt foarte tare fetiță”

I.V.: Când ați scris *Fetița cu o mie de riduri*, la ce v-ați gândit?

N.I.: Foarte simplu... *Mi-e cam rușine să zic asta, arătându-mi vârsta, dar eu mă simt foarte tare fetiță. Foarte tare! Am rămas așa, ca atunci, pe dinăuntru, știi?! Cum era aia, din spate liceu, din față muzeu!*

I.V.: Astea sunt ridurile!

N.I.: Da, da, da, astea sunt ridurile.

Visul Norei Iuga de a fi balerină, trăit prin fiul ei, prim balerin la Operă

I.V.: Spuneți undeva că ați vrut să vă faceți balerină și ați vrut să fiți o Maya Plisetskaya. Dar ați avut șansa, pentru că în familie, băiatul dvs. a făcut balet.

N.I.: Exact! Băiatul meu era fermecat de poveștile mamei, care îi spunea de spectacolele în care a dansat, și sigur că l-am dus la Operă, la Teatru, tot timpul a păstrat legătura cu scena. Și Tiberiu chiar a ajuns un balerin, mulțumesc cerului că a avut acest talent până la urmă, fiindcă simțea că poate să fie un balerin bun. Și a ajuns prim balerin la Operă și m-am mândrit foarte mult cu asta.

Treimea Norei Iuga: iubirea, poezia și copilul. De ce crede scriitoarea că nu ar fi putut fi o violonistă bună?

I.V.: Spuneți undeva că esențiale, în viața dvs. au fost iubirea, poezia și copilul. Dar e ceva ce v-a lipsit și ați fi vrut să aveți, pe lângă aceste trei lucruri?

N.I.: *Ia uite, m-ați redus la tăcere... am impresia că am primit tot ce mi-am dorit. Nu am dorit lucruri imposibile, am fost foarte modestă, toată viața, deși am fost conștientă că sunt un artist talentat, și puteam să fiu multilateral. Aș fi putut să devin actriță, balerină, dar părinții mei au vrut să devin violonistă, după tata, și asta nu mi-a plăcut, nu că nu îmi place muzica, dar să înveți vioara este îngrozitor de greu. Și m-am chinuit câțiva ani, și tata s-a chinuit și mai rău cu mine. Și până la urmă am câștigat eu, că tata a zis: „Bine, las-o baltă, că nu te mai chinuiesc cu vioara.” Am renunțat eu și el a câștigat partida. Cred că n-aș fi fost o violonistă bună. Nu aș zice viorist, pentru că pe vremea când eram eu copil se spunea viorist, nu violonist. Și Sava, la televizor, într-o emisiune, a remarcat acest lucru, și m-a uns pe inimă, așa, când am auzit viorist, că noi spuneam că tata e viorist. Nu era peiorativ.*

I.V.: Vorbiți de Serata muzicală TV, care era un reper pentru generații întregi.

N.I.: Serata lui Sava, da.

Fast-love și seducție, pentru Nora Iuga: „Nu am fost o femeie frigidă la viața mea, dar mi se pare că preludiul e mult mai important. Îmi pare foarte rău că atât de repede ajungi în pat astăzi.”

I.V.: Vorbiți mereu despre iubire ca element fundamental. Cum a iubit Nora Iuga?

N.I.: Ei bine, era un fel de a iubi foarte diferit de iubirea de astăzi. *Îmi e rușine să spun lucrurile astea, pentru că oamenii vor spune, ia uite, și Nora Iuga, care era atât de revoluționară, a devenit o păpădie conservatoare imposibilă, dar se întâmplă ceva. Adică, cred că societatea pierde o dimensiune esențială. Mi-e foarte frică, așa cum moare poezia, moare și iubirea. Se aleargă îngrozitor de tare, numai după plăcerile trupului, care, evident, sunt esențiale. →*

Că nu am fost o femeie frigidă, feri-te-ar sfântul, la viața mea, dar mie mi se pare că preludiul într-o iubire, este mult mai important. Și legăturile care se fac dinăuntru sunt exact așa cum scrii o poezie. Acelea îți sunt dictate. Nu știu de unde îți vin. E o voce interioară sau o voce superioară, foarte înaltă, care coboară în tine atunci când te îndrăgostești de un om numai din priviri. E, nu știu, îmi pare foarte rău că atât de repede ajungi în pat. Ar trebui să lași să se adâncească sentimentul înainte de a ajunge la momentul suprem. Asta e. Probabil ține de vârstă această problemă a mea. La mine așa a fost întotdeauna. A durat mult până s-a copt bine pepele.

Veșnic purtătoare de iubire.

Nora Iuga: „*Dacă apuc 100 de ani, eu tot îndrăgostită voi muri*”

I.V.: Spuneți undeva că sentimentul de iubire se naște odată cu sentimentul poeziei.

N.I.: Aș zice invers. Cred că sentimentul poeziei se naște odată cu sentimentul iubirii. Întotdeauna am scris cel mai mult și cei mai bine când eram îndrăgostită. Din cauza asta, probabil, poeziile mele nu sunt foarte tragice sau foarte negre. Sunt, în general, un om cu un temperament vioi, încă, și sinceră să fiu, deși e rușinos la 93 de ani să spui că te simți încă tânăr, dar eu chiar mă simt tânără. Îmi place viața, dar cum să îți placă viața dacă nu îți place iubirea? Eu și acum, amintirile mele de pe vremea când eram îndrăgostită... de ce să zic „de pe vremea”? Că mie mi se pare că eu, pe dinăuntru, sunt îndrăgostită până la moarte. Cred că dacă apuc 100 de ani, eu tot îndrăgostită voi muri.

Nora Iuga către Nina Cassian: „*Cum reacționezi când vezi că niciun bărbat nu te mai adulmecă?*”

I.V.: Și redați într-un interviu, am văzut undeva o discuție, pe care ați avut-o cândva cu Nina Cassian.

N.I.: Ah, da!

I.V.: Care era mai în vârstă, avea cu 7-8 ani mai mult ca dvs.

N.I.: Da, cam așa...

I.V.: Dvs. o puneți în încurcătură...

N.I.: Am fost foarte obraznică...

I.V.: Frustă. Vă amintiți discuția...

N.I.: Da, sigur că da, am fost foarte obraznică. Am spus: „*Dragă Nina, spune, cum reacționezi când vezi că niciun bărbat nu te mai adulmecă?*” Chiar cuvântul acesta, mizerabil, murdar, l-am folosit. Dar eram destul de bune prietene. Și atunci Nina știu că mi-a răspuns, dar uite ce rău îmi pare că nu mai țin minte vorba pe care am folosit-o.

Ce înseamnă iubirea prin reprezentare? Explicația Norei Iuga

I.V.: V-o spun eu: „*Iubirea se trăiește până la moarte, prin reprezentare.*”

N.I.: Prin reprezentare! Exact! Uite că nu îmi venea cuvântul reprezentare în minte. Exact! Acum sunt mult mai bătrână decât era Nina Cassian, săraca, când s-a dus, și îmi dau seama ce teribilă dreptate a avut când mi-a zis cuvintele acelea. Pentru că prin reprezentare, se poate, într-adevăr, trăi iubirea, la modul cel mai sensibil, senzitiv, cu puțință, stând pur și simplu cu ochii închiși în pat și imaginându-ți acele clipe.

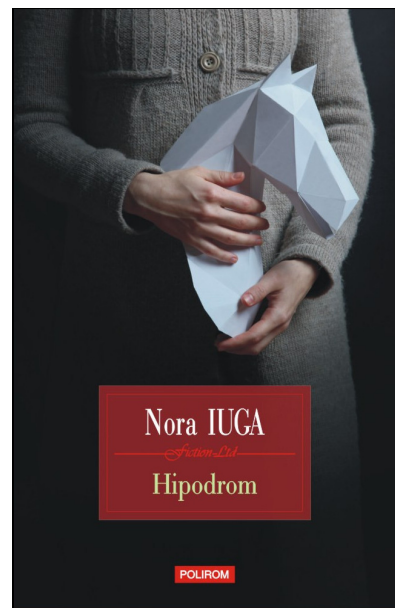
I.V.: Asta e reprezentarea.

N.I.: Da, cred că asta e reprezentarea. Bine, că te poți îndrăgosti de un băiat tânăr, de un adolescent frumos, da, dar te îndrăgostești de el la 90 de ani ca și când te-ai îndrăgosti de un bibelou sau de o păpușă, sau... Asta se poate întâmpla, vine dintr-un simț estetic, o vibrație, exact cum faci poezie. Dar cealaltă, a trupului, e altfel, acolo poți să te gândești să îți amintești acele momente și să le retrăiești.

Memoria, singura care te poate smulge din tine. Nora Iuga, despre o viață trăită prin bibliotecă

I.V.: Cât de importantă e memoria pentru un om?

N.I.: O, Doamne! Nici nu vreau să vorbesc despre asta, că la vârsta aceasta oricând mă pot aștepta, și deja își arată colții. Dar cred că e îngrozitor, nu mai ești tu. Nu mai ești tu! Și mai ales dacă ai stat o viață întreagă prin bibliotecă, și ai citit enorm de multe cărți, și la un moment dat îți dai seama că nu îți mai amintești nimic din ce ai înmagazinat de-a lungul a atâția zeci de ani, e îngrozitor! Nu mai ai nimic, nu mai ești tu. Cineva te smulge din tine. E groaznic!

I.V.: Oamenii inteligenți uită mai ușor, mai repede, decât ceilalți, care nu au înmagazinat nimic toată viața lor?

N.I.: Ce bună întrebare, ce interesantă întrebare îmi pui... nu m-am gândit niciodată, dar cred că de fapt așa ar fi, cum spuneți, deoarece, cu cât înmagazinezi mai mult, ceva se umple până la refuz și dă pe afară. Și atunci oala cu supă pusă pe o flăcără mare începe să se reverse peste marginile ei. Până când ajunge de se prinde de fundul vasului. E foarte dureros, când știi că o viață întreagă ai tot acumulat, ai tot acumulat, și dintr-o dată vezi că nu mai găsești nimic acolo, pe fundul vasului. E rău. E rău! Cred că e pierderea cea mai mare înainte de pierderea vieții propriu zise.

Cea mai mare iubire din viața Norei Iuga: „*A murit la 58 de ani. Noi doi am împărțit patul și poezia împreună. Nu îmi amintesc ceva mai minunat!*”

I.V.: Am vorbit teoretic despre iubire, dar care a fost cea mai mare iubire a vieții dvs?

N.I.: Bine, cu bărbatul meu am avut un noroc extraordinar. Am avut un bărbat căruia nu pot să îi reproșez absolut nimic decât faptul că a plecat la 58 de ani, dar era altfel de iubire, iubirea asta, care a ajuns la o familie. Ne-a legat, evident, și copilul. El era un om absolut deosebit. Eu îi datorez foarte mult, ca poetă, lui Nino, care scria înaintea mea, mai mult →

decât mine și mult mai bine, și rămân cu ideea aceasta: era cel mai modest om pe care l-am întâlnit vreodată. Nu prea ieșea în societate, nu avea prieteni, eram numai noi între noi. Conviețuirea noastră în doi s-a limitat exact la acest lucru. Ori ne citeam poeziile pe care le scriam, și ne încurajam și ni se păreau teribile, pentru că eu înainte de a-l cunoaște pe Nino nu am scris poezie decât ceea ce am recitat aici și pe urmă am zis, vai, astea sunt poezii tâmpite de tot, lasă-te! De când eram de 12 ani mi-am dat seama că nu e ceva acolo. Și întâlnindu-l pe bărbatul meu, când aveam, de acum, vreo 30 de ani, el, care scria foarte bine, la un cenaclu literar se întâmpla acest lucru, m-a atras foarte tare și prin versurile lui și, mă rog, îmi plăcea că era atât de tăcut, și noi doi am împărțit poezia și patul împreună, nu îmi amintesc de ceva mai minunat, și l-am iubit foarte mult pe Nino, dar era altfel de iubire! Era o iubire bazată pe înțelegere, pe afinități, dar am trăit o întâmplare foarte interesantă, la Sibiu. Era înainte de a mă fi căsătorit. Eu eram profesoară, în primul an de învățământ, la Școala generală nr. 1 de limbă germană. Și acolo, mergând pe strada principală din Sibiu, într-o seară, uitându-mă într-o vitrină cu blănuri, a trecut pe lângă mine un băiat. Eu aveam 23 de ani, primul an de învățământ. Iar băiatul acela, după ce ne-am cunoscut, am aflat că avea și el vreo 20. Pentru că după aceea ne-am revăzut la bibliotecă, pe Șaguna, cred, era biblioteca din Sibiu, și acolo l-am revăzut. Da! Momentul în care ni s-au întâlnit privirile, în seara aceea, eu nu îl uit nici acum, era un băiat înalt, foarte slab, foarte palid, parcă vorbesc de Toma Nour, din Eminescu. Îl aveam în față! Avea trăsături foarte frumoase, dar nu feminine, și nici foarte masculine, era așa, un fel de luceafăr... Pe urmă l-am revăzut la bibliotecă, și la un moment dat, plecând de la bibliotecă, am văzut că și el și-a dus cărțile pe care le avea, și a venit după mine. A ajuns după mine, eu aveam probabil cursuri la școală. Am intrat în vorbă. Știu că m-am oprit în fața unei vitrine cu flori, el a venit în spatele meu și mi-a spus: „Domnișoarei îi plac poeziile și florile?” Și așa a început... Ne vedeam. Bine, am scris mult despre această iubire, care a fost foarte frumoasă, și împlinită, și a durat niște

ani. A venit și în București, a făcut Facultatea de Drept, a devenit avocat... S-a stabilit în Brașov. Nu ne-am mai văzut de la un moment dat, și când m-am dus ultima dată în Brașov, acum un an, am cunoscut o brașoveancă, și văzând că nu îl întâlnesc pe Silviu – îl chema Silviu – am zis probabil că îl cunoaște, o fi auzit de ea. Am vrut să mă interesez ce face și am întrebat-o: „Îl cunoașteți cumva pe avocatul Silviu Jecu?” Și doamna aceea zice: „Sigur că da, cine nu îl cunoaște pe Silviu Jecu. Parcă îl văd așa, un domn foarte fin și elegant, purta un mantou negru până la gleznă”. Pe urmă îmi spune: „Da, săracul, a murit anul trecut!” Când am auzit chestia asta, am început să plâng, din senin. Da... cred că acesta a fost cel mai interesant partener al meu, ca să zic așa. Pentru că aveam impresia că semănăm și fizic. Aveam impresia că semănăm fizic. Înalt, slab, palid, ochii negri... Era un fel de luceafăr.

Nora Iuga, îndrăgostită de mai multe ori în viață. „Eu nu am cerut niciodată prea mult.”

I.V.: Cum trebuie să semene? Ce asemănări trebuie să aibă doi oameni împreună ca să reziste în timp? Ce îi ține, ce îi păstrează?

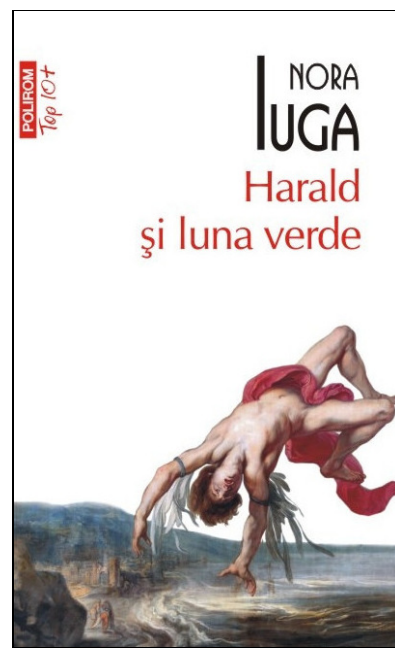
N.I.: Nu are voie nimeni să ceară prea mult de la celălalt. Sunt convinsă de asta. Dacă într-adevăr simte că omul acela i-a fost dăruit, că așa încep marile iubiri, atunci ar trebui să își primească darul așa cum e. *Eu nu am cerut niciodată prea mult, nu numai de la bărbatul de care m-am îndrăgostit, să zicem, că m-am îndrăgostit și eu de mai multe ori la viața mea, dar nu am cerut niciodată prea mult. Și bărbații pe care i-am întâlnit în viața mea, toți s-au purtat ireproșabil cu mine. Mult mai bine decât bunele mele prietene, așa că eu iubesc bărbații până la moarte! Îmi plac femeile mult mai puțin.*

I.V.: În timpul vieții...

N.I.: Ahahaha!

Relația platonică, epistolară, a Norei Iuga

I.V.: Pe femei le iubiți acum. Dar dincolo de Nino, și de Silviu, pe care l-ați evocat acum, știu că ați avut ceea ce se cheamă o relație platonică, una consumată prin scrisori, vreme de 40 de ani, cu

cineva. De ce unele iubiri nu se întâmplă, și rămân așa?

N.I.: Ia uite! Dar nu îmi amintesc! Serios, sunt uluită, am avut eu o iubire consumată?

I.V.: Ați scris, un epistolar, da.

N.I.: Dar eu acum scriu asta! Se întâmplă ceva uluitor. M-am hotărât să scriu o carte, o scrisoare continuă, care trece, însă, de la un bărbat la altul, fără să se oprească niciodată.... *Dragă Silviu, pa-pa-pam, pa-pa-pam!... Dragă Liviu, Dragă Nino, Dragă... și merge continuu, așa, eu tot spunând tot felul de minuni. Adică asta e cartea pe care o proiectez, o aveam, chiar pe masă. Dar nu îmi amintesc să fi scris deja acest lucru. Am o parte, dar în orice caz nu am publicat-o!*

I.V.: Anticipăm, uite că suntem în laboratorul de creație al Norei Iuga.

N.I.: Foarte interesant! Se întâmplă lucruri neașteptate, care ne vin de undeva, nu știu de unde.

I.V.: Nu știm. Din vis, cine știe, din imaginar, din poezie!

N.I.: E bine zis din vis. Și visul e un teritoriu foarte interesant, care ar trebui sondat. Cine se mai hrănește cu vise în ziua de azi?

I.V.: Unde ne sunt visătorii, nu?

N.I.: Da, exact!

De ce crede Nora Iuga că omul se depărtează tot mai mult de instinct?

I.V.: Spuneți undeva, și sunt foarte sigur de asta, am citit →

Într-un interviu din urmă cu câțiva ani: „Instinctul sexual e mai inteligent decât inteligența însăși!”

N.I.: Da, e adevărat, asta i-a înnebunit pe nemți când eram acolo, și de fiecare dată când mă invitau să vorbesc publicului puneau această întrebare și mă puneau în încurcătură. E foarte greu de explicat, dar instinctul sexual, mai ales când e vorba de crearea unei relații, acolo, nu știi de unde vine brusc această atracție, care exact de acolo vine. *Instinctul sexual este, poate, cel mai puternic, pentru că îți arată un drum, adică te conduce, ca la animale, cum ele se atrag după miros. Instinctul sexual te duce clar la un bărbat care îți poate corespunde. Dar eu nu mă refer acum doar la pat. Ci în general. În toată componența, în toată alcătuirea ta interioară, e foarte interesantă chestia asta, deși se poate termina foarte rău, chiar dacă ești atras. Există ceva care te mână, vine din altă parte atracția asta. De asta mi se pare interesant, tot instinctul lucrează aici foarte tare. Mie îmi pare foarte rău că omul se distanțează tot mai mult de instinct, omul calcă instinctul în picioare cu toate descoperirile astea minunate și cu robotica asta de care îmi e frică îngrozitor.*

I.V.: Vă e frică de inteligența artificială?

N.I.: Da, foarte tare!

Nora Iuga, despre Inteligența Artificială: „Mi se pare îngrozitor că oamenii vor să fie mai inteligenți decât instinctul, asta e o luptă deschisă între om și Dumnezeu”

I.V.: Ce ați întreba-o? Ce întrebare ar pune Nora Iuga inteligenței artificiale?

N.I.: Îmi e foarte greu să pun această întrebare, pentru că vezi, dragul meu, eu întotdeauna mi-am iubit instinctul, și mie mi se pare îngrozitor că oamenii vor să fie mai inteligenți decât instinctul, și asta e o luptă deschisă între om și Dumnezeu. Când spun Dumnezeu, nu spun din punct de vedere religios, doctrinar, că nu le am pe astea, dar există un sentiment foarte ascuns și foarte profund pe care nu ar trebui să îl călcăm în picioare. Asta nu înseamnă că sunt exagerat de credincioasă. Îmi fac cruce noaptea înainte de a mă culca, dar la biserică nu mă prea duc. Sunt anumite valori extraordinare în

mine pe care nu mi le pot înăbuși mergând cu mine prin lumea asta, până la 93 de ani, și îmi pare rău când văd că se șterg cu buretele de pe tablă așa de ușor, dar eu nu o renunț niciodată la ele.

Rugăciunea și poezia: două dintre lucrurile care nu se învață pe acest pământ

I.V.: E o relație, o legătură între poezie și rugăciune?

N.I.: Cred că e o legătură și depinde, rugăciunea aceea, pe care o înveți, e foarte departe de poezie, cum nici poezia nu se poate învăța. *Rugăciunea nu se învață, poezia nu se învață, deși catolicii ar fi de altă părere. Dar există în noi, cei care au acest instinct pronunțat, chiar dacă nu îl vezi, dar îl simți. Nu se poate, tot ce există pe lumea asta a pornit de la o sămânță mică, mică, și sămânța aia nu știi de unde vine și nu o să știm niciodată...*

Cui i-a fost teamă să publice scrisorile de om îndrăgostit ale lui Emil Cioran?

I.V.: Pentru că am vorbit de germană și de traducerile dvs. Ați tradus o carte, *Pentru nimic în lume, O iubire a lui Cioran*. Voiam să vă întreb: e Cioran din aceste scrisori de iubire mai uman decât filosoful Emil Cioran?

N.I.: Cred că da. Da! Cred că da, era în schimbul acela de scrisori care

ne-a surprins foarte tare pe toți. Când m-am dus la domnul Liiceanu nu a vrut să publice acea traducere, adică se temeau foarte mult oamenii să nu îl arate pe Cioran într-o lumină proastă, pentru că această Friedgard Thoma, cu care a avut el o relație, ca tot omul, da, e mult mai uman. Fiindcă de aici am pornit, mi-ați pus această întrebare. Categorie. E aproape de nerecunoscut Cioran. Ajungi să îl compătimești. Mie mi-a fost foarte drag Cioran și atunci, și când era rece și rău, și acuza tot ce există în jurul lui. Și pe poezi nu îi privea cu ochi foarte buni, din câte îmi amintesc, vag.

Nora Iuga, după pandemie:
„Totdeauna m-am ferit de singurătate”

I.V.: Cum ați trăit pandemia, ce înseamnă singurătatea pentru dvs.?

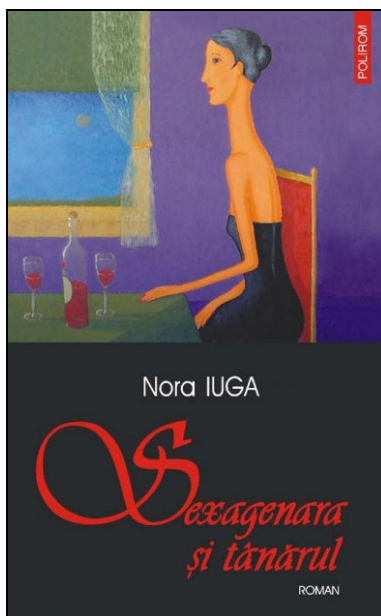
N.I.: Oh! Ce frumoasă întrebare mi-ai pus! Totdeauna m-am ferit de singurătate, mi-a plăcut să am oameni în jurul meu. Dar venind pandemia, sigur că da, speriată, m-am zăvorât în casă, și neavând prieteni, pentru că atunci când am ajuns la 90 de ani, toți m-au părăsit, și atunci am stat singurică, mulțumesc lui Dumnezeu că mai am picioare bune și puteam să îmi procur singură tot ce îmi trebuia. Copiii nu sunt în București, sunt în altă parte, și sunt totalmente singură. M-am condamnat la o singurătate totală. Am descoperit calitățile uriașe, virtuțile nemaipomenite ale singurătății. Și mergeam prin casă singură, vorbesc singură prin casă, din cauza asta, mă cert cu televizorul tot timpul, cu political șamd, sunt foarte caraghioasă, râd de mine, că am ajuns așa o babă îngrozitoare care vorbește singură pe stradă...

I.V.: Vă alintați așa.

N.I.: Nu, nu, sunt foarte conștientă că nu sunt ca oamenii de vârsta mea, și asta îmi place, dar na, nu se poate trece peste amănuntul ăsta, care e vizibil.

I.V.: Singurătatea, cum o vedeți?

N.I.: Ah, da, am descoperit vraja, farmecul uluitor al singurătății. Caraghios este că am început să mă compar cu Nietzsche și cu toți aceia care au plecat din lume și s-au retras, într-o singurătate absolută și după un timp de ucenicie la porțile singurătății s-au întors printre oameni să le spună tot ce au acumulat în perioada de →

singurătate. Asta e o chestiune foarte interesantă. Cât de mult te descoperi în singurătatea ta proprie.

I.V.: Când te părăsesc prietenii?

N.I.: Eu am constatat asta așa, de pe la 80 și ceva de ani.

I.V.: Din pricina vârstei?

N.I.: Nu știu, că nu am avut ocazia să îi întreb de ce m-au părăsit. Pentru că vedeți, totuși, cu mine se mai poate discuta cum discuți cu un om normal.

Picioare ca ale lui Marlene Dietrich

I.V.: Vă țin picioarele, cum spuneți... Cine v-a spus că aveți picioarele ca ale lui Marlene Dietrich?

N.I.: Ei, mi-au zis mai mulți, dar mai mult femeile decât bărbații, nu știu de ce.

Eu nu mă rușinez, mă și laud, prin ceea ce scriu, cu picioarele mele, și mă tot rog la Dumnezeu să nu îmi ia picioarele. Sigur că e foarte important când ești singur să poți să te mai și duci la alimentară să îți cumperi ceva de mâncare.

Rugăciunea Norei Iuga: „Doamne, nu îmi lua picioarele și creierul!”

I.V.: Ce e mai important să ai, mintea întregă sau picioarele tefere?

N.I.: Ia uite-te, ce minune, spuneți ce am spus eu în ultimele mele scrisori pe care le scriu, „Doamne, nu îmi lua picioarele și creierul”, adică mie mi se pare exact tot ce e mai important pe lumea asta.

I.V.: Să știți că am avut emoții la începutul discuției noastre, acum, dacă v-am întrebat din viitoarea carte pe care nu am citit-o – ușor, ușor mi-am revenit, nu mai am emoțiile de la început...

N.I.: Cum să aveți emoții? E o plăcere să discute cineva cu dvs... Și noi doi văd că ne înțelegem foarte bine.

Seducție și feminitate, prin ochii Norei Iuga: „Pe vremuri, femeile erau mult mai feminine decât astăzi, deși astăzi feminismul e în floare.”

I.V.: Spuneți undeva: „Întotdeauna mi-am imaginat că o femeie ar trebui să își însușească ceva din misterul pisicilor. Să fie languroasă, atrăgătoare, seducătoare, inteligentă, rea, când

nu te aștepți, să știe să te ducă de nas, ca să te determine să îi faci pe plac.” Vorbiți despre seducție. Ce înseamnă seducția pentru Nora Iuga?

N.I.: Bine, și asta este tot ceva înmăscut. O ai sau nu o ai. Nu trebuie să fii frumoasă ca să ai seducție. Eu cred că am moștenit-o de undeva, dar am și învățat-o de la mama. Mama avea o seducție nemaipomenită. Știa să zâmbească, să se îmbrace într-un anume fel. Nici cu stridențe, nici ca toată lumea, să fie parșivă. Adică „du-te-ncolo, vino-ncoace, stai frumos și nu-mi da pace.” Sunt foarte multe lucruri. Să aibă o senzualitate accentuată dar să nu și-o arate decât în momentele propice. Să aibă o doză de răceală destul de accentuată și de mândrie.

Sunt multe lucruri pe care le-am învățat de la bunicele mele, nici măcar de la mama mea, mult mai departe. Pe vremuri, femeile erau mult mai feminine decât astăzi, deși astăzi feminismul e în floare.

Dar femeile din timpul bunicilor mei cred că reușeau să atragă mult mai bine bărbații decât femeile din ziua de azi.

I.V.: E o femeie care v-a inspirat, așa, aveți un model feminin?

N.I.: Am! Îmi plăcea Marlene Dietrich, dar asta din cauza picioarelor. O femeie care m-a inspirat... Nu. Nu m-a inspirat nicio femeie, pentru că nu îmi plac femeile. Probabil că v-ați dat seama... Nici n-am avut, decât două prietene, Adela Greceanu, întotdeauna, fete mult mai tinere decât mine, și Corina Sabău, care locuiește tot aici, în Titan. Nu o să înțeleg niciodată pentru ce, de câțiva ani buni, mi-au întors spatele, fără niciun fel de ceartă, de motiv. Și nu mai am nicio legătură cu ele.

Mândria Norei Iuga: „Nu vreau să le arăt că îmi pasă”

I.V.: Sunt momente care vă dor, acestea, când vă întoarce cineva spatele?

N.I.: Da, mă dor. Pentru că nu pot să ripostez, nu pot să întreb de ce se întâmplă acest lucru, pentru că sunt teribil de mândră, și atunci nu vreau să le arăt că îmi pasă.

De ce femeile pot seduce prin inteligență numai o anumită categorie de bărbat? Nora Iuga,

despre „inteligenta care poate fi mai irezistibilă decât sexul”

I.V.: Vreau să mai comentăm o credință a dvs. „Un bărbat poate să fie de o seducție irezistibilă, numai prin inteligență ieșită din comun. Femeile, la rândul lor, pot să seducă prin inteligență foarte tare, dar numai o anume categorie de bărbat.”

N.I.: Ce să mai adaug la chestia asta? Nu, inteligența, cel puțin, în ceea ce caut eu în general la un bărbat, ca să pot ajunge să mă îndrăgostesc foarte tare de el, este precis, în primul rând, inteligența, totdeauna a fost așa. Totdeauna a fost așa. Cred foarte tare în inteligență, deși marile inteligențe câteodată s-au dovedit pe parcursul istoriei foarte malefice. Adică de un bărbat foarte inteligent poate ar trebui să te și ferești, cum ei, mai ales, săracii, ar trebui să se ferească de femeile foarte inteligente.

I.V.: Deci de oamenii inteligenți... trebuie prudență, trebuie precauție.

N.I.: Da, da, da, da! Dar în orice caz inteligența, la o anumită categorie de oameni, este mult mai irezistibilă decât sexul. Mi se pare.

I.V.: De cine vă este cel mai dor?

N.I.: Totuși, de bărbatul meu. E aici, pe o carte de-a lui.

I.V.: De Nino...

N.I.: De Nino...

I.V.: Poate și pentru că a murit tânăr...

N.I.: Și pentru asta, dar era atât de cuminte! Da...

Cuvintele încrucișate, secretul Norei Iuga pentru a uita de durere.

„Toată viața mea a fost o fericire perpetuă”

I.V.: Nu faceți rabat în a vă spune vârsta și oricum, aveți o vitalitate extraordinară. Sunteți foarte prezentă și în publicistica literară, și în cărțile pe care le publicați. Călătoriți încă foarte mult. Aveți un secret? Cum ajungi să fii întreg la 90 de ani? E un secret al longevității?

N.I.: Am fost foarte modestă o viață întreagă și în același timp și foarte orgolioasă. Nu se bat cap în cap acestea două. Modestă în sensul că am fost mulțumită cu tot ce am primit de la viață, și în perioada aceea cumplită când scriam la birou, la →

Casa Scânteii, îmi scriam articolele, că am lucrat acolo, cu mânușile în mână, cu căciula pe cap, cu paltonul pe noi, tremuram în casă de nu se mai putea, am ajuns să mâncăm beregăți. Adică, când mă gândesc în urmă, am trăit în întregime epoca aceea de mari suferințe și mari privațiuni pentru un om. Vă rog să mă credeți că am fost foarte fericită. Din cauza asta eu nici nu am scris nimic împotriva regimului comunist, pentru că eu trăiam ca un om liber, tânăr, foarte fericit și îndrăgostit. Cu succese, mult mai mari decât acum, în ceea ce publicam. Acum pe cine să mai intereseze ce scrie cineva de 90 de ani? Cam așa a fost viața mea, o perpetuă fericire! Pentru că vieții nu poți să îi dai altă definiție, decât aceea de a spune că viața e bucurie. Pentru mine, viața a fost o permanentă bucurie. *Sigur, bărbatul meu a murit, a fost o durere îngrozitoare. Și atunci am încercat să mă feresc de durere. Ce credeți că făceam? Chiar la o săptămână după moartea lui, văzând că e greu de suportat singurătatea aceea, mi-am cumpărat teancuri de cuvinte încrucișate, să dezleg toate chestiile astea, ca să nu mă mai gândesc. Așa am scăpat eu de suferința atroce pe care mi-a pricinuit-o dispariția lui Nino. Am dezlegat luni de zile cuvinte încrucișate.*

I.V.: Asta e viața, nu? E o definiție a vieții noastre.

N.I.: Viața noastră e nemaipomenită!

I.V.: Dezlegăm cuvinte încrucișate până la sfârșitul vieții.

N.I.: Vai, ce frumos ați spus! Cred că o să scriu chestia asta!

Copila Nora Iuga, în Germania nazistă

I.V.: E ceva ce regretați din ceea ce ați făcut, ceva ce putea să fie altfel, la un moment dat?

N.I.: Nu, nu regret nimic. Nici măcar nu regret că în copilărie am avut o viață nemaipomenită cu părinții călătorind tot timpul prin Germania, prin Austria, prin Belgia, prin Olanda, și acum, de multă vreme nu mai aveam această ocazie. Ei, având turnee, noi acolo locuim cu lunile. Și da, am avut mult noroc în viață. Am avut ceea ce majoritatea copiilor din România nu au avut în vremurile acelea. Am fost și în timpul lui Hitler în Germania. Atunci ne-a fost frică.

I.V.: Ați fost în Germania atunci?

N.I.: Da, am fost în Germania în perioada aceea.

I.V.: Cât timp, cum s-a întâmplat?

N.I.: Hitler a venit la putere în 33, după câte îmi amintesc, și eu aveam atunci 2-3 ani, și am stat în Germania în perioada lui Hitler, totuși, cred că, da! Până la 5 ani jumate, că la 6 ani am venit din nou în țară că a trebuit să merg la școală. În perioada aceea am fost în Germania. Părinții nu prea mă lăsau să mă joc în fața casei. Stăteam într-o casă cu două etaje la stradă, și dacă ieșeam puțin din casă, că mama mă trimitea, că vis-a-vis era o băcănie, mă trimitea să cumpăr unt sau știu eu ce, aveam de acum vreo trei ani sau patru, și mă cunoșteam aceia. Și țin minte că treceau oameni pe trotuar și mă vedeau. Eram foarte brunetă, așa, și pistruiată, și mă mângâiau așa pe cap, și mă întreba: „Dar tu ce ești, că nu pari a fi nemțoaică?” De-abia mult mai târziu mi-am dat eu seama de ce m-or fi întrebând ei ce sunt. Eram foarte brunetă, și tata era brun, dar fiind și muzicant bun, că era șef de orchestră, era ceva suspect. Nu cred că s-au gândit la evrei, dar poate s-or fi gândit la țigani. Pentru un german, eram surprinzător de brunetă.

Fericită în neajunsuri: „Salariul meu se termina la jumătatea lunii”

I.V.: Vorbind despre fericire, aveți undeva o imagine extraordinară, cred că într-un dialog, un interviu de tipul acesta. Spuneți că fericirea înseamnă să bei ceai de frunze de gutui cu firimituri de pâine. Mi se pare extraordinar. Erați fericită împreună cu soțul dvs.

N.I.: Da, da, da! Aveam un lup, pe care l-am găsit pe stradă. Un câine lup care n-avea glas. Și a venit cu lupul fără glas acasă, locuim în Tei, în fundul curții, în fața ușii de la bucatărie, fiindcă nu aveam bucatărie, dar găteam pe un aragaz care era în holul de la intrare. Și acolo, în față, la intrare, era un gutui. Și când nu găseam ce mânca, pentru că întotdeauna salariul meu se termina la jumătatea lunii, iar Nino era pensionat de boală, atunci noi, sigur că da, seara savuram acest ceai de gutui, care era invenția mea, că nu mi-a zis nimeni că se poate face ceai din frunze de gutui, și asta era o bucurie!

Sincer îți spun, toată viața mea eu am știut să îmi găsesc motive de a mă bucura. Cred că asta e o mare filosofie.

Regrete, la 93 de ani. Nora Iuga: „Poate aș fi vrut să știu cum arată Dumnezeu. Mai bine o las mai moale”

I.V.: E ceva din tot ce știe Nora Iuga de la viață, survolând epoci, înainte de Revoluție, după Revoluție, prieteni și neprieteni, e ceva ce ar mai vrea să știe și încă nu știe, dar și-ar dori foarte tare? Care ar fi întrebarea la care ați vrea să aveți răspuns?

N.I.: Nu m-am gândit la asta niciodată, am avut impresia că atâta cât îmi trebuie mi s-a dat întotdeauna. Nu am ratat nimic. Doar că nu am devenit actriță, dar nu pot să știu. Poate sunt mai fericită fiind poetă. Dar ce aș vrea, poate că nu ar fi bine, știe altcineva mai bine ce e bine. Poate că aș fi vrut să știu cum arată Dumnezeu. Da! Mai bine să o las mai moale. Dar cred pe undeva că nu se termină nimic aici.

Sensul veșniciei pentru Nora Iuga: „Infinite sunt secretele”

I.V.: Cum arată oamenii, din ceea ce vă arată oamenii, și nu Dumnezeu, mai e vreun secret?

N.I.: O, da! Infinite sunt secretele, infinite. Și nici nu știu dacă vreodată căpătăm răspunsurile esențiale după ce nu mai suntem aici. Dar sunt absolut convinsă că după ce nu mai suntem aici ne transformăm în altceva. Viața nu se sfârșește.

I.V.: Mulțumesc mult! A fost un privilegiu să discutăm. Aș vrea să vă rog, pe finalul discuției noastre, să adresați un gând, o urare, un îndemn, celor care urmăresc acest podcast. Se cheamă Avangarda, cu Ionuț Vulpescu.

N.I.: Nu aș vrea să credeți că vreau să vă imit entuziasmul, dar m-am simțit uluitor de bine în această discuție, probabil că s-a și văzut, și am fost atât de degajată, de naturală, chiar vă mulțumesc foarte mult. Am avut impresia că am stat de vorbă cu un prieten și că am reușit, în sfârșit, spre marele meu noroc, la vârsta asta, să mă situez pe aceeași lungime de undă cu dvs.

I.V.: Mulțumesc foarte mult!

PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(II)

UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

Caietul manuscris **Hronicul și cântecul vârstelor** este datat 1946: „La 5 iulie 1946 comunică unui prieten că <<vol.1>> e gata”⁵. Cartea apare postum prin strădania lui George Ivașcu.

Această (auto)biografie exemplară are o geneză complexă, însă nu în sensul unei îndelungate și complicate gestații, ci prin motivațiile psiho-existențiale și de conștiință creatoare. Când scrie **H.**, Blaga pornește în căutarea originilor care au generat personalitatea sa creatoare. Această căutarea e însoțită de bucuria sufletească și plăcerea intelectual-spirituală de a reface/reconstrui cu ochii memoriei drumul creșterii și formării sale ca spirit creator. *Bildungsroman*-ului se încheie în anul Marii Uniri – Reîntregirea Țării. Ce frumoasă și simbolică coincidență! La 1 Decembrie 1918, alături de fratele Lionel, Blaga se găsește în mulțimea participantă la Adunarea Națională de la Alba-Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei cu patria-mamă. La întoarcerea la Sebeș, trec prin Lancrăm: „Seara, în timp ce ne întorceam [...] atât eu, cât și fratele meu ne simțeam purtați de conștiința că <<pusese<> temeliiile unui Timp [...] la un act ce se realiza prin puterea destinului. Faptul de la răscrucea zilei, cu tăria și atmosfera sa, ne comunica o conștiință istorică. Când am trecut prin Lancrăm, satul natal, drumul ne ducea pe lângă cimitirul unde, lângă biserică, Tata își dormea somnul sub rădăciile plopilor, zgomotul roților pătrundea desigur până la el și-I cutremura oasele. <<Ah, dacă ar ști Tata ce s-a întâmplat>>, zic eu fratelui meu, întorcând capul spre crucea din cimitir. Și cât a ținut drumul prin sat n-am mai scos un cuvânt, nici eu, nici Lionel. O emoție ne strâsese gâtul [...] ce voise aproape să ne sufoce [...]. Când dăm să ieșim din sat, numai ce auzim dintr-o curte, neașteptat, în noapte, un strigăt de copil: <<Trăiască România dodoloață!>>” (p.163-164). Ce simplu și sincer, dar cu câtă tărie profundă e exprimat sentimentul

patriotic. Despre momentul istoric de la 1 Decembrie 1918, Blaga scrie în **H.**: „Întregirea națiunii în hotarele politice firești era o promisiune ce încă din copilărie mi-o făceau frunza arinilor, murmurul apelor și bătaia profetică a aripilor în văzduh. În aerul acestei promisiuni am crescut” (p.120).

Romanțarea biografiei, dincolo de scriitura de mare literatură, se realizează prin selecția evenimentelor trăite și a faptelor săvârșite și a oamenilor între care s-a desfășurat viața sa, după criteriul „participării” și prezenței lor în destinul său. Prin urmare, **H.** dă seama despre procesul insesizabil de trecere a haosului în cosmos, adică, despre felul cum toate elementele fizice și spirituale ale copilăriei și adolescenței au lucrat la nașterea celui care poartă numele de *Lucian Blaga*.

Marile și semnificativele evenimente ale copilăriei și adolescenței bliagene sunt de ordin cultural-spiritual. Personajul-narator mărturisește: „M-am aruncat ca un incendiu asupra cărților [...]. Toată iarna citeam povești de cărți” (p.68). *Evenimente* sânt: descoperirea și citirea cărților „vechi și noi” din biblioteca Tatălui (p.68); procurarea de cărți de filosofie de la Librăria Zsider din Brașov, punând temelie bibliotecii personale (p.71); frecventarea bibliotecii Brukenthal din Sibiu (p.118-119); excursia școlară în străinătate, din vara lui 1911, când a vizitat Istanbulul, Atena, Napoli, Roma, unde s-a *întâlnit* cu Columna lui Traian; contactul, în anii studenției la Viena, cu expresionismul (p.122-123).

În autobiografia sa literară, Blaga face dese referiri la deveni-

rea sa filosofică. Sunt evocate evenimente și fapte care ilustrează apetența și chemarea lui spre filosofie. Acestea se vor și un răspuns, mai mult sau mai puțin, polemic la modul cum a fost receptată ori respinsă opera sa filosofică. Blaga a ținut să arate că el este filosof-profesionist nu un simplu amator care cochetează cu metafizica. Din paginile cărții se desprinde adevărul că filosoful Blaga e un rezultat organic cu rădăcini în specificul și tradiția spiritualității poporului său (universul satului tradițional, tradiția culturală a familiei și a Școlii Ardelene) și în munca-studiu de cunoaștere și asimilare a culturii universale, cu raportare permanentă la primul focar.

H. e „un sistem dinamic” de arhitecturi și simboluri și de întâmplări care prefigurează „un mit - mit personal”. Această biografie „nu poate fi decât o <<geografie >> care se constituie într-un spațiu mitic, în interiorul căruia au loc evenimente semnificative”⁶.

Textul **H.** e structurat în jurul unor teme. George Gană identifică: *tăcerea, copilăria și satul, muntele, iubirea, moartea, conștiința națională*. La acestea mai putem adăura încă una: *drumul*. Toate temele sunt nimbate de un halo mitic.

În această „biografie romanțată”, Blaga mu face decât să reia datele esențiale ale vieții sale organizându-le într-o narațiune mitico-poetică, dar aducând în același timp o lumină revelatoare asupra întregului. Zarea cosmo-mitică sub care e pus **H.** se impune de la prima pagină prin punerea în fruntea „autobiografiei” a poeziei *9 Mai 1895* (data nașterii), ca prag de *trecere*. Întregul text se structurează pe scheletul unui scenariu mitic al vârstelor spirituale sugerate de poezie: „Sat al meu, ce porți în mume/sunetele lacrimii./Ia chemări adânci de mume/și potecă patimei./Spre tine cine m-andrumat/din străfund de veac,/în tine cine m-a chemat/fie binecuvântat /sat de lacrimi fără leac”.

IONEL POPA

5.G.Gană, *Lucian Blaga memorialist* – prefață la *Hronicul și cântecul vârstelor*, în *OPERE*, vol.6, ediție critică, Ed. Minerva, 1997. Toate citatele sânt din această ediție, cu indicarea paginii

6.Ion Pop, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. CR, 1991, p.108-109

Chenar Iulia Hasdeu și portretul ei în ramă de mahon

Des apparitions pareilles sont rares cependant, et il n'est pas de pays, à coup sûr, qui ne fût glorieux d'avoir donné le jour à cette charmante rêveuse, douée de toutes les sensibilités poétiques... (Angelo de Gubernatis)

„Nu este nici țară, și nici timp, care să nu se mândrească de a fi dat naștere unei visătoare asemeni Iuliei Hasdeu”, spunea în conferința de la Geneva Angelo de Gubernatis, în urmă cu peste un secol și jumătate. Farmecul și vibrația scrierilor ei își află seva în gândirea inspirată din cunoașterea tezaurului cultural universal. Erudiția Iuliei, clădită din anii copilăriei în încăperile Arhivelor Naționale (unde tatăl ei, Bogdan Petriceicu Hasdeu era director) și consolidată în anii de studiu la Paris, până când la Sorbona pregătea teza de doctorat despre *Teodiceea poporului român*, a fost pământul spiritual din care s-a înălțat tulpina artei poetice a scriitoarei. Pentru noi, asta înseamnă nu numai volumele de poezii editate de părintele îndurerat până la disperare, cu titlul *Oeuvres posthumes*, în anul 1889. Lor li se adaugă romanele, piesele de teatru, compozițiile muzicale, acuarelele și tablourile în ulei și - nu în ultimul rând - eseurile de istorie literară. Preocupările Iuliei Hasdeu alcătuiesc o panoplie fantastică, pe care se grefează autograful modest al pseudonimului *Camille Armand*, necunoscut multora.

În caietele copilei *Lilica* (așa era alintată în familie), a elevei Julie Hasdeu de la Colegiul Sevigne și apoi ale studentei la Sorbona *Julie B.P. Hasdeu*, sunt file acoperite cu desene, diferite versiuni ale unor poeme, partituri muzicale, titluri de nuvele, romane, scenete și piese istorice, cugetări.

Iulia Hasdeu este ultima descendentă dintr-un neam de cărturari de viță aleasă, în sensul că străbunicul ei Tadeusz Hăjdeu, și bunicul ei Alexandru Hăjdeu și tatăl ei Bogdan Petriceicu Hașdeu au scris file de istorie, drept, literatură despre meleagurile românești și s-au remarcat în Polonia, Austria, Rusia

Cea care a fost considerată decenii la rând drept copil precoce și apoi tânără genială s-a născut în anul 1869 în București pe strada Carol I (actuala stradă Franceză din Centrul Istoric al Bucureștilor). Mama ei era o aprigă moțoaică, Iulia Faliciu, iar tatăl, Bogdan Hașdeu, era profesor la Universitate și

ziarist cunoscut, iar când acesta a fost numit director al Arhivelor Naționale, familia s-a mutat pe dealul Mihai Vodă. Acolo și-a petrecut cele mai frumoase zile ale copilăriei. Prietenele ei Florica, Alexandrina, Hermina erau mai mari decât ea ca vârstă și totuși Lilica era aceea care făcea scenete, poezii și se amuzau împreună. S-a pregătit particular cu profesori și a trecut cu premiul întâi cu cunună examenul la Conservator și examenele cumulate cu dispensă de vârstă la Colegiul de băieți Sf. Sava pentru clasele primare. Tot cu dispensă de vârstă a fost primită la Colegiul Sevigne din Paris, acolo unde și-a continuat studiile însoțită de mama sa. Ce o deosebea pe domnișoara Julie de colegile ei? Nu numai faptul că toate erau mai mari decât ea ca vârstă, ci setea ei de perfecțiune. Se pregătea separat cu profesori de greacă veche și latină, pentru a citi în original textele recomandate la cursuri, cunoștea literatura germană, spaniolă, italiană, portugheză, engleză – așa cum dovedesc citatele și motto-urile poeziilor ei, Mai era diferită de prietenele de la colegiu sau facultate prin acele preocupări poetice de care nu știa nici mama, și cu atât mai puțin tatăl, aflat la mii de kilometri depărtare, la București.

Acele file acoperite cu scrisul citet al tinerei de 15 ani, Julie Hasdeu, vor vedea lumina tiparului după moartea autoarei sub titlul *Oeuvres posthumes par Julie Hasdeu*, în editura Hachette, Paris în anul 1889. Tatăl îndurerat a aflat în caietele fiicei sale ciclurile de poezii *Bourgeois'Avril (Muguri de aprilie)* și le-a publicat ca atare în franceză, o limbă de largă circulație, însă suferința nu i-a mai dat răgaz acestuia să publice și romanele pentru copii ale Iuliei *Mademoiselle Mausade, Le fils gate și Les etourderie* de Denise, și nici povestirile și cugetările în limba română. Bogdan Petriceicu Hasdeu a reușit să publice cu traducerea sa *Domnișoara Ursuză* în „Revistă Nouă”.

Elevă eminentă, la numai 16 ani, Iulia B.P.Hasdeu a devenit studentă la Sorbona și în pregătirea tezei de doctorat despre *Theodiceea poporului roman*, ea deja susținuse două referate, iar profesori renumiți au considerat că în numai doi ani tânăra va putea încheia cu succes studiile de filologie și filozofie. Bacilul Koch încrâncenat de nemilos a curmat toate proiectele, și cele de studii de canto și pian, și cursurile de desen cu renumitul profesor Herst și cele de pictură în atelierul maestrului Ulysse Maillart (care - de altfel - a și realizat cunoscutul portret al tinerei în bibliotecă). Accesele de tuse, starea

subfebrilă erau urmărite de medici care i-au prescris repetate cure de sănătate în Elveția. Acolo Iulia a compus primele versuri în limba franceză și, așa cum o sfătuisse tatăl său, a datat totdeauna textele.

Tocmai acest aspect înlesnește urmărirea evoluției ei spirituale și poetice, pentru că, începând cu însemnările în germană pe filele manualelor, cu felicitările în engleză, cu piesele de teatru și cugetările în limba română, ba chiar cu romanul pentru copii *Viața și faptele lui Mihai Vodă Viteazu* (la vârsta de șapte ani neîmpliniți) se conturează aura și „mitul Iulia Hasdeu”. În contextul epocii în care a trăit – respectiv acum un secol și jumătate - Iulia a fost un fenomen. Pe fond de erudiție, sensibilitatea creativă și-a spus cuvântul oferind o operă literară a scriitoarei în formare la școala marilor genii.

Modestia și încrederea în propriul destin au determinat-o pe tânăra româncă să dorească să se afirme plener prin propriile forțe, propunându-și pseudonimul literar „Camille Armand”, nu „fiica lui Hasdeu”.

Conștientă că trebuie să aleagă între a dăinui peste și pentru generații prin dăruire, sacrificând sănătatea și o trăire banală, Iulia Hasdeu a înclinat către gloria în posteritate.

E scump prețul dăruirii? Tânăra româncă doritoare de iubire necuprinsă – de neam, de Fire, de viață – l-a plătit. Dacă și astăzi se mai vorbește despre Iulia Hasdeu înseamnă că ea a trecut pragul viitorului.

De aceea doar în *Dicționarul literaturii române* se menționează moartea Iuliei Hasdeu în ziua de 17/29 septembrie 1888. Atunci s-a desprins doar din existența pământească, dar ne-a lăsat un mit luminos despre iubirea de iubire.

CRINA DECUSARĂ BOCSAN

Miezul unui ev aprins

Un Creangă bolșevizat

(I)

Forța de penetrare a bolșevismului indicată de rapiditatea cu care el devine dominant în limbaj în anii imediat următori războiului, adevărat că sub ocupație sovietică, este un fenomen în sine interesant și neapărat de luat în seamă în explicarea unor lucruri care vizează lumea românească – și nu doar cea a vremii. A fost această lume dispusă și chiar dornică să se bolșevizeze în doar câțiva ani, a simțit această nevoie, precum a susținut mereu soldatul cel mai activ al procesului, *Asociația pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.)* – și dacă e așa, de ce? A făcut-o sub presiune, amenințată, în condiții de teroare, înțelegând și reacționând într-o situație fără alternativă, fără altă ieșire? A mimat doar – iarăși, de frică, din oportunism, sub o modă, adaptabilă, pentru supraviețuire etc. – păstrându-și sau nu ascunse rezerve de manifestare autentică în speranța altor vremi? Orice ipoteză are șanse să se verifice – societatea este într-adevăr un organism complex și complicat.

În orice caz, convertirea nu arată doar preluare și imitare, simplu act mimetic, ci și atașament, participare angajată și creație propriu-zisă pe noul teren, cu implicare neîndoielnică a unor minți și energii creatoare – de bună seamă că preeminent în registrul *în-fățișării*, al arătării de sine, care, fiind în chip natural un portativ oricât de larg, poate fi și al sincerității absolute, dar și al dedublării și al absolutei ipocrizii, precum și al tuturor amestecurilor posibile ale celor două moduri de exprimare. Nu-i vorbă, există și destulă acțiune propriu-zisă de aceeași factură, *transpunere în practică*, în realitatea vremii și a locului – iar aceasta, deși e în esență altceva decât limbajul în sine, nu e de ignorat că poate ocupa și ea orice loc între cele două extreme între care se manifestă limbajul, încât, chiar dacă faptul e cu totul neplăcut când e vorba de o nație și mai cu seamă de nația ta, e musai ca el să fie avut în vedere. Oamenii pot face pentru semenii lor binele și răul deopotrivă în viața de toate zilele din proprie inițiativă, dar cu aceleași pozitive sau negative efecte și cu aceleași mare sau mică

eficiență, din convingere intimă sau din conformism, din obligație, sub teroare, din interes oportun și sub alte multe tipuri de imbold și de cauzalitate...

Iată însă o probă de bolșevizare a limbajului într-un domeniu în care ar fi fost, poate, de așteptat ca proba convertirii să fie ceva mai dificil de găsit și, oricum, mai târzie și de o concludență relativă, discutabilă. În *Scânteia* din ianuarie 1950, aflată *Pe frontul cultural* (căci aproape totul este acum și aci *front, soldat, armă, luptă, victorie* etc.), se scrie într-un articol dedicat celor 60 de ani de la moartea lui Ion Creangă – întru totul conform cu limbajul ritualizat al preluării și valorificării critice a moștenirii culturale: *Dacă o parte din scrierile lui Creangă n-au putut fi date uitării, faptul se datorește în primul rând dragostei poporului pentru scrisul lui. Speculând această dragoste – și căutând s-o înșele cu nerușinare –, editorii burghezi, ispițiți peste măsură de operele cerute și citite asupra cărora n-aveau a plăti drepturi de autor, i-au pus când și când sub tipar scrierile, îndeosebi unele basme, ades trunchiate, de obicei pline cu greșeli de tipar și prezentate întotdeauna ca literatură „pentru copii și tineret”. Dar în ciuda străduințelor burghezo-moșierimii de a-i secătui creația, de a o goli de conținutul critic și a o minimaliza prezentând-o ca pe „o simplă literatură pentru copii scrisă, desigur, cu multă măiestrie și multe frumuseți stilistice”, Ion Creangă a găsit căi deschise către inima poporului și a găsit an de an tot mai multă dragoste și prețuire. Cu rădăcini adânc înfipte în viață și tradițiile creatoare ale poporului nostru, scrierile lui...*

Limbajul bolșevizat – al lui V. Em. Galan aici – face să se treacă în plan secund obiectul vizat în actul de comunicare, mai importantă devenind rama în care el se cere așezat și privit – iar aceasta implică *ideologicul* (poporul definit din perspectiva *luptei de clasă* și motivarea și situarea în acest context a interesului pentru obiect, Creangă și opera lui), neapărat prezența *atitudinii* (pozitivă sau negativă, după caz și în deplin acord cu trendul) comunicatorului în raport cu această *viziune*, cu ceea ce ea valorifică și cu modul cum se face prin ea valorificarea, precum și, implicit de regulă expuse, dar tot atât de

importante și pregnant prezente, datele unei continuu reluate și concludente declarații de adeziune la viziune, la valorile vehiculate, la act. Așa, Creangă este, cu entuziasm evocat faptul, *popă răspopit și învățător dat afară din slujbă pentru că nu înțelegea să se supună prejudecăților stupide cultivate de clasele exploatoare și, desigur, a trăit și a scris ca un om din popor, ca un om simplu, cinstit, îndrăzneț și optimist*. Opera este și ea – armă fiind, iar autorul ei, oștean devotat poporului și dușman înverșunat al dușmanilor acestuia – o continuă și bravă demascare a dominației burghezo-moșierimii unei vremi când la sate, în lumea apropiată lui Creangă, creștea numărul țărănilor sărăciți sau expropriați cu totul, nevoiți din pricina aceasta să plece oriunde, să-și vândă puterea de muncă oricui și în condiții oricât de grele. Drept care sunt de identificat dovezile că în opera lui Creangă, în amintiri ca și în basme sau în istorioarele lui scurte, momentul acesta de târzie dezvoltare a capitalismului e oglindit cu măiestrită ascuțime și e numaidecât de avut în vedere, de asemeni, că *Fondul scrierilor lui Creangă a fost ascuns și denaturat de burghezie*. Boierul îngâmfat, prost, rău și răsbunător este necuviincios cu moș Ion Roată, autoritățile statului burghezo-moșieresc iau prin sate bărbații tineri la oaste cu arcanul, ca pe *bădița Vasile*, soțul și fata Irinucăi muncesc doar pe mămăligă, holera se tratează, dacă se tratează, doar cu doftorii băbești, avocatul aflat în slujba regimului, când vrea, știe a face din alb negru și din negru alb. Astfel, opera lui Creangă conține, nici nu se putea altfel, *pagini de satiră puternică adresată lăcomiei fără margini* →

AUREL BUZINCU

și zgârceniei nemaipomenite care rodeau din temelii viața de familie a boerimii ca și a țăranilor ce năzuiau spre închiaburire. Așa în Soacra cu trei nurori și în Punguța cu doi bani, iar în Scaraoțchi ar fi de recunoscut purtările boerului ori ale chiaburului țăfnos care-și muștruluieste slugile – șeful drăcăriei identificându-se și el, desigur, prin mărcile apartenenței lui de clasă. Ba chiar și relația dintre „cumetri” (priviți sub înțelesul de nași) și „fini” ar fi la Creangă ascunzătoare expresivă pentru realitatea opoziției de clasă, întrucât Creangă își numește „cumetri” mai toate personajii negative din basmele sale, exploataori ai slăbiciunii și câteodată ai naivității „finilor”.

De altfel, scriitorul ar fi preocupat continuu nu numai să-și îmbogățească, prin împrumut din basmul popular, creația și să o apropie de înțelegerea poporului (accesibilitatea!), dar și de a găsi o cale minunată pentru a înșela vigilența cenzurii regimului burghezo-moșieresc, pentru a aduce conducătorilor societății contemporane lui critici necruțătoare într-o formă care-i dădea posibilitatea să ajungă sub tipar și să pătrundă în conștiința masselor – iar atunci măiestria se înțelege că nu mai este doar un gratuit capriciu formal, cum se întâmplă în cazul falsului creator, cel rupt de *masse* și de popor, de viața și de problemele celor mulți. Cu subtilitate și neașteptat, tocmai astfel, Creangă este critic și denunță nedreptatea vremii chiar prin propriul tată, ilustrativ devenind tocmitarea cu ziua la prășit ogorul familiei a lingurarilor hămesii care, *exploatați cunt*, se revoltă și Nică are a se confrunta nemijlocit cu *mânia dreaptă* a acestor oropsii ai timpului, victime ale trădării de către burghezia dornică de putere și de îmbogățire a idealurilor democratice de la 1848 și ale pactizării ei cu moșierimea reacționară...

Un veritabil propagandist, deci, acest Creangă *realist-critic*, încât se vede limpede pentru ce s-a străduit burghezia să distragă atenția cititorilor de la fondul scrierilor lui Creangă și se vede limpede cât de neîntemeiată este dăunătorea apreciere a criticilor burghezi care-l clasificau cu încăpățănare pe marele povestitor printre autorii de literatură închinată idealizării vieții satului. Or, ar deveni cât se poate de clar că Ion

Creangă a scris despre viața unor țărani adevărați, roși de nenumărate racile, neînțelegători încă față de propria lor soartă, împinși de la an la an spre umilinți și sărăcie tot mai adâncă — și totuși, plini de încredere în puterea lor și însetați de viață.

Sau, insistându-se: Creangă a scris despre lume și îndeosebi despre lumea satelor – a scris deci despre cele mai largi pături ale poporului nostru muncitor și pentru ele. A scris despre viață și a știut să privească viața ca un scriitor realist, înzestrat cu pătrunzător simț critic. A scris despre suferințele și bucuriile poporului muncitor și și-a arătat deschis, în fiecare lucrare, credința în dreptatea celor ce păreau atunci slabi, în superioritatea lor asupra asupritorilor și în victoria lor. Ceea ce l-ar fi și apropiat de autorul Amintirilor din copilărie de Eminescu și ar fi făcut posibil ca, în cadrul reacționarei „Junimi”, Creangă să-și păstreze

independența întreagă și să se simtă un străin – idei aflate încă în circulație în școala anilor '70, vehiculate de manuale ori numai de profesori.

Ar fi scris Creangă – lasă de înțeles textul lui V. Em. Galan, relevant prin reprezentativitatea lui, ceea ce îl și recomandă publicării în *Scânțea* – și despre *clasa muncitoare*, însă spre deosebire de Eminescu (și tocmai de aceea, chiar dacă prețuit, rămâne vinovat poetul în fața viitorimii!), Creangă n-a cunoscut decât în prea mică măsură *clasa muncitoare și concepția ei despre viață, n-a cunoscut singura forță socială în stare să-i fi deschis perspective asupra viitorului.*

Aceasta, pe unde a trăit Creangă, era încă în formație, puțin numeroasă și abia la începuturile organizării ei. Încât: Neîntrezărind limpede viitorul, el a căutat uneori, deajuns de rar, modele de viață în trecut, cărui, în asemenea împrejurări, s-a arătat gata să-i treacă cu vederea păcatele, suferințele și mizeria. Iată-l de pildă într-un loc amintind de Humuleștii de altădată, „sat vechi răzășesc... cu gospodari tot unul și unul” – însă în al cărui prezent care prelungește trecutul lingurarii zilieri sunt oameni hămesii peste măsură, oameni exploatați crunt fățiș.

O dispoziție paseistă, ca și la Eminescu, reacționară în sine, e de pus în evidență comentând opera scriitorului, chiar dacă explicabilă și scuzabilă în mult mai mare măsură decât a poetului – care avea, spre deosebire de humuleștean, inițierea necesară, dar care, în ciuda faptului, victimă a ideologiei burghezo-moșierești, a „Junimii”, a frecventat trecutul mult mai insistent și cu mult mai mare încredere în modelul lui.

Preocupare însă pentru a căuta și a găsi calea există la Creangă. Pozitiv ideologic prin excelență, în comparație cu poetul, Ion Creangă a iubit viața cu optimismul caracteristic poporului muncitor. Creangă și-a iubit poporul cu dragoste fierbinte și a știut să iubească și să prețuiască și la alte popoare, în primul rând la poporul rus, tocmai neostenita sete de viață și optimismul biruitor. Și, desigur: să amintim că Ivan Turbincă, soldatul rus care știe să lupte cu zâmbetul pe buze pentru dreptatea tuturor, care știe să-l înfrângă și pe boer, și pe diavol, și la moartea, a fost adus în basmul românesc de Creangă...

Cimitirul vesel, Săpânța

Coroșpondența lui Dimitrie Stelaru

(LXIII)

5. Iată o dedicație de pe „*Coloane*”: „Pentru Teodor Ionescu, aceste șapte coloane spirituale întru amintirea luptei cu viața. Omagii! D. Stelaru, 25 iulie 1969-1970.

6. Mai alătur piesa manuscrisă***** din „*Coloane*”, p. 119, de la Negru Vodă. Atmosfera boudelairiană a fost risipită de către dădăcii de la editură - cenzură, înlocuind cuvântul „demon” cu „poet”.

Poezia a devenit fadă, fiindcă a fost jugănită ...

Mai anexează *Exil* *****și *Judecătorilor****** și *Odaia******

1. Poate nu știi că *Primul rod****** (“*Coloane*”, p. 143) a fost scrisă la moartea***** lui Stelaru.

Cît privește amintirile mele, sper că la anul viitor să le aștern.

Al D-tale, cu stimă,

Teodor Ionescu”.

Note

4.***Una dintre cele două poezii „inedite”, prima, cunoscută sub titlul *Mie-mi*, a fost dăruită de către Stelaru lui Teodor Ionescu în perioada când s-au cunoscut în Dobrogea (1948-1949). Dar, aceeași poezie avea să-i fie dedicată și tânărului student concitadin, Lucian Teodosiu, din Turnu Măgurele (v. *Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut*, Iași: Editura „Junimea”, 1998, p. 27), într-una din verile cât acesta era student la Iași, probabil în intervalul 1962 - iulie 1965, căci dintr-o scrisoare a lui Lucian Teodosiu către Dimitrie Stelaru, din 8 august 1967, reiese că de doi ani aceștia nu mai corespondaseră, prin mutarea lui Stelaru, în iulie 1965, din Turnu Măgurele la Buftea. Pe de altă parte, poezia este inclusă și în „*Coloane*”- 1970, în secțiunea **M.I.** (Mare incognitum), la p. 232, respectiv, anterior, a apărut în „*Mare Incognitum*”, în 1967, la p. 225. În manuscris nu apare cuvântul „literele” în versul „în pîntecul neîmblînzit al ~~literele~~ mării domoale”.

Legat de cea de-a doua poezie „inedită” [cu primul vers: *Câte iluzii răspândește luna (ea, precis)*], se pare – din verificările noastre – ar fi

vorba, într-adevăr, de o poezie nepublicată încă (dar, tebuie verificat versul de început în întreaga operă a poetului, pentru un verdict sigur). Redăm poezia aici:

„Inedită

*Câte iluzii răspândește luna (ea, precis
dar orele plutesc amare grămădite
și nu sînt singur – inima Eumenei e
cu mine.*

*Niciodată nu am fost singur în lume,
o pădure de lume mă cinstește și mă
doboară –*

*din lume plecat mereu și în lume
întors*

*sînt camera fără ziduri unde mă
trăiesc.*

Stelaru”.

5.***La pagina indicată de Teodor Ionescu (119) găsim însă în vol. *Coloane* două poezii intitulate: *Între lupii cenușii* (“*Coloane*” 1970 - N.: 119; N. – 1968: 140) și *Tăcere* (“*Coloane*” 1970 - N.: 119; N. – 1968: 141).

Poezia manuscrisă a poetului Dimitrie Stelaru, *Ea doarme sub pătura aspră*, conține trei strofe și datează din perioada 1948-1949, pe manuscris aflându-se o precizare de trei cuvinte făcută de Teodor Ionescu: „subliniat de autor” sub cuvântul *demonul*. Manuscrisul a fost dăruit de poetul Stelaru acestuia, care, la rândul său, ni l-a trimis nouă, în 7 iulie 1989:

„Ea doarme sub pătura aspră
În orașul negru ca o pădure noaptea
Și demonul veghează.

E un demon în camera neagră –

Un demon ca o pădure noaptea
Și ochii lui pătrund adânc în ochii ei
–
În inima ei.

Ea doarme sub pătura aspră,
În orașul negru ca o pădure noaptea
Și neuzit demonul cântă.

[n.n.: și a lui
Teodor Ionescu: subliniat de autor]

Pe verso se află o poezie autografă, aparținând Despinei Belinger, *Sufletul meu veghează lângă sufletul lui*.

„Sufletul meu veghează lângă
sufletul lui
peste somnul lui, peste tristețea
ochilor,

Singurătatea, iubirea mea
ca nisipul arzător al deșertului,
visul meu arcuit lângă visul lui
peste viața pădurii, departe,
drumul apelor, drumul stânilor
spre necunoscutele golfuri, departe,
unde, rătăcim între ierburi,
scormonim pământul, scormonim
adânc,
noaptea ne găsește îmbrățișați în
scorburi
cu miros de fiare tinere,
dar noi creștem brazi lângă munte
cu trunchiul sălbatic, legănat de
furtuni.”

[**Despina**].

6.*** Dimitrie Stelaru [1948],
Exil [manuscris, două strofe a patru
rânduri (datat cu o altă culoare,
roșie: Negru Vodă, 1948), dăruit de
poet, prin 1948-1949, lui Teodor
Ionescu, care – la rândul său – ni l-a
trimis nouă în 7 iulie 1989]. v.
poezia *Exil*, publicată în: **M.I.** –
1967: 137; „*Coloane*”- 1970, **M.I.**:
144; **O.P.** - 2002/ **M.I.**: 110.

O redăm aici, conform
manuscrisului:

„Exil

O tobă răsună pe-aproape
Și corbii plutesc în furtună.
Pe ulița goală un câine răios
Înjură și mușcă țărână.

Străin între oameni nu caut
Din hoituri să-mi fac
Prietenii. Iartă-mă **doamnă**,
Că te frământ ca un drac.

[n.n.: cuvânt șters de autor și
adăugat, în creion, *doamnă*]→

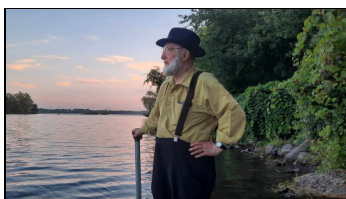
GHEORGHE SARĂU

Poetul

Niciodată mărul
de la poarta țintirimului
nu a-nflorit
atât de adânc spre frumos,
ținând,
până la creanga de jos,
hainele lui Dumnezeu.

Sub el
e omul străin.
Are capul descoperit
ca-ntr-un templu.

Le-a zis copiilor
că tot ce se aude din susul de nor
n-ar fi albine,

ci îngerii Lui cântându-I în cor...
Copiii,
îi văzuseră cu mult mai demult,
de aceea îl cred.
Dar oamenii spun
că omul străin,
ce stă cu pălăria răsturnată,
în colb,
ar fi pur și simplu nebun,
că l-au văzut
pe aer că scrie.

În pălărie,
ca într-o mână goală,
mărul i-a strecurat pe furis
sigiliul alb de petală.

Copiii și seninul
cred ce străinul
le-a spus.
Cu toții privesc,
cu toții așteaptă,
alături de cerșetor,
cum mărul de sus,
cu aripile-ntinse
e gata oricând să țâșnească,
dispărând printre nouri
în ultimul basm despre zbor

DUMITRU ICHIM

7.******Judecătorilor*

(Bibliografie: *Judecătorilor*, **M.I.** – 1967: 274; „Coloane”- 1970, **M.I.**: 280; *Judecătorilor*, P - **Î.V.** - 1999: 72 [n.n.: varianta manuscrisă publicată ulterior de V. Corcheș, ca inedită]; **O.P.** - 2002/ **M.I.**: 216; **O.P.** - 2002/ **Î.V.**: 356; Codificarea volumelor: **M.I.** = Mare incognitum, P - **Î.V.** = (Postum) Înger vagabond; **O.P.** = Opera poetică.
Pentru comparare, redăm aici **manuscrisul** din perioada 1948-1949:

„*Judecătorilor*

și voi oameni cinstiți, voi femei
îmbrăcate cu pasiuni
Cum să nu plâng? cum să rămân
între mine
cu stafia cocoșată a hoatei de
dragoste?
Eu strigam la ea ca spre cer,
înveleam nopțile molatece
cu sunetul trupului ei –
era atât de frumoasă, că luna
își cobora fluturii leneși peste
celulele pîntecului
și sta ca o zăpadă astrală în sălbăticia
buzelor.
Dimineața, rostogolirea muntelui
soarelui o îmbujora.

Cînd mîinile i se aplecau spre miază-
noapte,
spre sud – eram cu ele. Cu mine într-
una,
parcă și mugetul vîntului își oprea
corzile prelungi
lângă staminele degetelor ei de foc;
inima îmi rătăcea ca prin doline
apuse,

adîncul plutea în vibrațiile ochilor ei.

Cum să rămîn între patru ziduri
Cu stafia cocoșată a hoatei de
dragoste?
Drumul, pădurile visului și moartea -
și moartea
la grădina trupului ei începeau –
dar sufletul ei era plecat într-un
subcontinent,
ca o desfrînată îmi vindea mucegai
și cuvinte,
mă îmbăta cu beția mea.
Așa, mi-am pierdut mintea,
judecătorilor,
oameni cinstiți și voi femei
îmbrăcate cu pasiuni.

Da, **Stelaru**
(**iubește încă**)”

8.******Odaia. Bibliografie:*
Odaia, **M.I.** – 1967: 272; „Coloane”-
1970, **M.I.**: 279; **O.P.** - 2002/ **M.I.**:
215. Codificarea volumelor: **M.I.** =
Mare incognitum, **O.P.** = Opera
poetică.

Pentru comparare, redăm
manuscrisul din perioada 1948-
1949:

„*Odaia*

Stau în odaia ca un sarcofag de
piatră neagră
numai cu numele și foșnetul
moleculilor –
aud creanga steei căzătoare
mă aud în gura afundă a bufniței.
Toate nisipurile și pîraiele atonale
și florile colorate cu arome galbene
de otravă,
toate gropile părului nopții

se împletesc în sarcofagul de piatră
neagră.

Aici e odaia unde nu sunt,
unde îmi sta primăvara din ochii
suiți la zei. Aici răsuflăm și mă
odihneam.
Nu sînt aici. Nu mai am buzele
portocalei
și aburul nărilor leopardului –
e un cadavru ascuns în unghere,
jos, în umbrele rămase fără rude,
e femeia din care strîngeam miere
și fugeam în ea ca într-o insulă vie
în anotimpul dragostei.
Nu mai sînt aici. Lăsați-mă!”

[n.n.: pe lateral, poetul a adăugat pe
manuscris: „sînt într-o luptă fără
vară/ Teodor, fără apartament sub
secol/ și nu știu încă ce e aia *altceva*.
Stelaru”]

9.***** Într-adevăr, *Primul rod*
a fost publicată în „Coloane” (p.
143). **Bibliografie:** *Primul rod*, **M.I.**
– 1967: 136; „Coloane”- 1970, **M.I.**:
143; **O.P.** - 2002/ **M.I.**: 109.
Codificarea volumelor: **M.I.** = Mare
incognitum, **O.P.** = Opera poetică.

10.***** Teodor Ionescu
spune că poezia *Primul rod* a fost
scrisă “la moartea lui Stelaru”. Acest
lucru îl putem înțelege în două
feluri. Fie poemul a fost scris în
preajma morții, a mutării poetului
din această lume, în noiembrie 1971,
fie, să-i spunem, la „moartea din
presă”, pe care poetul și-a înscenat-o
în 1940 (v. *Moartea poetului*
Dimitrie Stelaru, în „Semnalul”, An
III, nr. 700/ miercuri 12 iunie 1940,
p. 5).

Mircea Zăciu (1928-2000) a fost un profesor exigent și temut de mediocrități, dar permanent deschis comunicării și dispus oricând să-și atragă discipoli inteligenți, din rândul studenților săi, căroră, după pensionare, le-a simțit lipsa, golul simțit însingurându-l. Profesor universitar, doctor în litere, a fost, în același timp, eseist, prozator, poet, diarist. Împreună cu Adrian Papahagi și Aurel Sasu, a coordonat *Dicționarul Scriitorilor Români*. A format o școală de critică și istorie literară la Cluj și a fost coordonatorul și editorul admirabilei colecții „Restituiri” a Editurii Dacia. A colaborat la numeroase reviste din țară: „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Steaua”, „România literară”, „Vatra”, „Apostrof” etc.

Este autorul unui amplu jurnal, o lucrare memorialistică de calitate și de o excepțională importanță documentară. Însemnările zilnice din cele patru volume ale jurnalului au fost reactualizate în anul 2021, la editura „Limes”, editându-se încă două volume. Primele patru opuri includ notații din decada 1979-1989, numită de el însuși deceniul „satanic”, iar volumele 5 și 6, editate recent (abia după 22 de ani), cuprind perioada 1990-1994.

Consemnările din primele patru volume se referă cu precădere la viața profesională, universitară, culturală și cotidiană din România, vizând, în special, perioada de la sfârșitul anilor '80, anii cei mai sumbri ai regimului Ceaușescu. Notările dintre 1990 și 1994, probând o remarcabilă bogăție confesivă, ideatică și tipologică, se polarizează pe două borne epice. În primul rând, este relevantă configurarea anevoioasă a *Dicționarului Scriitorilor Români*, realizat împreună cu o echipă instabilă greu de coordonat, compusă din personalități diverse și uneori divergente. Vasta lucrare a început înainte de 1989, lovindu-se inevitabil cu cenzura și s-a încheiat efectiv în 2002, după moartea inițiatorului și coordonatorului. Astfel, ultimele două volume surprind toial efervescentei epuizante pe care această operă capitală a indus-o promotorului ei.

În al doilea rând, însemnările se coagulează în jurul situației casei familiale din Cluj, a cărei redobândire l-a frământat profund, măcinându-l ner-

vii și irosindu-i puținii bani. Începută imediat după 1989, în 1994 era departe de a fi încheiată, însemnând o epoepe foarte încălțită din cauza hățșurilor juridice, administrative și birocratice generate de legile acelor ani, parcă anume concepute să zădărnicească sau să întârzie retrocedarea proprietăților celor spoliați de comunism.

Ultimele volume comportă o considerabilă extindere a ariei observațiilor și trăirilor, în condițiile haosului postdecembrist și a noului statut generat de emigrarea familiei în Germania, împrejurare care îl face un adevărat navestist între Cluj și Bonn, impunându-i noi descoperiri, stres, deziluzii, dezamăgiri, dar și împliniri spirituale. Jurnalul dezvăluie întimitatea unui intelectual orgolios, conștient de propria sa valoare, dar nescutit de îndoielei, o fire dificilă, un om susceptibil și suspicios, posedat de sentimentul frustrării, de multe ori justificat, preferând continuu prietenii de-o seamă cu care să se întrețină, aflându-și refugiul în vastitatea culturii.

Fragmente: = [Bonn, februarie 1991]

Scrisoare de la Nego[ițescu], frumoasă mărturisire de credință, dar atât. Nimeni nu se gândește decât la sine. O transcriu: „Dragă Zăciu, mă bucur și mă întristez că te-ai instalat în Germania, așa cum sunt bucuros și trist că eu însumi trăiesc pe aceste meleaguri. Cu excepția adolescenței (adică și a studenției), mie totdeauna mi-a fost o povară traiul în România și întotdeauna m-am dorit departe de țară, mai la vest. Chiar când eram student la Sibiu, visam ca după război să mă stabilesc la Viena, de unde să conduc o revistă literară românească... toate acestea veneau probabil din împrejurarea că niciodată n-am izbutit să mă așez cu temei în mentalitatea românească, deși ambii mei părinți erau români neaoși, tată «regățean», mama ardeleană. M-am simțit mereu atras, ca ardelean, de

unguri și de sași. De-aceea am și trecut la romano-catolici încă din 1948. M-au ispitit orașele ardelenene, niciodată n-am simțit vreo duioșie pentru satele românești (pe cele din vechiul regat de-a dreptul le-am detestat). Dacă n-ar fi căzut asupra țării pacostea comunismului, poate s-ar mai fi schimbat lucrurile. Cine știe? De câte ori am călătorit în străinătate (de fapt două mari călătorii în occident, în 1968 și 1977), n-am simțit dorul de țară, ba chiar am plâns pe drum, la întoarcere. Nici după ce m-am așternut pe lungă (poate definitivă) ședere în Germania, n-am simțit nici măcar o dată dor de țară și, cu toate că nu întrețin relații cu societatea germană, mă simt aici profund «acasă».

Și totuși... În ianuarie 1990, când am făcut o scurtă călătorie la București, unde m-am simțit străin și speriat de mizeria materială și morală a societății românești, am luat de îndată hotărârea să mă întorc acolo în lunile următoare, definitiv. Era ca o chemare «obștească», o datorie, căci în definitiv eram român, crescut și educat ca român și îmi dedicasem întreaga viață treburilor românești.

Deci ce m-a împiedicat însă să-mi îndeplinesc hotărârea a fost constatarea că în fond nu e deloc nevoie de mine acolo, că nimeni nu-mi simte lipsa și nu-mi caută prezența. Bineînțeles evoluția «democratică» a României nu era nici ea, pe măsură ce treceau zilele și lunile, mai încurajatoare. Am publicat în revistele din țară, între timp, vreo 70 de texte și interviuri, mi-a apărut deja o carte, altele (inclusiv *Istoria...*), sunt pe cale de apariție, dar trebuie să mărturisesc – vai! – că nimic din ordinea asta nu are pentru mine gust, miros etc. Parcă aș fi murit și nu doresc a mă reîntoarce în viață.

Adevărul e că nu sunt deloc sigur dacă așa m-am născut sau istoria potrivnică m-a format așa. M-ar încânta să te revăd aici, să mai stăm de vorbă. Îți urez zile plăcute și confortabile! Nego“. (5.02.91, München).

= [19 iulie]

Citesc într-un Supliment al *Cotidianului* (DCM mi-a trimis un teanc), o recenzie la cartea, nou apărută, a lui M.P[apahagi].

Nu s-a gândit să mi-o expedieze și mie cu amicul inginer care-mi aduce „mesajul“ de la el. Da, și în ce-l privește, e clar că totul s-a destrămat. Această constatare despre foștii mei prieteni și colaboratori ar trebui s-o →

DORIN NĂDRĂU

fac la rece (și nu pot) și să n-o mai repet, de fapt, fiind inutilă și fără rost. Totuși, nu pot să nu-mi spun măcar mie această suferință. În acest sens mă și întreb, de ieri, dacă fac bine că plec în țară. Îmi imaginam, azi noapte, cum voi sta singur în casa plină de atâtea amintiri, și pe care va trebui, într-un fel, s-o lichidez. Va trebui să adun ultimele hârtii, să triez cărți și lucruri. Nimeni nu mă va ajuta, firește. Voi fi asaltat cu întrebări, vizite inoportune, telefoane ș.a. Dicționarul va redeveni o ghiulea ce mă va trage la fund, mai ales că nu-i văd – cum bine mă avertiza Cis – pe vechii colaboratori înhămbându-se în grabă și cu chef să mă ajute. Vor spune, toți, că o fac doar pentru a-mi reface prestigiul etc., iar ei nu au chef să-mi facă „servicii”. Nimeni nu se gândește la interesul general (național) al culturii ăsteia de a avea măcar un asemenea instrument de informare (bun, rău, cum e acum). Vor reîncepe discuțiile cum să fie, cum să-l refacem, pe cine să introducem sau să scoatem ș.a.m.d., încât simt că-mi dă dureri de cap încă de pe acum. Era, poate, mai bine să nu fi acceptat? Un demon mă împinge, cine știe, spre o nouă pierzanie? Oricum, somn agitat, însă și câteva vise pe care le descifrez ca semne încurajatoare.

= 28 august

Timp nu am, mă simt obosit, tracasat, aș vrea să plec pe o insulă, să nu mai văd pe nimeni și să pot să dorm, să mă calmez, să mă odihnesc, să citesc, să visez, să mă plimb, să nu am termen, obligații, vizite, complicații (de tot soiul) și mai ales să uit această țară unde mă doresc și pe urmă mă simt oprimat, agresat, stresat etc. etc. – După trei zile de ploi reci și puternice, vreme urâtă, aproape frig etc., soarele a revenit azi dimineață, cu o dulceață autumnală precoce, da, vara s-a dus, fără mare rezultat, fără vreo schimbare, fără vreo bucurie de fapt. Nimic din ce așteptam, din ce am sperat, cu disperare în primăvară, nu s-a realizat nimic nu s-a *înfăptuit*. Dimpotrivă, totul îmi pare într-un fel de disoluție, pe pragul sfârșitului. Alaltăieri, am fumat și am băut peste măsură, fără să mă fi îmbătat totuși. Certat că mă expun, că risc etc.

De fapt, cred că nu mințeam zicând că nu mă mai interesează să prelungesc așa o existență (fără orizont, fără speranțe, fără nimic din bucuriile ei reale, visate, niciodată avute de fapt!).

Asta e tot. Recreația s-a terminat.

Doar atât

Doar atât îți cer, draga mea, să nu uiți să te gândești în visele tale la mine știu că visezi frumos mi-a șoptit odată o frunză de mesteacăn cât de minunate sunt visele tale și să-ți mai aduci aminte din când în când că fericirea nu există ea a murit cu mult înainte de a se naște.

Să mai îți minte, dulcea mea himeră, că bradul e regele munților mei iar carpenul – zeul dealurilor în care mi-am tăiat carnea picioarelor în muchiile pietrelor în vreme ce umbra mea alerga desculță pe miriști după mierle și se odihnea doar seara târziu printre tufe de măceș.

Promite-mi că n-ai să uiți să te gândești când și când la mine în visele tale spune-mi că da ca să mă pot întâlni în cea mai serafică liniște și bucurie cu Bunul Dumnezeu.

Ultimele cuvinte

Tata mi-a spus înainte de a asfinți soarele peste mândrele sale livezi de pruni și de cireși și peste pleoapele sale ostoite de viață că cele mai grele clipe le-a trăit pe vremea când ploile nu mai conțineau și bălțile urcau sus pe dealuri iar seceta cobora jos în vale și oprea roțile morilor iar boabele aurii de grâu rămâneau nesfărâmate în scocuri.

Și a mai zis bătrânul meu tată că aproapele e mai departe decât cele mai îndepărtate puncte cardinale de pe glob iar departele se află în fața ușii când o deschizi să intri în casă și tot el mai spunea cu o voce aproape stinsă că iubirea de oameni tandrețea, duioșia și-au luat demult tâlpășița de pe târâmurile noastre.

Iar vorbele bune, vorbele calde nu se mai găsesc decât în scripturi și evanghelii că ușile copilăriei sunt închise

cu lacăte grele și cheile lor stau ascunse la zeci de metri sub pământ.

Și a mai zis multe bietul meu tată până când s-a isprăvit petrolul din lampă și s-au stins stelele pe cer.

Inimă vegetală

Toamna ies în fiecare dimineață desculț în grădină și fac câțiva zeci de pași din pomi se desprind alene frunze de o cromatică halucinantă baletază câteva clipe prin aer apoi se așează cuminiți pe pământ grădina mi se pare un imens plan la care mâini nevăzute scot game întregi de elegie.

Când mă întorc în casă covorul e plin de frunze le iau în mâini și tremură spasmodic în palmele mele încep să mă sperii parcă aș purta în spate o mantie cusută din mii de frunze palide mă zgâlțâie gândul că eu însumi sunt o biată frunză în care palpită o inimă vegetală.

Ar trebui să mă privesc în oglindă să văd dacă chiar așa stau lucrurile dar n-o fac, știu că sunt bătrân dar oare chiar sunt o frunză asta înseamnă că voi înverzi la primăvară când se vor topi zăpezile dar oare chiar vor mai cădea zăpezi va mai veni o nouă primăvară nu știu poate că da, poate că nu asta rămâne de văzut.

GHEORGHE JURCĂ

NICULAE GHERAN ÎN OGLINDA CORESPONDENȚEI

„Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască.”

Emil Cioran

Începând de prin 2011, am avut norocul, bucuria și onoarea să pătrund în atelierul de creație al domnului Nicolae Gheran, odată cu apropierea sa de revista „Pro Saeculum”, al cărei colaborator constant a rămas până la ultimul număr al publicației. Mi-a fost astfel dat să particip, pe față sau pe dos, la elaborarea ultimelor tomuri dedicate lui Rebreanu (*Scrisori către Rebreanu, A-B; Rebreiana I-II*), sie însuși (*Ex-Temporale; La spartul târgului*), precum și a celui de-al patrulea volum din tetralogia *Arta de a fi păgubaș*.

Astfel, s-a țesut între noi o rețea de mesaje, pe care domnul Gheran le dorea arhivate, puse la păstrare pentru când el însuși nu va mai putea vorbi... Sau, dimpotrivă, abia atunci va avea dezlegare la rostirea unor adevăruri incomode sau chiar primejdioase! Prinde orbul, scoate-i ochii!

Lor li s-a adăugat cutia cu scrisori primite pe vremea când oamenii practicau acest tip de comunicare, dată mie spre păstrare și valorificare. L-a chinuit până la final regretul că nu se poate reface întregul unei corespondențe, acel du-te-vino de epistole ce se țese între expeditor și destinatar, în continuă schimbare de roluri. Căci, după cum îmi scria într-un mesaj datat *Saturday, April 20, 2013 4:30 PM*: „Eu cred că atare corespondențe din arhiva personală sunt ilustrative nu doar pentru geneza unei cărți, dar și pentru cunoașterea autorului și, implicit, a unui sistem de relații.”

Editor până-n măduva oaselor, conștient că reprezintă un veritabil depozit de informații, date, întâmplări, cunoașterea valoarea „documentului”, în lipsa căruia nu s-a exprimat niciodată. Își cunoaștea și propria-i valoare...

Deschid acum atât fișierele în care am adunat mesajele electronice, cât și lada cu scrisori, cu speranța că lectura acestor, în fond, confesiuni, va ajuta la cunoașterea semnatarilor acestora, cât și a epocii. Și cu grija de a ține cât mai

departe cutia cu epistole de la și pentru „păgubașul” Nicolae Gheran de semnificația alteia, celebră, din mitologia greacă.

Ar mai fi de precizat că am transcris textele folosind diacriticele, normele actuale ale limbii române, inclusiv scrierea cu î, și îndreptând erorile de tastare.

(1)

„Toți folosim la nevoie și latrina”

Vă amintiți „scandalul” iscat de poeta Medeea Iancu la Botoșani, în 2017, urmare a citirii pe scena *Zilelor Eminescu* a unui poem să-i zicem cam pornografic („Îți introduc penisul meu lung și negru în pântec, România” ș.a.m.d.)?

Desigur, momentul nu a scăpat comentariului lui Nicolae Gheran, care, stârnit de un mesaj primit de la colegul său mai tânăr de *rebreanologie* – din păcate, plecat și el în lumea de Dincolo –, profesorul Andrei Moldovan, îi răspunde acestuia printr-un soi de *profesiune de credință*.

După cum îi stătea în obicei, trimitea prietenilor, spre luare la cunoaștință și „arhivare”, textele – chiar ținând de corespondența intimă – pe care le credea demne de a fi reținute și reproduse cândva, când domnia-sa se va plimba, nepăsător și detașat de cele lumești, prin Câmpiile Elizee.

Reproducem mai jos un fragment din mesajul lui Andrei Moldovan [1] și răspunsul integral al lui Nicolae Gheran [2], ignorând riscul ca limbajul colocvial mai deocheat (adecvat totuși subiectului!) să supere oarece fudule urechi (ai căror posesori râd pe înfundate).

[1]

On Tuesday, February 13, 2018, 9:03:03 PM GMT+2, Andrei Moldovan <andreioldovan@yahoo.fr> wrote:

Dragă domnule Gheran,

[...] Eu am scris despre volumul de debut al Medeei Iancu în „Vatra”, apoi am inclus cronică în volumul „Consemnări critice”, apărut anul trecut la Editura Cartea Românească (v-am trimis cartea, dar nu știu dacă ați primit-o). Mie mi s-a părut că scrie o poezie bună, chiar fără abundență de limbaj pornografic. Cât despre expresiile pornografice în literatură, știți foarte bine că și Rebreanu și-a exprimat părerea, în sensul că, dacă se realizează o valoare estetică, se depășește aspectul pornografic. Dimpotrivă, dacă autorul nu reușește să atingă valori durabile, rămâne o simplă exprimare pornografică, fără legătură cu literatura. Cred că avea multă dreptate. Iată de ce eu mă declar mai degrabă rezervat, neavând instrumentele necesare unei judecăți oneste. Vă doresc o seară frumoasă! a.m.

[2]

----- Forwarded Message -----

From: niculae gheran <niculaegheran@yahoo.com>

To: Andrei Moldovan <andreioldovan@yahoo.fr>

Sent: Wednesday, February 14, 2018, 4:32:54 PM GMT+2

Subject: Re: JUSTIFICARE

Andrei,

Recitesc mesajul tău, mai mult să mă verific pe mine, ca unul ce-am avut reticențe în privința publicării unor scrieri proprii. Personal nu sunt pudibond și, în pofida anilor, nici zaharisit. Nu mă îndoiesc asupra celor zise de tine, dar, crede-mă, obscenitatea din poezia citată, fie și pasageră, umbrește protestul poetei. Toți folosim la nevoie și latrina, dar nu ne face plăcere să dea buzna nimeni peste noi. Nudă, o femeie poate fi însăși un poem, ce se cere venerată, dar, când se lasă pozată „în exercițiu”, cu sperma pe față, e dizgrațioasă (de-ar fi să fie și fecioară).

Dar, „de gustibus non disputandum”.

Ca istoric literar – zi-i și isteric – îți reamintesc că asemenea mode au fost și sunt frecventate sub cupola lui Gutenberg, dar nimic, absolut nimic, nicio piesă n-a rămas sanctificată valoric. Rumeșu!!!→

RODICA LĂZĂRESCU

MEMORIILE UNEI CAPRE

SPOVEDANIA NETERMINATĂ A CAPREI

Munții erau curați ca fecioarele, dar de când rânzele plină de ură ale oamenilor au început să fumege din toate coșurile bolnave au început și ei să simtă această uriciune a pustuirii. Cerurile au început să se veștejească de atâta funingine, iar Împăratul lor și-a tras perdelele retrăgându-se dincolo de nori. Parcă a uitat de ele ca și cum nu ar fi fost țesute de El din cele mai fine borangicuri de abur împărătesc și croite după talia veșnică a munților cu glugă albă. Singura mea nădejde rămăsese cărarea de sub cer, tivul deasupra genunilor, pe unde veneau din nicăieri și neunde aceste viețuitoare îmbrăcate în solemnul negrului și după care aveam și noi o busolă vie care în loc de nordul geografic ne dădea sensul și noima unui sus, orientare după un duh, care prin metafora lui, ne dădea viață, dar nu precum cea a caprelor de jos, răioasele din Broșteni ale Irinucăi. Purtătoarele de burtă de jos, gloata, the mob, nu aveau nimic de a face cu cele de sus. Acestea erau un fel de îngeri dintr-o ceată curioasă de arhangheli care în loc de aripi aveau piciorușul încălțat în buche rotundă. Numai cu aceasta se putea scrie, nu vorbăria de clacă, ci tăcerea pe care cuvintele nu-i cunosc nici răsăritul și nici apusul, fiind cu mult mai presus de ele. Oamenii înțelepți ai Marilor

Lacuri, singurii care primesc de la vultur până pentru coroana de om liber, mi-au vorbit despre ele în fiecare seară când deschideau porțile de lumină ale unui fluiet cioplit din tristețe ca un ceva pe cale de dispariție ca și ei. „Ele, spunea unul din bătrânii lui, își riscă viața pentru a se bucura de aceeași libertate ca a vulturului! Mâna omului nu ajunge până acolo sus nici să spurce, nici să domesticească”. Abia atunci mi-am dat seama ce mult mă aseamăn cu ele. Am renunțat la toate nutrețurile academice pe care le-aș fi putut schimba pentru cele de la poalele muntelui. Ascult și cuvintele bătrânului mag încep să se rotească. Acum au luat forma rotocoalelor de fum din pipa păcii și poți să le atingi vârfurile pline de sânge ale apusului de soare. Ascult și albastrul fumului devine cântec și rugăciune:

IMNUL SOARELUI CĂTRE WAKA - TAGA

Oamenii Muntelui,
ai ultimului munte
ce-a vorbit către oameni
tot ce știa despre cer,
pe tobele lunii,
ca fiii de tunet, cu palmele bat:
„Iyahe nakoda, ehage nakoda,
e-ha-ge, e-ha-ge, e-ha-ge,
ehage nakoda....”

dar Omul Alb nu înțelege
nici un grai de-al pădurii,
decât limba-i de sârmă ghimpată
rupând căprioarelor carnea.

El nu a citit „Cartea Zimbrului”,
pe care Marea Câmpie ne-a scris-o,
nici „Cartea Vulturilor”,
cum să rămâi de-a pururi tânăr,
iubind.

Tot el ne-a spus
că oasele noastre-ar fi albe.
De la Munții-cu-Șira-Spinării-de-Stâncă
și până la Marea Câmpie,
oasele noastre, albele...
Bine-ai grăit, Omule Alb,
fratele geamăn al morții!

Nu pielea,
ci tobele noastre sunt roșii,
ca inima
Atotputernicului Waka-Taga,
ca flăcările
iubirii din arderi de tot,
ca buzele
ce-au sorbit din săruturi rubinul
și cântă
ca duhurile roșii prin arțari:
„I-ya-he na-ko-da, e-ha-ge na-ko-da,
e-ha-ge, e-ha-ge, e-ha-ge,
i-ya-he, e-ha-ge na-ko-da...”

DUMITRU ICHIM

→Primind un premiu de excelență la Filiala USSR București, am asistat la festivitatea în care un tânăr poet, la rândul-i premiat, a ținut să-și etaleze harul citind un poem în care și-o băga, și-o scotea, o da și sus și jos, prin față și spate, normal și pe brânci, fiindu-mi rușine că asist la o asemenea impotență literară, mani-festare tipică de onanism. Așa că...

Că în poezia citată tinerei sau coaptei autoare îi place să se crăcească în public e treaba dânsei; că mata ai avantajul de-a o cunoaște din cristelniță până la perpetua virginitate lirică e meritul domniei tale. „Ambii doi” v-ați manifestat public. Nu e și cazul meu, care mi-am permis doar să-mi spun o părere, între amici, văzând-o cum își trage chiloții și se ușurează

Nicolae Gheran la Căușeni (Rep. Moldova) (fotografie comunicată de Teodor Papuc)

în public. Mă bucur să aflu de la tine că e o scriitoare talentată. Public, n-am făcut nicio referire malițioasă la creația și obraji ei, maculați cu spermă de diverși parteneri ce-o acuză

pe nedrept de curvășărie. (Iartă limbajul. Mai aplecat decât mine, profesorul Piru, când dorea să ucidă un versificator – ceea ce n-a fost și nu e în intenția mea – se apuca să-i povestească poezia.)

Cum cu Rațiu* am avut un hazos schimb epistolar, îmi permiți să-i transmit părerea matale? Te asigur că nu se va supăra de opinia ta, cu atât mai mult cât, în comparație cu mine, domnia ta i-ai citit poemele. Se pare că și el.

Notă

* Virgil Rațiu (n. 1951), poet, prozator, publicist, editor.

(Din volumul în pregătire
*Nicolae Gheran în oglinda
corespondenței*)

Noi scene din viața literară

(XII)

Eu aș fi răspuns: acei mari oameni care se întorceau erau evrei, nimeni n-ar fi îndrăznit să-i vorbească de rău, nația germană se simțea prea vinovată, iar pe de altă parte, se știa că dacă revin evreii, vor pica și ajutoarele americane. Deci și M.I. încearcă să bage în ecuație lucruri doar pe jumătate adevărate. Spusese că și Titu Maiorescu a vrut să se exileze, că I.L.Caragiale n-a plecat la Berlin pentru moștenire, ci de răul țării, lucruri ce nu mi se par relevante, pînă la urmă. După opinia lui M.I., aici domnește ingratitudea, de ex., Zigu Ornea nu e primit la Academie, deși Z.O. ține loc de un întreg institut! Că nici Adrian Marino nu e la Academie și nu e folosit ca profesor. Pe termen lung, zice M.I., va fi bine în România. Cine are interes să fie?, întreabă I.S. Dar cine ar avea să nu fie?, replică M.I. De parcă n-ar ști că suntem o țară de care se poate profita: resurse, piață de desfacere... Ce mai, M.I. va fi făcut o f. bună impresie snobilor care ascultă aceste emisiuni, cred că alde Angela e încântată, mai ales că a lăudat mișcarea de la *Dilema* – se putea altfel? Deci M.I. e tăios, pare echidistant, dar făcînd caz de profesionalism și imparțialitate, nu e mai puțin părtinitor și pățimaș și cinic, chiar, gen amicul C.. Înainte să o șteargă în apus, a adunat cu brațul manuscrise de pe la edituri, a făcut referate negative, și de mîntuială, a înfundat scriitorii - și pentru ce? Pentru bani de plecare... Oricum, a făcut carieră acest M.I., care la începuturile mele scriitoricești mi-a agățat tăblița „scrie despre oameni umili, mărunți.”, etichetă de care n-am să mai scap, cred, niciodată. Mi-a îngropat manuscrisul Radulian de la Eminescu. Nu s-a mai putut face nimic...

18 sept. 94. *Darul lui Humboldt.* Mai am de citit 30 de pagini, ce-ar fi să nu le mai citesc ci, pentru că îmi place atît de mult cartea, să încerc să o închei eu? Ar fi foarte interesantă o asemenea experiență scriitoricească din cîteva puncte de vedere. Dar mă pot înfrîna de la citit? Îmi pot stăvili și devia curiozitatea? Mă pot concentra și am destulă răbdare

pentru a face eu un alt final? Vezi, așa e și cu viața. Nu-i poți face nici măcar finalul, trăgîndu-te de-o parte, ci trebuie să i te lași în voie, s-o trăiești pur și simplu. Nu e timp pentru altceva în plus, asta-i tot!

Ieri, Pan Izverna îmi povestește de Pucă și apoi de Virgil Mazilescu și la urmă despre vreo trei întîlniri cu Emil Botta, una pe bulevardul Pache, împreună cu I.S. Manolescu: Unde mergeți, maestre E.B.? La dracu' domnule, la dracu'!; a doua pe când se plimba cu Ahoe, apostrofat de Botta cu: Villon, Villon!, iar a treia la Editura Tineretului, unde actorul îi mulțumește pentru cele șase rondeluri, primele, apărute în *Gazeta literară*: Parcă l-am citit pe fratele meu! Pan I. se emoționează, l-au luat toate transpirațiile. E.B. îl aștepta de două ore pe N. Ioana, în palton, ud tot de transpirație.

25 sept. 94. Trei zile la Slatina, pentru comemorarea a 110 ani de existență a liceului Radu Greceanu. Pe la 10:30, sunt la intrarea principală și mă intersectez cu frații Andreiță, care sosiseră cu mașina chiar în acel moment. Ne vedem cu prof. Gh. Ungureanu, îmi dă *Monografia liceului*, cu o frumoasă dedicație. Apare și Florin Mihăilescu, colindăm pe coridoarele liceului, privind portretele profesorilor și tablourile de sfîrșit de liceu. D.m. la 16,00, încep comunicările în amfiteatru, mai întîi strălucitul nostru profesor de istorie N. Popescu-Optași, la cei 86 de ani ai săi, mai încolo și Florin, foarte bun vorbitor, despre D. Popovici și poezia eminesciană, spre sfîrșit dau citire mesajului de la Pan M. Vizirescu, 93 ani, cel mai vîrstnic elev al liceului: Oarecare emoție, ca atunci cînd vorbesc în public. Încă puțin și vine încheierea, corul *Symbol*, dirijat de Jean Lupu, alt eminent licean de-al nostru. Program splendid, voci angelice. A doua zi, la 10:00, dezvelirea bustului lui R.G., de N. Truță și un Te Deum de Irineu Slătineanu. Apăruse Titi Vătășescu, Spiru Vergulescu etc. Șerban Domozină, inevitabilul, cum îi spun, în semn de laudă. Și îi sugerez cîteva idei pentru comentariu. Apoi întîlnirea generațiilor în curtea liceului. Mai mulți vorbitori, o evocare Georgică Botez, înmînarea medaliilor jubiliare: prefectul, inspectorul școlar, Pristu, Florin,

Matei Vlad, Titi V. și, surpriză, eu însumi. Fiul lui Traian Biju și restul de medaliați pînă la 150 sunt doar citiți. Pe la 17:00, la Casa de cultură, iar la 19 la gară, cu Anghel Dumbrăveanu, cu care pălăvrăgim pînă în Gara de Nord și pînă la stația de metrou Victoriei. Impresie foarte proastă mi-a făcut Marin Mîncu, s-a ferit să dea mîna cu noi, iar la spiciurile din curte l-a atacat din nou pe Gh. U. Discuție cu Viorel Dianu, cu Aurel Gagiu, cu N. Fulga, care se declară de sînga și cu Anghel D. care îmi spune cum merge munca la Ministerul Culturii și cu o dnă din Slatina, care vrea să știe de ce sunt monarhist.

4 oct. 94. Îl visez pe Tudor George-Ahoe, tînăr încă, în formă, un bărbat impozant. Stăteam cu el la masă, în patru, era cred și Lidia și părea o noapte ca de revelion. M-am sculat din somn foarte emoționat și am început să-i povestesc visul Lidiei, care mă întreabă: De ce vorbești așa de tare? (Cred că eram sub impresia comunicării cu spiritul lui Ahoe.) La un moment dat, țineam în mîna și i-am dat poetului baladist o coroniță de laur sau de lemn cîfinesc, la început n-a înțeles despre ce e vorba, apoi s-a uitat la noi prin coroniță, mulțumit. A urmat o lungă secvență la altă masă, sau în alt context, pe care, din păcate l-am uitat pînă astăzi seară, cînd scriu. Ce-mi mai amintesc, în afară de sentimentul de bucurie și comuniune cu Ahoe, este că el fiind la masă cu un necunoscut și eu trecînd pe la marginea grădini restaurant, pe-o alee, l-am auzit lamentîndu-se că nu este înțeles și că altă avere nu are, decît ce a produs mîntea sa. La care eu, de departe, am ridicat glasul spunînd ceva de genul: Am auzit ce-ai spus!, iar apoi m-am dus la masa lui și i-am adevărit celui cu care era: Dle, avem în dl T.G. unul dintre spiritele cele mai elevate ale acestui neam.

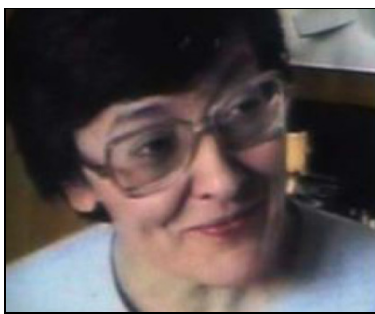
IOAN LAZU

JURNAL DE PREZENTĂ

(V)

Gabi avea un fel de luciuciu ciudat în privire, tatăl ei era director la o fabrică de hârtie, nu muncitor ca al meu, Gabi mai știa câte ceva despre Cadre. Ne-am dus. Am intrat separat. Am văzut un ins slab, gălbejit, care zăcea transpirat pe un scaun de lemn gălbui și incomod, iar pe birou erau maldăre de hârtii gălbejite ca și el, după cum mi s-a părut, și care miroseau îngrozitor. Fereastra avea gratii groase, din beton. Omul acela mi-a spus că, în ce privește repartiția, asta e, ce nu se poate, nu se poate, dar el mă poate aranja la Editura Minerva, chiar e mai bine să nimeresc printre oameni drăguți, decât să se uite chiorăș la mine niște acrituri. Limbajul ăsta liber despre cineva ca Vladimir Streinu m-a lăsat fără grai, ceea ce omul a observat, interpretând însă cu totul altfel privirea mea. A scos dintr-un sertar aflat în spatele biroului un fel de carnet, aveam să aflu că era o carte de muncă și mi-a arătat-o. Pe ea scria Aurel Martin și omul a pus o unghie îngălbenită de tutun pe un rând și m-a îndemnat să-l citesc. Acolo scria: „arestat în anul...; eliberat în anul...; va colabora cu organele abilitate...”. Iar mai jos: „numit director la Editura Minerva”. Cum ar veni, pe el îl aveau la mână Cadrele, așa că n-avea de ales... Edificată astfel de către un personaj care nu m-aș fi așteptat să fie atât de deschis cu mine, intram în viața de om al muncii pe o cărare care se dovedea complicată dintru începuturi. Pe Gabi a trimis-o la Editura Albatros.

A doua zi, singură de astă dată, m-am prezentat la Editura Minerva, aflată pe Bulevardul Ana Ipătescu (azi Lascăr Catargiu), colț cu strada Orlando. Asta era cu adevărat o fostă casă boierească, unii ziceau că fusese sediul Editurii Fundațiilor Regale, alții că fusese casa amantei lui Brătianu (care din ei, care amantă?). Holul era întunecat, foarte înalt. O scară frumoasă, din lemn de stejar lustruit ducea la etaj, unde se afla biroul directorului. Am ciocănit și am intrat. Înăuntru era directorul, cu părul cenușiu și gras ondulat mărunț, cu o față congestionată. Ședea la un birou impresionant, negru și sculptat. Toată încăperea era tapisată cu mătase vișinie cu trandafirași lucioși, de aceeași culoare, în țesătură. Scaunul directorului era și el impresionant, era

înalt, sculptat, cu brațe, dar tot ambientul suferea grav din pricina unei biblioteci de placaj băiuit și dat cu lac maro și a unui aparat de radio alb (cam îngălbenit de vechime), din plastic. Pe un scaun cam la fel cu al tipului de la Cadre ședea un om slab, între două vârste, chel, îmbrăcat cu grijă, care-și potrivea mereu dunga de la pantaloni și se uita la mine atât de sfredelitor, încât aveam impresia că are două tirbușoane în loc de ochi. Am aflat că era secretarul de partid și se numea domnul Nicolae Teică. Domnul, nu tovarășul. La editură nu se vorbea cu „tovarășul”. Mi-au repetat povestea (o știau!) cu „e bine să fii primit de oameni drăguți”) și domnul Teică mi-a spus că așa fi bună la colecția Biblioteca Pentru Toți, deoarece știu limbi străine. Zis și făcut. S-a dus să strângă redacția (de prin grădina, cum aveam să aflu). Rămasă numai cu directorul, îl văd că se ridică, se duce la bibliotecă (îmi arată vreo carte de-a editurii, m-am gândit) și scoate din dosul unui raft de cărți o sticlă de palincă, pe jumătate goală. Iar din sertarul biroului aduce două păhărele și, așezându-se lângă mine, toamnă în amândouă. Era o tăcută și insolită urare de bun venit, nu mă așteptam, așa că pe chipul meu s-a așternut un zâmbet indecis. Dar directorul a zâmbit moale și puțin trist, părea un om definitiv înfrânt de vânturi contrare, a dat păhărelele pe gât, a luat sticla și a ascuns-o la loc du grijă. Era un fel de „bun venit în groapa cu lei”, cel puțin așa am interpretat eu gestul după cele ce aflasem despre el. Am înghițit și eu palinca și am simțit pe dată un cuțit de foc traversându-mi esofagul. Apoi directorul s-a ridicat și m-a condus la ușă, arătându-mi cu degetul cum s-o iau pe scări în jos, până la demisol, unde se afla redacția Biblioteca Pentru Toți. Scara spre demisol era un fel de fostă scară a servitorilor, tot din lemn, dar mai modestă și scârțâia îngrozitor. Ușa pe care am deschis-o scârțâia și ea. O odaie largă, dar joasă, adăpostea vreo

patru-cinci birouri. Înăuntru erau trei oameni: unul chel ca bila și cu ochii veseli, unul foarte lung, foarte slab și foarte gălbejit și unul grăsuliu, genul „fost domn bine”, cam la vreo cinzeci de ani. Veselul a scos un răcnet și a strigat: „Mă, Teică, mă, vino de-ți ia fata!” Aveam să aflu că se numea Cornel Popescu și era șeful redacției Literatură Română Contemporană. Gălbejitul, care se uita la mine deferent-pofcios, era redactor, Grigore Pătrașcu, iar celălalt, tot redactor, Haralambie Grănescu, îl traducea pe Balzac în română. Am intrat la BPT, la redactori. Înăuntru erau doi oameni, un bărbat și o femeie. Bărbatul avea părul alb, trăsături puternice, era șeful redacției și se numea Tiberiu Avramescu. Femeia era secretara, avea părul vopsit roșu violent, o umbră de mustață deasupra buzelor date cu ruj roșu strident și o rochie de mătase albastră despre care numai de zi nu se putea spune că este. O chema Lili Meleacă, bărbatul ei era șef de Cadre la Institutul de Documentare Tehnică (IDT). Domnul Avramescu mi-a arătat biroul meu, toată încăperea era aproape în întuneric din pricina ferestrelor mici de la nivelul solului, iar eu mai ședeam și la perete, în dreptul unei biblioteci imense și aproape descleiate, despre care am aflat că fusese a Editurii Fundațiilor Regale.

*

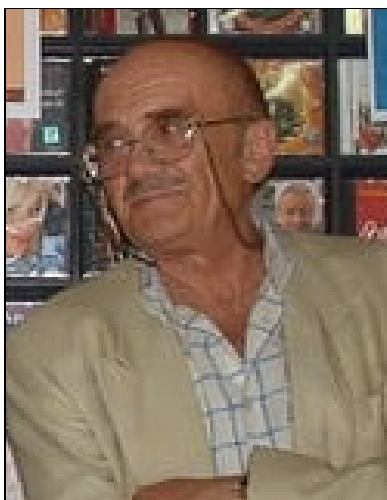
Prin urmare, pentru asta trăsesem eu cinci ani la facultate! Aveam mobilul cel mai puternic ca să mă înscriu la doctorat. După două luni de la sosirea în editură, am și făcut-o. Era singurul loc scos la concurs pentru George Macovescu, profesor la Teorie literară și, pe atunci, ministru adjunct la Externe. Cei de la editură încă nu aveau motive să nu fie de acord, iar domnul Cenușă (de la partid, de la Primăria Capitalei, de acordul căreia aveam nevoie), n-avea nici el motive să spună nu. Aceste acorduri odată obținute, m-am înscris pe locul acela și, cu pregătirea pentru examene, mi-am găsit, în sfârșit, o ocupație care să mă scoată din rutina zilnică. De altfel, primul meu an la BPT avea să fie condimentat și cu un proces de răsunet: pe Lili Meleacă, secretara de redacție, au prins-o că fura bani falsificând semnăturile tuturor, de la redactori până la director. Pe-a mea nu apucase s-o afle, eu încă nu semnaseam ca redactor.

ECATERINA ȚARĂLUNGĂ

PROFETISM NAȚIONAL

ȘI DIMENSIUNE MESIANICĂ

Nimeni între români n-a certat mai tare tradiționalismul, așa-zicând, de prostrație, ca românul Emil Cioran: îl raportase la mesianismul monstruos al rușilor (*omului sovietic*), îi va ocări însă deopotrivă și pe valahi pentru ignorarea și tăgăduirea acestuia (mai ales astăzi, cum se știe, cu shoshocii și rusofilii din partidul AUR, cu agresiunea și violența); românii, spunea gânditorul, nu au acces la febra salturilor. Ne trebuia *profetism național*, scria Emil Cioran în **Schimbarea la față a României** (1), l-am ratat însă mereu, n-am privit adică defel în viitor. Dacă popoarele respiră istoric, aceasta înseamnă că au mari misiuni de îndeplinit. Dimensiunea mesianică e caracteristică numai culturilor mari, din acestea noi românii fiind excluși, nu am proiectat nimic grandios, concepem doar misii imediate, prea accesibile, meschine. Românii n-au preconizat niciodată un destin monumental, profetismul unei culturi mici se măsoară cu momentul istoric, în diastole mărunte. Cazul lui Eminescu, ne avertiza Emil Cioran, e deja elocvent: în loc să se atașeze de un viitor românesc, el a întors mărimile nației într-o sinistă obscuritate – trecutul nostru maramureșan-voievodal, blestemul, apoi, bizantin, o istorie străbătută de fantome, locuită frumos de mituri. Eminescu va fi fost adică un proroc național *a rebours*. Vizionarii României, atunci când aceștia au existat, n-au trecut de profețiile regionale, s-au mărginit la clipa istorică: era un profetism, dacă se poate spune, evenimential, îi lipsea dimensiunea intemporală. Nu altfel îl cunoaștem, din păcate, pe Nicolae Bălcescu. Acesta, tentat de politicianismul polac – care, și el, a promis multe, dar s-a compromis practic - „n-a fost mai mult de un profet al trecutului”. Este vorba aci de un exces romantic. Față de Bălcescu și Eminescu, Iorga sau Pârvan sunt doar tradiționaliști. Tradiționalismul este un echilibru între trecut și viitor. Un autentic profetism național ar muta greutatea pe perspectivă, gândind adică viitorul: un viitor ca sumă de speranțe și împliniri naționale. Tradiționalismul, din contra, nu se angajează, preferă formele comode; va fi căutând, se poate zice, așezarea, cuminenția. Nu i se poate nega solidaritatea cu nația, îi lipsește însă voința de a o împinge la făptuirile mari

și imponentă; voința de a-i atașa nației unul dintre sensurile tari ale lumii.

Nu există tradiționalism, va încheia Emil Cioran, care să nu accepte, „lămitele imanente” ale națiunii. Așadar, „scepticul abisal” (v. Dieter Shlesak(2)) va rosti, de aceea, și vorba aceea grea; e silit, cu destulă obidă, să verse ocara, cu înverșunare el ne rușinează: „Atunci nu mai este nimic de făcut (scrie Emil Cioran), națiunea mergând spre viitorul ei ca boul la apă”.

A apăra doar și a conserva, decide Emil Cioran (3), nu se cheamă destin în istorie; toate acestea: val de pământ împotriva slavismului agresiv și invadator, o încercuită și invulnerabilă, două mii de ani, oază de latinitate, când împrejur au fost pustele (a trebuit să reducă horderle hune/ungare împăratul apusean Otto, să le îngroape în istorie, în secolul XVI), ridicarea apoi a paloșului pentru creștinătate, păzirea tradițiilor romane. Etc., etc. Defensiva nu produce o spintecare în veacuri, dăre inendiar, când culturile mici, cum e aceasta (prin zicerile unor istoriografi) românească, numai se apără, nu va mai rămâne după ele decât colbul în vânturile reci de toamnă. Ar fi totuși un remediu pentru întoarcerea din drum lor spre neant: cultul forței, cultul puterii, o iubire conștientă, perseverentă a acesteia, precizează Emil Cioran. Aceasta înseamnă a-ți face degrabă inventarul și procesul curenților, recunoscând că trecutul e linie moartă, repentelă în absolut, făcând din profetism sursă de existență: poate că și politică, de ce nu? Dacă o mie de ani un organism național în devenire nu și-a definit un destin spiritual, spiritul e semn al unei suferințe organice, chiar dacă mileniul acesta a servit bine organizațiunii biologice. Forța biologică e o agresiune barbară, contur istoric primește dor agresiunea cu stil.

Dar te poți salva, concede, oarecum paradoxal, tocmai Emil Cioran, în fața lui Dumnezeu – în măsura în care națiunile îl realizează. Dumnezeu neavând înțelegere pentru forță, e probabil că va trebui să rămânem, jelindu-ne de capul nostru singur. Mai e de prevăzut o cale de salvare, anume fascinația pe care a exercitat-o asupra nației noastre Occidentul, cultura iudeo-creștină. Ar fi oare aceasta și o probă a „complexului de inferioritate”? Dar există „un nivel istoric *obligatoriu*” (s.n.), orizontul nostru râvnit este cultura Apusului: oare, totuși, nu și reaminirea acestuia (anamneza), după atâta amar de secole de când ne-am dezlipit din orbita ei? Emil Cioran nu cercetează acest aspect. Poziția lui e hotărâtă încă de la 1939: „Pentru România istoria înseamnă cultura occidentală și nici nu poate însemna altceva. Cu ea ne punem noi în rind”. Aci nu încap dezvoltarea originaretății și originalității etnice, în felul acesta vei renunța la participarea efectivă la istoria vie, devenind cel mult o țară „pitorească și interesantă, cum e Ungaria”. („De Ungaria va aminti istoria numai fiindcă s-a încăpățânat să nu renunțe la caracterele ei primare. Este o țară originală, din punct de vedere istoric nereușită”).

Nu e totuși la Emil Cioran, el față cu românii, numai muștruliuiala. E probabil și amărăciunea că nu ne-am atașat încă, deocamdată, la unul dintre sensurile mari ale lumii, că (spre a-l relua încă o dată), nu aveam voința de a o și face. Amărăciunea, dar, mai presus, îndoiala: Emil Cioran e profesorul de îndoielei, de un astfel de magistru va fi totdeauna nevoie. Mai de mult, nu știu cum mi s-a îngăduit (*era seculo scorso*), am scris în revista „Tribuna” de la Cluj despre Emil Cioran, îl comparăm cu Constantin Noica, nu cu Petre Țuțea: acesta, marele gânditor creștin, se număra el însuși, printre alumnii ce-l înconjurau la cafenelele „Nestor” sau „Turn”, cu *risipitorul* plecat în înconjurul lumii, îl dorea acasă, la *părintele său*. Aminteam acolo că Emil Cioran vorbea odată de „minunea ascunsă a unei României subterane”. Deja tocmai el: văduvul, inconsolatul, privind parcă dintodeauna la soarele negru, nervalian, al melancoliei; marele moralist din familia lui Chamfort, cunoscut în familia comunismului dâmbovițean doar ca un detractor al românescului cu acea reluare a „basnei” lui Simion Dascălul, cunoscut din cronici. Să admitem, Cioran ar fi, cum mărturisese el însuși, „trădătorul”, dar cu aceasta nu cu →

A.I.BRUMARU

un preț încă necunoscut, neafișat de suferitorul, nedezlegatul imprecator? Emil Cioran pentru care (cu o spusă genială a lui Virgil Ierunca) o maladie înseamnă cât o metafizică, afirma, într-un interviu, că spre a scrie - glorios - în franțuzește a eliminat complet limba română, își va impune deci iute să o uite. Ar fi făcut-o să dispară chiar din corespondența sa (cu mama, cu fratele Relu din țară etc.), a scos-o până și din reverii, mai ales din visuri: a început, zicea, să viseze numai în limba de adopție în franceză, și în nemțește. Și-a părăsit prin urmare limba, ceea ce ar fi echivalat cu felonia, cu repelența. Dar, iată (își continuă Cioran destăinuirea), de la un timp, limba lui maternă se întoarce, se furișează în memorie (vezi dialogul grăbit, nesăbuit al lui Gabriel Liiceanu, vai, trebuia „să-l prindă în viață!”), o cuprinde; limba se răzbuună. Dar, va întări el (nicidecum în dialogul ofensator evocat mai sus), pe măsură ce îmbătărănesc, îmi revine din ce în ce mai des. E o reamintire a ființei în care ești eternul cuprins și din care e cu neputință a te dezlipi vreodată definitiv. În locul ce ți-e dat se pare că (spre a aminti aci pe cineva) „nici Dumnezeu nu poate schimba nimic”.

Discipol al lui Nae Ionescu (Doamne ferește, ar spune „justițiar” inventatoarea de plagiate, clujeanca Marta Petreu), Cioran se definește singur (la 1937, într-un număr din ziarul „Vreamea”), pe care-l zugrăvește *Profesorului*, că se regăsește în acela (5). Era, deci, condamnat la luciditate și, scriind despre Nae Ionescu, își scria sieși, ca într-o oglindă, slobod de complicități, spiritul, ursita. Ar fi avut, prin urmare, în comun cu prodiul povătuitor, îndrăzneala refugiului în negații și singurătăți. Oroarea de sistem în filosofie ar proveni și ea de la înaintemergător: Nae Ionescu oficia de la Catedră, în logică ori metafizică, nedezlegat însă de normele scolasticești, instruind (incredibil) în relele cunoașterii. Numai de la el, va observa Emil Cioran, puteai învăța ce mare pierdere e cunoașterea, a ști e a cădea într-o neconținută dramă. Prin cunoaștere, te desfaci de ființă, spiritul (și cunoștința) sunt deopotrivă o rupere a echilibrului originar, existența acum naufragiază. Emil Cioran se îndoaia că Nae Ionescu nu crede în nimic și i-ar fi reproșat odată că a găsit în lume ceva în care totuși să creadă: a ajuns astfel, prin asceze și tăgăduire, ca el însuși să fie mai tare în ne-credințe. I-a obiectat maestrului său și că nu a izbutit, ca metafizician, să se sustragă ispitei timpului; „participarea voioasă la păcatul de a fi” îl va fi dus, zece ani, în

politică, în istorie (aceasta fiind făcută de „plutonieri inspirați”). E de neînțeles, afirma Emil Cioran, scoborârea în imanentă a lui Nae Ionescu, asistarea imediatului și a devenirii. Îi vor fi fost date însă și lui? Emil Cioran le-a reprimat, scrisul lui în această ordine fiind o stranie ascensiune - el știe acum și pune în lucrare tot ceea ce dorea să regăsească în iscusitul lui mentor: consumarea căderii în temporal, o cumplită aderență (și inaderență) la ptrivelile lumesti.

Dacă - mai spunea Emil Cioran - absolutul a fost transformat prin cunoștință într-o funcție a disperării și nu-l putem percepe decât în felul acesta, de ce să hotărâm pentru lucrurile trecătoare ? Va fi prin urmare scârbit (mărturisește) de istorie și de cunoaștere și se gîndește, în tinerețe, să redacteze o teză de doctorat despre lacrimi. Cad de acord, el și o ceată de prieteni, că singurul profesor din univers care ar aproba-o ar fi Nae Ionescu. Desigur, dacă ar fi fost profesor, ar fi acceptat-o și Emil Cioran. Cum se întreabă el însuși: „Din paradox? Din tragedie și luciditate”.

Sunt, firește, multe punctele în care Nae Ionescu și Emil Cioran se despart, cine le citește opera și le compară biografiile se va convinge de acest lucru. De exemplu, Emil Cioran n-a consimțit niciodată la eroare numai din „slăbiciune pentru viață”. Nu a avut profesor care să-l fi pregătit pentru această superbă neîndurare, pentru că „n-a existat până acum niciun profesor de îndoieli”. Un astfel de profesor ar fi fost totuși Emil Cioran. Prin moartea sa, în 1995, la sfârșit de secol și de mileniu, această funcție va lipsi României și Franței, va lipsi lumii întregi.

*

Un precursor tare al analizelor în spirit critic a ființării românești, încercând primul o sinteză în domeniu (1907), a fost D. Drăghicescu (6). Sociologul, încă prea puțin regăsit de - ca să mă exprim astfel - „miorițari”, se bazează în această sinteză pe teoreme din Psihologia popoarelor - știința nouă inițiată de Lazarus și Steinthal (pe care avea să-i fișeze, prompt, sincron, Eminescu în vederea studiilor sale). D. Drăghicescu vede multă realitate românească neagră, ca mult mai târziu Emil Cioran: va fi încercat și el o implacabilă disperare? Intenția lui a fost însă, înaintea lui C. Rădulescu-Motru, de a stimula față de prăpăstiosul prezent ambițiile viitorilor „ingineri sociali și politici”, întru „făurirea și conducerea neamului nostru”. Observând că a fost cheltuită în direcții adesea nefolositoare,

D. Drăghicescu propune o mai bună valorificare a energiei naționale. Cu orientarea sa deterministă (biologică, geografică etc.), evidențind înrăurirea factorilor sociali și istorici (fusesse de propensiune socialistă, nu bănuia avatarurile și ineptiile stângii etc.), el anunță pe M. Ralea (din lista lui de „trăsături sufletești”, acesta a luat, se vede bine, multe de-a dreptul). Format prin fuziunea dacilor cu romanii, poporul român conservă, după cum vin și se duc vremurile, elemente matriciale ale acestor seminții, remarcă D. Drăghicescu. Românii ar fi mândri, curajoși, viteji, cu poftă de stăpânire, sunt, ca latinii, devotați patriei și nu individului evanescent, iubesc, precum aceia, ordinea de stat. Sunt inteligenți, născocitori ingenioși, deschiși către civilizație, dar totdeauna (*horribile dictu*) se complac și în fatalismul tragic. Multe din amprentele bune se vor fi pierdut sub „condiții nenorocite”, aceluia li se vor fi substituite destule cusururi. Vom avea deci lângă ele: pasivitatea, retragerea în chochilia de apărare, resemnare, temperament de înfrânt; acum precumpănește la român melancolia, lingoarea, el tânjește în siajul dorului, e atins de o nostalgie infinită, cum se vede dintr-o lectură a folclorului (poate superficială, cum superficiale pot fi și unele lecturi ale istoriei?) Românii, continuă sociologul, simt în chip exagerat amarul și schimbă prea ușor gestul constructiv cu un umor demolator, care desface. Mai sunt buni și blânzi - calități ne-istorice. (Ar adăuga aici Emil Cioran: ele nu pregătesc saltul). În plămada românească s-au vărsat mai multe scurgeri etnice alogene. Drăghicescu le numește totuși „comori entice”, conchizând că, de regulă, amestecul nu este rău: putem, din contra, să zicem că noua structură „este de proveniență și natură universală”. În această ceară primordială au lăsat va să zică urme și gălesc „ecou propriu”, căutând apropieri, mai toate popoarele europene. Și invers, ne asigură D. Drăghicescu: „operele când se vor desăvârși, vor găsi răsunset la toate popoarele civilizate”.

NOTE. 1. Emil Cioran, **Schimbară a față a României**, Editura Vreamea, București, 1939; 2. Dieter Schlesak, **Întâlnire cu E.M. Cioran**, în L.A.&I nr. 33-34, 1995; 3. Emil Cioran, **Op.cit.**; 4. **Idem**; 5. Emil Cioran, **Nae Ionescu și drama lucidității**, în **Revelațiile durerii**, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1990; 6. D. Drăghicescu, **Din psihologia poporului român**, Editura Alcaley, București, 1907.

Eseu despre Moarte

„Când nu mai suntem copii suntem deja morți”, afirma cândva Brâncuși cu gândul la păstrarea prospețimii curiozității, a imaginației, a creativității, a disponibilității, a dragostei. Atât cât este, lungă sau scurtă, viața trebuie trăită cu pasiune, ca un dar prețios, ca o șansă unică, altfel rămâne o înșiruire de unități de timp, între trude și comodități, într-o lipsă de voință și orizont „Nu înțeleg de ce se tem oamenii așa de mult de moarte. Moartea când pășește pragul îi găsește doar, pe cei mai mulți, morți deja de mult timp și nu mai are ce să le ia”, nota undeva Lucian Blaga. Mulți trăiesc o „moarte” înainte de vreme, ca niște biruiți ai vieții care mărșăluiesc fără niciun orizont printr-o mlaștină până când un smârc îi va înghiți în nămolul său avid.

În mod surprinzător, există oameni „morți în viață” chiar la sensul propriu, după cum notează Mircea Eliade (*Mort în viață*, în *Fragmentarium*, Humanitas, 1994). „În Annam este obiceiul ca bătrânii, îndată ce-și simt sfârșitul, să dea un banchet funerar familiei, ca și cum ar fi murit deja. În cazul când bătrânul își revine și continuă să trăiască e considerat, din punct de vedere juridic și social, mort. Soția lui e văduvă, copiii lui sunt orfani... În India se întâlnește o credință similară. Este așa numita *sampradāna*”.

Unii își aleg să moară nu social, ci fizic, înainte de a le veni ceasul sorocit. Ei nu se retrag din viață din rațiuni patriarhale ca mai sus, ci din rațiuni de slăbiciune ale eului care reușește totuși să capete tăria necesară omorului persoanei fizice proprii. Citim în jurnalul Monicăi Lovinescu (*La apa Vavilonului*, Humanitas, 1999) despre o serie de sinucideri de persoane celebre. Între ele - Stere Popescu care, după succesul la Paris în 1965 cu baletul „Le Marteau sans Maître” de Pierre Boulez, a rămas în Apus. A creat un balet la Hanovra, „Offrande à une Ombre”, despre experiența sufletului omenesc după moarte, bazat pe Cartea tibetană a morților. Apoi a conceput un balet fără muzică, „un dans pe tăcere”, având totuși în mijlocul desfășurării un bocet din Munții Apuseni care conferea „o dimensiune de transcendent, metafizică, acestei tăceri”. S-a sinucis,

din păcate, după un spectacol de răsunset care a avut loc în premieră la Londra.

Există, bineînțeles, o întreagă filosofie suicidală. Cesare Pavese încearcă să o explice pe piele proprie în „Meseria de a trăi” (Ed. Literat. Univ., București, 1967). Motorul vieții este speranța. Pavese citează din Léon Chestov (*Kierkegaard et la philosophie existente*) următorul gând: „Începutul filosofiei nu este mirarea cum ne învață Platon și Aristotel ci disperarea”. Ideia morții devine astfel un imperativ când se instalează lipsa de speranță, negația intimă a vieții. Cu cât ea stăruie în conștiință cu atât ea mortifică omul, în ciuda existenței sale biologice aparent înfloritoare. Astfel ajungem, cu alte variante, iarăși la Blaga și Eliade: la morții încă vii.

Un mort în viață, un înfrânt, devenise în ultimul deceniu al vieții sale, marele Ernst Hemingway, cel care fusese admirabilul om de acțiune ce înfruntase cu curaj moartea în războiul civil din Spania, în Al Doilea Război Mondial sau în 1954, când avionul său s-a prăbușit în Africa. În ciuda eforturilor și muncii îndârjite, Hemingway a simțit „că arta sa pălea” și, în cele din urmă, s-a împușcat cu arma sa de vânătoare.

Un sfârșit trist a avut și titanul rus Lev Tolstoi, un alt adulat de lume și în același timp un aspru judecător al ei („mai vârstnicul frate al lui Dumnezeu”), care și-a distrus familia și s-a omorât pe sine, încercând să aducă o transformare morală totală, dar care a fost torturat în ultimele zile de gelozie, ciudă, răzbunare, ascunzișuri, perfidie, mânie, isterie și meschinărie.

Exceptând cazurile când moartea survine neașteptat, ca un trăznet, ca un accident, deznodământul se anunță firesc o dată cu avansarea în vârstă: „Și bătrâna moarte toarce/ Gândul ei în nefinit:/ Zilele din vine-ți stoarce/ Și când capu-ți se întoarce/ Bagi de seamă c-ai trăit”, sună versurile lui Mihai Eminescu (*Printre stânci de piatră seacă*).

Kierkegaard formulează chestiunea în termenii de business atât de plăcuți americanilor. Timpul e un bun. Valoarea oricărui bun comercial crește atunci când se crează o mare cerere pe piață. Sigur, negustorul ar dori să mărească această cerere cât de mult pentru profitul său, lucru greu realizabil în lumea exterioară căci sunt prea mulți factori acționând independent de el. Omul însă poate crea această nevoie pe plan spiritual. Atunci când lovește moartea, cel în cauză încearcă să negocieze, bunul său fiind timpul. Și, pentru că nu poate cauza o criză de timp în lumea exterioară, el o cauzează în lumea spirituală. Astfel omul, în fața iminenței morții, dă valoare foarte mare anilor și zilelor care au mai rămas de trăit. Este un târg posibil mai ales à la long. Kierkegaard avertizează însă: moartea nu își ține întotdeauna promisiunea negocierii. Ea poate ataca oricând cu jungherul ca un hoț în noapte. Deci, fii pregătit (ceea ce ne instruieste și Eugen Ionescu în al său „Regele moare”) și dă greutate clipei. Îmi aduc aminte că cineva povestea cu duioșie despre un episod la țară. „Ce faci bunico?” „Ia, maică, curăț fasole. Să nu mă prindă moartea stând”.

Pentru cei suferind de o boală terminată prin moarte, șocul iminenței sfârșitului se mută la începutul bolii, când durerile, până atunci persiflate, lesne suportabile, devin persistente și tot mai scormonitoare. Rusanov, un puternic și important funcționar politic (erou al „Pavilionului canceroșilor”, romanul lui Alexandr Soljențiin), surprins de diagnosticarea bolii și de brusca pierdere a libertății, devine un inofensiv și anonim bolnav într-o pijama de rând, când își dă seama că nici o reclamație, nici o intervenție, nici o „pilă”, nimic din pârghiile sistemului traiului din afara spitalului nu mai lucrează.

El cedează, rând pe rând, la toate umilințele și tratamentele. Curând, când panica va dispărea prin neputința acțiunii, el →

HORIA ION GROZA

va arăta ca toți ceilalți: cenușiu, cu pecetea morții pe frunte.

Unii găsesc însă resurse interioare neașteptate. Elena Bratianu, când i s-a descoperit un cancer și doctorii i-au prezis doar unu-doi ani de viață, a organizat o recepție de adio cu șampanie, bufet și veselie. Lucrul, notează Monica Lovinescu, a șocat până și pe Cioran, exegetul disperării și morții, care spunea uimit celorlalți: „On n'a jamais vu ça!” (Nu s-a mai văzut vreodată așa ceva!). Capac a pus vestea că își compusese până și epitaful pentru mormânt, veste din care, completează cu fin umor Monica Lovinescu, „Cioran nu și-a mai revenit în fire vreo săptămână”.

Dac-aș vorbi ca Mircea Vulcănescu, înainte de a vorbi despre moarte ar trebui să definesc subiectul. O enciclopedie americană amintește că Vestul tradițional al Europei definește moartea ca „plecarea sufletului din trup”. În epoca modernă, după codul legii, moartea se consideră a se produce când încetează funcțiile vitale – respirația și circulația sanguină. Conceptul a fost contrazis recent, socotindu-se că stoparea activității creierului constituie de fapt semnalul momentului morții, deoarece, spre deosebire de celelalte două funcții vitale, funcția cerebrală nu poate fi înlocuită de mijloacele mecanice a niciunei aparaturi sofisticate. Dar chiar și această definiție are un cusur: activitatea simplă a creierului nu încetează decât foarte târziu (de exemplu respirația spontană).

De aceea semnul morții se consideră absența activității superioare a creierului, a neocortexului, semnificând pierderea capacității de conștiință și interacțiune socială (urmată, desigur, de pierderea celorlalte funcții vitale). Iată ceva interesant: acea fracțiune de secundă în care a murit omul (sau a „început” moartea omului) este atinsă atunci când omul nu mai răspunde semenilor săi, se izolează în el sau într-o altă lume. Dacă ne vom imagina o persoană invizibilă ca ghid al acestei retrageri vom păși noțiunea morții ca eveniment sau ca linie de demarcație între două lumi și vom ajunge la **personalizarea morții**, un subiect fascinant pentru scriitori.

Astfel vom avea de-a face cu Moartea ca un schelet feminin cu coasă, venit să culeagă pe cei cărora le-a sunat ceasul. Ivan Turbincă din

povestea lui Ion Creangă a întâlnit-o la poarta raiului, venind după porunci și, cu formula „Pașol, Vidma, na turbinca!” a băgat-o în tolba sa. Nu poți lupta însă împotriva legilor firii. După multe trude la care Ivan supune Moartea prin răstălmăcirea poruncilor, aceasta îl părăsește, condamnându-l la canonirea cu nevoițele fără de sfârșit ale bătrâneții excesive. Este pedeapsa pentru ieșirea din onestitate, din demnitatea umană, de către Ivan, care fusese blagoslovit cu minunea turbincii din cauza unei fapte bune.

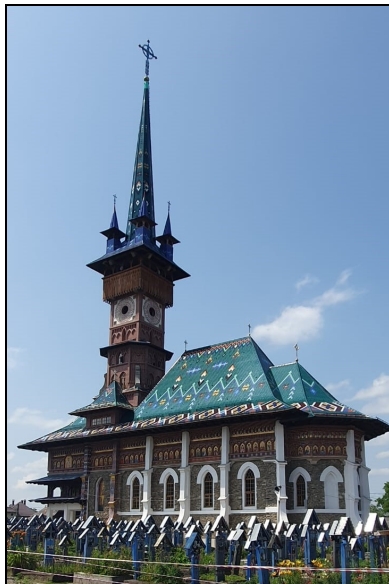
Moartea la americani este masculină. Iată o poezie foarte frumoasă, stranie ca un film holywoodian de „sweet horror”, cu un suav umor macabru, în același spirit cu turbinca, deși cu mai multă teamă, sfială și chiar respect: „Destiny” (Destin) de Gabriel Stănescu, în englezește în original. Merită a fi citată în întregime: „One night I saw Mr. Death coming/ With a scyth/ In his right hand/ «How are you Brother Gabriel?»/ He asked me./ «I came to take you to Heaven» he whispered./ «Your brother, no, I'm no brother of yours./ It's a confusion of course I think/ I am not Gabriel the biblical messenger/ Who presents the lily/ I am just me and I believe merely in myself/ I am busy now I can't come with you/ Look for somebody else» //When I opened the window/ Mr. Death was nowhere/ Just the moon baring its pale skin to sleep/ In my deep smooth bed.” (în traducere ar suna cam așa: „Într-o noapte am văzut

Moartea venind/ Cu o coasă/ În mâna dreaptă./ «Ce mai faci Frate Gavriil?»/ Mă întrebă ea./ «Am venit să te iau la Cer», a mai șoptit./ «Fratele tău, nu, eu nu sunt fratele tău./ E o confuzie desigur./ Eu nu sunt Gavriil, mesagerul biblic/ Care prezintă crinul./ Eu sunt eu și cred doar în mine./ Sunt ocupat acum, nu pot veni cu tine/ Uită-te după altcineva» // Când am deschis fereastra/ Moartea nu era nicăieri./ Doar luna dezbrăcându-se de pielea-i palidă să doarmă/ În patul meu adânc și moale”). Poezia în engleză are un farmec special, cu moartea la genul masculin, cu amestecul formulei americane tipice „How are you” și defensiva specific românească „Eu, frate? Cine ești dumneata? Nu te cunosc”.

Primul motiv al întâlnirii dintre om și Persoana Morții este cel al **omului încercând o amânare a sfârșitului**, ca să mai câștige ceva timp pentru acțiunile sale. Așa este cazul omului care dorește o explicație, o înțelegere a rosturilor firii, înainte ca șirul zilelor sale să se termine. Găsirea unui răspuns în mijlocul inexorabilului răului, inclusiv al răului morții, în care fapta bună se pierde și chiar și gândul la Dumnezeu se zdruncină, structurează sumbrul film „A șaptea pecete” al lui Ingmar Bergman (*The seventh seal*, Det Sjiunde inseglet, 1957). Motivul povestirii este acela de a obține un posibil răgaz de întârziere a morții iminente, răgaz folosit pentru meditație în liniște: „Când a rupt Mielul pecetea a șaptea s-a făcut în cer o tăcere de aproape o jumătate de ceas” (Apocalipsa 8,1).

Cavalerul care, obosit, golit de elan și de credință, se întoarce din cruciadă în țara sa bântuită de ciumă, ajunge să se îndoiască de existența lui Dumnezeu și ar vrea să știe că El există, ca fie să I se roage Lui, fie să se revolte împotriva Lui. Spectrul Morții îl întâmpină pe drumul său și-l însoțește răbdător, căci nimeni nu este scutit de fatalitatea molimei ce bântuie țara. Cavalerul îl invită la o partidă de șah pentru a câștiga răgaz de reflecție. Întrebarea sa existențială adresată, în diferite împrejurări, călugărilor, rămâne fără răspuns, căci sub una din sutane se ascundea însăși Moartea.

Al doilea motiv al întâlnirii dintre om și Persoana Morții provine dintr-o **reciprocitate**. Inițiativa vine, acum, din partea Morții. Ea dorește să cunoască mai bine firea omenească →

Biserica din Cimitirul vesel

a cărei viață pământească are mereu ordin să o curme la sorocul hotărât. Ideia formează tema centrală a filmului lui Mitchel Leisen, „Moartea în vacanță” (*Death takes a holiday*, 1934 - după piesa lui Alberto Casella). Inspirația dramaturgului decurge din faptul că uneori pare că Moartea (ca să se relaxeze oare?) și-ar întrerupe slujba ei zilnică: un sinucigaș se aruncă de pe turnul Eiffel, un vas se scufundă, incendii grozave se produc, cai cad la curse într-un mare carambol – toți însă scapă teferi, cu viață. Într-una din aceste pauze Moartea își propune să ia față umană ca să înțeleagă de ce oamenii se tem de această simplă linie funcțională pe care ea o reprezintă și pe care ei trebuie s-o treacă din viață în neant. Ea ia chipul unui prinț frumos invitat la sindrofia unei familii bogate. Fascinați inițial de misterul personajului, invitații, după ce îi descoperă identitatea, sunt îngroziți. Trupul omenesc naște sentimente noi în ființa Morții avidă de cunoaștere. Grazia, fiica gazdei, este „îndrăgostită de tot ce este vis, de tot ce este gând, de toată această fantastică frumusețe care se numește suflet, cu zborurile lui necunosătoare de granițe” (D.I. Suchianu și Constantin Popescu, *Filme de neuitat*, Ed. Meridiane, 1972) și, deși intuiește natura reală a prințului, hotărăște să-l urmeze. „Iubirea este mai mult decât o iluzie. Ea este la fel de tare ca moartea”, sună finalul filmului.

Dar iubirea poate face și mai mult decât simplul fapt de însoțire la trecerea pragului lumii, ca în filmul lui Mitchel Leisen. Ea poate chiar repara damnațiunea suferită de cel iubit, căci ea este capabilă de transfigurare. Acesta constituie motivul central din opera „Olandezul zburător” a lui Richard Wagner (1843), în care Senta, cu toată forța intuitivă de înțelegere, proprie ființei feminine, cu elanul unei atracții tainice și cu pasiunea jertfei, este gata să-l urmeze pe Olandez ca să-l salveze de greul lui blestem.

Interesantă interpretarea dată de D. I. Suchianu motivației filmului „Moartea în vacanță”, din 1934. Elaborată sub cenzura comunistă a anului 1972, cronica sa se ferește cu multă grijă de a fi acuzată de nemarkism („ceea ce numim conștiință, gândire, spirit, suflet *sau cum doriți să-i ziceți*, se găsește în legătură strict cauzală cu moartea”).

Deoarece nu poate spune nimic pe linie spirituală sau metafizică, Suchianu vorbește în termeni de catabolism metabolic definind moartea, în conformitate cu definiția marxist-leninistă a sufletului, ca o manifestare a materiei vii superior organizată: „moartea e la baza ei o dărâmare a moleculei de proteină, edificiu colosal cuprinzând peste două mii de atomi”.

Suchianu conchide că viața reprezintă o continuă luptă cu moartea: „a trăi înseamnă a supraviețui în tot momentul”, astfel că „a începe ceva, a te angaja într-o treabă, a demara, înseamnă o vitează înfruntare a morții” și că putem spune „penser c’est mourir un peu”. Cred că ideea lui Suchianu greșește undeva. Viața nu constituie o susținută sfortare de a ieși din inerție.

Departate de disputarea teoriilor, filosofic debusolate de mai târziu, ale termodinamicii și entropiei, ca și de simplista interpretare psihologică a ipostazei sticlei pe jumătate goală sau pe jumătate plină, o idee ca a lui Suchianu neagă de fapt viața, socotind-o un accident într-o univers material, static și amorf. Un accident care se încapățânează, cât de mult timp poate, a se păstra un accident, adică ceva în afara legii universale.

Suchianu încearcă să explice de ce Grazia îl urmează pe cel care întrușipează moartea și pășește cu entuziasm în neant. „Nu moartea cu coasa [este urmată de Grazia] ci moartea ca dascăl de curaj și cugetare”, scrie el, considerând Moartea ca un învățător al vieții. Nu cred însă că Grazia urmărea *viața* în sine când pășea dincolo. Cred că ea răspundea pur și simplu dragostei din lăuntrurile sale căci dragostea are ceva sublim, deasupra realității. Ea este sentimentul care desconsideră chiar integritatea eului care se dăruiește. Ea este o totală uitare de sine. Desigur ea stârnește admirația noastră când înfăptuiește ceva rațional, ca de exemplu o jertfă care duce undeva concret: salvează viața ființei iubite, zidește o clădire ce rezistă peste veacuri ca frumusețe și soliditate, scoate comunitatea dintr-o primejdie extraordinară, apără un ideal național etc etc. Dar dragostea, devoțiunea, poate săvârși și fapte fără de nici o noimă. Singurul lor sens rămâne atunci unul transcendent. Așa sunt absolvirile prin moarte și dragoste ale

eroilor wagnerieni. Când s-a conturat dragostea în cazul Sentei și al Graziei, una s-a aruncat în mare după Olandezul ei zburător iar cealaltă a urmat mantia neagră.

Mai este încă ceva care depășește ingeniosul artificiu livresc al genului narativ al omului de a personifica Moartea, folosit în dramaturgia filmelor discutate. Dragostea se înrudește cu moartea, ca în legenda lui Tristan și Isolda, datorită forței lor deasupra forțelor comune lumii materiale. Un element central al creștinismului, care este o filosofie a dragostei, îl constituie moartea. Dragostea depășește moartea deoarece moartea reprezintă doar un prag sau, cum spunea personajul din filmul lui Mitchell Leisen din 1934, „o demarcație între timp și eternitate”. Totodată însă, dragostea după ce se naște devine veșnicie, o veșnicie care se contopește într-un mod sublim și pozitiv cu veșnicia universului. Moartea își diminuează astfel importanța și, din personaj fictiv, devine un simplu semn - scândura unui prag.

Cine trece de-acum înainte și înapoi peste această scândură este Ființa Supremă care deține cheia sufletului Graziei și din al Cărei aluat provine partea din suflet care o aprinde pe Grazia ca pe o torță și îi dă curajul și irezistibila dorință de a merge drept spre Ea.

Ideile filmului *Moartea în vacanță* sunt reluate în noua peliculă „Meet Joe Black” (Vi-l prezint pe Joe Black) din 1998, a regizorului Martin Brest. Filmul continuă motivul întârzierii în general, și al iubirii transfiguratoare dintre eroină și Moarte în special. Cel care trebuie să treacă pragul împreună cu persoana nepământească este de această dată nu eroina ci tatăl ei, povestea adăugând **motivul împlinirii vieții și păstrării până la sfârșit a integrității morale** demonstrată admirabil de acesta din urmă (o consecvență de conduită și caracter pe care nu o găsim la Hemingway, Sartre și Tolstoi).

Moartea rămâne un mister de nedezlegat, dar nu neasimilabil. Pentru mulți e o întrerupere a ceva pe care am învățat să-l iubim cu pasiune, ținându-ne cumpătul prin nenorociri și savurând bucuria și pacea împlinirilor. Pentru alții este un deznodământ dorit ca o alinare din prea multa suferință. →

Întrebarea despre perisabilitatea existenței stăruie înlăuntrul nostru. Ea este rezultatul de fapt al realității dialogului nostru continuu cu moartea, dialog fabulat cu artă de către scriitorii și cineasți. Conform acestora care personifică firescul sfârșitului vieții într-un mesager nepământean, rațiunea nu poate încheia târguri cu Moartea dar poate obține concesii. Beneficiul dialogului cu ea constă în mai multa înțelegere a unui adevăr al firii pe care doar intuiția îl poate ghici pe deplin și care trebuie transfigurat prin contribuția noastră de iubire pentru viața Creator și semenii. Speranța este atributul vieții dar tot cu speranță primim în pace și sfârșitul vieții – o speranță într-o lume veșnică, a binelui și frumosului spiritual.

În fine, al treilea motiv al întâlnirii dintre om și Moarte, este **înfruntarea directă**. Nu este vorba aici de cazul sportului extrem, practicat la limita imposibilului de către motocicliști, schiori, alpiniști sau parașutiști de excepție, când moartea rămâne permanent tangentă vieții. Pentru ei momentul căutat și mult gustat, în performanța solicitându-le întreaga ființă la maximum, nu este cauzat de dragostea de moarte ci de dragostea de viață. Bucuria acestui moment atinge intensitatea cea mai ascuțită pe care o poate suporta structura umană - ca atunci când scapi viu dintr-o paroxistică înclăștare cu moartea sau când revărsarea devastatoare a fericirii îți sufocă sufletul de prea multă beatitudine.

Nu, nu este vorba de așa ceva, ci de ceva mult mai simplu, de ideea literară de a brufțului moartea însăși, în dorința întârzierii la infinit a sfârșitului vieții (care, în realitatea de toate zilele, s-ar traduce prin trăirea cu intensitate până în ultima clipă ca și când existența nu se va termina niciodată. Nu stai să meditezi la groaza sau filosofia morții, la ce rămâne în urmă și la ce vei pierde, că nu ți-ai îndeplinit toate visurile și țelurile, că nu ți-ai plătit datoriile, că cei dragi vor suferi de plecarea ta etc etc.

Aș încheia gândurile despre om și moarte cu povestea unei fete din viața reală din zilele noastre. Ea aduce mai mult decât Grazia și Senta, a căror iubire prin sărutul lor transcendent transformă moartea care încetează a mai constitui o teroare, o spaimă, un coșmar, o povară, devenind o cunoaștere, o nouă dimensiune a

iubirii, o nouă dimensiune a vieții, o autentificare a integrității și liniei drepte în existență. Această față, pe lângă autenticitatea existenței sale, aduce în plus sensibilitatea și intuiția profundă a structurii speciale pe care o are un poet. Această față întrunește în ea și ceea ce aveau (sau nu aveau) bărbații pomeniți anterior: tăria unei conduite, probitatea unui caracter curat, entuziasm, altruist, constructiv. Numele ei este Mariana Marin, Madi cum o numeau prietenii. Existența ei, marcată de un remarcabil talent poetic și de o creație cu sensuri profunde, de dăruire și altruism, de curajul acțiunii și responsabilității sociale, a cuprins și coșmarul bolii, suferința atroce ca preludiu al morții. „Tocmai împlinise 47 ani. Era bolnavă dar nu se plângea” (N. Manolescu). Având în față volumul ei de poezie „Zestrea de aur”, pe ale cărui copertă este fotografia unei grămezi de cărămizi perforate, Mircea Mihăieș are senzația că o vede pe Madi, zidită ca Ana în creație și în moarte, și notează cu tristețe: „E singurul lucru în care Madi, risipitoarea, s-a dovedit eficientă. Prea eficientă.” Cu o intuiție feminină a complexității vieții din care moartea face parte integrantă, ea gonea spre transcendentul Morții ca Grazia, Senta și Susan: „Mă grăbesc în spre moarte/ fără un înțeles anume,/ fără rochie de mireasă/ fără zestrea de aur./ Fără mine./ Mă grăbesc/ și amară/ de-a latul patriei.// Parcă ar fi fost mâine” (*Elegie în Zestrea de aur*, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2002). Mariana Marin nu s-a oprit din drum ca alții, ci și-a umplut cu consecvență spațiul vieții sale, conferind bogăție absolut fiecărei clipe.

Este dovada opusului „morților în viață”: este pilda vieții permanente care înglobează moartea ca pe ceva firesc, transfigurând-o, păstrând prin aceasta noblețea existenței ființei umane, în ciuda temporalității sub care a fost ea plasată.

Cimitirul vesel

IEPURELE ȘCHIOP

Înc-o dată mă încercă fuga fără niciun rost; vreau să merg spre niciodată, umbrei caut adăpost.

Iepurele șchiop mă duce, blana lui îmi crește mie, îi simt fuga în spinare, învăț frica argintie.

Și suflarea lui fierbinte - mi pune ghearele în gât, când eu vreau să țip cuvântul care-odată ne-a urât.

Sângele fără măsură trece-n carnea iepurească – tot mai mic mă fac deodată-n șchiopătarea mea firească.

Și simt iepurele blând cum încalcă pe mine și cum merg spre niciodată și cum și el însuși vine

și cum fuga fără rost nu e-a iepurelui care nu mai știe ce a fost și nu-și are-asemănare.

Mă devoră el pe mine și-l devor și eu cu zel – noi suntem chiar drumul însuși, noi suntem de-un fel cu el.

Aerul ne e un pântec care nu ne mai încapă – iepurele șchiop și omul: un cuvânt tot mai aproape.

Eu alerg cu el în spate dar povara lui sunt eu – e călare dar nu poate iar scăpa de trupul meu.

I-am crescut și eu în carne, umbra nu ni se desparte – om și iepure, deodată, călărim aceeași moarte.

NICOLAE BĂCIUȚ

Asterisc

DACĂ METAFORĂ NU E...

În urmă cu aproape un secol, George Călinescu publica în revista *Sinteza* (nr. 1 din aprilie 1927), un articol despre latura estetică a creației literare. Pare că sună un pic pleonastică formularea, însă răsfoindu-ne cu puțină atenție gândurile nu e chiar așa, dimpotrivă: trăgând focul la oala actuală a subiectului, lucrurile sunt pe deplin clarificate și convingătoare. Trebuie să fim rapid de acord că produsul nostru literar este, prin definiție, obligat să poarte amprenta valorii sale intrinsece. Faptul nu este deloc nepotrivit sau complicat, fiindcă situația sesizată de Călinescu nu este un joc de idei, ci un semnal de care orice autor are datoria morală și artistică să țină seama. Autorul nu-și reduce forța mental-psihică la „simplu producător de artă”, ci are de construit broderia care să asigure produsului său artistic nu doar valoarea, ci și latura ei estetică – fenomen complex, care cere studiu și cunoaștere, este adevărat și corect. Și asta amintindu-mi de atenționarea călinesciană cum că „*Fără îndoială se face confuzie între valoare și ideal artistic, între bun câștigat și modă. În năzuința de a provoca apariția de talente noi, generațiile moderne disociază în chip deliberat unitatea operei clasice, căutând s-o promoveze pe îndoita cale a experienței suflatești și a perfecțiunii tehnice.*”

La prima „strigare peste propria creație” poate părea un fel de derapaj bine pus la punct împotriva artistului, dar nu e, din contră este o mână prietenoasă întinsă întru crearea și rotunjirea valorii operei. Pentru că artistul creator nu-și poate reduce motoarele cunoașterii de sine și de ceilalți cu infatuarea că i-a fost repartizat talentul nativ care-i asigură calitatea și-atât. Dacă ține la evadarea dintr-un anonimat precoce – să zicem – este dator să intervină printr-o creștere al nivelului de cultură generală și artistică aflate în continuă perfecționare și îmbogățire.

În realitate, nu trebuie decât să receptăm corect și cu simț de răspundere semnalul de alarmă tras de Călinescu, un semnal, iată, de foarte mare actualitate, după cum o dovedesc numeroasele scrieri apărute pe piața

cărții cu precădere marea și deplina libertate postdecembristă. Și îmi permit să afirm aceasta având în vedere din ce în ce mai accentuata stare lucruri în literatura noastră actuală, corigentă sau, fapt și mai trist, repentă în unele cazuri, la materia „estetică”.

Din nefericire, cazurile nu sunt izolate și în descreștere ca număr, ci evoluează până la pierderea în totalitate a individualității, în locul acesteia instalându-se comod și solid starea de fapt a nonvalorilor, exact cele care trag în jos, spre mediocritatea primitivă a unei părți din actuala noastră literatură. De-aici se înțelege lesne că lipsa de autocontrol și autocenzură pot avea consecințe nedorite, ba chiar nefaste pentru o seamă de autori actuali. Dar să amintim, fie și în treacăt, că mai ales mai tinerii autori neînvățați cu cartea, cu lecturi pentru primenirea și ajustarea creației proprii cu o terminologie potrivită, cu neologisme utilizate unde și când trebuie, pot cădea în anturajul unui simplism al exprimării de-a dreptul jenant. Pe de altă parte, estetica unei scrieri literare poate fi salvată dacă autorul are suficientă rațiune, pricepere și dragoste sinceră pentru ceea ce face, aplicând colo și colo, „în punctele esențiale” metoda metaforizării, tocmai cea în stare să mai reducă din urmările... catastrofei declanșată dintr-un motiv sau altul. Însă aici, atenție, fără excese, fiindcă abuzul de metafore poate duce inclusiv la alambicarea și degradarea operei literare. Or noi ne adresăm prin creație unei plaje de cititori aproape nelimitate și corect nepărtinitoare, ca să nu-i spunem chiar discriminatorie. În acest caz, ori situație, latura estetică a creației, dacă este bine gospodărită, iar discernerea ține seama de o seamă de elemente ajutoare, poate avea rolul important de salvatoare. Totul e să ne putem conecta din timp la coordonatele adecvate și producătoare de mesaje scoase dintr-o enigmatică pe care destui autori o numesc fără nicio teamă creație filozofică alimentată la sâni postrealismului și... suprealismului. Însă e imposibil de mers mai departe fără a-l include în povestea noastră pe esteticianul Tudor Vianu, respectiv cel care ne pune la dispoziție importanta sa operă, considerată un început de drum în estetica românească și intitulată, după

cum bine se cunoaște chiar „*Estetica*” (două volume: 1934-1936).

Această trimitere spre estetica lui Vianu nu este deloc gratuită, cum s-ar crede, ci un semnal pentru ca, în esență, să putem vorbi despre un aspect al creației care, făcând abstracție de binele și frumosul din creație, dacă nu distruge, măcar deteriorează fața unui produs literar. Din păcate, cei mai mulți autori nu țin seama de acest amănunt mizând, prin reducere, la celebrul și liniștitorul „las-că merge și-așa”. Nu merge, scrierea suferă, iar autorul intră fără probleme în dizgrația prezumtivilor cititori mai mult ori mai puțin pretențioși, dar în cea mai mare parte căutând mesajul „de legătură” dintre producător – autorul – și consumator – cititorul.

Relația în cauză face parte necondiționat dintr-o intercomunicare ce poate să fie ideală, dacă biele și frumosul își... dau mâna contribuind astfel la împlinirea condiției estetice a operei.

În paranteză fie spus, la îndeplinirea acestui deziderat pune umărul Im. Kant clarificând definitiv lucrurile, în principiu aducând în discuție două genuri de rațiuni perfect ajutoare temei noastre și anume: frumosul și sublimul în artă. Numai că oricare autor are obligația să țină seama de evoluția acestora în raport atât cu produsul finit cât și cu evaluarea lor prin prisma celor patru „stâlpi de susținere” ca elemente esențiale: cantitate, relaționarea cu ajutorul mesajului, modalitatea și, desigur, calitatea, toate-acestea sub *protecția*, ori înaltul patronaj tocmai al esteticii ajustată de o metaforizare adecvată...

DUMITRU HURUBĂ

Cu leviatanul pe umeri

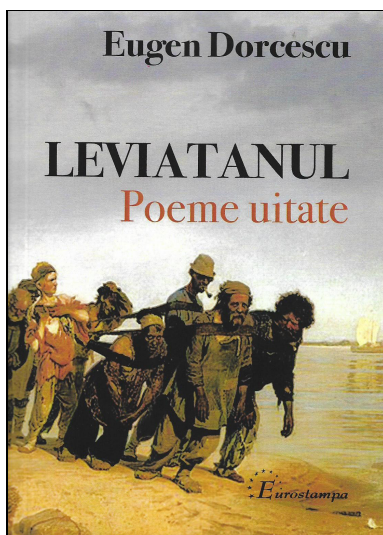
(Poeme uitate - nu abandonate, de Eugen Dorcescu)

Cartea *Leviatanul. Poeme uitate*, lansată de scriitorul Eugen Dorcescu spre cititor, apărută la Editura Eurostampa în anul 2022, face parte din mărturia unui om implicat în valul vremii sale. Transmite un mesaj despre lume, despre sine, despre lucrarea Creatorului cu Universul, despre frumusețea și armonia artei, despre speranță și moarte, despre finalul unui ciclu și începutul altuia.

Prin poemele recuperate, aparent uitate, avem oglinda vremii în carnea și mintea scriitorului, receptor acut, aflat într-un trup fragil și trecător. O lume se stinge, o cultură, considerată solidă, se clatină, limbajul se clatină, timpul devine tot mai puțin, echilibrul precar al societății e zguduit, cetatea tremură. Orașul, altădată arcă a vieții, a devenit străin, rudele și prietenii sunt alții, ei reprezintă pe cel de departe. Peste această criză se suprapune criza serenității, ființa fragilă își pierde tezaurul de timp acordat, vechile senzații, sentimente, dorințe s-au topit, rămâne ființa racordată la Creator, esența, chipul, rezervorul de eternitate, abisul ca prezență certă.

Poemele „uiteate”, niciodată abandonate, adunate în arhiva personală, meticolos, cu atenție și responsabilitate, sunt aduse la lumină în acest volum de versuri cu un titlu brutal de adevărat. Transmite, prin sugestie, măreția creației, măreția omului. Este sigiliul divin. Motto-ul utilizat este preluat din Iov, 41,1,10 (*Biblia*) și reține pentru cititorul atent: „Poți tu să prinzi leviatanul cu undița, ori să-i legi limba cu o sfoară?... Cine este atât de nechibzuit, încât să-l întărețe? Cine va îndrăzni să dea piept cu Mine?... Este răspunsul lui Dumnezeu la trecătoarele lamentații ale lui Iov și ale prietenilor săi. Prin acest răspuns, omul este scos din cercul lui îngust și i se arată măreția Creației, omul încrustat în zidul acesteia, un om de carne. Dumnezeu a creat lucruri mai mărețe și mai puternice decât omul fragil, cel care se consideră pe sine mai presus. Este un răspuns brutal, perfect adevărat, un semn pentru muritor. El trebuie să se supună, altfel leviatanul va face judecata...”

Cartea are mai multe paliere, bine organizate, aflate sub puterea ideii de absolut, spre care tinde, dominantă în artă. Fără speranța desăvârșirii, literatura rămâne o lamentație frumoasă. Nimic nu este gratuit. Toate palierele fac parte

integrantă din mesaj, se leagă și dau un sens mesajului: *Povestea manuscriselor doresciene (Mirela-Ioana Dorcescu); Diacul (prolog); Camelot; Nunc Fluens; Nunc stans; De senectute; Leviatanul (Epilog 1); Pavilionul (Epilog 2); Laudatio – Eugen Dorcescu (Mariana Anghel); Biobibliografie – Eugen Dorcescu.*

Poemele uitate, niciodată părăsite, au fost realizate prin efortul poetului sub atenta grijă a soției Mirela-Ioana Dorcescu, un ajutor meritoriul, care a permis recuperarea memoriei lirice a vremii, așa cum s-a proiectat poetului prin har.

Eugen Dorcescu nu este un poet religios, creștin, în esența definiției, el este unul care face o aplicație practică prin mijloacele literare asupra adevărului biblic, trăirea. Este un poet existențial atent la mesaj, semne, mituri moderne, mituri recuperare, simboluri, parabole, povestea omului. Meritorie este și dimensiunea clasică, păstrată și modelată prin expresie modernă, atât în evenimente cât și în limbaj. Peisajul este modern, actual, zicerea se leagă de firul roșu al dinamicii omului în istorie. O artă pierdută pentru literatură în unele zone, uitată, recuperată de Eugen Dorcescu pentru a potența mesajul. Adevărul brut, diamantin. Din acest punct de vedere, volumul, la fel ca opera domniei sale, se distanțează de mesajul călin, nici în clocot, nici rece al poeziei de astăzi, marcată de mirajul „noului” cu orice preț, iluzorii.

Poetul își asumă valorile clasice ale cavalerului, lupta pentru dreptate, credință, pentru doamna sa, iubirea, pentru pământul considerat sfânt. Armură îi este dragostea, credința, speranța. Așteaptă, acceptă, se racordează la noua paradigmă. Figura cavalerului semnifică mirajului rădăcinilor, a strămoșilor,

legătura cu întregul Univers, motivația. Alături de cavaler apare scribul, cel care conservă memoria locului, memoria timpului de sânge, memoria omului copleșit de destinul său unic.

Sunt redată stări metafizice, lupta dintre eternitate și prezent se rezolvă prin dinamica iubirii, trecutul nu se mai poate recupera, se recuperează esențele, chipul unic. Timpul este dinamic, curge, el generează timpul personal modelat de speranța eternității, gustată prin marile evenimente din viața omului, mărginită de o moarte aparentă, trupul de carne este schimbat de un trup spiritual (duhovnicesc). Existența este limitată de binecuvântare și blestem, cei doi munți ai lumii. Omul pendulează între aceste hotare spirituale, mai trainice decât Marele Zid Chinezesc, amplasat și el pe un munte.

Diferitele stări ale omului, între trecut și prezent, spre viitor, naște întrebarea, ca o trestie frântă, poate „străpunge” mâna fragilă a celui care vede prin labirintul timpurilor. Răspunsul la întrebare năvălește peste poet: „Yah Elohim te așteaptă oricând/ sub aripile Sale./ Așa ne-a fost dat: ne înălțăm/ din cădere în cădere./ târându-ne trupul, tot mai greu și/ mai greu,/ pe cât scade și pier” (51).

Este prinsă noua paradigmă, omul care nu se adaptează la noile vremuri, omul copleșit de contextul în care se zbate, iluzoriu, rece, care anulează individul. El nu mai poate, țipă neputința, are pe umeri saci grei, greu de dus, în față este „un perete de fum”, sufletul este strivit. Țipătul, reclamă salvarea din haos: „O, de-ași fi fost, o dacă-aș fi/ un stâlpnic absorbit în/ zenit!/ Sau teonim/ sau anonim/ anahoret!” (p.68). Istoria nu se repetă, rămâne scribul să noteze toate acestea. Stîlpinicul are o altă față, el se retrage în chilia sa din mijlocul orașului, în agonia canicului, găsind resursele: „Chilia mea e-un vechi pavilion./ Deschis în patru zări, spre cer și soare,/ Spre-un rai de trandafiri și spre-o cărare./ Ce duce la altar și la amvon” (*Pavilionul*, p.157). Este „scrib eteric, în eterul pur”.

Din această goană, din tentativa evadării, poetul se întâlnește cu Dumnezeu, o prezență copleșitoare, cel care îl apără de leviatanul care face parte și el din Creație, prezență și judecată. Soluția: „La ușa-mi a fost Însușii Dumnezeu./ L-am auzit spre miezul nopții, eu/ Și am deschis, iar El a fost intrat/ și-n veghe și în vis m-a mângâiat./ Zâmbeam, țin bine minte, când, prin somn,/ I-am spus că eu sunt rob, că El e Domn./ Îmi amintesc sublimul său→

CONSTANTIN STANCU

contur./ Nedeslușit, cu luna împrejur./ A fost azi-noapte. E și-acum. Și nu-i./ Și sunt și eu, biet scrib, la ușa Lui” (p. 71).

Ajuns pe munte, având perspectivă, poetul vede greutatea, pedeapsa și eliberarea: „Nu cunosc povară mai/ mare decât viața, își zice Bătrânul./ privind - în memorie – edecarii dintr-un tablou/ sublim, ilustrând/ (după opinia lui)/ exact acest mers chinuit, cu lațul la gât/ împotriva curentului” (*Edecarul*, p.147).

Omul e limitat, atins de păcat, de neputințe, de ispite greu de depășit, „noaptea se face cât veacul, ziua cât anul”: „E muntele negru ce-ți stă/ necurmat împotriva:/ e Leviatanul” (p.94). (Leviatanul – monstru marin, încolăcit, uriaș, feroce, evocat în Vechiul Testament). E avertismentul pe care omul copleșit de limitările sale îl primește, îl îndeamnă la veghere, luciditate. Leviatanul e aieva, este în tine, zice poetul...

Prezența lui Iisus, cel care și-a asumat umanitatea până la ultima fibră, prin suferință, este un cutremur ce vine din umbra-lumină, de Sus, „dinspre bolțile bolților”, deasupra Bisericii închipte de oameni. E cutremur divin, el oferă mângâierea, unică, stăpânitoare, eliberatoare în abisul albastru (p. 113). Un Dumnezeu care poposește-n biserică, dar nu poate fi închis în ea, capturat, el domină istoria.

Deși clasic în blocul textelor, poemele, unele fără titluri, sunt străbătute de fulgerul adâncului. Sunt versuri care merită reținute, ele marchează esența temelor, ideilor, iluziilor: „Oglinda coapse rumene destramă” (p.26); „Locul acela - cum spune psalmistul – nu mă mai știe./ Nici eu nu-l mai știu. Dar, uneori, ca o lamă subțire de-oțel prin suflet mi-adie” (p.52); „Nu ești nici în veghe, nu/ ești nici în vis./ Ești ochiul absenței asupra-mi/ deschis” (p.87); „Bătrânul nu-și/ mai găsește locul/ niciunde./ Bătrânul nu-și mai acceptă timpul/ nicicând.” (p. 153); „Știind că, în curând, voi fi augur/ Și domn peste un imperiu de tăcere” (p.157); „Bătătorite, ca niște sandale, (ce-au umblat și au umblat), sunt cuvintele ce-ajung la urechile tale” (p.56) etc. Sunt amprente ale revelației personale, încastată în revelația generală, o umanitate asumată până la capăt, modelată de fiorul și limbajul liric. Poemele sunt armonioase, limbajul curge lin și blând, cu ritmuri spirituale. Există o muzicalitate subliminală, bazată pe un canon asumat, un susur blând în fiecare poem. Cuvintele, aparent uzuale, au forță și exprimă existența sub arcadele timpului. Unele poeme sunt cu ritm și rimă, continuă tradiția poeziei din literatura română, atinse de metafore ce punctează

actualitatea. Alte poeme au scriitura modernă, dar poetul nu renunță, după moda ultimilor ani, la grafia standard, demonstrând disciplină spirituală și respect pentru limba română.

Volumul se integrează în opera lui Eugen Dorcescu în mod unitar, alături de *Agonia canicului* (poeme, 2019), *Îngerul Adâncului. Pagini de jurnal - 1991-1998* (2020, jurnal), *Adam. Pagini de jurnal - 2000-2010* (2020, jurnal), *Aproapele. 111 Psalmi și alte poeme* (2022), oferindu-ne o imagine concretă și abisală asupra vieții poetice și spirituale. Un om dedicat culturii ca liant între oameni, generații, absențe. Mirela-Ioana Dorcescu, după regula vaselor comunicante, notează în prefață: „Scrierile au vibrația lor. Vremea lor. Într-un fel greu de explicat, te fac să conștientizezi de ce anume le-ai întâlnit. Pe cele mai multe dintre manuscrite Poetul le uitase, pe altele nu le concepute, în nici un caz, pentru tipar. Fiindcă nu avea răbdarea să le citească, nicicum să transcrie, i le citeam eu. Observam adesea cum tresare, cum devine brusc atent, încordat, transpus în realitatea cea veche, în spiritul lor actualizat. Eu le-am citit pe toate. Erau rânduite cu o disciplină infailibilă, cu un rar simț al devotamentului față de text și al respectului pentru truda creatoare” (pp.11-12).

Criticul, pasionatul de literatură și formator de opinii literare corecte, Zenovie Cârlogea notează într-o cronică dedicată volumului de față: „Opera lui Eugen Dorcescu însumează zeci și zeci de titluri de poezie, proză, eseuri, tălmăciri, traduceri în alte limbi... Avem a face cu o Operă adevărată, în desfășurările ei tematice, ideatice și arhitecturale, evidențiind, iată, un „clasic în viață”, fiind contemporan atât cu valorificarea unei părți importante a ceea

Cimitirul vesel

ce îndeobște numim „opera submersă” (manuscritele rămase în sîpete), cât și cu o promovare intensă și conjugată a Operei în ansamblu, grație eforturilor de mare laudă ale tovarășei de viață, scriitoarea și universitara Mirelei-Ioana Dorcescu, hermeneut al liricii și îngrijitoare a atâtor ediții” (Târgu Jiu, 11-12 octombrie 2022, în revista „Portal- Măiastra”, nr. 4/2022).

Totodată, poetul Eugen Dorcescu a primit confirmarea oficială a desemnării domniei sale ca Membru corespondent (Académico Correspondiente) al Academiei Hispanoamericane de Buenas Letras din Madrid.

Sosită în imediata apropiere a aniversării scriitorului, în anul 2023, această încorporare în ființa celebrei Instituții hispanoamericane este unul dintre cele mai importante și mai ferice evenimente din întreaga lui viață, dedicată studiului, rugăciunii și creației literare, după cum a mărturisit-o.

În anul 2021, Eugen Dorcescu și Mirela-Ioana Dorcescu au pus bazele unei școli de analiză a textului literar: Școala de literatură „Eugen Dorcescu”. Poetul o vede ca „un salon literar”, un banchet literar-artistic, cursanții îl au ca scrib asumat pe distinsul Poet, mulți participanți având deja un profil literar bine conturat. Acestei Școli de literatură îi este dedicat de către Eugen Dorcescu, *LEVIATANUL*, prin însemnarea-olografă ce deschide cartea, datată „29 august 2022”, cităm: „Dedic *LEVIATANUL* Școlii de literatură „Eugen Dorcescu – 80”: Prof. Silvia-Gabriela Almăjan, Prof. Mariana Anghel, Prof. Marian-Cătălin Ciobanu, Prof. Anișoara-Violeta Cîra, Prof. Monica M. Condan, eleva Maria Costa-Bălan, Prof., Cristina-Liliana Diaconița, Conf. univ. dr. Mirela-Ioana Dorcescu, Dr. Susana Dumele, Prof. Dragoș Micaciu, Prof. Mariana Pășlea, Prof. Ana-Maria Radu, Ing. Lucia Țunea.” Sunt persoane importante în viața lui, deja afirmate sau pe cale de afirmare, aflate sub aripa ocrotitoare a harului. Școala este și un model de continuitate și unitate în lumea literară, marcată de numeroase turbulențe.

Concluzia este trasă chiar de poet, după o viață însemnată cu sigiliul tainei: „În acest univers, în impenetrabila/ taină,/ nu-ți rămâne decât a/ tăcerilor haină./ Și-un grăunte de gând – unul singur -/ ce-și înalță din negură spicul:/ Cea mai concretă entitate-i/ Nimicul” (p. 57).

*Eugen Dorcescu, *LEVIATANUL. Poeme uitate*, 177 pagini, Ediție critică de Mirela-Ioana Dorcescu. Postfața de Mariana Anghel, Timișoara: Editura Eurostampa, 2022.

UNIVERSUL LIRICAL LUI IONEL RUSU

De la debutul editorial cu volumul *Cădind miresme* (Editura Printech, București (2017), Ionel Rusu publică anual cel puțin o carte de versuri: *Un râu pe bolta rusalimă* (2018), *La noi acasă* (2019), *Stări de urgență* (2020), *Întoarce-te!* (2021). În 2022 îi apare, la Editura Limes, Cluj-Napoca, volumul *Din lacrimile cerului. Neadormiri*, reunind optzeci de poezii. Preot de formație, doctor în teologie, cu un studiu despre opera iconografică a Părintelui Constantin Galeriu, poetul conturează în poemele sale un univers spațio-temporal autohton, inconfundabil, în centrul căruia se situează satul sud-moldovenesc (născut la Tecuci, în prezent este preot la parohia „Sfânta Ana” din Galați).

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”, scria în urmă cu un veac Lucian Blaga în poezia *Sufletul satului*. Potrivit lui Ionel Rusu, acum, în secolul XXI, doar la sat este posibilă și mântuirea neamului românesc, acolo unde se păstrează încă datinile străvechi, iar credința în Dumnezeu e mai vie ca oriunde. Și așa cum Lucian Blaga și-a *tălmăcit* filosofia prin poezie pentru a fi înțeleasă de cei mulți, Ionel Rusu poematizează esența spiritului creștin, relația omului modern cu divinitatea, dar și cu istoria (în care sfinții neamului și strămoșii ocupă un loc privilegiat), propunând un poem care se adresează minții și sufletului celor cu deschidere spre poezie și credință deopotrivă. Nu o poezie pretențioasă, așadar, adresată unui grup restrâns și exigent de cunoscători, ci o poezie în care, pe prim plan, se află ideea, mesajul, credința și convingerile poetului. Dumnezeu e principiu universal, e iubire, e aerul pe care îl respirăm, ne reamintește poetul (*Dumnezeu există, e aerul din plămâni*); e o altă lumină, altă cunoaștere a lumii din afara și dinlăuntru nostru. Dumnezeu e cel care poate face firul ierbii să crească, firul dragostei să existe, firul vieții să nu fie întrerupt (*Mai înverzește, Doamne, firul de iarbă!*).

Prin recentul său volum, Ionel Rusu ne oferă un poem despre locul și rostul nostru pe lume, în aceste

vremuri imprevizibile, galopante, despre amăgiri și speranță, dar mai ales despre esența dăinuirii individuale și colective, comuniunea cu natura, origini, străbuni, dar și copiii care își cer dreptul la viață pentru a ne crește alături, neîndepărtându-se de noi înainte de a sosi timpul îndepărtării, pentru că pretutindeni, în permanență, există umbre, amenințări, iar o lume fără copii sau cu copii abandonati e o lume fără viitor (peste jumătate de milion de copii români cresc astăzi în absența părinților, plecați pe alte meleaguri în căutarea unor surse de venit).

Ca și la Lucian Blaga, lumea satului din poemele lui Ionel Rusu este, prin excelență, o lume a spiritualității, în care ajunge să răsune toaca și morții se întorc din ceruri pentru a prăznui alături de cei vii. Și dacă *poetul filosof* ne vorbea despre cunoaștere și veșnicie, *poetul preot* are în centrul creației sale fragilitatea vieții, acea cumpănă delicată care e menită să păstreze ordinea firească a lucrurilor. Firul vieții e fragil, dar se poate întări prin firul rugăciunii, viața nefiind decât „un șirag de cumpene care/ oricând se pot afunda în adâncimile de taină ale veșniciei” (*Pe un fir subțire se plimbă viața*). Astfel, dincolo de a fi un omagiu adus valorilor tradiționale fundamentale, satului autohton (poezii ca *E ocean de pace peste sat, Acasă, A fost odată un sat românesc, Nicăieri nu-i liniște ca în sate, Sat pustiu, Țăranului român* etc. dovedesc acest lucru), lirica lui Ionel Rusu ne oferă o adevărată filosofie de viață, valabilă în zilele noastre, în

conformitate cu principiile creștine, când tentațiile lumii moderne răsăr de pretutindeni, când falsele valori iau locul modelelor culturale și creștine consacrate. Un poem necesar, la urma urmei, în aceste vremuri de derută, de atacuri persistente la valorile naționale, căci odată cu deschiderea granițelor și exodul conaționalilor către occident, este pusă în joc, în perspectivă, chiar existența biologică a acestui popor.

De aproape două secole, dincolo de tendințele novatoare și curentele moderniste, a persistat în evoluția liricii românești o linie tradiționalistă, legată de lumea satului, de datini, de credința în Dumnezeu și recunoștința față de străbuni, întru păstrarea vie în memoria generațiilor a momentelor cruciale ale istoriei neamului. Inedită și nu mai puțin modernă este, în cazul poeziei lui Ionel Rusu din volumul *Din tainele cerului. Neadormiri*, perspectiva, această dimensiune creștină a cugetului și simțirii, doctorul în teologie propunându-ne o altă înțelegere a esenței poetice, mai sensibilă, mai accesibilă, cu o altă semnificație, care nu lasă loc pentru îndoieli, dintr-o perspectivă umană și spirituală deopotrivă. Și dacă la Lucian Blaga viața și moartea coexistau, în devenire, în trunchiul aceluiși gorun, la poetul teolog morții și vii se regăsesc în vatra satului, de sărbători, dar și în viața cea de toate zilele, moartea nefiind decât o dimensiune firească a lucrurilor; trebuie să-ți faci timp să stai și să te reculegi în cimitir, ne reamintește poetul, și atunci te vindeci de angoase și teama de moarte. Și chiar mai mult de atât, morții se află în cei vii, iar Dumnezeu se află în toți și pretutindeni, căci „Acolo unde nu este cimitir/ Este un sat mort,/ Acolo unde colindele mai răsună,/ Este un sat renăscut,/ Acolo unde sunt lumini în gropnițe,/ Este un sat pascal./ Da, de-acolo, tocmai de acolo/ De unde-i tot ce e mai sfânt și bun/ Se îndreaptă spre mine, spre noi, deopotrivă./ Acolo sunt sate,/ Și acelea sunt românești, ne aparțin” (*Acolo unde nu este cimitir*).

Se poate vorbi, în acest context, dincolo de dimensiunea →

LADISLAU DARADICI

creștină și existențialistă, de o componentă accentuat naturistă a liricii lui Ionel Rusu, o natură de-a dreptul paradisiacă în care arborilor-frați le dăm binețe, soarele ne șoptește ca un prieten de-o viață, în care florile îți taie respirația (*Mi s-au arătat poteci*). Elementele naturii rurale devin motive persistente ale liricii poetului, practic fiind prezente în fiecare poem, începând cu mușcatele de la fereastră, cu firul de iarbă, cu păsările cerului, cu anotimpurile și momentele zilei, dimineți cu „adieri de luceafăr”, dar și neasemuite amurguri (*Ajungând pe pajști brodate*).

Ionel Rusu e genul de poet care nu sacrifică *ideea* de dragul jocului lingvistic, de dragul rigorilor sau artificiilor de versificație, preferând simplitatea și acuratețea rostirii, monologul onest și clar, o transparență totală a ideii experimentărilor sau ambiguităților de sens. Poemul său e accesibil, motivele, metaforele sunt generale, firești (poetul ne vorbește despre *șiragul de cumpene* care e viața, despre *imperiul de întuneric* care ne amenință pe toți, despre otrava *dulcețurilor înțelepciunii* veacului în care trăim sau *golul de ființă* din trupurile unor semeni). Nu un discurs poetic elitist, încifrat, așadar, dar nici simplist, banal (în unele poeme termenii bisericești joacă rol cheie), în această deslușire (devenită vocație) a rostului vieții, a sesului existenței; un poem al speranței și al omenescului, impregnat de spiritualitate, fără a deveni voit și riguros religios. Un *poem lumină* întru înțelegerea alcătuirilor lumii, a deslușirii semnificației rostului nostru în univers.

Poetul parcă reia lecția pe care ne-a oferit-o Voltaire care, prin al său *Candide*, ne învâța că trăim în cea mai frumoasă dintre lumile posibile, secretul fericirii fiind să ne îngrijim nu doar *grădina*, dar mai ales rădăcinile, vatra strămoșească, părinții și copiii și, nu în ultimul rând, pe cei trecuți la cele veșnice. Cu credință deplină în suflet, desigur, în Dumnezeu. Și, întorcându-ne la același Lucian Blaga, nestrivind *corola de minuni a lumii*, ci iubind tot ce ne înconjoară, fie acestea flori, oameni, cuvinte ori morminte, și deslușind și sporind a *lumii taină*.

Câteva dintre poemele din volum sunt prilejuate de sărbători religioase: moșii de vară, când se întorc „Cu câte-o carte de duh./ Să vină în prag la noi/ Cu străchini și ulcele din pământ străbun./ Cu câni din lumea lor și orez cu lapte și cireșe”, dar și Rusaliile, când clopotul și toaca îi readuc printre noi „Pe toți cei dragi nouă de odinioară/ Astupați de țărână și praf, în haine noi de sărbătoare” (*Cu miros de tămâie și lumânări*). Sărbătorile aduc un surplus de frumusețe în viețile oamenilor, de Rusalii „teiu se schimbă la față/ Curg mireme din paradis/ Toaca cheamă pe strămoși de-acasă, în biserică./ Să horească în gândurile celor de azi” (*E ocean de pace în sat*). Nimic nu poate fi mai dezolant decât un sat depopulat, părăsit de cei tineri, în care „Pe ulițe nu se mai naște vreun copil/ Și clopotul agale iar bate a pustiu./ Întruna crucile se înmulțesc în cimitir./ Nu-i zi de sus să nu fie un cineva neviu/ Demult nu s-a făcut o cununie sau un botez în sat/ Ca să adune lumea la rugat și la jucat” (*Sat pustiu*).

Citind poemele din volumul *Din lacrimile cerului. Neadormiri*, gândul te duce la paradoxul credinței, genial formulat de Mario Germinario: „Doamne, dacă ești pretutindeni, de ce nu îți simt prezența? Dar dacă nu ești nicăieri, unde să-ți caut absența?” Pentru poetul și preotul Ionel Rusu însă, Dumnezeu e certitudine, prezența sa fiind evidentă în lumea satului românesc, atât cât a mai rămas din acesta. Pentru că acolo, *acasă*, ne sunt rădăcinile, acolo ne sunt îngropați părinții și strămoșii. Dar iată poemul intitulat *Acasă*, care a inspirat titlul acestui volum de Ionel Rusu: „Ploi din lacrimile cerului îți umezesc și astăzi ochii/ Albaștri ca marea din depărtările celeste./ Adieri ale primăverii/ Se rătăcesc peste semănăturile de sub brazdă./ Boabe din metanierul cu psalmi se-adună/ Lângă copacii încremeniți în durere./ Un sărut din soare coboară miraculos peste obraji./ O rază nevăzută îți sărută mâna dreaptă/ Ce odinioară ne-a vegheat./ Netezindu-ți calea către tărâmul celălalt./ Doar două mușcate au rămas să-ți zâmbească/ Înainte de plecarea ta./ Mereu alături de Dumnezeu și de noi./ Acasă”.

O cheie de la ușa Poeziei

Din fragedă copilărie am tot căutat să aflu ce este Poezia.

Zi și noapte căutam să-i dau o definiție și când mi se părea că gata, am aflat-o, îmi dădeam seama că iarăși m-am înșelat.

Nu, Poezia nu putea fi Prutul încătușat, vântul, hotarul de sârmă ghimpată și conectată la electricitate sau nu putea fi doar Prutul, vântul, hotarul de sârmă ghimpată și conectată la electricitate. Nici măcar cimbrul din văi, nici luna alergând după ochii mei îndrăgostiți de ea ca de o fată, în inima căreia Pasărea Paradisului cuib își făcuse doar pentru mâinile mele.

Cu toată frumusețea ei, nu aceea era Poezia!

Nu doar aceea, mai bine zis.

Citind manuscrisul cărții deja tipărite a Getei Lipovanciu, înțeleg că, de fapt, fiecare om, logodit cu „Iubirea-Ideal” are dreptul să caute ce e Poezia și să găsească un veritabil răspuns, poetul fiind o cheie, nu de biserică, ci de la ușa Poeziei găsite de el.

Iar pentru aceasta trebuie să bea „din șipotul Destinului” nectar de stele. Să vadă „floarea-n durere încolțind” și să nu o tacă.

Să vadă „jarul din cicatrice, ofrandă adusă la altar” și să fie o vindecare în câmpia roditoare de atâtea dedicații cântate, închinată Poeziei, întâlnirii cu pelerinii români, Maicii Domnului, la care autoarea „strigă în orice ceas”, luminătorilor de suflete, Sfântului Apostol Andrei, copiilor cu probleme de autism, →

TRAIAN VASILCĂU

Cărții, Sfântului Ierarh Nicolae, Creației muzicale, României, Marelui Mihai Eminescu, Marii Uniri etc.

Poeta e aidoma generozității nepământești, care „a priceput ce-i înflorirea”, după ce-a cunoscut „predici ale tăcerii ce străpunge” și pasăre, și pom, și vrednic de Renaștere (în Dumnezeu) om! Verdictul neașteptat e următorul: „S-a căutat zadarnic: Fântâni ca tine nu-s”. Mă veți întreba de ce?

Răspunsul e următorul: „Deoarece nu în fiecare suflet-fântână se zbate „licoarea veciei”, deoarece nu orice suflet intră în „biserica din credință plămădită”, deoarece nu în orice suflet se împlinesc „pârğa Învierii” de după lepădarea păcatului originar, preschimbând-o într-o „nepieritoare perlă”, ninsă cu „fulgi de smirnă”, care, dusă fiind la inimă, poate zbučni „bucurie țesută cu mireme”, de unicat.

Răvnește poeta noastră așa ceva?

Coborând „prin hrubele din suflet plinite cu mir”, cititorul lesne va înțelege că Geta Lipovanciu vrea (doar) „iubirea ochii să-i închidă”, atunci când veni-va momentul hotărât de Creatorul cel Atotputernic.

Dar și altă dorință regăsim în manuscris: „De-ar fi vreodat’, din vremuri bune,/ Să pot căra trăiri sublime./ În altă viață, ce n-apune, Mi-aș lua a deltei frăgezime./ Acolo-i tihna mult dorită./ Ce se așterne-ncet pe frunte./ E veșnicia ctitorită./ Spre-a fi și lac pe cer, și punte”.

Poeta noastră vede ceea ce nu văd prea mulți. Și spunând acestea, exemplificăm ce anume poate vedea acea făptură care spune despre altcineva că este „un clopot al sfintei catedrale”, când ea însăși este „un clopot al sfintei catedrale”, dar și „roua iertării de oameni”, dar și „pecetea mării de azur”, dar și „dorul răstignit” (sună cumplit!), dar și „tămăia clipei care i-a răpit” pe toți cei care erau încredințați că „nădejdi le sunt leacuri” și, mai ales, că „Iertarea și pacea din ei sunt mir”.

Ne oprim și ne facem vânt din jilțul de cimbru-nflorit către ceruri!

Ce vedem prin văzDuh?

„Lumină din salcâmi în vale-adâncă,/ Un trist amurg de soartă ca o stâncă,/Icoană din țaranul visând, încă”.

Nu este minunat să fii poet autentic și să vezi nevăzutul celest?

Poeta a înțeles de prea demult că „toiaș în toate-i sângele din vin”, dacă „bei din Cuvânt” și rogi „să mai cânte o harpă”, iar zvonul dezlanțuit din ea

„iertare doar să țasă”, încât, scuturându-te, tu, cititorule, de toată pulberea zădărniceii, să poți, bucuros, exclama, în duet cu poeta: „Sfințindu-ne, suntem și noi Iisus!”.

Un vers cât o epocă de necredință, fără de capăt multora părând.

Un vers care face legătură directă cu Sfânta Scriptură, în care Mântuitorul ne îndeamnă, ne dorește la umbra aripilor Sale, spunând: „Sfințiți-vă pe voi înșivă/ și veți fi fi sfinți,/ că Eu, **Domnul** Dumnezeuul vostru, **sunt** sfânt”.

Acest Adevăr, greu de împlinit, dar neimposibil pentru râvnitorii blânzi și smeriți cu inima, a dus la faptul adevărat că Geta Lipovanciu „a învățat a plânge de la rouă”, a învățat a primi doar după ce a oferit, mărturie lăsându-ne versul ce vine: „Căci și sentoarca totul, din ce dai”, el sporind rostul Smereniei, ca floare împodobitoare a doritorului de-a fi șters din cartea prihanei și de-a fi scris cu litere de Rai în Catastiful de veci!

Asta înseamnă să fii poet al lui Dumnezeu și zilnic să cobori în ocele cuvântului, muncind acolo fără cârtire, ca după un timp să urci, cu vedrele pline de lumină, spre oameni.

Când te vor întreba oamenii de ce nu ai cunună de lauri pe frunte, să le răspunzi așa: „Smerenia mi-e noapte și amiază”, să continui, zicând: „Măneacă stropi din steaua mea de sânge”, apoi să stingi orice nedumerire din om cu următorul Vers, categoric și lipsit de duplicitate Vers: „Îi voi plăti și morții vecia, în avans”.

Altfel spus: „Nu vreau să mânăfșor cu seci trofee/ Și chiar nu îmi doresc nici teanc cu premii./Vreau săntâlnesc strămoșii pe-o alee/ Și să-i cunun cu veșnicia vremii”.

Geta Lipovanciu are, și în această carte, binemeritată parte de mai multe antologice poezii, în acest sens lucrările: „Mi-e dorul însetat de tine” și „Scri-soare mamei” pot fi considerate drept piese de patrimoniu sufletec, care trebuie citite și citate doar integral!

În rest, ce mai gândește și ce-și mai dorește un poet în acest veac năpădit de umbra nimicniciei de peste tot? Să țină în continuare la cultul celor dragi, atât din cer, cât și de pe pământ.

Primul dintre ei este tatăl poetei, în care bate, eminescienește vorbind, inima lumii, din a cărei șipot vine și strofa care poposește aici: „O cruce m-așteaptă pe clumba cu oase./E biblia

drumului care îl fac./ Și-ajung..., și, în toate, a „tată” miroase./ Dar gura și mâinile-i, pururea, tac”.

Poeta are ochii inimii deschși doar pentru Bine, ale cărui zrelști te fac să înțelegi că la cârma lumii este, totuși, Făcătorul ei și nu zidirea Lui, oricare ar fi ea.

„Doar tu-nțelegi că lupul nu e rău, Ci foamea nemuririi care-l ninge”, ne convinge autoarea, la modul poetic, cel guvernator în adevărații Chemați și Aleși de Divin. ...Cine va citi aceste cuvinte s-ar putea să pornească în căutarea „șipotului Destinului” său, din care să-și potolească setea de ceruri cu Apa Vie a sfințitoarei Poezii.

Ajuns într-un târziu acolo, va înțelege de ce Părinții Pustiei, care au fost și scriitori, în marea lor majoritate, iubeau cerește Poezia și nu-și închipuiau trăirea în Duh fără ea.

Poezia făcea legătura imediată cu Dumnezeu, care e de neconceput în afara Poeziei create pretutindeni de El.

Odată cu trecerea vremii, poezii Lui au rămas tot mai puțini, dar, drept dovadă că Dumnezeu nu ne părăsește, este și semănarea acestora, într-un număr mai mare sau mai mic, în toate neamurile de pe pământ.

Geta Lipovanciu a venit printre semeni nu pentru că a dorit ea să vină și scrie așa nu pentru că dorește ea să scrie anume așa, mai ales că nu poezia de inspirație divină este în vogă la Palat(e) în aceste ultime trei decenii de la ridicarea din genunchi a Basarabiei și României nereîntregite, ci acea posedată de duhul celui rău, și viclean, și pierzător de suflete multe.

Geta Lipovanciu e în misiune pe acest plai cu mai multe case decât oameni în ele, cu mai multe biserici decât creștini rugători în ele, cu mai mulți scriitori decât inimi de boltă în ele.

Din poeziile dăruite „înveți să mori, fără să plângi și nici...”.

Continuarea fiind suspendată, îți aparține doar ție, cititorule.

Care poate că ai vrea și nu știi cum să intri în Casa Neteceerii, cu lacăte, multe și grele, la uși.

Dacă vei citi poezia deloc ușoară a Getei Lipovanciu vei înțelege cum arată o cheie de la ușa Poeziei, de unde, odată poposind, nu vrei să mai pleci nicăieri, fiindcă Nicăieri e sinonimul muririi eterne, zdreanță lepădată la picioarele Marelui Preot, în clipa mărturisirii păcatelor ce te-au robit și îndepărtat atâta vreme de Dumnezeu!

Discurs liric cerebral,

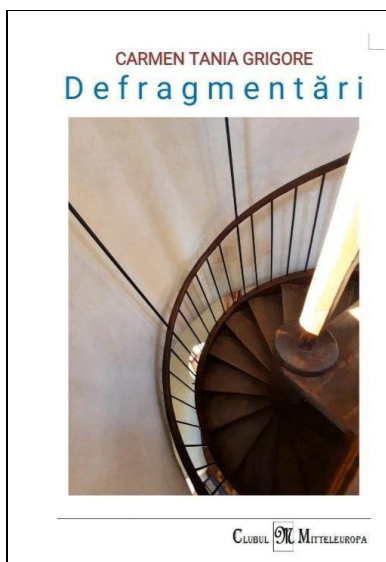
concentrat, gnostic

Membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Brașov, poeta Carmen Tania Grigore a ajuns cu recentul volum „Defragmentări” la șapte cărți de poezie publicate și se remarcă printr-o frecvență, susținută prezență în reviste literare importante, de recunoscut prestigiu. Activitate de creație intensă, prodigioasă, pentru care a obținut numeroase premii naționale.

Încă din anul 2018, când i-a apărut remarcabilul volum „Cu nostalgii la vedere”, care s-a bucurat de o critică de întâmpinare cu unanime aprecieri pozitive, purtând semnătura unor critici literari redutabili, noi semnalăm, între altele, două note specifice ale discursului său: laconismul expresiei lirice și factura acesteia meditativă și reflexivă, cu implicații de ordin etic.

Poeta ne confirmă deplin percepția și aserțiunea critică, evoluând decis în acest volum sub semnul cunoscutului adagiu latin „Multum in parvo” în care micropoeemele sunt formate de 5 până la 10 versuri adesea eliptice, epigramatice. De aici, o atât de mare densitate a expresiei lirice, încât se pot decupa din mai toate aceste mici bijuterii lirice poeme dintr-un vers, două, până la trei, asemenea haiku-ului: „Ne-am întâlnit în strigăt”; „... Memoria aprinde din mers/ lumini și cuvinte”; „... Simțurile devin poame uitate/ în copaci cosmetizați”; „Refuzând banalul/ te-ai închis în tine”; „Viața trece prin mine/ ca o ploaie de vară”; „... Inima trece pragul durerii neobservată”. Toate aceste posibile scurtissime poeme au ca numitor comun un lirism cerebral, reflexiv. Condiție estetică evidentă și la versuri cu valoare de aforisme: „Drumul spre auto-cunoaștere are multe denivelări craniene”; „Grăbește pasul când treci prin plăceri”; „Fala de sine încetează de la prima scoatere din minți”. Ca să nu mai vorbim de poeme întregi care sunt, de fapt, ceea ce numim „cugetări”: „Ce bine ar fi dacă, dansând în ploaie, ne-am spăla de păcate”; „Oricât de mult te-ai distanța, dragostea nu se micșorează, ea prinde o culoare mai vie potrivită oricărei generații”; „Cei șapte ani de acasă nu se uită, ei sunt înșurubați în etate și țin multe instincte pe loc”.

De aceeași natură sapiențială sunt și câteva definiții lirice: „Timpul e un

pescăruș rănit care se pierde în marea uitare”; „Oglindă a clipei e cuvântul”.

Tehnica de construire a demersului poetic este mereu aceeași: observațiile de natură, mai ales, morală, prilejuite de percepția și explorarea lumii și vieții exterioare, dar și a universului sufletesc labirintic, în care își caută febril, tensionat, adevărata, ideala identitate, prin raportare la contextul social și la oamenii din jur, declanșează un decliv emoțional instantaneu, ce provoacă un flash de reflex și instinct poetic, luminos și revelator, care fixează într-un stop-cadru imaginea concretă, factuală sau o anume stare sufletească. În ambele cazuri, autoarea selectează elementele semnificative ale substanței lirice abordate, le interpretează cu o inteligență artistică vie, asociativă, conferindu-le implicații semantice nebănuite, originale, de ordin simbolic și metaforic. După care, organizează imaginarul riguros, parcimonios selectat într-o singură imagine poetică, asemenea unui crochiu, a unui bruion grafic esențializat, concentrat la câteva linii, centrat și înrămat de o idee poetică sau de o metaforă-cheie. Ca să practice cu real succes o asemenea formulă poetică de mare rafinament stilistic, trebuie să ai, înainte de toate și printre multe alte virtuți creatoare, știința și arta sugestiei poetice, care amplifică nemărginit sfera semantică și posibilități de expresie ale cuvintelor. Virtuți și înzestrări pe care poeta Carmen Tania Grigore ne convinge cu forța evidenței că le are, stăpânește și valorifică la cote estetice înalte.

VICTOR RUSU

CIRCULÂND PE PISTĂ

ALĂTURI DE RĂZVAN DUCAN

– amprentele pe suflet lăsate de
lectura volumului de poezii

„De ce nu piste și pentru poezie?”

Zilele acestea am circulat nestingherită pe o pistă a poeziei imaginată de Răzvan Ducan, pentru a adulmea urmele lăsate de poet prin cuvintele sale. Pentru această plimbare mi-am adunat niște gânduri, le-am purtat apoi cu mine într-o „leşă de hârtie”, după modelul domniei sale (**Poezia mă duce în leșă de hârtie**), pentru a lua conturul impresiilor.

Fără nicio îndoială, poeziile adunate în acest volum, toate la un loc, se constituie într-o odă dedicată poeziei și poeților, o încercare de a desluși rostul acestora într-o existență antumă aflată într-o perpetuă confruntare cu asperitățile cotidianului, dar și dincolo de aceasta, într-o metafizică a spiritului, acolo unde poezia „vorbește cu îngerii” (**Poezia, această mașină nervoasă**).

A fi poet este o stare de mirare permanentă, nerăspunzându-se pe deplin la dilema: poezia l-a găsit pe poet sau poetul a descoperit poezia? Este și una dintre frământările autorului acestui volum. „Înainte de a exista zvonul și mirarea”, „milioane și milioane de versuri / așteptau milioane de poeți, / să vină cu cheile potrivite unor sensuri”. Răzvan Ducan are însă și certitudini, cum ar fi aceea că a dorit încă din copilărie „să devină poezie”! Alăturarea celor două cuvinte, poezie / copilărie este o pledoarie pentru emoția pură. Recunoaște în cele din urmă că poezia l-a substituit, devenind o stare specială, perpetuă a sinelui, prezentă chiar și în cele mai anoste momente din viață, cum ar fi plata facturii (**Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie**).

Răzvan Ducan vede în poezie un elixir, un mare rost, acela de tămăduitor de suflete. „Dacă ar mai fi trăit dr. Ana Aslan, / La București, la Institutul de Geriatrie, / I-aș fi recomandat pentru pacienții ei, / Metoda de întinerire prin poezie.” (**Marele rost**) sau un panaceu: „Înălțat pentru a bucura suflete, / Scrisul mi-este un panaceu, / Lumină printr-o prismă de lume, / Până la preaplin de curcubeu.” (**Mărturisire**)→

SIMONA MIHUȚIU

de Ziua Scriitorului). În poezia **Anunț**, deloc întâmplător, metafora, comparată cu un stetoscop, ar putea fi considerată un instrument prin care „*poezii ar putea / fi recunoscuți și ei mai bine / și să fie chemați mai des / la patul celor bolnavi cu suflul.*”

Versurile lui Răzvan Ducan sunt o pendulare între spirit și materie, într-o încercare de a urca dimensiunea lumii materiale la un nivel superior al existenței, cel al sufletului. Se consideră el însuși o „dimensiune conlocuitoare”, capabilă de „a ține fizica în hamuri” prin metafizică, cum exprimă în poezia **Dintele de hârtie**.

Comparațiile și metaforele poetului Răzvan Ducan sunt originale, imprevizibile, savuroase, inspirându-se din realul palpabil. Poezii ca **Mi-am deschis firmă**, **Poezia, această mașină nervoasă**, **Încăpățănare**, **Miros a medicamente poemele**, **Buburuza**, **Concediu**, sunt doar câteva exemple dintre multele poezii aparținând acestui volum în care cotidianul este înfășurat în metaforă. În versurile sale, concretul se abstractizează sub condeiul autorului, devenind adevărat „mesaj pus într-un like” și transformat poetic în tâlc, adesea cu iz de umor. În fond, poetul recunoaște că „pe fântâni el i-a lăsat să piște”.

Răzvan Ducan e cunoscut îndeosebi pentru poezia sa bogată în satiră, fiind, așa cum singur se autointitulează, un „dealer de poeme sociale”, scriind adesea „versuri cu mare risc”. Nu este de mirare că și în acest volum regăsim umorul fin, în spatele căruia se ascunde, ca în cazul tuturor umoriștilor lumii, temerea pentru viitor și tristețea generată de tarele societății. Îngrijorarea în legătură cu soarta scriitorului în general, a poeziei, mai ales în contextul global al dezvoltării Inteligenței Artificiale, se insinuează în multe dintre poeziile sale. Aș vedea pledoaria pentru poezie din acest volum și ca pe un manifest al poetului împotriva impactului pe care evoluția informatică îl are asupra lumii, asupra poeziei și cititorilor săi. Oscilează între viziunea apocaliptică și speranța de a mai rămâne un dram de emoție umană în noua ordine, robotizată, a lumii viitoare, o emoție care poate fi încărcată în poeme, pentru a transporta generațiilor care vin Harul divin și umanitatea. În **Cei trei pași**, poetul ne oferă imaginea exterminării poeziei într-o lume în care „Dumnezeul pierdut de oameni va fi căștigat de roboți”, iar

viitorul acesta sumbru, într-o societate care nu e lăsată să-și conserve tradițiile, nici nu-i pare a fi – nici nouă, prea îndepărtat. „*Într-un viitor nu prea îndepărtat, / ni se va trage, ca pe un covor, poezia de sub picioare, / de vom deveni roboții roboților, / care din milă ne vor modifica genomul, / ca să ne reînvețe cum miroase o floare.*” (**În viitorul nu prea îndepărtat – bis**).

Ba, mai mult, domnul Ducan își imaginează o „*Poliție a cărților*”, iar această imagine, în contextul socio-politic românesc, pare a fi rod al prezentului pe care îl trăim, în care sesizăm multe încercări de eludare a valorilor morale și naționale. „*Poliția cărților va fi mereu vigilentă / unde se citește, / de exemplu, Eminescu, / chiar cu fereală, / și unde Nichita Stănescu / e ascuns inteligent, / într-un apartament / din Piața Amzei din București, / sub zugrăveală.*” Este incriminat constant în majoritatea poeziilor acestui volum dezinteresul pentru cultură, întreținut de sistemele de guvernare, iar atacul domnului Ducan, la care subscriem, privitor la acest aspect se demonstrează a fi un manifest deschis: „*Când se va închide și ultima librărie, / Făcându-se și un genocid printre cărți, / Tabula rasa și peste țara noastră, / Care singură se va șterge de pe hărți.*” (**Când se va închide și ultima librărie**).

Cu un adânc mesaj, tulburător, sunt și versurile poeziei **Post Pasărea cu clonț de rubin**, care se dorește un semn de avertizare, o alarmă de urgență: „*Puii pasării cu clonț de rubin / Nu vor ciuguli după mine în țărână, /*

Fiindcă pasărea cu clonț de rubin / Nu o să-i mai învețe în limbă română.”

Soluția salvatoare de la neuitare, de la acest „adio” spus culturii (**Adio, cărți**), pe care o găsește Ducan, este una disperată: „*Singura soluție / ca să-mi pot salva poezia / de generația asta, / care nu mai citește aproape nimic, / și mai ales de generațiile care vor veni / și care vor fi aproape jenante, / este să îmi injectez poezia / în pulpa unui virus*” (**Singura soluție**).

O urmă de speranță găsim în îndemnul pe care îl adresează „cititorului necunoscut”, acela de a-și redescoperi frumosul interior, ca pe o nevoie de autoapărare în fața destinului întunecat care se pregătește acestei lumi, poezia fiind o formă de libertate a spiritului prin descoperirea sinelui. În acest context, primim o invitație de nerefuzat din partea autorului: „Hai în poem”: „*Hai în poem și lasă neliniștile să se risipească / și pragmatismul să-ți cadă-n vrie. / Fii liber în libertatea pe care ți-o propun / și molipsește-te de ea, / pentru viitoarele zile mai puțin faste, / care te așteaptă hulpave / după colțurile indolenței lumii.*” (**Hai, te pot duce pe aripile unui poem**).

În fiecare poezie a sa, odată ce-ai intrat ești întâmpinat cu idei, mesaje, îndemnuri, adevărate aforisme ale unei persoane receptive la ceea ce se petrece în jurul ei, devenind într-un fel și aforismele cititorilor săi, un fel de pâine și sare, pentru că „*pe suflete, aproape-departe, rămân amprente, semn că poemul a fost pe acolo.*”

Și, atunci, de ce n-ar exista și piste pentru poeți și pentru poezie?

Răzvan Ducan, la biserica Cimitirului vesel, Săpânța

O... PIERSICĂ PE GUSTUL CITITORULUI...

Creând uneori senzația de forțare, poetul Mihai Octavian Ioana își construiește poemele pornind de la combinația expresionism-descriptivism punând oarecum la încercare vigilența cititorului. În cel mai recent(?) volum de versuri – **Piersica romană** – apărut la Editura craioveană *Autograf MJM*, autorul se... dezlănțuie într-o suită de poeme absolut reprezentative pentru a sa individualitate artistică. Și nu e deloc greșit să vorbim despre o individualitate literar-artistică datorită căreia se induce perspectiva unei personalități care să-i asigure operei literare perenitate. În această ordine de idei, mă folosesc de un citat din volumul pomenit mai sus: „E îndeajuns să ridici fruntea/într-o noapte senină de iarnă/Ca să înțelegi/că ești o simplă/Indulgență a haosului,/o scăpare/în calculele complicate/Ale neantului.” (**Calculele neantului**, p. 26). Cum-cum? „o simplă indulgență a haosului”? Interesantă modalitate prin care o nuanță simpatică de realism se strecoară în lumea acestui poem construit pe baza unui existent cumva falimentar. În continuare, printr-un mic dar eficient viraj, poetul aruncă nada unui joc ideatic pe care îl cultivă elegant echipându-l cu o broderie descriptivistă perfect pliată pe corpusul poetic străjuit nu numai cu competență, ci și cu o legătură intrinsecă între realitatea artistică și prozaismul cotidian: „Un vecin își leagă foarte de caprele/în buruienile/de containerul de gunoi/și abia târziu, seara le duce acasă/spre casă.//Asfaltul a venit pâș-pâș/Doar pe unele alei și a inundat/Cele câteva parcuri/Mai mereu ticsite/În ultima vreme”. (**The second-hand man**, p. 33), poem în care un fel de realism post-modern descriptivist domină cu autoritate întregul eșafodaj, îndeplinind și formalitatea specifică în creația lui Mihai Octavian Ioana. Nu e caz unic în lirica noastră, dar trebuie să recunoaștem că aici avem de-a face cu un creator care știe să evadeze spre particular când și cum trebuie dintr-un general apt, în multe cazuri, de a „îngurgita” cu înșelătoare și deplină... responsabilitate poezia

multor poeți din zilele noastre. Într-o eventuală consecință, autorul volumului de față se debarasează de locurile comune și, cu o forță imagistică bine conturată solid, construiește poeme în care își trădează sinele conectat viguros la adevăruri nu totdeauna plăcute, nu totdeauna generoase cu partea estetică a lucrurilor. În acest sens, hipersensibilitatea poetului, spiritul său de observație și vigilența artistică își dau mâna solidar și astfel citim în poemul **Dinadins** de la pagina 52 implicarea ne-voită a poetului în „...lumea pe dos a ghinionistului/care nu-și mai găsește/locul și rostul/greșind cartierul și strada/încercând să intre mereu/pe o ușă/a unei locuințe/care se dovedește de fiecare dată/a fi mereu alta.”

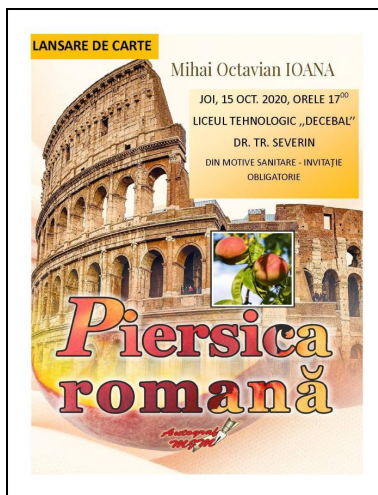
Și am ajuns la paginile din carte în care poeziile în vers clasic se răsfață dovedind o deplină stăpânire a mijloacelor tehnice specifice acestui fel de creație: „N-am fost deloc nici inocent, nici pudic./Dar când mă prinde-n plasa ei sfială/Scriu despre cele rele în spirit ludic/Și versuri triste despre alabala.” (**Fără coroană**, p. 55) – se confesează autorul într-o mică profesiune de credință, ca să știm și noi cu cine avem de-a face... Fără să-și piardă din valoare, poeziile din această parte de volum demonstrează profesionalismul și distribuirea semnificativă a materiei prime în spațiul, să zicem... încorsetat de anumite rigori tehnice ale creației de acest fel. Astfel, curajos, dar foarte atent, poetul nu se dă în lături în a

Mihai Octavian Ioana – (1 oct. 1960, în orașul Lupeni, județul Hunedoara, din părinți olteni. - 22 decembrie 2022)

Debutul în volum: *Cu ochiul liber*, Prier, Craiova, 2002 (Premiul Fundației Alice Voinescu la Festivalul Național de Poezie „Sensul iubirii”, 2001) A mai publicat următoarele cărți: *Alonso și Concertul*, MJM, Craiova, 2006 *Frizeria din turn*, MJM, Craiova, 2011 *Pluralul Majestății*, RAMURI, Craiova, 2015.

A apărut, cu câteva texte, și în volumele colective: *Zona. Poeți și prozatori timișoreni din anii '80 și '90*, MARINEASA, Timișoara, 1997; *CUPRINS sau UN FEL DE IMPERIU*. Antologie de poezie a Cenclului „Pavel Dan”, BRUMAR, Timișoara, 2014.

exersa formele de *gazel*, *sonet*, *rondel* (pp.75-77).

În rest, este lesne de constatat că Mihai Octavian Ioana nu este deloc un poet sentimental în sensul propriu al cuvântului, iar unele izbucniri de îndrăgostit – destul de rare! – pot fi considerate simple accidente în contextul general al propriei producții literare, ceea ce nu scade cu nimic valoarea liricii sale.

DUMITRU HURUBĂ

Mihai Octavian Ioana, **PIERSICA ROMANĂ**, Editura *Autograf MJM*, Craiova, 2020

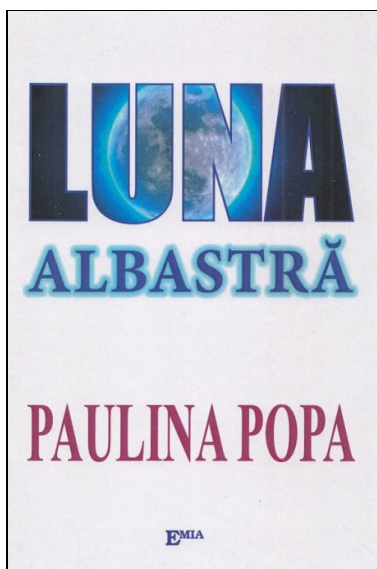
Lumină și poezie

Concepută în tandem cu volumul **Luna și eu, Paulina Popa**, cartea **Luna albastră**, Editura Emia, Deva, 2023, diversifică mijloacele prin care poeta transmite bucuria de a trăi, iubirea față de viață, de lumină, de poezie.

Unul dintre aceste mijloace este apelarea la feerii poetice: „Din razele Lunii Albastre /voi începe să-mi împletesc/ o rochie /strălucitoare,/o rochie albastră!//Cum să împletești razele lunii?/mă întrebă./Mai bine împletește o rochie/din iedera /care s-a urcat pe stejarii /din pădurea ta și a mea.//Îl privesc cu indulgență,/fies sub razele lunii albastre, /noaptea, /ridic mâinile,/iar razele moi și mătăsoase/curg frumos /pe acele cu care împletesc. //Se arată zorii,/iar eu împletesc rochia albastră/din razele lunii, /știind că nu o voi îmbrăca,/niciodată,/așa, ca o femeie.”. Stăpână a realității acestor feerii, poeta conturează o lume de lumină și pace, susținută de rugăciune: „Am măsurat timpul / după razele soarelui /care strălucea și după razele/ care se bănuiau a fi acolo.//Trăgeam o linie dreaptă./ Modificam orizontul.//Timpul era timp,/așa cum era perceput /de rotundul ochiului exterior.//Ochiul dintre sinapse vedea policromia./după ea măsura timpul.//Se risipeau orizonturile,/iar eu credeam /că timpul va trage o altă linie /de la pământ la cer.//Din altar /se ridica un firicel foarte subțire /de rugăciune.//Noi ne urcam pe acel firicel./ Toți cei din liturghie,/ne urcam pe acel firicel// La fiecare treaptă /mai creștea o frunză /pe timpul nostru.”

Exprimându-și încrederea în lumină, (aici a lunii albastre), poeta afirmă: „Am crezut / că dacă ne vom ruga toți,/luna albastră va opri războiul”. Aceasta întrucât, în feeria poetică, stelele iubirii însoțesc luna albastră, ceea ce transmite o copleșitoare stare de fericire, la care participă și amintirea iubitului, contopit, în timp, cu natura : „**STELELE IUBIRII**// sunt cele care strălucesc /alături de luna albastră.//Am râs și am plâns /atunci când am sprijinit, cu palmele,/cerul care stătea să se prăbușească /peste mine, /de atâta fericire.//Am râs și am plâns /atunci când atingerea mâinii iubitului /era val spumos peste nisipuri.”

Copilăria este un leitmotiv care aproape că nu lipsește din volumele de poezie ale Paulinei Popa, deci revine, firesc, și aici, alături de stelele iubirii și de luna albastră: „Copil fiind, am alergat /cu tâlpile pline de sânge, /pe locul cosit/

La dreapta era Tatăl, /la stânga, Tatăl, /în inima mea, /între sinapse, Tatăl!//Eu stăteam în Tatăl și Tatăl era în mine!//Un copil eram,/creșteam odată cu grâul,/odată cu pâinea, /cu vița-de-vie, /acolo unde adorm părinții mei.//Un copil.../creșteam odată cu pâinea și vinul.//Acolo a crescut noaptea mea /cu lună albastră/și cu biserica zburătoare /în care eu cântam.//Presăram grâu/peste casa mea de iubire și copii”. Copilăria înseamnă pentru poeta, în același timp, lumea satului, cu mirajele sale : „Am trăit o mare taină în copilăria mea /atunci când colindam ca Îngerii.//Am să vă spun cum tot satul /era o tainică minune a colindei.” Vorbind de lumea veche, cea curată și sfântă, verbul poetei devine acid, relevând orori ale prezentului: „știam /că dacă cineva pleacă, /pentru el pleacă/și de aceea,/trebuie să aibă /busuioc și cruce de ceară /curată,/în mână /nu sac de nailon negru,/că atunci când pleacă cineva /trebuie îmbrăcat și uns cu mir.//nu în pielea goală aruncat în sac”. Totodată, copilăria și lumea satului înseamnă locul întâlnirii cu credința în Dumnezeu, în lumea care este creația lui: „Ne spălam picioarele /în apa limpede /în Valea Bisericii, /apoi intram în templu/și cântam și noi cum puteam...//Acolo am învățat să cred/că toată lumina iubirii,/cea a naturii, /a animalelor, /a oamenilor.../toată este aceeași lumină...// Am știut că dacă am crescut la țară, /neva fi mai ușor să vorbim cu Dumnezeu.//Asta și pentru că era destul să întindem mâna /și Dumnezeu ne ținea deasupra, / foarte deasupra.” Lumea satului i-a insuflat convingerea că nimic nu este mai important decât credința: „Așa spunea mama: /Nezi icoana

aceasta?/Este ceea ce contează în toată viața noastră, /așa cum o percepem noi, aici,/pe pământ!” Convingerea că aceasta este singura esență: „Așa, icoane alături de icoane, /viața a devenit o catedrală /a slavei /lui Dumnezeu.”

Întâlnim, de asemenea, **motivul timpului ciclic**: „Totul se întoarce!// Totul este o roată în permanentă mișcare.” „O roată, viața! // O roată, universul, / soarele și luna.” Și iarăși: „Am crezut că viața este o coală.../ Acum știu că totul se învârtă peste noi,/ca o roată.”. O existență ciclică în care actele noastre, gândurile rămân marcate și produc efecte ; o trimitere indirectă la memoria akashică, ce codifică și păstrează totul în planurile existenței non-fizice: „Ai grijă,/gândește în lumina lui Dumnezeu, /spunea Tatăl Popă, /gândul tău se imprimă pe roată!”.

Lumina lunii, a cântecului, a rugăciunilor, toate îi vorbesc poetei despre iubirea sa, supusă și ea trecerii: „Iubitul meu, /cel care mă însoțea în nopțile cu lună plină, /atunci când coboram din zborul meu /și vorbeam cu el despre lucruri palpabile, /este departe./Lacrimi de cristal /inundă acoperișul unei lumi care dispare.”

Relativismul lumii o duce pe poetă cu gândul la **idealismul filozofic**, după care **lumea este reprezentarea mea**: „Am crezut că spini înfloresc, /că merii și fagii înfloresc,/până și ghimpii sârmei înfloresc.// Apoi am aflat /că primăvara are culoarea ochilor, /aceia din interior. /Am aflat că florile înfloresc între sinapse,/ că sângele tău /poartă cu el amprenta tuturor înfloririlor. //Acum /trec printre toate ca o floare de pământ /din care cresc /toate câte au fost plantate /în suflet!” Dar, în centrul a toate, poeta simte creatorul: „Aleluia! /Dumnezeu ne privește /cu multă indulgență.// Presară peste noi /fulgi de iubire.”

Poezia devine și ea un factor de înălțare spirituală: „Am crezut că sunt o pasăre!/ Pretutindeni se desfac/ aripi de poezie”. În lumina ei, poeta își exprimă încrederea în lumina ascunsă nativ în om: „În fiecare din noi crește un arbore./Ramurile lui cresc înafara noastră spre cer.//În fiecare din noi o lumină se naște”

În mod firesc, fiind în tandem cu volumul **Luna și eu, Paulina Popa**, în volumul **Luna albastră** poeta aduce noi nuanțe marelui său efort de a salva lumea prin puritate, prin rugăciune, prin cântec, prin poezie, afirmându-și repetat acest demers ca pe adevărata sa artă poetică.

ELISABETA BOGĂȚAN

Poezia ca atitudine

Rapsodicele lui Dumitru Hurubă

Fără să se sustragă cugetării, intuițiilor, reprezentărilor lumii în care trăiește și mai ales judecăților de valoare, Dumitru Hurubă rămâne asociat poeziei de atitudine în care este angajat cu spiritul său acut al observației, cu detașări implicite, dar și cu aderențe condescendente de regn, de specie, de rânduială. Mi se pare că în acest gen de poezie autorul se regăsește mai confortabil spiritualicește dacă vedem și volumele *Lubita mea, e ora indexării* (1994); *Carte de colorat mîntea* (1998); *Epigrame și... poeziuri* (2016); *Schepsis* (2017); *Copii legalizate* (2021); *111 poezii – de modă veche* ((2022); precum și volumele de proza umoristică (*Ograda aiuriilor* -2021; *Proze cu dichis* -2022 etc.).

Volumul de poezii *Rapsodice* (Ed. Vatra Veche, Tg. Mureș, 2023) – *rapsodie*, nu însă și *rapsod* – este scris în același registru umoristic (umorul de orice fel, fiindcă autorul face, cum se vede, categorisiri surprinzătoare), când în game sobre, când pe tonuri acute, când aluziv, când cu franchețe epigramistică. *Rapsodice* – cu trimiteri discrete la aezii eleni de odinioară, la menestrelii saloanelor pariziene, la conțonetiștii napolitani, nu ocolesc haz de necazul românesc dintotdeauna. Umoristul Dumitru Hurubă este un versat mînuitor al sensurilor lexicale adesea speculate în paronimii, în paradoxul antonimiilor, în calambururi și în enigmistică, mai ales pe seama ignoranțelor stălcitorilor de limbă, încât volumul se încheie cu o astfel de „apoteoză” : „Să nu iubești limba maternă?!/ Tu ai sechele de Covid./ Dar și statut de apatrid/ Și vietate prost-eternă” (p.102). Problema limbii revine frecvent: „Mai încet, mai cu viteză/ Și, sfidând limba maternă./ Hai să trecem pe engleză./ Să fim nație eternă”.

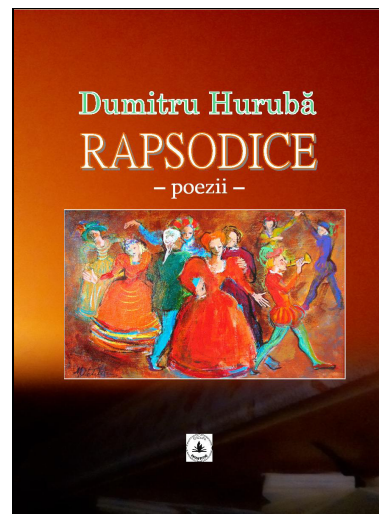
Văzute în ordine inversă, *Rapsodicele* invită, în contrast, la o *Cursă cu obstacole*: „Murim puțin câte puțin - / Zâmbește Moartea într-un dinte./ Adesea zilele conțin/ Arome de fără cuvinte”. Dumitru

Hurubă vede „critic” cu umorul său „sănătatea” (fizică și psihică) și tendințele ei: „Mierlița când e în criză/ Vine cucul-doctorand/ Și îi strigă: dializă/ Și un zbor pe zi la ștrand”. Citind *Rapsodicele* înțeleg că facitul lumii are poezia lui, că umorul este un semn de sănătate morală (*ridendo castigat mores*, ziceau romanii), de vigilență, de prezență lucidă, fără crispări inutile, acolo unde spontaneitatea își îngăduie să se veselească pe seama realității. Românii au umor, dar au constatat că alții nu prea știu de glumă: Traducând o snoavă bună unui suedez, de pildă, sau unui norvegian, românul vede că acela nu se amuză și numai uimindu-se de eșuarea anecdotei sale va pricepe cauza – viața trăită veridic e sobră, nu se consumă în șagă și nici nu ar admite-o. De fapt, mucalitul își cunoaște *lungul nasului* și a făcut diferența chiar cu colocutorii lui: a avea umor, a fi spiritual, a se amuza, a vorbi în dodii, a fi comic, nostim etc. Umor înseamnă ironie, spirit, farsă, bufonerie, bizarerie, burlesc, grotesc – sinonime, e adevărat, însă, în anumite situații, ele ajung grade ale atitudinii; de la complicitate la detașare, la neutralitate, la cinism, la sarcasm. Omul cu umor se regăsește în el, se exprimă prin el, se apără sau atacă cu el și, simultan, constată că pentru a gusta o glumă bună se pretinde celui ce vrea să se veselească un minimum de inteligență, dar și de cultură a umorului – spiritualitatea, găsește el, se citește în calitatea umorului pe care omul îl gustă. Pe seama acesteia se face și selecția surselor.

Televiziunile noastre, din cauză că unii „umorști” promovați nesocotesc exigențele (tele)spectatorului ca să îl atragă în vulgar și în subvaloare, au evaluat audiența și au renunțat la serviciile

Cimitirul vesel

or anoste, ridicole. Dumitru Hurubă știe toate astea și, în *Rapsodicele* sale, face diferențe între subiecte după gravitatea și incisivitatea lor (*varietas delectat*), în atitudine (moderată, virulentă, condescendentă) și, nu în ultimul rând, în expresie (poetică). Și dacă tot suntem sub semnul umorului, sa-i reamintim cititorului că marele violonist italian Niccolo Paganini, după ce s-a descurcat de minune într-un concert cântând pe o singură coardă, spun anecdotele, după aceea, bine răsplătit pentru performanța sa, maestrul a luat o birjă spre casă. Birjarul, când a ajuns la destinație, i-a pretins violonistului o sumă destul de mare știind că a concertat pe o singură coardă și a fost bine răsplătit. Om de spirit, Niccolo i-a replicat: „Dar ce, dumneata m-ai adus pe o singură roată?” – fiindcă tot vorbim despre umor.

Pasionat al clasicilor poeziei românești, desigur că și al contemporanilor (a se vedea notițele sale critice), Dumitru Hurubă are prilejul în ecouri peste timp, cu un umor amar, de recul, să reamintească discret, aluziv valorile certe, care rămân: „Recită-mi ceva din Baconsky./ Citește-mi ceva din Cioran./ Mi-e dor de-o pagină cu Vronski./ Dar și de Radu Tudoran (...)/ Și să-mi reciți din Topârceanu./ În special din *Parodii*./ Ori din *Golanii* lui Rebreanu/ Dar și-un pastel de-Aleksandri...” Or, *Rapsodicele* respiră consecvent această nostalgie a valorii de la un capăt la celălalt, lăsându-i cititorului răgaz și prilej să-și explice singur de ce.

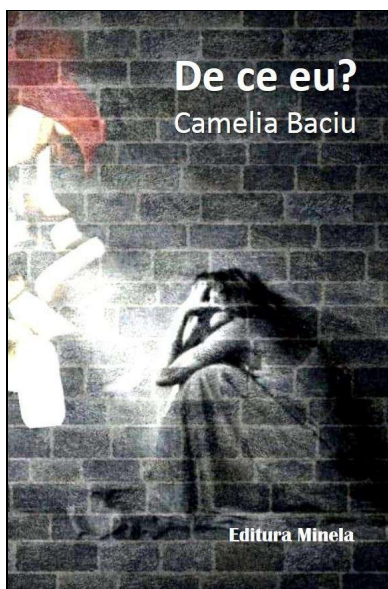
IULIAN CHIVU

TERAPIA PRIN SCRIS

Să zicem că „literatura nu conține viață”, așa cum pretinde Eugen Ionescu în *Război cu toată lumea I* (1), dar să nu uităm că, orice s-ar spune, literatura constituie cel puțin un „joc secund”, ca șansă unică de imortalizare a vieții. Cuvântul scris este, de mii de ani încoace, însăși realitatea urletului ghilgameșean, imortalizat pe plăci de teracotă, servind evident, în primul rând ca o șansă a salvării.

După debutul în poezie din 2019, în același an, Camelia Baciu debutează și în proză, cu acest roman autobiografic, *De ce eu?* (2), care, alături de recenta *Povești de pe la noi* (3), se dovedește a fi, așa cum precizează doamna editor, Claudia Minela, în prefață, o carte de referință „pentru oamenii care se confruntă cu depresia și nu cu curajul să-și cunoască boala” (p. 8) și o rară mostră de „terapie prin scris” (p. 8).

Aflat la granița dintre speciile în proză, jurnalul și memoriile, de care-l apropie în primul rând perspectiva subiectivă și mai apoi, sporul de autenticitate, această scriere poate fi încadrată în acea categorie de roman în care „viața bate poezia”, cum ar spune J. Joyce, complet diferită de „romanul binefăcut”, cum îl numește autorul lui *Ulysess*, prafrazându-l pe Aristotel (4). Numai că, dacă în *Poetica* sa, însuși Stagiritul e de părere că „datoria poetului nu e de a povesti lucrurile întâmplate, ci acele lucruri care ar putea să se întâmple, adică cele posibile, potrivit cu legile verosimilității și necesității” (5), ne întrebăm prin ce este artistică opera în care autorul povestește lucruri *întâmpalte în limitele adevărului*, așa cum este bunăoară, orice jurnal și cum este de altfel și *De ce eu?* Oare reușește ea să construiască tot atât de bine, ca o orice operă artistică, felia de viață care să existe paralel cu viața însăși? Sigur că una este să trăiești viața, cu bune și cu rele, așa cum se înscrie ea, în timp și spațiu, venind din neființă și plecând în neființă, și cu totul alta este să poți zidi viețile unor personaje bine individualizate, pe baza unei experiențe de viață, așa cum spune G. G. Marquez „a trăi pentru a-ți povesti viața” (6) – într-un univers artistic, pe care nici moliile nu-l vor mai roade vreodată și nici rugina nu-l va mai scurma. Dar în acest roman scris cu lacrimi și cu nețărâmură durere, autoarea trebuia

musai să treacă *realitatea și oamenii, și pe sub furcile caudine* ale imaginației, pentru a primi botezul unui univers inconfundabil, populat cu actanți bine individualizați.

Dar să urmărim îndeaproape, în ce puncte se desparte, în cadrul acestei opere artistice, romanescul de o realitate crudă și mai ales trecătoare, și în ce măsură cultura autoarei, erudiția acesteia, dexteritatea observației sale psihologice, capacitatea de a valorifica vocabularul și de a doza infrastructura intrigii, fac din această scriere un tragic roman al experienței în sens *gideist*.

Dacă prezenta scriere urmărea numai evidențierea experiențelor trăite, adică dacă numai ar fi copiat acel *res gestae*, nu ar fi avut această alcătuire armonioasă, pe drept cvânt, o *historia rerum gestarum*, și n-ar fi izbit prin subiectul bine organizat, pe momente atât de bine individualizate. Se știe foarte bine că viața în derularea ei oarbă, de la o zi la alta, pe o perioadă necunoscută, aparținând hazardului, nu este ceva organizat după o logică prestabilită, or viața personajelor din acest roman dovedește tocmai contrariul, adică o bună organizare, aproape ca a unui „roman bine făcut”, bazat pe acea condiție sine-qua-non a memoriei lucrurilor petrecute (*memoria rerum gestarum*). Aceasta se poate verifica prin inevitabila detașare a autoarei de cele narate, prezentă fiind vocea auctorială. După prima remarcă despre accidentul Adrianei, amintind și de cel al Ștefaniei, vocea auctorială, venită parcă, *avant la lettre*, are rolul de a

surprinde conștientizarea actului creator: „Dar despre asta voi vorbi altădată” (p. 17), ca dovadă că scrierea textului de roman nu exprimă o simplă mărturisire, ci este o un demers exclusiv conștient. Tot așa, în momente de cumpănă, când, disperată, îl întreabă pe Dumnezeu „De ce, Doamne, două fete și amândouă aceeași soartă?” (p. 46), personajul narator și autor totodată, își amintește de poezia *Trei, doamne, și toți trei*, a lui George Coșbuc. Aceeași voce auctorială sensibilizează acțiunea și prin stilul direct al exprimării, discursul narativ abundând de propoziții exclamative, dovadă a participării afective a autorului-narator: „– Doamne, ce noapte mă aștept! Cât aveam de umblat pe la butoanele creierului!” (p. 116). Nu în ultimul rând comunicarea directă cu cititorii, din final, este deosebit de semnificativă în ceea ce privește starea de veghe a autorului: „Probabil că mulți dintre voi, atunci când destinul vă este potrivnic, vă puneți aceeași întrebare- de ce eu?” (p. 201).

Să urmărim bunăoară, intriga deosebit de complexă a romanului: o femeie tânără, soție și mamă, la vârsta de 32 de ani, ia lumea în piept emigrând în Italia, unde încearcă să depășească imprevizibilele neajunsuri ale vieții. Lucrând la bucătăria unui restaurant, tânăra mamă abia putea asigura dintr-un singur salariu, ratele casei și educația celor două fete, moment în care apare situația de criză: participând la concursul la care trebuiau să se prezinte fetele, tinerei mame i se face rău și ajunge în stare de paralizie la urgențele spitalului: „Era începutul unui sfârșit de viață normală (...) Era acea liniște mult iubită de mine în ultimul timp, care însemna o punte pe jumătate ruptă între mine și restul lumii” (p. 16). La acel concurs, Adriana se întorcea după șase luni de absență, când „suferise un accident de mașină” (p. 17). Ștefania și Adriana se dovedesc a fi niște fete victorioase: „au învins nu doar concursul, dar și lupta cu viața” (p. 18). Tot acum, în familie, apare încă un membru apropiat sufletelor lor, câinele Charlie, azimutul sufletesc al familiei.

Situația inițială este deviată, așa cum s-a putut observa, în primul rând prin apariția simptomelor bolii S.D.A., triplată mai apoi, de accidente prin care vor trece cele două fete ale→

NICOLAE SUCIU

Cameliei. Toate acestea, la care se adaugă și umilințele îndurate ca emigranta româncă, la serviciu, pierderea acestuia, tentativele ei de sinucidere și depășirea acestor situații, fac din întreaga acțiune a romanului, un demers deosebit de savuros, accentul căzând nu atât pe simpla confesare a femeii, cum era de așteptat, de tip jurnal, urmărind cronologia timpului, ci pe nevoia bolnavei de a supraviețui prin scris.

În timpul convalescenței, Camelia își găsește refugiul mai ales în cărți: „Citeam tot ce putea să-mi răspundă la două întrebări: cum am putut ajunge în această stare și cum aş putea ieși de aici?” și constată că în timp ce sufletul îi „refuza orice sentiment” (p. 23), frica unei atingeri „o speria” și ura *cuvântul rostit*: „Îmi ajungeau cuvintele citite și cele din mintea mea. Deja erau prea multe” (p. 23), în timp ce o serie de întrebări îi răscoleau năstrușnic sufletul. La întrebarea: „Ce legătură are mintea cu sufletul?”, găsește un răspuns: „Când sufletul îți spune să fii bun, iar mintea se răzvrătește și spune – am obosit – s-a declanșat războiul nuclear, devii o bombă cu ceas, pregătită în orice moment să explodeze” (p. 24), recurent pe parcursul acțiunii, spre exemplu, la pagina 29: „Eram între rațiune și deznădejde”. Totodată, unul dintre simptomele bolii era nesuportarea de către bolnavă, a luminii diurne: „Deci suportam culorile nopții, dar pe cele ale zilei le uram De ce? Erau prea puternice pentru ochi sau pentru suflet?” (p. 38). Urăște minciuna, luptă împotriva ei și recunoaște că a „fost cândva o fire veselă” (p. 39). Nu agreează înghesuiala: „lumea din jur îmi crea o stare de disconfort” (p. 41). Bea multă apă și nu uită să-și controleze mereu respirația. Este pusă în situația de a-și vărsa toate ofurile, recunoscând dezamăgirile care i-au marcat adolescența. Viața de femeie adultă e scurtcircuitată de accidentul pe care-l suferă Ștefania, în 1997, moment care îi va agrava boala: „Să reincep o poveste tristă care a omorât o parte din mine, încă o parte pierdută, încă un ciob din vasul de lut ce fusese viața mea” (p. 43). După 10 ani de la accidentul Ștefaniei, pe când lucra ca bucătăreasă la un restaurant din Tivoli, primește o altă veste tristă: fiica ei, Adriana, fusese accidentată tot de o mașină (p. 44) și, tot așa, analizează, într-un discurs narativ minuțios, stările prin care tocmai trece: „Cerule, trist și

el, plângea cu stropi reci de ploaie, care îmi înghețau fața” (p. 44), tatonând parcă, cu o privire devenită și tactilă, trupul accidentat al fetei: „...priveam acel trup firav, zdrobit și capul umflat, tumefiat, fruntea fără piele, obrații parcă trași pe răzătoare și sângele închegat în părul de pe frunte” (p. 45). Disperarea îi dă tot mai mult târcoale. E firesc să-l întrebe pe Dumnezeu: „De ce, Doamne, două fete și amândouă aceeași soartă?” (p. 46), dar nu sub forma unui reproș, ca și cum ea, divinitatea, ar trebui să se adapteze la logica și justiția omenească și nu invers. Unul dintre momentele-cheie ale zvărcolirilor protagonistei, aflată în luptă cu irezistibila „hienă”, e întâlnirea cu medicul psihiatru, un om deosebit, cu suflet deschis, care, aproape când „umanul dispăruse în mine și în locul lui a apărut un obiect destul de interesant” (p. 30-31) o primește în suflet: „- Mă numesc Giada Morelli, sunt medic psihiatru și vom parcurge împreună o călătorie în lumea minții” (p. 30). Acum Camelia își va destăinui toate amintirile pe care, mai apoi le va așterne pe hârtie. Acum poate controla, fie problema respirației, fie „acel tremurat”, sau „frica de sufocare” (p. 33) și descoperă că al doilea creier al omului este „sistemul digestiv” care hrănește creierul propriu-zis, una dintre cele mai importante chei ale omului, în calea spre supraviețuire. Căsnicia Cameliei se clatină pe zi ce trece, deoarece neajunsurile sau chiar eșecurile îi dau târcoale din toate părțile: „Mariajul meu era departe de a fi un model, stările de nervozitate și certurile tot mai dese îmi puneau la grea încercare psihicul. Trăim o singurătate în doi, o atmosferă încordată, greu de suportat” (p. 192).

Situația românilor din exil este de fapt, tocmai fondul pe care vin necazurile familiilor lor. Camelia este în acest sens, o grăitoare *mostră*. Pe ea o dor vorbele denigratoare la adresa conaționalilor ei: „Eticheta că *Toate româncele sunt curve* ajunsese probabil și-n alte țări” (p. 114); „Fiica mea, Ștefania, la vârsta de 12 ani și jumătate, „fusese hărțuită la școală și bătută pe stradă, pe motiv discriminator, de o fată italiancă, de 14 ani, rasistă, care nu suporta străinii și în special românii. Fetei mele, în timp ce o bătea, îi urla în față: „*Rumena di merda*, adică *Româncă de c...r*” (p. 131); „Viața de emigrant m-a purtat spre neliniște, fără loc, fără pace, cu sufletul împărțit între

familia mea din Italia, cu care încercam să construiesc un viitor cu părinții din România, care luptau cu viața în singurătate și dor” (p. 162). Trăind în „exilul din exil”, ca să-l parafrazez pe scriitorul Nicolae Băciut, protagonistă încearcă zadarnic să elucideze semnificațiile termenului *acasă*, văzut față în față cu adverbul interogativ *unde*: „Oare unde mă simțeam acasă? Unde mi-era mai bine? Acasă însemna aici, în Italia, însemna acolo, în România sau poate niciunde? Știam că n-o să-mi găsesc pacea niciodată” (p. 167); „Statutul de străină, dar mai ales de româncă, devenit simbolul femeii ușoare, vulnerabile, accesibile, disponibile, nu a iertat-o nici pe fata mea, Ștefania” (p. 168).

În același timp, Camelia este o femeie orgolioasă, dar și de o demnitate parcă ieșită din comun. Știe ce vrea, nu suportă să fie călcată în picioare sau măcar curtată fie de vreun client excesiv de insistent, căruia îi varsă, intenționat, cafeaua fierbinte în poală, fie de patronul Giovanni, care devine, în avansuri, mai mult decât irezistibil.

Personajele romanului sunt bine individualizate atât prin raportările lor la acțiuni, la intenții, cât și la modul de a gândi și de a vorbi. Protagonista, ca personaj narator, nu este orice fel de pacient. Ea vede cu ochiul artistului, fiind atentă la orice detaliu exterior: „I-am urmărit mâinile cum caută celebra mea fișă medicală”; „Și-a scos un pix elegant din buzunarul de la piept al halatului alb” (p. 35); „În timpul interogatoriului, pixul nu se oprea din mișcare, aveam senzația că o să ia →

foc în mâinile ei” (p. 36) și în același timp nu ezită să-și surprindă propriile stări, fie de bucurie, fie de deznădejde, imortalizându-le prin senzația organică: „Îmi transpirau mâinile de o sudoare rece și îmi zvâcneau tâmpile” (p. 35). Obsesia că „*păcatul părinților îi duce pe urmași, direct sau indirect, la boală și moarte*” (p. 37) face parte din pașii pe care trebuia să-i parcurgă înspre împăcarea cu propriul său trecut, înspre „pacificarea cu un trecut îndepărtat” (p. 37). Apelează la atuurile religiei (rugăciunea, mersul în pelerinaje, sprijinul în cărțile pr. Arsenie Boca), dar, din disperare, își caută refugiul, ca altădată, Vitoria Lipan a lui M. Sadoveanu, și în afara acesteia, bunăoară, în arealul bioenergiei.

Un alt personaj bine conturat este doctorița Giada Morelli, deosebit de originală prin capacitatea de a empatiza foarte ușor cu pacientul: „Împărtășește durerea cu mine, povestea copilăriei a răscolit-o mai mult decât, poate, s-ar fi așteptat” (p. 36). Ea reușește să-i deschidă pacientei, larg, portița spre sine: „Trebuia să mă întorc și singură într-un trecut îndepărtat” (p. 36) și să-i provoace nevoia de autocunoaștere prin citirea și recitirea unor pasaje-cheie din cărțile lecturate.

O mare pondere în roman, îl are cultul cărții, al cititului și al scrisului: „Îmi doream doar cărți în jurul meu, reînnoasem prietenia cu cititul, pentru care în ultima perioadă nu mai avea timp” (p. 23). Descoperind în rafturile de cărți ale unei mătuși, o Biblie de la începutul secolului trecut, retrăiește viitoarea relectură, pornind de la detalii, aparent banale, dar deosebit de semnificative, deoarece acestea ascund tumultul unor trăiri care-i pot schimba stările de spirit: „După ce am pipăit-o, am mirosit-o. Simțeam parfumul de vechi și de lumânare care mi-au inundat nările...” (p. 185). Cultul cărții se moștenește, Moșul fiind „un om citit, savura tot ce îi cădea în mână, avea un caiet unde nota ce i se părea interesant și păstra cu strictețe, într-o cutie de tablă articole de ziare, tăiate cu precizie și clasificate riguros” (p. 195). De asemenea, semnificativă este inserarea unor fragmente sau chiar a unor poezii întregi, semnate de protagonistă, cu scopul de a-și elucida liric, anumite stări de spirit, de nedescris în proză. Când, fericită, îi

spune Giadei că scrie poezii, doctorița face remarcă: „Asta este extraordinar! E o formă terapeutică. Te poate ajuta mult” (p. 103).

Caracterul confesiv al romanului este dublat de tenta lui eseistică, dovadă revelatorie fiind pletora de citate reținute din variile cărți citite – adevărată oază de comunicare a personajului cu sine. Camelia e o femeie puternică, așa cum se poate constata la tot pasul, dotată cu o ambiție pe măsură, atuurile pe care le conștientizează cel mai bine, doar în momentul când se vede în oglinzile oferite de anumite personaje ale cărților citite. Are ocazia să-și se compare zilnic, propriile stări sufletești cu stările sufletești ale actanților, pentru a învăța mereu ceva nou, mai ales despre boala cu care se află într-un permanent război, știind că viața nu e ceva bătut în cuie. Aceste lucruri o pun în situația de a fi mai întâi, de acord cu propriul ei trecut.

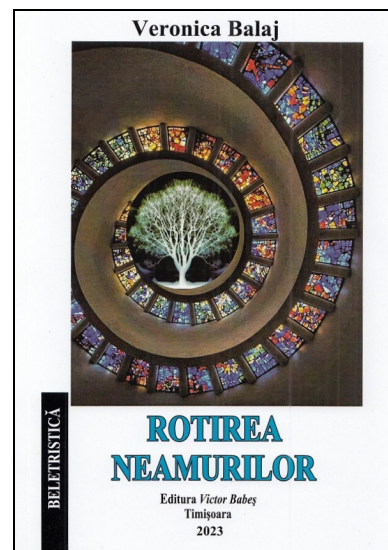
Romanul se încheie cu revenirea acasă, la Vinerea, acel axis mundi, unde victoria pacientei asupra „hienei” se va putea concretiza, în sfârșit, chiar dacă aveau să treacă 14 zile de abținere, întrucât își uitase antidepresivele la Roma. Numărătoarea 11, 12, 13, 14 și recurența întrebării din titlu: „De ce eu?”, detaliată: „De ce a trebuit să trec prin iad ca să aflu esența vieții?” (p. 201) - rămân principalele probleme care nu-i dau „pace nici în prezent”, ultima sintagmă în limba latină, *Carpe diem*, având rolul de energizant împărtășit cititorilor.

Încheie acest *periplu al unei scrieri despre scriere*, subliniind ideea că *De ce eu?* impune tocmai prin această putere de autoevaluare a omului în fața bolii. Aș zice că romanul este o memorabilă carte destinată nu numai oamenilor aflați „în fața depresiei”, ci mai ales una care propovăduiește rolul cărții, al lecturii și mai ales al scrisului ca șansă a salvării.

BIBLIOGRAFIE:

1. EUGEN IONESCU - *Război cu toată lumea I*, ed. Humanitas, 1992, p. 26
2. CAMELIA BACIU - *De ce eu?*, ed. Minela, 2019
3. CAMELIA BACIU - *Povești de pe la noi*, ed. Minela, 2021
4. UMBERTO ECO - *Poticelul lui Joyce*, ed. Paralela 45, p. 95
5. ARISTOTEL - *Poetica*, Editura Științifică, 1957, p. 121
6. GABRIEL GARCIA MARQUEZ - *A trăi pentru a-ți povesti viața*, ed. RAO Publishing Company, 2024

ROTIREA NEAMURILOR ÎN LECTURĂ SEMIOTICĂ

Rotirea neamurilor – roman autobiografic extrem de pătrunzător, cu o admirabilă retorică și o semioză de mare impact, a fost publicat de curând, în 2023, de Veronica Balaj, la Editura Victor Babeș din Timișoara.

Așa cum sugerează ilustrația de pe copertă, arborele genealogic al familiei nucleare a scriitoarei își desfășoară ramurile precum cercurile orânduite într-o misterioasă și amplă spirală. Simbol al cunoașterii, spirala aceasta se cere explorată, fiindcă ascunde înțelesurile unui destin ce stă sub semnul unei dramatice incertitudini. Autoarea, în numele căreia acționează Cătălina, protagonistă romanului, are un considerabil avans în comparație cu tânăra sa eroină, situându-se, în mod evident, după mai multe „rotiri”, după mai multe acumulări de informație și durere, pe un „cerc” superior, de unde istoria se vede complex și mai clar, mai logic, fiind lămurită în aspectele ei esențiale, dar și în detalii semnificative. Ea are echilibrul psihic și cunoștințele necesare pentru a-și manevra eroina pe căi eficiente spre răspunsuri la întrebări vitale, dar dispune și de capacitatea de interpreta evenimentele existențiale, transferându-le abil dinspre istorie spre cultură.

Cătălina evoluează pe plan orizontal, într-un spațiu-timp limitat, în care privește totul de aproape, confruntându-se direct cu diverse manifestări ale realului. Parcurge, pas cu pas, cărări lăturalnice spre ai săi și, concomitent, către sine, în vederea descoperirii propriei identități, acțiune vizată de→

MIRELA-IOANA DORCESCU

mult, dar rămasă un amar de ani în suspensie.

Veronica Balaj transformă acest subiect, atât de simplu, în materie de roman, expandând artistic fiecare secvență a diegezei. Creează inspirat contextele favorabile unei cunoașteri remediale, întregitoare; introduce personaje auxiliare în jurul cărora se înfiripă acte de comunicare revelatorii; compune portrete inubliabile (dintre care ies în relief cel al mamei și al bunicului protagonistei), gestionează magistral momentele hotărâtoare pentru (re)construcția identității Cătălinei; întreține periodic firul narativ cu discursuri mai curând lirice, confesive și, adesea, axiomatice, plasate ca niște oglinzi pe coridorul lăuntric pentru a reflecta fațetele multiple ale simțămintelor unei eroine sensibile, dar ghidate de rațiune etc. Într-un cuvânt, scriitoarea Veronica Balaj concepe strategii arhitectonice variate, dirijând corect câmpurile semantice și atingând un nivel foarte înalt de expresivitate artistică.

Dar să nu pierdem din vedere subiectul. Factorul declanșator pentru traseul Cătălinei este un *gol* sufletesc insuportabil, ce trenează, adâncit fiind de interogațiile obsesive ale adolescenței și ale tinereții, rămase fără răspunsuri. Eroina trăiește într-o solitudine pe care numai cei abandonată, cum se consideră ea a fi, o cunosc. De aceea, nu poate ignora la infinit chemarea pe care o resimte venind dinspre țara copilăriei sale, unde și-a pierdut, la numai șase ani, mama și, odată cu ea, iubirea protectoare a familiei sale dintâi, dominată de personalitatea impunătoare și caldă a bunicului. Detaliile acestei traume răscolitoare au rămas pregnante în memoria personajului, ce a perceput, la acea vârstă fragedă, ca pe o „părăsire” a sa de către cei dragi, mutarea, forțată de tragicele împrejurări, la tatăl său: „... apărea imaginea bunicului făcându-mi din mână în timp ce eu, trasă de mână de omul străin trimis de taică-meu, mergeam învățând pașii despărțirii. Bunicul încerca să mă ajungă din urmă...”

În familia tatălui, mult mai distant și mai plat, Cătălina a ieșit de pe orbită, a supraviețuit cumva în afara spiralei neamului său, cu un acut sentiment al derivei. În contrast cu răceala și austeritatea din această a doua familie, amintirea dragostei și a dedicației ființelor ce i-au vegheat primii ani din viață îi încălzea sufletul, atrăgând-o, ca un sorb, înapoi. Pe acest fond, Cătălina intră, cu determinare și precauție în zona crepusculară, unde numai amintirea

rudelor sale este încă vie, asumându-și orice risc. Cel mai evident este acela că, provenind dintr-o țară occidentală, capitalistă, are un statut repudiat de cei aflați la cărmelile României pentru a construi socialismul: „Orice străin venit dintr-o țară capitalistă, precum este și cazul meu, poate fi luat drept dușman al orașului, al socialismului, al lumii oamenilor aflați acum la putere”. Prin urmare, protagonistă este conștientă că se află permanent în pericol de a fi identificată, urmărită, interogată etc. – situație nedorită, căci ar zădărnici încercarea sa vitală de a-și (re)cunoaște strămoșii, obârșia, de a afla cine este ea, de fapt. Revenirea la propriul trecut, cvasidepopulat, implică vizite la cimitir, la casa veche, radical schimbată, la prietene din îndepărtata copilărie. Acest act de curaj și responsabilitate nu poate fi ratat: „Am de dus la împlinire o misiune care impune lămuriri interioare”.

Cătălina nu intră de-a dreptul, ci se furișează într-un labirint minat de primejdii și, pregătită pentru orice confruntare cu prezentul, caută, cu timiditate, însă cu o voință de nebiruit, să-și întâlnească trecutul în imagini și povestiri relevante, făcând abstracție de factorul politic. Are o aliată de nădejde în prietena ei din copilărie, Berta, care, la rândul său, riscă să-și înăbușe... în sânge vizul de a emigra în Israel, dacă ar fi vizută în compania Cătălinei. Încrederea și simpatia reciprocă le propulsează însă pe cele două într-o aventură palpitantă, pe parcursul căreia Cătălina își reclădește, treptat și contra cronometru, fundația propriei ființe. În tot acest răstimp al edificării, ca un abur magic, dragostea mamei și a bunicului, sau o mână divină o poartă pe Cătălina, în siguranță, spre cei, puțini, însă de mare încredere, ce o pot ajuta să dobândească exact ceea ce trebuie. Pasul înapoi, coborârea în spirală, revenirea în locul tuturor începuturilor se dovedesc salutare: „Aici e partea mea de eden. Pe care am moștenit-o în adâncul sinelui și nu o voi lăsa destrămării cu niciun preț”.

Contrar expectanțelor eroinei, localitatea nu prezervă caracteristicile edenice pe care le-a creionat mintea sa. Casa bunicilor a fost transformată în sediu al unei instituții regionale, tot ambientul s-a schimonosit, fiind impregnat de tristețe, de amenințarea decăderii. „Totul se arată pe dos decât cum speram să fie”.

Un șarpe se insinuează în comunitatea sărăcită, dezorientată, venită la cimitir să petreacă pe ultimul drum un biet defunct care, de amărăciunea de-a fi fost deposedat de

avere, în procesul de colectivizare, își pierduse mințile. Și nu oriunde își face loc șarpele, ci în altarul Bisericii. Semn rău, înspăimântător! Șarpele nu se lăsa înfrânt nici de forța brațului, nici de cea a blestemului sau a apei sfințite. Detașându-se de miza celor prezenți, implicați violent în lupta cu „lighioana diavolului”, autoarea liricizează scena, printr-o eschivă foarte inspirată:

„... în atingere cu apa sfințită, solzii reptilei se ridicară, se prefăcură într-o platoșă de apărare, iar corpul încolăcit părea o floare argintie”.

Iată cum nu primiv realitatea cu aceiași ochi. Cum sensibilitatea creatoare acționează impredictibil, zămisbind metafore în orice circumstanțe. Șarpele – floare argintie. Oferită, poate, de către înaintași, Cătălinei. Ca semn de bun-venit. Într-o estetică a urâtului. Deloc deplasată în vremuri grotești.

Comentariul acesta poetic face parte dintr-o constantă strategie a multiplicării punctelor de vedere asupra faptelor izbitor de concrete. Ca niște aparte-uri în teatru, digresiunile lirice scot din prozaic relatările de evenimente, mai ales atunci când acestea sunt fie prea monotone, fie prea stufoase ori de-a dreptul agasante, ca în cazul isteriei cauzate de prezența șarpelui în Biserică.

Șarpele este aici un simbol adecvat. Expulzat din Paradisul căruia îi aparține, ca și omul, el este osândit să se târască pe pământ sau să se strecoare prin crăpăturile solului sub glie. Așadar, ca simbol chthonian, supra- și subpământean, șarpele reprezintă și diverse aspecte ale existenței subterestre: este izomorf cu mirabila sămânță, participă la miturile înnoirii ciclice și, nu în ultimul rând, face legătura celor de deasupra cu strămoșii lor îngropați în cimitire.

Roata, spirala și șarpele sunt simboluri asociate la temelia semiotică a acestui roman, axat pe comunicarea cu strămoșii, prin toate mijloacele posibile. Acestei triade semiotice, subsumabilă, în primul rând geometric, simbolismului cercului, i se adaugă alte elemente simbolice, a căror polisemie ambiguizează sau, dimpotrivă, clarifică mesajele profunde care susțin construcția romanescă. De pildă, *salcâmul*, care este un simbol axial, al purității și al duratei, chiar și un simbol al iubirii (v. M. Eminescu, *Sara pe deal*; E. Dorcescu, *Salcâmi sacri* etc.). Cum, în romanul la care ne referim, prim-planul este ocupat de iubirea *storghe*, iar cel secund de *philia*, *salcâmului* îi lipsește retorta erotică. Îl găsim, în schimb, în alte ipostaze: drept copac →

magic, protector, devotat, fidel, iubit, însingurat, martor mut al plecărilor... Ca și *șarpele*, salcâmul este un mesager dintr-o lume în alta. Dacă șarpele face legătura cu strămoșii de sub pietre, salcâmul întreține relația cu cei din ceruri. Florile sale albe, fin parfumate, sunt, de regulă, asemuite unor candelă aprinse pentru sufletele acestora. Veronica Balaj are o reprezentare diferită, prin care îmbogățește pletora semnificativă a florilor de salcâm cu măsura eternității:

„Cupele florilor împodobind crengile încovoiate sub aerul gălbui sunt pregătite, poate, pentru o dimineață a îngerilor. Un nou moment terestru din veșnicia lor”.

Prin verticalitate, rezistență și puritate, salcâmul este, adeseori, un sprijin psihologic pentru o comunitate mai largă sau mai restrânsă. Străjer incapabil de uitare, el devine garant al secretelor familiei pe care o reprezintă „la vechea poartă”: „Într-un anume fel, copacul cunoaște întreaga poveste de dincolo de poartă. Și-mi place să cred că parțial mă privește și pe mine. Măcar o parte din poveste îmi aparține. De ce nu? Dacă a fost legată de înaintașii mei...”

Neatinsă de rotirea vremurilor este, în curtea bunicilor, doar *fântâna* de formă rotundă, mărginită de un colac de ciment. În oglinda apei se răsfrânge soarele în zenit. Prin urmare, și fântâna este liant între lumi, Precum salcâmul, fântâna este un simbol dominant în arealul familial, cu deschideri spirituale notabile. Trimite, prin caracteristicile-i fizice și morale, la fântâna din centrul Paradisului, de lângă pomul vieții. Bunicul Cătălinei povestea cum a apărut în viața lor această fântâna. Un izvor a țâșnit în ogradă din senin. Fântâna a fost zidită în jurul acestuia și supusă, imediat, unor practici magice, pentru a nu i se împrăștia apa, pentru a nu se face lac. „Ca și când apa ar fi fost o față zburdalnică, nebunatică, rebelă, învârtindu-se prin lume fără să știe unde va ajunge”, comentează autoarea, subliniind feminitatea simbolului acvatic. În *Scripturi*, fântâna, ca și izvorul, este locul unor întâlniri esențiale. Cătălina, sorbind din „apa vie” a fântâniei se regăsește pe ea însăși, își recunoaște firea ei adevărată, netrunchiată. Cu sentimentul plenitudinii, își amintește aici de Dumnezeu. Scena epifaniei, rafinată, fără prea multe amănunte, este un ecou al celebrei întâlniri a lui Iisus Hristos cu femeia din Samaria:

„Beau din lichidul cu gust de văzduh. Deși vine din adânc. Mă ametește și mă înfioară. Apa e dulce,

magnetizantă, cu aromă de fruct care-ți strepezește dinții.

– E apă vie, spun sorbind încet, încet.

Simt că de aici izvorăsc stele, galaxii, harul de-a crede în Dumnezeu. Nu mă poate contrazice nimeni”. O adevărată revelație! Cu atâta entuziasm mărturisită! Cu atâta artă!

Cătălina stabilește, prin fântână, o trainică punte cu iubita sa familie. Dintr-odată, simte că s-a întors acasă. Recunoaște privilegiul din existența ei în casa bunicilor. Este mândră că a fost nepoata Domnului Primar Filimon, un bărbat impozant, înțelept și plin de omenie. Este mândră că a avut o mamă frumoasă, delicată și tandră ca Adela. Sufletul ei, atât de însetat, s-a umplut de apa vie. De-acum încolo va păși cu un alt curaj pe întortocheatele căi ale vieții. Iubirea și veghea lor le va simți mereu. Sunt legați prin apa de fântână cu gust de văzduh și prin salcâmul a cărui sevă hrănește mereu alte și alte flori.

Mai are un singur lucru de lămurit înainte de a pleca. Un amănunt dintr-un eveniment care i-a marcat toată existența: înmormântarea mamei sale Adela Filimon. Amintirea ei nu cuprinde toate episoadele conducerii tinerei sale mame, decedate la numai 27 de ani, spre locul de veci. Doamna Estera, mama Bertei, martor ocular, este dispusă să îi povestească ce-și amintește despre cum a decurs înmormântarea. Iar Cătălina are tăria să asculte, alături de Berta, și să dialogheze cu povestitoarea pe această temă. Nenorocirea care i-a speriat pe toți, grozăvia care a șters o parte din memoria Cătălinei se dovedesc a fi fost cauzate de leșinul fetiței deasupra gropii în care era coborât sicriul mămicii ei.

Pierderea cunoștinței. Sincoapa. Simbolul unei morți (temporare) căreia i s-a încredințat micuța orfană. Instinctiv, voluntar? Sau nu? Ca secerată, și-a oferit ofrandă trupul mic. Un mod înduioșător de comuniune cu cea mai iubită ființă în cel mai greu de îndurat moment al ceremonialului de înmormântare. Cătălina are, în sfârșit, explicația pentru chinuitoarea uitare.

„Ei, nu pot uita trupul tău firav, înfoclit și care stătea întins pe pământul înghețat. Căzuseși din picioare brusc. Leșinul tău ne-a lăsat fără cuvinte pe toți. Asta ni-a dat bătăi de inimă. Amețisem. Toți, câțiva care eram acolo, am amuțit. Până și preotul a tăcut. Și-a întrerupt slujba și se uita năucit...”

Istoria afectivă e completă. Cătălina s-a întărit prin confirmări succesive ale presupunerilor sale. A terminat puzzle-ul, lipind în locul convenit toate piesele care îi lipseau. S-a eliberat de tortura

întrebărilor fără răspuns. A făcut saltul de la incertitudine la certitudine. Și-a reconfirmat identitatea. Onorabilă, nobilă. A renăscut. E puternică și plină de elan. Romanul s-ar fi putut încheia aici. Energiile și emoțiile puse în mișcare au atins punctul maxim în episodul căderii fetiței leșinate pe zăpada ce acoperea sicriul mamei sale. Se pare însă că perspectiva diaristică nu a mulțumit-o pe autoare. Cu toate divagațiile, cu toate schimbările de ritm, cu toate tehnicile de construcție, cu tot acest punct culminat din tabloul final al înmormântării, în care leșinul fetiței face ca toate inimile să sară din piept, Veronica Balaj ar fi putut încheia un roman foarte bun. Se pare că suflul epic, vibrația, atașamentul față de personaje a împiedicat-o. Prin urmare, a continuat, sporind materia epică. A multiplicat planurile narative, a adunat alte și alte povești tensionate de opinioară sau din prezent, a adăugat personaje etc. Într-o agitație tot mai aprigă, a aruncat, de peste tot, ca pentru a-și proteja eroina, perdele de fum. Istoria Cătălinei este strecurată printre felurite istorii dintr-o epocă a aberațiilor și a catastrofelor. Pe care autoarea a trăit-o până la capăt. Cătălina și prietena ei Berta, nu. Ele i s-au sustras prin actul emigrației. Prin eliberare. Rămâne, totuși, prietena lor Nadia înăuntrul granițelor. Cu povara unui copil din flori. A incertitudinilor devastatoare. A erosului eșuat. Total confuză.

Filonului narativ central îi ia locul relatarea faptului divers. Ancheta. Înălțimea semiotică scade. Se pun în discuție simboluri de anvergură redusă: bagajul nedeschis al unui circar prins pe graniță, un afiș, fragmente din ziare. O colecție de lucruri fără sens. Jurnalista Veronica Balaj le consemnează însă cu minuțiozitate.

Vor fi însemnând cândva ceva. Relaționează cercul – simbolul cadru – cu cercul, fascinată de dubletul etimologic. Introduce în banalitatea lumii mărunte simbolismul trapezului. Riscul și zborul. De fapt, doar mimarea acestora. Căci viața se desfășoară jos de tot. Devine o subzistență la sol.

În urmă, oameni „cari au fost”. Într-o cu totul altă lume.

Trei voci se împletesc în carte pentru a da sens, relevanță și valoare artistică unui motiv literar de mare prestigiu, și anume celui al *înțoarcerii la matcă*, adaptat la datele unei povești feminine de viață, care, categoric, are sens: cea a prozatoarei, a poetei și a jurnalistei Veronica Balaj, redutabilă și inconfundabilă în toate aceste registre de expresie.

MAI ALTFEL DESPRE PERSONALITĂȚI...

(II)

Despre **Joseph Maurice Ravel**, dirijor și compozitor francez impresionist, naratorul afirmă că acesta „conferă întregii sale muzici pregnanță și originalitate, astfel încât alături de Claude Debussy, el contribuie la dezvoltarea limbajului muzical modern din prima jumătate a secolului XX.” (p.189).

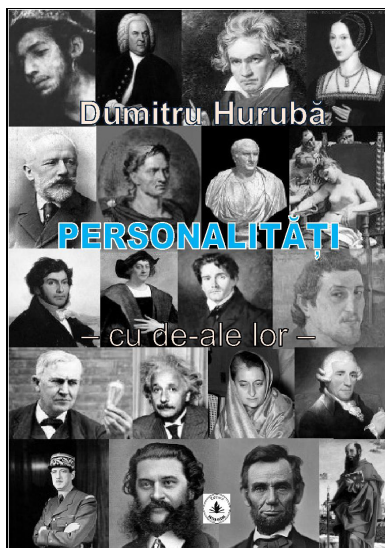
Naratorul ne face cunoscut un aspect al vieții sentimentale discrete, misterioase dusă de Ravel, care a intrigat la acea vreme, anume: „Celibatar convins, a lăsat să planeze misterul asupra vieții sale amoroase. Nu se cunoaște nicio relație amoroasă certă a sa.” (p.190).

Avea imaginea unui dandy. Era mereu bine îmbrăcat, extrem de meticulos față de aspectul său exterior (în aceeași măsură ca față de fiecare compoziție a sa), fumător înrăit, de statură scundă, cu pielea albă și un cap (la propriu) mare. Era totodată și un bărbat foarte cultivat și citit. Se spune că nu ieșea niciodată nearanjat și neparflat, iar diminețile purta halat de satin. Era atât de meticulos în privința aspectului său [...], un perfecționist care nu își arăta lucrările nimănui până când nu era sigur că a atins forma perfectă.” (p.190-191). A murit la 62 de ani din pricina unor tulburări neurologice...

Interesantă și importantă în egală măsură i se pare naratorului și personalitatea austriacului **Franz Peter Schubert**, știut mai bine cu numele **Franz Schubert**, unul dintre cei mai importanți compozitori romantici ai secolului al XIX-lea. Franz Liszt spunea despre acesta: „Schubert a fost cel mai poetic muzician care a trăit vreodată”. (p.198).

Despre acest compozitor se spune că avea o ciudățenie legată de ochelarii pe care îi purta și atunci când dormea pe scopul de a-și putea nota ideile imediat ce se trezea. Suprasolicitarea a dus probabil la probleme de sănătate, iar „moartea a avut cauză oficială febra tifoidă, însă a existat și teoria despre sifilis. [...] S-a confesat unor prieteni că este în pragul morții.” (p.198).

Compozitor prolific, a trăit doar 31 de ani, iar „ultima lucrare pe care a dorit să o asculte a fost Cvartetul de coarde nr. 14 în Do minor, op.131 de

Beethoven. A fost îngropat lângă Beethoven, pe care l-a admirat toată viața sa, în cimitirul satului Währing, Viena.” (p.198).

Naratorul se simte atras și de un alt cunoscut și apreciat compozitor romantic al primei jumătăți a secolului al XIX-lea, pianistul **Robert Schumann**, despre care afirmă că era „un intelectual și un estet [...] a cărui muzică este îndrăznească și originală în ceea ce privește atât ritmul cât și forma.” (p.199).

Tatăl său era editor, iar copilăria i-a fost direcționată către lectură (literatură), dar și către muzică, compunând încă înaintea de a împlini 7 ani. Dincolo însă de opera pe care fiecare o cunoaște sau despre care a auzit, se află o dramă trăită de acesta despre care se știe puțin sau deloc: „Rănirea degetelor de la mâna dreaptă (inelarul și mijlociul) și ca aplicarea unui tratament împotriva sifilisului a dus la imobilitatea mâinii drepte fiindu-i distruse ambițiile sale ca pianist. În consecință, el ia hotărârea de a se dedica complet compoziției...” (p.200).

Boala sa a debutat cu dureri la o ureche și migrene care nu cedau cu nimic, cu halucinații auditive și obsesive dublate de instalarea demenței de care era conștient. Crizele nocturne puternice îi terorizau pe cei apropiați, din acest motiv s-a aruncat în Rin, însă a fost salvat de niște luntrași. A cerut să fie transportat la un azil privat în Eendenich, unde va rămâne până la moartea sa: „Acolo, treptat, mintea i s-a întunecat, iar puterile l-au părăsit. Refuza hrana și lucra fără odihnă ca să pună în ordine

alfabetică numele orașelor găsite într-un atlas... Uneori se așeza la pian, și mâinile sale care tremurau făceau să izbucnească sonorități înspăimântătoare. Din când în când, creierul său bolnav avea străfulgerări de luciditate care-i făceau și mai mare disperarea” (p.203).

Johann Strauss, supranumit și regele valsului vienez, s-a bucurat de un succes răsunător în timpul vieții: „Cutreieră lumea cu orchestra sa, având un succes răsunător. În anii 1846-1847 a efectuat turnee în Ungaria, Transilvania și Țara Românească în paralel cu activitatea concertistică, el desfășurând și o prodigioasă activitate de creație, dând valsului, printr-un colorit orchestral foarte bogat, o valoare artistică deosebită.” (p.204). La îndemnul prietenilor și al lui Jacques Offenbach (compozitor francez) Strauss abordează și opereta.

Un amănunt picant nu îi scapă însă naratorului umorist: „El a fost căsătorit cu Adele Deutsch (1887-1899); cu Angelika Dittrich (1878-1882); cunoscuta mezzosoprană, Henrietta Treffz (1862-1878)” (p.204). Strauss a murit la vârsta de 73 de ani, în urma unei pneumonii.

Compozitorul, dramaturgul și teoreticianul artei germane, reprezentant de seamă al romantismului muzical, **Richard Wilhelm Wagner**, încheie lista muzicienilor cuprinși în volumul de față. Naratorul îi conturează portretul fizic și moral: „A avut o viață amoroasă intensă, presărată de scandaluri și infidelități. Era un bărbat scund, cu un cap mare și ochi albaștri. În ciuda pozelor de epocă ce îl arată în posturi destul de rigide și impunătoare, se pare că Richard Wagner era o personalitate volubilă și un interlocutor antrenant, cu un umor inteligent. Se îmbrăca, de regulă, cu lenjerie de mătase, cămăși înfioate și cu croieli prețioase. Atât vestimentația cât și manierele aveau o tendință teatrală, și adora parfumurile scumpe și lenjerie fină.” (p.242).

Grija pentru ținuta vestimentară și predilecția pentru parfumuri, parcă mă duc cu gândul la Ravel... Dar, spre deosebire de Ravel, care era discret, Wagner „la Zürich o cunoaște pe scriitoarea Mathilde Wesendonck, pentru care nutrește o adevărată pasiune și pe ale cărei versuri →

DOINA BĂLȚAT

compune un ciclu de lied-uri. Poate și din acest motiv se desparte de soția sa, Minna, iar mai târziu se va căsători cu Cosima, fiica lui Franz Liszt” (p.242). Cu Cosima a avut 3 copii. A murit la vârsta de 70 de ani, în urma unei afecțiuni cardiace.

Cu toții știm că realitatea este cheia spre sensul operei de artă, deoarece opera este rezultatul interpretării realității. Cultura fiecăruia oferă un cod ce permite citirea și înțelegerea operei. Ea este cheia spre interpretarea operei, deoarece opera apare în baza unei anumite tradiții culturale și anume în spațiul acesteia cunoaște o realizare socială.

Viața artistului, de asemenea, reprezintă o cheie pentru înțelegerea sensului operei. Opera întotdeauna este originală: în ea este întipărită personalitatea irepetabilă a creatorului ei. Pe această particularitate a creației artistice se sprijină accesul biografic, ce reprezintă modalitatea de receptare a operei de artă prin intermediul personalității autorului.

Pictura ocupă un loc în viața socială în vecinătatea literaturii (*Pictura este poezie tăcută*. Plutarh) și a muzicii (*Pictura este tăcerea minții, muzica ochiului*. Orhan Pamuk). Ea îndeplinește deopotrivă un rol de comunicare, unul de cunoaștere (cognitiv) și altul estetic. Prin intermediul picturii pot fi înțelese viața și cunoașterea aspirațiilor oamenilor din diferite perioade istorice. Mai are și capacitatea de a modela gândirea umană, astfel încât omul să se transpună spiritual în lumea operelor de artă. Universul acesteia stimulează omul să își perfecționeze modul de viață și preocupările. Concret, pictura are o mare valoare formativă, deoarece încărcătura estetică o antrenează pe cea de ordin moral, cât și pe cele de ordin afectiv și social. Iată de ce naratorul a considerat că și acest domeniu este de mare interes, selectând (tot pe principiul subiectivității) câțiva reprezentanți ai acestui domeniu artistic.

Ferdinand Victor Eugène Delacroix, important pictor francez din perioada de început a romantismului în arta plastică, ridicat la rangul de maestru de tânără școală romantică, afirma: „*Nimeni și nimic nu mă împiedică să percep lucrurile așa cum vreau eu*” (p.63), conform unei aspirații a romanticilor, eliberați

de sub jugul convențiilor, dorind astfel să dea glas liber trăirilor personale.

Se știe despre el că era cam nestatornic în sentimente, iar naratorul încearcă să explice și să justifice acest comportament: „*Dar acest adevăr se încadrează în faptul că, deseori, modelele pe care le pictează îi devin și... iubite, or se știe că Delacroix, la rândul său, plăcea femeilor, ca bărbat fermecător ce era.*” (p.61).

A murit la vârsta de 65 de ani „*ca un copil*” din cauza unei laringite tuberculoase, nu înainte de a se exprima, într-o înaintată stare de îmbolnăvire, cu optimism: „*Dacă, așa cum sper, o să mă refac, voi face lucruri uimitoare...*”, dar și cu resemnare în fața inevitabilului: „*Vai, cât aș vrea să revin peste o sută de ani, să aflu ce se va gândi despre mine...*” (p.64).

Francezul **Eugène Henri Paul Gauguin** este socotit de istorici un pictor postimpresionist, iar alți comentatori au completat: „*și aventurier și... geniu*” (p.84), mulți însă considerându-l maestrul simbolismului.

Conștient desigur de valoarea sa, „amenințase” în calitate de „pictor... decadent”, cum era știut: „*Mi-am făcut datoria. Opera mea este genială, își vor da seama mai târziu...*” (p.83-84). Iar *decadentul și recalcitrantul* s-a dovedit că avusese dreptate. Sunt cuvinte rostite doar cu câteva zile înainte de a muri – în ziua de 8 mai 1903 – otrăvit de un jandarm – se spune într-una dintre variantele privitoare la moartea sa și, se pare, nu fără temeii, acesta detestând fățiș

Cimitirul vesel

jandarmeria, dar având antipatie și față de catolicism, ca religie...

În detrimentul familiei a ales pictura (și-a lăsat soția și cei cinci copii la familia acesteia în Danemarca) și, „*spirit aventurier*” a călătorit mult, cunoscând diverse personalități ale vremii și pictând, mai cu seamă în celebra „*Casă a plăcerilor*”, unde s-a mutat cu noua sa *vahine* (femeie din Tahiti)... A decedat la vârsta de 55 de ani suferind de sifilis (variante oficială).

Spaniolul **Francisco José de Goya y Lucientes**, autor al cunoscutei expresii: „*Somnul rațiunii naște monștri.*” (p.104), desparte în creația sa drumurile artei și ale frumuseții, temele pictate de acesta necesitând alte categorii estetice, incluzând și „urâtul”. Naratorul precizează că: „*Privirea artistului transformă oroarea realității în opere pline de dramatism și cruzime*” (p.103-104), asta după ce s-a îmbolnăvit de surzenie, dar și creații care dovedesc un ascuțit spirit critic până la malițiozitate, cu penelul său bătându-și joc de toată lumea, chiar și de persoanele regale, artistul expunând pregnant vanitatea și mediocritatea persoanelor portretizate.

A decedat la vârsta de 82 de ani în Franța, iar rămășițele sale, revendicate, au revenit în Spania, la sfârșitul primului război mondial. La deshumare „*uluirea a fost că îi lipsea... capul. Altă bizarerie: pe la mijlocul secolului al XIX-lea, la Fuentodos, orașul natal al lui Goya, apăruse un tablou al unui oarecare Dionisio Fierros înfățișând un craniu. Pe spatele tabloului chiar scria: «Craniul lui Goya, pictat de Fierros.», tablou care a dispărut – ca și craniul...*” (p.101-102).

Italianul **Leonardo di ser Piero da Vinci**, geniul creator și unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai Renașterii, a avut o carte de vizită impresionantă: „*Pictor, sculptor, arhitect, muzician, inginer, inventator, anatomist, geolog, cartograf, botanist, scriitor, el ar cam cuprinde cu un soi de egoism genial, toate domeniile vieții sociale, economice, artistice, tocmai pentru că el a fost cel care, fapt îndeobște cunoscut și recunoscut, a revoluționat mersul lucrurilor în multe discipline de activitate.*” (p.116).

Naratorul apreciază că „*tot ce a rămas în urma genialului Leonardo da Vinci: lucrări de pictură, schițe și*→

desene, sau caietele cu notări științifice se constituie în valori inestimabile pentru cultură și știință. Iar aici putem aminti de un concept al mașinii de zburat, un tanc, o mașină de socotit etc., etc. Leonardo da Vinci a conceput mașini de zburat, un tanc, o mașină de socotit, o mașină automată de bobinat, o mașină de încercat rezistența la întindere a firelor, a făcut de asemenea mari descoperiri în domeniul anatomiei, ingineriei civile, opticii și hidrodinamicii, pe care, deși nu le-a publicat, au fost aplicate ulterior, influențând în mod categoric progresul științific...” (p.117).

A murit la vârsta de 67 de ani, respectându-și notarea că „Așa cum, după o zi ocupată cu folos, somnul este plăcut, tot așa, după o viață trăită cu folos, moartea e ușoară.” (p.118).

Italianul **Michelangelo di Ludovico Buonarroti Simoni**, un alt artist important din perioada Renașterii, a avut realizări artistice importante în pictură, desen, sculptură, arhitectură, ba chiar și în literatură. Acesta avea obsesia morții, astfel că manifestările lui artistice erau legate, într-un fel sau altul de ideea în sine. Astfel, o pictură proprie reprezenta un schelet ale cărui orbite hidoase „priveau” din capul scării spre cine dorea să urce... Și nici nu era ceva neobișnuit, ci doar o materializare macabră a obsesiei sale, dacă ținem seama, și trebuie să o facem, că în anul 1555, el nota: „Nu se naște în mine nici măcar o idee în care moartea să nu fie, ca să zic așa, sculptată.” Oricum, înainte de marea plecare (89 de ani), cuvintele lui ultime transpuse pe hârtie sună cam așa: „Îmi las sufletul în mâinile Domnului, trupul – pământului, și bunurile rudelor...” (p.143).

Pictorul și sculptorul italian, **Amedeo Modigliani**, a trăit nedrept de puțin (36 de ani), dar intens, rămânând în istoria artei plastice ca o personalitate. În arta sa se remarcă eleganța și rafinamentul inconfundabile, ambele evadate dintre limitele unui manierism scăpat din chingile Renașterii și barocului. A trecut de la abstract la concret, realizând cu succes perfecțiunea reconstruirii estetice a subiectului său predilect – omul, tablourile sale reprezentând nuduri contribuind substanțial la reușită.

Bolnav de plămâni, apoi de tifos, într-o formă gravă, alternează între

pictură și sculptură. Câteva nuduri sunt reținute de poliție pe motiv că sunt... imorale. La Paris, medicii îi descoperă ulterior și o inflamație tuberculoasă a meningelor.

Naratorul amintește că: „*Amedeo Modigliani* căzuse în patima alcoolului, drogurilor și, măcinat de tuberculoză, nu a mai rezistat și a murit abia mai articulând două cuvinte: «*Cara Italia!*» (Dragă Italia!)” (p.147). La o zi după moartea acestuia, soția sa gravidă în 8 luni, și-a sfârșit zilele aruncându-se de la etajul cinci unde locuiau părinții ei. Prietenii și-au amintit cuvintele pictorului spuse în taxi în drum spre spital: „*Mi-am strâns în brațe femeia. Ne-am înțeles ca bucuria să ne fie veșnică.*” (p.147).

Vincent Willem van Gogh, acel „pictor neerlandez post-impresionist ale cărui lucrări au avut o influență radical-profundă asupra artei secolului al XIX-lea, prin culorile lor vii și impactul emoțional extrem de puternic”, este astăzi considerat unul dintre cei mai importanți pictori din istorie și încheie lista pictorilor din volumul de față.

Deși a trăit foarte puțin (37 de ani), pictorul Van Gogh a realizat peste 2000 de opere de artă, în jur de 900 de picturi și 1100 de desene și schițe. Ultimele sale cuvinte adresate fratelui său Theo au fost: „*Tristețea va dura pentru totdeauna.*”

Naratorul apreciază că: „*Despre van Gogh s-a spus că a suferit de multe boli, în special de afecțiuni psihiatrice și că acestea și-au pus amprenta asupra comportamentului și picturii artistului. Ceea ce se știe acum este faptul că pictorul olandez s-a îmbolnăvit de sifilis în 1882. La acutizarea bolii, netratată complet, se adăugau crizele de epilepsie, precum și depresiile cauzate de mai multe deziluzii sentimentale.*” (p.238)

Predilecția lui pentru prostituate nu era o noutate, ba chiar s-a și căsătorit pentru scurtă vreme cu una mai în vârstă decât el, însărcinată și mamă a unei fetițe (Clasina Maria Hoornik, numită Sien), prostituată care i-a devenit la început prietenă și apoi model...

Despre moartea pictorului se știe că a murit în urma unei plăgi prin împușcare în piept în timp ce era pe câmp să picteze. Sunt două variante: prima că s-ar fi împușcat chiar el cu un pistol, iar a doua că ar fi fost împușcat accidental de doi băieți...

Cimitirul vesel

Despre urechea pictorului van Gogh, prietenul său Gauguin spunea, la câțiva ani după întâmplare, că nu Vincent și-a tăiat-o, ci că ar fi fost un accident.

Atenția naratorului a fost îndreptată și asupra unor importanți oameni de știință. Iată, așadar, ce menționează despre celebrul cercetător și egiptolog **Jean-François Champollion**, mort la 42 de ani din pricina unor probleme cu inima: „*a rămas în istorie ca personalitate distinctă în activitatea de egiptologie, domeniu care i-a și adus faima. El este primul care a reușit să stabilească metoda descifrării hieroglifelor, realizare datorată vastelor sale cunoștințe în ceea ce privește limbile orientale, cu deosebire dialectul copta.*” (p.49).

Thomas Alva Edison, inventator al unor produse din domeniul electricității, telefoniei, sistemului de transmisie multiplă a telegramelor, înregistrarea mecanică a sunetului (fonograful), cinematografie (kinetoscopol)... care au schimbat lumea, este socotit cel mai prolific inventator al timpurilor. A murit la 84 de ani, în urma mai multor afecțiuni, între care: boala lui Bright (nefrita), uremie și diabet... În data de 13 octombrie 1931, el intră în comă, iar în 18 octombrie, revenindu-și pentru doar câteva clipe, el spuse ultimele cuvinte: „*E foarte frumos dincolo!*” (p.67).

Dumitru Hurubă, *Personalități – cu de-ale lor...*, Editura Vatra veche, Tg. Mureș, 2023.

Despre „dezincăncenare” și „empatizare”

în judecățile de valoare

Rodica Lăzărescu, *Semne de carte*, vol. 4, (Editura SemnE, București, 2023, 487 p.)

Abia acum, după ce revista „Pro Saeculum” și-a încetat activitatea după ani buni de apariție sub directa îngrijire a d-sale (din 2013), dna RODICA LĂZĂRESCU (alias Doina Lazăr) își adună cronicile literare publicate în perioada 2018-2023 în periodice culturale din întreaga țară („Pro Saeculum”, „Vatra veche”, „Ateneu”, „Caligraf” - TL, „Sud”, „Curtea de Argeș”, „Nord Literar”, „Actualitatea literară”, „Cronica veche” ș.a.), într-un al patrulea volum intitulat „SEMNE DE CARTE”. Este vorba, de fapt, de o serie de volume, începută în 2014 cu cel de la Editura „Palas Athena” din Focșani și până în 2017, când apare vol. III), prin care autoarea face dovada unui exercițiu critic susținut, bazat pe un sigur gust al valorilor și într-o redactare atentă la compoziție, detalii, semnificații. Nu este o critică „de meseriaș”, în sensul abordării „la rece” și cu exigențe care țin, uneori, de capricii ...autoritariste, dimpotrivă avem a face cu o abordare „empatică” caracteristică oarecum domeniului didactic din care provine autoarea: „Mă revendic din acea categorie de cronicari care scriu numai dacă empatizează cu «obiectul» pe care urmează a-l diseca. Cred că această caracteristică vine în primul rând din formația lor de dascăl. Nu dorința de a critica, de a tăia în carne vie, îi împinge să aștearnă pe hârtie observații despre o carte, ci dorința de a le deschide apetitul pentru citit «elevilor» - căci pentru acești cronicari-profesori toți posibili cititori sunt, în fond, niște învățăcei ale căror lecturi trebuie dirijate...” Astfel de cronicari, crede autoarea, „fac nu critică de întâmpinare, ci cronică de incitare. Incitare la lectură, desigur!”

Criticul și istoricul literar Rodica Lăzărescu, lipsită de prejudecata numelor „mari”, scrie despre autori de azi din toate generațiile, dovedind o disponibilă „cordialitate” a judecăților de valoare, într-o dezincăncenare de aleasă cărturărie și convinsă că pretutindeni se află valori asupra cărora merită să se aplece cu atenția cuvenită. Desigur, într-o mai

bună punere în valoare a acestor cărți, într-un climat de democrație și loială concurență.

Ne face bucurie, desigur, inserarea comentariului referitor la „Dicționarul esențial Mihai Eminescu – Oamenii din viața lui”, apărut mai întâi în „Pro Saeculum” (1-2/ 2020), în care „neostoitul” autor „jonglează dezinvolt, cu informația, compune și recompoze datele, pentru a obține în cele din urmă caleidoscopul care este acest volum”, canavaua pe care se țese „povestea” lui Eminescu și a oamenilor din viața lui „fiind asigurată de publicistica acestuia”: „Liniiile și culorile sunt aduse de extraordinara bogăție a surselor de documentare, care uimește nu atât prin cantitate (bibliografia înregistrează 311 poziții!), cât mai ales știința (sau arta) manevrării acesteia, a ținerii ei în frâu.” («Instituția» Zenovie Cârlușea, pp. 103-110).

Despre „brandul” de istorie literară pe care subsemnatul l-a instituit prin lucrări similare și temeinice dedicate, în deceniul din urmă, lui Lucian Blaga (2 vol.), Tudor Arghezi și Constantin Brâncuși, s-a scris suficient în periodicele noastre culturale. În privința dicționarului monografic EMINESCU, acad. Mihai Cimpoi scria: „Volumul lui Zenovie Cârlușea «MIHAI EMINESCU DICȚIONAR MONOGRAFIC. OAMENII DIN VIAȚA LUI» (Ed. Tipo Moldova, Iași, 2019) are meritul capital de a fi un pandant la biografiile documentare și romanțate ale poetului, care se impune printr-o nouă grilă de investigare (...) Dicționarul «esențial» al lui Zenovie Cârlușea, ilustrat și cu o bogată iconografie de epocă (personalități, instituții, clădiri și locuri memoriale) se impune, în eminescologia actuală, ca o lucrare de referință.” (Oamenii din viața și vremea lui Eminescu „într-un portret vivan”, în „Literatura și Arta”, Săptămânal al scriitorilor din

Republica Moldova, Chișinău, joi, 11 iunie 2020, p. 5.).

Între zecile de nume se regăsesc cunoscuți critici și istorici literari de azi, precum cărturarul clujean Constantin Cubleşan, „fin observator al fenomenului literar românesc”, prezent cu trei articole în care autoarea îi comentează romanul „Galaxia termitelor” (2017), culegerea de cronici și recenzii „Poezia de toate zilele” (2017) și, mai temeinic, lucrarea „Memoriile memorabililor” (2018) care se citește „ca un roman de cea mai bună calitate, cu personaje dintre cele mai diverse, adunate laolaltă de un narator omniscient, obiectiv și... pasionat.” Un interviu mai vechi al autoarei din cărțile de „confesiuni” și „interviuri” este și profesorul Constantin Călin, „avizatul exeget al lui Bacovia”, „rîguroso istoric literar”, despre care aflăm din articolele „Autoportret în plină lumină” (dedicat „Breviarului” din 2019), „Un avertisment...” (despre cartea-eveniment, „avertisment” și deopotrivă „rechizitoriu”, „Centenarul. Lecturi particulare”, 2019) și „Par ingrat? Nu, sunt sincer!” (despre „Zigzaguri. Accente. Jurnal”, 2020). Un „interviewor cu har de la Dumnezeu” este considerat Constantin Coroiu, iar Stan V. Cristea, întemeietor al revistei de cultură „Meandre” (1998-2010) și neîntrecut monografist al lui Marin Preda, își luminează „istoria personală” prin recentul volum de corespondență „N-am fost singur. Scrisori primite: 1987-2020”, editat în 2021. Lui Cornel Galben i se comentează, în nu mai puțin de patru articole, „libertatea de a nota opinia”, jurnalul, „convorbiri prin vreme” și cartea despre „personalități băcăuane”. Lui Gheorghe Lăzărescu „lumea lui Caragiale într-o carte”, iar lui Marin Iancu, antologia de poezii patriotice apărută în Anul Centenarului Marii Uniri, „Poezia Războiului de Reîntregire a Neamului și a Marii Uniri” din 2018. Alături de o consemnare, „Sub semnul pasiunii” („Pasiune”/ „Passion”, de Mircea Tomuș, Mircea M. Tomuș, Ion Tomuș, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2018) marcând cei 25 de ani de la crearea Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (Florilegii).

Dintre scriitori, - prozatori, poeți, publiciști, - amintim articolele dedicate unor apariții editoriale semnate de Dinu Săraru, Mihail Diaconescu, →

ZENOVIE CÂRLUGEA

Ovidiu Dunăreanu, Gheorghe Filip, Mircea Radu Iacoban, Ion Brad, Mircea Braga, Iordan Datcu, Ana Blândiana, Radu Ulmeanu, Ștefan Mitroi, Victoria Milescu, Dan Petrușcă, Ilie Rad, Teofil Răchițeanu, poetul din Apusei (prezent în vreo șase articole), Horia Bădescu, Grigore Codrescu, Leo Butnaru, Ion Scurtu, Mircea Muthu, Constantin Coroiu, George Corbu Junior, Vartan Arachelian, A. Gh. Olteanu, Gheorghe Păun, Al. Cățcăuan, Mihai Antonescu, Nicolae Dan Frunteletă, Florea Firan, Paula Romanescu, Viorel Savin, Titus Vîjeu, Grigore Ilisei, Magda Ursache, Fevronia Spirescu, Passionaria Stoicescu, Ștefan Vida Marinescu, Marian Nencescu, Diana Dobrița-Bîlea ș.a.

E vorba, cum se vede, de o materie densă, neordonată pe genuri, articolele reproduce alcătuiind un sumar caleidoscopic, amintindu-se de o anume manieră a consemnării critice, asemănătoare cu sensul fragmentului de pe coperta a IV-a, semnat de Constantin Coroiu, din interviul publicat în „Pro Saeculum” (1-2/2022): „Ne aflăm de mult într-o epocă în care cronică literară a trebuit sau trebuie să iasă din tiparul clasic, adică scrisă cu o... rigoare de proces-verbal, de dare de seamă, cu enumerarea capitolelor, secțiunilor etc. În această manieră, căci e vorba aici și despre o manieră, ea nu mai poate interesa, nu mai poate să încite spiritul, să stimuleze lectura și astfel literatura să nu moară. Acolo unde nu sunt cititori degeaba apar cărți bune, degeaba ai talent.”

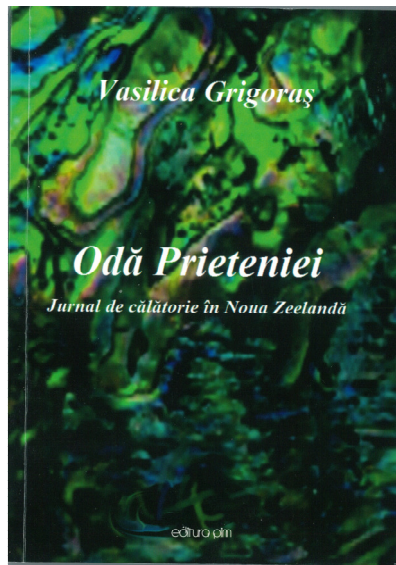
Cam în acest spirit sunt consemnările publicistice ale dnei Rodica Lăzărescu din cele două părți ale volumului („I. Cică niște cronicari...”, și „II. Două cărți două!”), destinate, relaxate, spontane, reunind informația cu gustul critic și o anume cordialitate, empatie, intrare în rezonanță cu scrierile comentate.

Mai reținem atenția cu citatul din Nicolae Manolescu așezat ca motto la prima secțiune, intitulată jucăru-muruzian „Cică niște cronicari...” („duceau lipsă de șalvari”?!), n.n.): „Pentru fericirea de a impune o carte, un autor, la un an o dată, cronicarul se expune permanent ironiei și dezaprobării. Scriitori și cititori se unesc în a nu fi de acord cu el; pare născut spre a irita pe toată lumea și cei doi-trei care întrevăd onestitatea lui sunt cei mai nemulțumiți. Cronicarul este «la bête noire» a literaților de tot felul, temut

uneori, iubit niciodată, omul cu cei mai mulți dușmani și cu cei mai puțini prieteni.”

În ciuda acestor considerente desigur corecte și de bun simț, cronicile și recenziile dnei Rodica Lăzărescu (apropiate savuroaselor cărți de interviuri și confesiuni) sunt mai... blânde (cu siguranță, de unii autori marele critic nu a auzit, nici în „Istoria critică” nu se regăsesc...), ele vin dintr-o „empatizare” declarată cu autorul și au acel farmec feminin și diaristic, din care nu lipsesc subtilitățile unor tâlcuri, spiritul jovial, ironic, colocvial, în general o receptare care, chiar dacă nu folosește cerneala autorilor despre care scrie, suflă cu toată puterea judecăților de valoare în relieful textelor, verificându-le consistența, tăria, actualitatea, notele diferențierii, varietatea viziunilor artistice și interpretative, noutatea abordărilor...

FASCINAȚIA AMINTIRILOR

Vasilica Grigoraș, bine cunoscuta scriitoare din spațiul literar moldovenesc și nu numai, trăitoare la Vaslui, are publicate până acum peste 25 de cărți de autor, în românește sau ediții bilingve, la edituri din țară și din străinătate, și aproape 20 de colaborări în volume colective. Impresionantă este aria tematică a creației Vasilicai Grigoraș, de la cartea științifică, documentară, filosofică, la însemnări despre oameni și cărți, de la povestiri și versuri pentru copii, la note și jurnale de călătorie, de la critică literară la haiku și senryu.

Referințe elogioase cu privire la cărțile Vasilicai Grigoraș au formulat, printre alții, profesorii universitari Mihai F. Ralea, Mircea Regneală, George Anca, Nicolae Mățaș, Petre Iosub, recunoscuții scriitori/critici literari/ jurnaliști/ raducători Dan Plăeșu, Victor Cilincă, Cezarina Adamescu (Galați), Victoria Milescu (București), Teodor Pracsiu (Vaslui), Lina Codreanu (Huși), Alexandru Nemoianu (S.U.A.), Veronica Balaj (Timișoara), Valentina Teclici (Noua Zeelandă) și mulți, mulți alții. Câteva exemple sunt concludente: „Intersecții de păreri, analogii, exegeze pe text făcute cu aplomb, lasă impresia unui studiu temeinic argumentat dar pigmentat și cu evidentă suavitate, o devoțiune prietenoasă pentru autorul aflat sub lupă” (Veronica Balaj, despre volumul de critică literară *Seninul din inima cărților*, Editura PIM, Iași, 2019); „Frumusețea cuvintelor folosite, eleganța exprimării, din capul locului înseamnă bună cuviință și responsabilitate. Respectul pentru limba vorbită înseamnă și respectul pentru cele din jur și pentru Cel care le-a adus în ființă” (Alexandru Nemoianu, despre volumul de versuri *Stropi de toamnă verde*, Editura PIM, Iași, 2020); „Senryu este o abordare ușor satirică, umoristică a naturii umane. Așa încât titlul cărții, *Starea vremii azi, senryu*, Editura PIM, Iași, 2016, se referă nu la meteo, ci la social-politic. Cartea Vasilicai Grigoraș include poeme dibaci lucrate”, scrie Dan Plăeșu; „Curgerea vremii e subtil nuanțată în secțiunea care grupează succesiunea anotimpurilor unui an, receptate senzorial și reflexiv...Nu predominanța stilistică îmbracă peisajele, ci emoția naratoarei particularizează pentru fiecare anotimp... O aură legendară îmbracă lăcașele vizitate și însăși personajul-relator pare să fie martor al întrupării în legendă” (Lina Codreanu despre volumul *Simple adorații, impresii de călătorie, haibun-uri*, Editura PIM, Iași, 2020); „Te invit călduros, citito-rule, la o călătorie de agrement inte-lectual în fermecătoarea lume a Vasilicai Grigoraș. Vei fi întâmpinat acolo cu multă generozitate, oferindu-ți câteva clipe de bucurie printr-un bogat rafinament de limbaj, acid și, uneori, urmuzian, decantând gânduri despre realități, comune și dramatice, de lângă noi și de dincolo de noi, totul convertit în →

Prof. GHIȚĂ NAZARE

metafore-poem, un fel de micricristale lirico-satirice care scot în lume marea și frumoasa sensibilitate a autoarei” este îndemnul generos al profesorului Iosub de a citi volumul *Starea vremii azi, senryu* etc. etc.

Revenind la *Odă Prieteniei*, vom spune că, deși are ca subtitlu *Jurnal de călătorie în Noua Zeelandă*, (Editura PIM, Iași, 2019), volumul nu este un jurnal clasic, în adevăratul sens al cuvântului, care consemnează doar lapidar informații, date, întâmplări, ci este, mai degrabă, o succesiune de povestiri ale unei autoare cu har, cu experiență într-ale scrisului. Stilul folosit de Vasilica Grigoraș este un argument în acest sens. Câteva exemple sunt doveditoare: „Când am ajuns noi – într-unul din locurile vizitate în Noua Zeelandă –, era după amiază, razele soarelui se răsfrângeau ca niște săgeți fierbinți pe umerii oceanului”; „Vremea era închisă, ploaia abia stătea să nu cadă. După câțiva kilometri parcurși, aversa lovea cu putere în asfaltul soselei și în parbrizul mașinii. Peste tot se întindea un crâng de bulbuci care dansau cu măiestrie step”; descrierea entuziasmantă, metaforică, a unei cascade unde „apa se îngrămădește cu furie într-un canal foarte îngust înainte de cascadă, unde prinde o viteză uluitoare. Parcă nori albi și mari se rostogolesc în ape de cristal, sfărâmându-se țândări la atingerea stâncilor” etc. etc.

Cartea Vasilicăi Grigoraș este un amplu documentar istorico-geografic, este un excelent ghid turistic pentru cei ce vor avea ocazia/dorința să viziteze plaiuri splendide de peste mări și țări, din Noua Zeelandă, un tărâm așezat pe „cercul de foc al Pacificului”. Textele/povestirile Vasilicăi Grigoraș sunt ademenitoare, sunt pline de metafore, de îndemnuri, de mesaje convingătoare.

Evident, vom lăsa cititorului șansa/bucuria de a se emoționa lecturând paginile scrise de autoarea cărții *Odă Prieteniei*, o prietenie de o viață cu gălățeanca devenită gazdă în Noua Zeelandă, la **Napier**, un oraș cu peste 60.000 de locuitori, Valentina Teclici, imaginându-se servind micul dejun când încă „roua mai scâldea în grădini florile, legumele și copacii”, în compania familiei Anderson, Valentina și Robert. Între orașele vizitate în Noua Zeelandă de autoarea volumului amintim: **Gisborne**, orașul turiștilor

prin excelență, dar în care trăiesc și cei mai mulți indigeni, „primul oraș din lume care salută soarele în fiecare zi”; **Hastings**, important punct de atracție pentru turiști, renumit prin producția de struguri și vin; **Waipawa**, un oraș cu o istorie bogată, fiind „cea mai veche așezare europeană din țară”; **Rotorua**, centrul culturii Maori, cultura băștinașilor, una dintre cele mai populare destinații turistice ale Noii Zeelande. Dar câte nu a văzut și a povestit Vasilica Grigoraș în cartea sa. Rămâne ca cititorul să savureze întâmplările povestite de autoare din cele 90 de zile petrecute în Noua Zeelandă (7 februarie-6 mai 2013).

„Am trăit trei luni la antipodi – mărturisește autoarea la sfârșitul celor aproape 250 de pagini ale cărții sale. Trei luni luminoase și senine precum cerul, strălucitoare asemenea scoicilor paua, valoroase și prețioase precum perlele de stridii, dulci ca mierea de manuka, fine și călduroase precum lâna merinos, pline de iubire ca fructul pasiunii, adânci în trăiri precum oceanul, melodioase și armonioase ca trilurile păsărelelor.” Este și motivul pentru care dedică această carte „poetei și prietenei mele, Valentina Teclici și soțului ei Robert Anderson, care prin generozitatea lor au făcut posibilă această călătorie în Noua Zeelandă”, carte care se constituie într-un omagiu adus PRIETENIEI ADEVĂRATE, o prietenie de o viață pentru viață.

În concluzie, ne alăturăm și noi celor care au avut cuvinte de laudă la adresa cărții, Tudor Cicu și Georgeta Petre, cuvinte exprimate cu generozitate în primele pagini. De asemenea, laudă Editurii PIM, pentru profesionalism în domeniu, editură la care Vasilica Grigoraș și-a scos majoritatea cărților.

Cimitirul vesel

„Spațiul Mioritic“ în limba germană

Lucian Blaga

DIE RUMÄNISCHE SEELE

Aus dem Rumänischen übersetzt von Rainer Schubert

LIT

Recent, editura vieneză LIT Verlag (Wien), 2023 (ISBN 978-3-643-51129-4) (www.lit-verlag.at) a publicat în traducerea semnată de Rainer Schubert „Spațiul Mioritic“ din „Trilogia Culturii“ lui Lucian Blaga sub titlul german „Die rumänische Seele“ (tradus: mot a mot „Sufletul românesc“).

Între numele titlului original „Spațiul Mioritic“ și traducerea germană prezentată (*Die rumänische Seele*) în aparență s-ar furișa la prima vistă o oarecare discrepanță deoarece titlul german pare simplu dar corespunde întocmai materialului tratat de Blaga în originalul său care analizează din diferite perspective sufletul poporului roman, comparându-l cu popoarele altor culturi.

În studiul introductiv, autorul - traducător consemnează, accentuând concepția blagiană, privind religiozitatea poporului român, menționând evlavia acestuia de-a lungul secolelor, pornind din structurile mediului rural până în zonele altitudinilor pășunilor carpatice (vezi și balada populară „Miorita“ ș.a.), persistând chiar și în comunismul ostil religiozității. Această persistență conferă sufletului românesc statornicia necesară de a depăși perioadele de restriște din istoria neamului.

„Spațiul Mioritic“ în totalitatea aspectelor sale de existență - constituie substratul societății care, fără această adâncă înrădăcinare sufletească, ar fi imposibilă. →

HANS DAMA

Cartea zilelor noastre

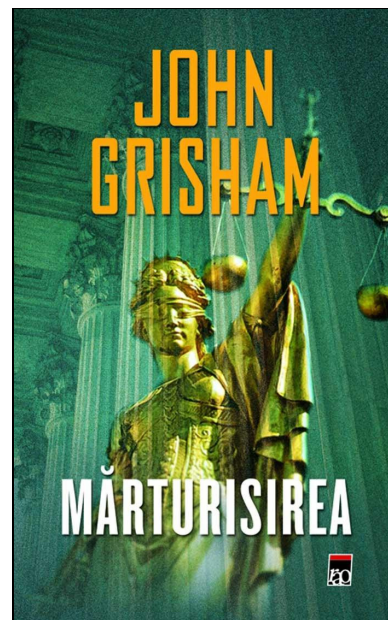
Erori judiciare și pedeapsa cu moartea

În America. Mai exact, în Texas. Unde justiția și unii reprezentanți ai săi demonstrează nefast că adevăru` și dreptatea multășteptate-n instanțe sunt doar ceea ce consideră ei c-ar fi. Că au drept de viață și de moarte asupra semenilor când aceștia greșesc. Ba chiar și-atunci când nu se-ntâmplă asta. Astfel săvârșind condamabil grave erori judiciare. Cu efecte ireparabile în timp și spațiu. Precum ne arată pe larg o excelentă carte* datorată un maestru al thriller-ului imbatabil la scară planetară. John Grisham e numele lui. Un avocat cu solide cunoștințe-n domeniu. Înzestrat, pe deasupra, și cu daru` scrisului de nivel. De atâția ani dovedindu-se un novelist de succes crescând. Căruia și filmul i-a dat pe parcurs tot mai multă atenție. Tomurile sale pretându-se la ecranizări de excepție. Cu actori pe măsură...

De altfel, creațiile sale sunt construite secvențial. Cinematografic. Având un impact serios și convingător. Atrăgând enorm și constant. *Mărturisirea*, despre care-i vorba în tableta de față, e minuțios concepută.

Echilibrată-n expunere. Gradată milimetric. Etaland o consistență stilistică demnă de invidiat. Ce dovedește o documentare solidă. Grisham amestecând în creuzet și politică, psihologie, criminologie. Cunoștințe strașnice de drept penal și istorie a pedepsei cu moartea. Pledând categoric pentru excluderea ei din sistemul judiciar nu numai în statu` cu pricina. Segregaționist în exces. Cel puțin la granița dintre milenii trecut și prezent. Când s-ar petrece acțiunea. Veritabilă tragedie, dureroasă enorm. Vădind până la urmă că ticăloșia umană inundă planeta până la distrugerea acesteia...

Nu știu dacă povestea-i ficțiune sau pleacă de la vreun caz real. Ce pot spune cu certitudine că ambele ipoteze se întâlnesc folositor în cuprinsu-i. Împletindu-se cu brio într-un roman despre actualitate. În mod clar, o critică aspră a unei societăți spre care tânjesc numeroși. Ducându-mă la concluzia că, sub o formă sau alta, omul e supus greșelii oricând și oriunde pe glob. Ce-o fi și pe plai mioritic, să nu mai vorbim. Oricum, tomu` lu` John rămâne și-un manual juridic atractiv, instructiv. Chiar dacă

e o construcție literară de ținut la căpătâi. Toți juriștii au de-nvățat din el. Cu mai mare plăcere decât dintr-un tratat. Thank you, mister Grisham, your book is great...

ADRIAN SIMEANU

*John Grisham, *Mărturisirea*, Ed. RAO, 2011

SPAȚIUL MIORITIC...

→În continuare, urmărim prezentarea capitolelor traduse în germană și aspectele tratate; pormind de la „spațiul mioritic“ / „Der seelische Raum“ / (pag. 13), continuând cu „spiritualități bipolare“ / „Bipolare Geistigkeit“ / (pag. 30), cu „Transcendental care coboară“ / „Das von oben herabsteigende Transzendente“ / (pag. 60), cu „perspectiva sofianică“ / „Die sophianische Perspektive“ / (pag.69) și „Despre asimilare“ / „Über die Assimilierung sakraler Motive“ / (pag.94) „Pitoresc și revelație“ / „Das Bildliche und die Offenbarung“ / (pag.103), „Duh și ornamentică“ / „Geist und Ornamentik“ / (pag. 121), „Despre Dor“ / „Von der Sehnsucht“ / (pag.137), până la „Intermezzo“ / „Intermezzo“ / (pag.142), cititorul ghidat trece la capitolul „Evoluție și involuție“ / „Evolution und Involution“ / (pag.144) ajungând apoi la „Influențe modelatoare și catalitice“ / „Vorteilhafte und motivierende Einflüsse“ / (pag.162) și - în fine - la „apriorism românesc“ / „Vom typischen Rumänentum“ / (pag.180).

Dat fiind faptul că „Spațiul Mioritic“, e cea mai cunoscută operă a poetului – filozof, nu ne vom ocupa de dezbateri interpretativ-noționale ale acestei scrieri, presupunând accesibilitatea și cunoașterea operei din partea prețuitului cititor axându-ne mai degrabă asupra traducerii valoroase, realizată de un bun prieten al românilor și un excelent cunoscător al culturii și limbii române: Rainer Schubert, *însuși filozof și prof. - univ.; între 1994-99 lector la Timișoara, apoi atașat cultural pe lângă Ambasada Austriacă din București* (1999-2007) și directorul Forului Cultural Austriac la *București, iar între 2000-2004 cursuri la Universitatea din București* ca visiting professor și *prof.-univ. (filozofie secția germană) la Universitatea Babeș-Bolyai- din Cluj-Napoca (2007-2009), și prof.-univ.(filozofie) la Universitatea Filozofico -Teologică Benedikt XVI.* la Heiligenkreuz din sudul Vienei.*

De-alungul deceniilor, Rainer Schubert, a întreținut legături strânse cu doamna Dorli, fiica soților Blaga, până la trecerea dumneaei în eternitate (Alba Iulia, 15 noiembrie 2021).

Rainer Schubert a realizat – în total – următoarele traduceri blagiene:

- 1 „Die luziferische Erkenntnis“, (Cunoașterea luciferică), LIT-Verlag, Wien 2012, 228 pag.
 - 2 „Das dogmatische Weltalter“, (Eonul dogmatic), LIT-Verlag, Wien 2014, 185 pag..
 - 3 „Die transzendente Zensur“, (Cenzura transcendentă), Frank&Timme, Berlin 2015, 223 pag..
 - 4 „Über das philosophische Bewusstsein“, (Despre conștiința filozofică), Frank&Timme, Berlin 2016, 262 pag.
 - 5 „Das Experiment und der mathematische Geist“, (Experimentul și spiritul matematic), new academic press, Wien 2017, 239 pag.
 - 6 „Wissenschaft und kreatives Denken“, (Știința și creație), new academic press, Wien 2018, 185 pag. .
 - 7 „Die Entstehung der Metapher und der Sinn von Kultur“, (Geneza metaforei și sensul culturii), new academic press, Wien 2019, 189 pag.
 - 8 „Horizont und Stil“, (Orizont și stil), new academic press, Wien 2021, 151 pag..
 - 9 „Die rumänische Seele“ (Spațiul mioritic), LIT Verlag, Wien 2022, 184 pag.
- „Spațiul Mioritic“ oferă cititorului din spațiul germanic posibilitatea de a face cunoștință cu poporul român și – mai ales – cu spiritualitatea sa evlavios-religioasă, amintindu-ne de faptul că în societățile germanofone trăiesc mulți români, contribuind astfel la mai bună înțelegere a sufletului românesc.

*După PAPA Benedikt XVI

Restituiri literare -

„FANTAZIANUL”

SCRIITOR ION C. PENA ȘI
DEVANSATUL LUI SIMȚ
„ORWELLIAN”

(I)

Despre poetul, epigramistul și formidabilul prozator Ion C. Pena (1911-1944), până în anul 2000 nu s-a știut nimic, după cum indignat ne scrie strănepotul din partea mamei, dl ing. proiectant Marin Scarlat din București, publicist pasionat și de cinematografie („Cu mine se termină totul, se va așterne din nou uitarea, de această dată va fi totală.”), încurajat în demersul unei îndreptățite „restituiri” de oameni de cultură din afara literaturii propriuzise, precum Ioan Gyuri Pascu și Oana Pellea... Autorul memorabilei proze de care aminteam, „Moneda fantazienilor” (dar și „Fantazia” de tip orwellian, care i-a urmat, realizând un tandem de intuiții apocaliptice), teleormăneanul Ion C. Pena își doarme somnul de veci în Cimitirul Eroilor din Alba Iulia, alături de fiul lui Mihail Sadoveanu, Alexandru, ambii căzând la datorie în cea de-a doua conflagrație mondială.

Singularul „avangardist” din interbelicul târziu, Ion C. Pena, perceptorul din Sichevița Banatului Montan (pe unde îl purtase soarta), nu este chiar un necunoscut, despre el scriind câțiva contemporani, nume de prestigiu din exilul românesc, precum Stefan Baciu și N. Crevedia, iar mai aproape de noi, în publicații de pe întins cuprinsul țării: Nae Antonescu, Constantin Stan, Gheorghe Grigurcu, Dumitru Augustin Doman, Stan V. Cristea, Iulian Chivu, Florea Burtan, Ion Al. Stănescu, Lorena Lupu, Dorina Rodu, Eugen Evu, Emil Niculescu ș.a.

Neamul dinspre tată al lui Ion C. Pena provenea de pe lângă Corabia, din fostul județ Romanați (cunoaștem zona, la Balș urmând și noi gimnaziul și liceul). Amintitul strănepot din partea mamei, Marin Scarlat, slătinean domiciliat în Optași-Giurgiu (cf. paginii de pe facebook), pornind o adevărată acțiune de restituire literară „Ion Pena, din nou printre pământeni”, consideră destinul uman și literar al unchiului său drept „tragic”, ba mai mult, supus unei duble cenzuri de regimul comunist, cărțile lui fiind trecute în Biblioteca Națională, precum ale altor scriitori căzuți în dizgrație politică, la „fondul special

Ion Pena - perceptorul scriitor

n. 25 august 1911, Troianul, Teleorman - d. 29 Iulie 1944, Cimitirul Eroilor din Alba Iulia
Intre 1936 - 1940 a locuit în Sichevița - Caras, apoi în Domnești - Muscel Intre 1941 - 1944

Interziși - (S)”, unde au stat în perioada 1945-1989.

ION C. PENA (n. 25 august 1911, în localitatea Troianul /fost Belitori din județul Teleorman - d. 29 iulie 1944, Alba Iulia) a fost deopotrivă un publicist și epigramist, dar mai ales poet de scrutări meditative și prozator de memorabile previziuni numite adesea orwelliene. Părinții săi, Chiriță / Fircică Pena (1888 - 1963) și Polibiada / Lisandra Pena (1888 - 1971), erau țărani în Belitorii Teleormanului, viitorul scriitor-perceptor fiind primul dintre cei șapte copii. După absolvirea Școlii primare în satul natal, și-a continuat studiile la Școala de Comerț Elementar din Roșiorii de Vede, urmând specializarea ca „finanțist”/ economist la Școala de Comerț Superior din Turnu Măgurele, reședința de județ.

Timp de 4 ani și 10 luni a funcționat ca perceptor/ delegat de agenție la Sichevița, jud. Caraș Severin (1936 - 1941), apoi ca agent administrativ la Domnești - Muscel, județul Argeș (1941 - 1943) și în alte localități. Dovedindu-se un harnic și conștiincios funcționar al Statului, perceptorul de la Sichevița se implică în activitățile de culturalizare, înființând căminul cultural „Lumina” unde va ține conferințe pe diferite teme (economice, sociale, literare), contribuind la înzestrarea bibliotecii, precum va face și la Domnești-Argeș. Mobilizat pe frontul antisovietic, Ion Pena își va dovedi același altruism, îmbogățind cu sângele său cartea eroică a celui de-Al Doilea Război Mondial (moare la 29 iulie 1944 în Spitalul Militar din Alba Iulia, în urma

unui accident de mașină cu câteva săptămâni înainte de 23 august 1944, lăsând vorbă prietenilor să-i tipărească „o mulțime de poezii manuscrise, precum și o navelă utopică și mai multe cărți de literatură ...”, conform unei mărturii). Lada cu manuscrise a ajuns la părinții săi din Belitori, peste care au început să vină „anchetatorii” noului regim. Se spune că, speriată și în disperare, familia a dat foc manuscriselor. Câteva, totuși, au fost recuperate...

*

A debutat la 15 aprilie 1932 în revista de orientare avangardistă „SO4H2” (acidul sulfuric), din Turnu Măgurele, cu poezia „Alpinism”, datată 1928, anunțând de la bun început năzuința trudnică a unui cuceritor pornit spre dezmarginiri alpine („Unde nici povuri nu s-avântă/ Eu mi-am târât povara sfântă”). Împreună cu Ștefan Baljalarschi traduce și publică „Poemele mele” de Serghei Esenin.

Incomoda publicație purtând denumirea acidului sulfuric îi va crea tânărului publicist unele adversități, atât în planul unor idei de circulație în epocă (critică antilatinismul manifest al filosofului idealist german Oswald Spengler și elogiul făcut de acesta, în mod exclusivist, „rasei și culturii germane”), cât și în direcția unei atitudini de fervent epigramist, cu adrese către literați consacrați și politicieni cunoscuți din epocă. Tânărul autor nu se sfia să intre în „dialoguri” epigramistice cu condeieri precum Tudor Arghezi, Ion Pillat, G. Topârceanu, Ion Vinea, Victor Eftimiu, Tudor Măinescu, A. C. Calotescu-Neicu, Al. Cazaban, Al. O. Teodoreanu, Nicolae Iorga, N. Crevedia, Octav Dessila, Al. Macedonski, Aurel Chirescu, Emanoil Bucuța, Al. T. Stamatiad, Ion Minulescu, G. Bogdan Duică, Cincinat Pavelescu, Gr. Trancu-Iași, M. Ar. Dan, Mircea Pavelescu, I. Gr. Periețeanu, Iancu Brezeanu, ba chiar cu spirite celebre din cultura universală precum Socrate, Ponțiu Pilat, Hamlet, Miguel de Cervantes Saavedra ș.a.

În o seamă se epigrame. Din ciclul „Negre”, se surprinde pe sine cu un umor din care rezultă modestia unei conștiințe de literat: „La moartea lui Ion Pena: S’a bucurat poporul tot/ Și-a răsuflat cu dublu rost:/ Ca→

ZENOVIE CÂRLUGEA

perceptor fu cel mai bun./ Ca scriitor fu cel mai prost.” Sau: „Pe mormîntul autorului: Ca scriitor făcu în viață/ Cîteva zeci de epigrame;/ Ca perceptor el fu mai harnic:/ Făcut-a mii și mii de ... drame.” Sau: „Tot mie însumi: Am meserie grea în lume/ Dar și un gând izbăvitor:/ Mă voi alege cu'n renume:/ ... Epigramistul perceptor.” (ultima din rândul „Epigrame(lor) ce se doreau a fi publicate în volumul „Furcile caudine”). Și această postumă: „Toți contribuabilii perceptorului Ion Pena sunt la curent cu plata impozitelor. (Din rapoartele unui inspector): „E logic că plătesc la vreme/ Convoi, cu zâmbetul pe buză:/ Ei n'au perceptorul cu tobă/ Ci au perceptorul cu muză.”

La care putem adăuga și această epigramă foarte grăitoare pentru condiția modestă a perceptorilor, funcționari ai Statului prost remunerați: „Altui perceptor, în legătură cu slaba salarizare a clasei respective de funcționari publici: „Adună bani fără'ncetare/ Așa precum un semizeu./ Dar cînd îl cauți, de 'ncercare./ Nefericitul ... n'are leu.”

La 21 iunie 1942 în revista „Epigrama” (anul IV, nr. 52), epigramistul Ion Pană, indignat de adversitatea unui contemporan, publică acest catren, reacționând ironic: „... Ion Pena scrie gugumăanii (Florin Iordăchescu dixit): „A'mbătrînit bietul Florin./ Era pe vremuri așa de fin./ Acum, cu zilele-i prea multe,/ Atât mai poate: să insulte ...”

Peste o lună, la 22 iulie 1942, în aceeași revistă revine la adresa criticului său: „Pentru Florin Iordăchescu: Un dialog cu iz de dramă:/ - În parodie-i talentat./ De ce nu-i și în epigramă?/ - Aicea, vezi el e ... curat!”

În 1939 îi întîlnim numele sub poezii publicate în revista „Prepoem”, „revistă românească de poezie”, aceasta căpătînd după 1940, odată cu seria a II-a, orientare legionară (1940-1941), cauză din care poetul nu mai publică. În 1939, în volumul „Furcile caudine”, singurul volum editat antum, Ion C. Pena îl ironizase pe A. C. Cuza, un fervent susținător al lui Corneliu Zelea Codreanu, vizînd ideologia antisemită a politicianului care uitase de bruma de talent, dedicîndu-se ideologiei de dreapta și colaborînd în guvernarea Goga-Cuza din 1938: „Lui A. C. Cuza: Din tinerețe n'a mai dat/O epigramă – și-i

păcat !/ Misterul ? Muza i-a fugit/ Ca nu cumva pîn' la sfîrșit./ Uzînd de abila-i suveică / S-o scoată și pe ea evreică.”

La fel de tranșant și anti-bolșevic se dovedise Ion C. Pena, înainte de venirea „hoardelor” roșii, și în epigrama din revista „Păcală” avînd mottoul: „Iar cînd la Patria Română/ Rîvnește hidra bolșevică/ Nesățioasă și păgîună./ Ia și o armă, că nu strică!”

Poetul Ion C. Pena atrăsese atenția prin „diferențierea” spiritului său literar mai ales în anii '40 cînd începuse să publice în prestigiosul supliment „Universul Literar” al cunoscutului ziar din epocă, în care se regăseau semnăturile unor scriitori de prim-plan.

La 7 martie 1942, redactorul Ștefan Baciuc îl considera pe tînărul Pena „poet de rasă”, atrăgînd atenția la modul „Ecce Poeta!”, prin formularea „Iată un poet!”: „Un poet plin, de un talent robust, original și format, care face o figură cu totul aparte în corul celorlalți” („astăzi Ion Pena vine între noi cu o liră cu totul înnoită, așezîndu-se dintr'odată pe primul plan al poeziei tinere). Prin 1980, fostul redactor al „Universului Literar”, aflat în exil prelungit la Honolulu, unde redacta revista „Mele”, va reveni asupra tînărului poet ce făcuse frumoasă impresie și surprinsese cu talentu-i gustul literar al vremii, în lucrarea de memorialistică „Praful de pe tobă. Memorii 1918-1946”, neafînd încă de moartea eroică a acestuia.

*

Volumul de „Scrieri” de peste 300 de pagini este o ediție îngrijită de Ion Scarlat și Liliana Scarlat, la Editura Printech din București (2011), recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățămîntul Superior – Cod CNCIS 54. Ediția restituie cît se poate de integral, azi, literatura scrisă de „perceptorul”-publicist I.C. Pena, începînd cu secțiunea de *Epigrame* (pp. 50-130) în care se reproduce conținutul unicului volum antum, „Furcile caudine” din 1939, la care se adaugă acele „epigrame ce se doreau a fi publicate” în acel volum, precum și acelea dintr-un volum în pregătire, „*Flori veninoase*”, urmate de alte epigrame publicate în diferite reviste și ziare.

Secțiunea de *Poezie* cuprinde atît texte „publicate în diferite ziare și

reviste ale vremii” cît și altele „pregătite pentru publicare, rămase dactilografiate în placheta «Simple nimicuri» (pp. 133-190).

În sfîrșit, partea rezervată *Prozei* (pp. 191-283) cuprinde „*Moneda fantazienilor - povestire utopică*”, *Partea II* VII capitole (pp. 192-213) și *Partea a II-a* 27 episoade (pp. 214-275), urmată de un fragment dintr-o schiță umoristică spumoasă cu cheflii „...& Comp.” (pp. 276-277) și eseur critic „Exclusivismul rasei și culturii germane” (pp. 278-283), din care înțelegem poziția sa față de aroganta ideologie teutonică.

Lucrarea continuă cu „Sumare date bio-biografice ale unora dintre cei cărora Ion Pena le-a adresat epigrame” (p. 284-294), urmate de „Bibliografie” (pp. 295-299) și câteva *Anexe* începînd cu p. 300.

Din această lucrare restititivă, realizată efectiv cu contribuția lui Marin Scarlat, nepotul scriitorului, preluăm atît informațiile cît și textele / citatele (epigrame, poezii, proză) din studiu de față.

*

Primele versuri publicate datează de pe la 17 ani (poezia de debut este datată „15 aprilie 1928”), în primăvara lui 1932 în revista avangardist-critică „SO4H2”. Va scrie și publica, alături de poezii, epigrame, proză și articole pe diferite teme, traduceri chiar, în publicații din județ („Slove de foc”, „Drum”, „Lumina poporului”, „Teleormanul”, „SO4H2”, „Oltul” etc) și din țară („Epigrama”, „Păcală”, „Prepoem”, „Vremea”, „Universul Literar”, „România” din București, „Zarathustra” din Buzău) ș.a. Ca membru al mișcării literare „Drum” din Roșiorii de Vede, înființată în 1935 și avîndu-l președinte de onoare pe Zaharia Stancu, I. C. Pena era deja considerat un poet demn de atenție și în breasla acelor publiciști talentați dornici de afirmare, din rândul cărora, după război, s-au ridicat condeie de valoare (G. Constant, Petre Frînculescu, Alexandru Popescu-Tair, Constantin Grasu – Salcia, Badea I. Gâdea, C. Ene, Nicolae Mihai Pleșoianu, Ilariu Carpen, Elefterie Popescu-Beuca...). În 1940, publicația și editura „Drum” din Roșiorii de Vede au fost suspendate...

Volumul epigramatic de debut „Furcile caudine” îi va apărea în 1939 în editura „Drum” din Roșiorii de Vede, tipărit la „Lumina poporului”, →

despre care va apărea o cronică literară în nr. 35-36 din 25 ianuarie 1940 în „Drum nou” din Turnu Măgurele („eleganță plachetă de epigrame”, comentată de Șt. Ivanovici-Terențiu, sub numele „Unchiul din provincie”).

Placheta (de 96 de pagini cu un portret al autorului realizat de Al. Popescu Tair) avea două cicluri: „Albe” (63 epigrame) și „Negre” (20 epigrame). Din „Cuvântul înainte” al dlui Ion Scarlat, aflăm că în aceeași editură, deja anunțate în presă, urmau să îi apară în 1940, alte două cărți, una de poezii intitulată „Iarmaroc” (cca 100 de poezii) și alta de epigrame „Flori veninoase” (88 epigrame), care, din păcate, nu au mai apărut. Cum risipite – aflăm – „au rămas și alte manuscrise ale lui Ion Pena (precum volumele de versuri „Varietăți”, „Nord”, „Fum”), răspândite pe la diverși prieteni...

Volumul epigramatic de debut „Furcile caudine” îi va apare în 1939 în editura „Drum” din Roșiorii de Vede, tipărit la „Lumina poporului”, despre care va apărea o cronică literară în nr. 35-36 din 25 ianuarie 1940 în „Drum nou” din Turnu Măgurele („eleganță plachetă de epigrame” comentată de Șt. Ivanovici-Terențiu, sub numele „Unchiul din provincie”).

Placheta (de 96 de pagini cu un portret al autorului realizat de Al. Popescu Tair) avea două cicluri: „Albe” (63 epigrame) și „Negre” (20 epigrame). Din „Cuvântul înainte” al dlui Ion Scarlat află că în aceeași editură, deja anunțate în presă, urmau să îi apară în 1940, alte două cărți, una de poezii intitulată „Iarmaroc” (cca 100 de poezii) și alta de epigrame „Flori veninoase” (88 epigrame), care, din păcate, nu au mai apărut. Cum risipite – aflăm – „au rămas și alte manuscrise ale lui Ion Pena (precum volumele de versuri „Varietăți”, „Nord”, „Fum”), răspândite pe la diverși prieteni...

Indiscutabil, talentul de epigramist l-a făcut cunoscut în publicistica vremii, mai ales că țintele sale erau din cele mai vizibile, literați și politicieni. Iată-l vizat, în câteva catrene „albe”, pe un literat apreciat în epocă: „Scriitorului Ion Minulescu la romanul „Corigent la limba română : Nu știu dacă chiar așa e / Cum te lauzi, dar se știe./ Că romanul va rămâne/ Corigent la... veșnicie.”

Aceluiași, la volumul „Romanțe pentru mai târziu”: „Nu sunt rău precum un câine/ Ci constat cu-adînci dureri:/ Au fost scrise pentru mîine/ Dar celebre au fost eri.”

Și tot lui Minulescu, poet al simbolismului retoric, de gesticulații teatrale și simț exotic: „Românul se naște poet (proverb), Poate fi adevărat –/ Eu polemică nu mîn;/ Dar atunci, învederat,/ Minulescu nu-i romîn...”

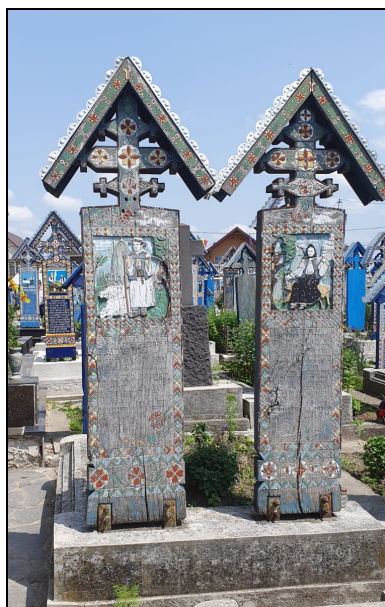
Duelul epigramistic cu confracții este, iarăși, de reținut, prin observații de umor care implică deopotrivă omul și caracterul: „Epigramistului Cincinat Pavelescu: - „elogiu postum”: „Nimica n’ar fi însemnat/ Pe-a lumii largă panoplie/ Chelia fără Cincinat/ Și Cincinat fără... chelie!”

Sau: „Pe mormântul lui Cincinat Pavelescu: Aici zace Cincinat/ Fost pe vremuri literat;/ Faima lui, precum se știe./ I-a stat numai în chelie.”

„Cruzimea” spiritului umoristic îl urmărește pe contemporanul Păstorel și după moarte: La decesul unui scriitor: „Muri și Păstorel, în fine,/ Așa cum moare orișicine./ Efectul: jubilară cititorii/ Și plânsură grozav viticultorii...”

Sau: „Aceluiași: Păstorel, băiat levent,/ Nu cerșește monument,/ Ci, cât i-e deschisă geana,/ Cere numai ... damigeana.”

Dintre epigramele dedicate lui Păstorel, mai reținem: „Lui Păstorel Teodoreanu, la o agapă: Lumea-i zice Păstorel .../ Eu propun, iubiți convivi,”

Cimitirul vesel

Ca să fim obiectivil și să-i zicem ... Păhărel.”

Un grupaj de „Strofe pentru Păstorel” apar în revista „Epigrama” (anul IV, nr. 44, din 4 aprilie 1942), din care reproducem pe ultima: „La moartea lui: A plecat și Păstorel/ Azi pe căile pierzării./ Plâng teribil după el/ Toate cepurile țării.”

În sfârșit, acest distih epigramatic găsit de editor în antologia „Păstorel – Bahice și politice”, de George Zarafu (Editura Victor Frunză, București, 1996): „Epitaf pe mormântul unui scriitor român: Aici zace Păstorel/ Cu carafa lângă el.”

Epigramistul ia în răspăr ironic și volumul lui Ion Pillat, considerat o mare valoare a vremii, „Poeme într-un vers”: „Mi-am zis: poetu-i ramolit/ Și tot talentul i s’a șters./ Deaceea n’a mai făurit/ Decît poeme ... într’un vers.”

Iată și o „Meditație la mormântul lui Al. Macedonschi, care a fost un mare neînțeles: Fac reflecție amară/ Și mi-e rău și dur cuvîntul:/ Nu l-a acceptat o țară/ Dar l-a acceptat pămîntul ...”

Tudor Arghezi este, desigur, între simpatiile autorului, care-i vine în sprijin cu acest catren, ce face parte din volumul dactilografiat din 1940, „Flori veninoase”, care nu a mai apărut: „Lui Tudor Arghezi și dușmanilor săi : „Pigmei îți stau în bățatură,/ Livizi, acriți ca o gutuiel/ Că nu pot culmile să-ți suiel/ Și drept urmare ... te injură!”

Umorul lui Ion C. Pena este, pe latura morală, necruțător de critic, și desigur de vigouroasă ironie: „Pe mormîntul unui senator: Cetățeni pășiți ușor/ Fiindc’ aici un senator/ Își continuă ’mpăcat / Somnul lui de la Senat ...” Sau: „Pe mormîntul unui medic: Aici zace medic Z/ Lăudat cu mii cuvinte;/ Toți clienții dumisale/ I-au murit mai înainte ...”

Multe epigrame surprind momente vesele, cheflii, cărciumari, în general vinul... înmulțit: „Controversă la un cîrciumar: – Nene ce mai tura-vura,/ Nu ți-e bună băutura./ – Vinu-i bun, pe cinstea mea,/ Însă ... apa este rea”. Sau acest catren publicat în „Drum”, anul II, nr. 7 din 20 martie 1938, necuprins în volumul de debut: „Cîrciumarilor: Doar în ... povești, știam, răsar/ Din apă falnice palate:/ La voi constat adesea că/ Răsar și în ...realitate.”

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII Transilvania, starea noastră de veghe

(LXIII)

Vocația occidentală a românilor

9. Distrugerile de bunuri materiale, pierderile teritoriale majore și schimbarea unor structuri de populație în Moldova s-au datorat, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, marilor puteri, deopotrivă dinspre Orient și Occident, dar, până la urmă, puterile occidentale au ajuns în situația de a înapoia totul. Ocuparea Basarabiei (la 1812), de către Rusia, și cea a Bucovinei și Herței (la 1940), de către URSS, au lăsat urme până astăzi.

10. Lumea moldovenească s-a modernizat – atât cât s-a putut – în secolul al XIX-lea prin influența franceză, venită chiar și în vremea ocupației rusești (1828-1834), dar mai ales datorită curentului bonjurist, adus de tinerii moldoveni prezenți la studii în occident.

11. Revoluția de la 1848 din Moldova a fost un efort de orientare a țării spre civilizație și cultura occidentală, de aplicare a modelului revoluționar francez, bazat pe ideile generoase de libertate, egalitate și frăție.

12. „Junimea” de la Iași a reprezentat un curent cultural general românesc, axat pe ideea de sincronizare a lumii românești cu lumea occidentală. Teoria formelor fără fond, a lui Titu Maiorescu, nu critica instituțiile moderne, preluate datorită nevoii reale de occidentalizare, ci mediul nostru ticăloșit și înglodat în tradiția levantină, nepotrivit încă ideilor de progres, aplicate prost de politicienii români.

Toate momentele istorice în care ne-am orientat spre occident ne-au adus prosperitate!

Secolul al XX-lea, în ciuda complexității sale și a aspectelor contradictorii, a marcat în lume victoria modelului occidental de civilizație. Românii s-au adaptat din mers acestui trend, cu toate handicapurile istorice pe care le-au avut. În raport cu polonezii, ungurii, cehii, slovacii, slovenii, croații și chiar balticii – ajunși cu toții sub regimuri comuniste –, românii au avut de înfruntat (ca și bulgarii, sârbii, grecii etc.) o întârziere istorică, provenită din calitatea lor de depozitari ai civilizației bizantine, promițătoare, dar

intrată în declin prea devreme și compromisă în ochii occidentalilor. Societatea de succes azi în lume – deocamdată – este cea concurențială și capitalistă (teoretizată de Max Weber și de mulți alții), plămădită în Occident, în țările catolice și protestante, nu în Orient, în țările ortodoxe. Firește, nu credința noastră răsăriteană, nu slavonismul, nu firea mediativă sunt de vină pentru înapoierea noastră, ci soarta care a dat câștig de cauză unei culturi și unei civilizații mai îndepărtate de specificul nostru. La un moment dat, am văzut de unde venea succesul, dar alte popoare ne-o luaseră înainte. Întârzierea ne-a costat mult și ne costă și astăzi, deși lumea asta este în continuă schimbare și nimeni nu garantează prosperitatea unora sau sărăcia altora pentru veșnicie. În comparație cu alți răsăriteni foști comuniști, avem totuși premise mai bune. Trebuie să notăm cu optimism că, dintre toate țările foste comuniste – cu excepția Germaniei de Est –, România este singura cu vocație occidentală, bazată pe limbă, origine și nume. Unii dintre slavi, ca și maghiarii, au aplecare occidentală doar prin credință. Prin urmare, zestrea noastră istorică nu ne îndepărtează iremediabil, ci ne și apropie de lumea performantă.

În esență, se știe astăzi mai bine decât odinioară că românii nu au fost așezați de soartă pe o linie de separație, ci pe o vastă suprafață de interferență, acolo unde apusul se întâlnește cu răsăritul Europei. Cu alte cuvinte, românii se află într-o arie de întâlnire a civilizațiilor. Ei au șansa să fie și apuseni, și răsăriteni în același timp. Acest fapt i-a făcut puternici și stabili. În vreme ce alte popoare vecine au avut în epoca medievală țarate și regate puternice, cuceritoare și dominante, românii au trăit multă vreme în mărunte formațiuni politice – numite de unii Romanii (Romaniae), de alții Valahii (Valachiae) – moștenitoare ale tradiției romane, romano-bizantine și apoi bizantino-slave. Ulterior, inima pământului lor nord-danubian, acolo unde românii se plămădiseră cel mai intens ca popor – Transilvania –, a fost cuprinsă, în secolele XI-XIII, într-un stat străin, în care a rămas, sub o formă ori alta, până în 1918. Două state centralizate, închegate greu, între secolele XIII-XIV – Țara Românească și Moldova, numite de Nicolae Iorga

cele două „libertăți românești” –, au fost totuși pavază și scut pentru acest popor risipit. Ele au fost mereu conduse de o clasă politică românească și, în ciuda dominațiilor străine, și-au păstrat mereu ființa și organizarea românească, împreună cu amintirea Romei de odinioară. În vreme ce, în perioadele mai recente, statele vecine înglobante de altădată s-au destrămat sub loviturile mișcărilor de emancipare națională și s-au redus la dimensiunile lor etnice, statele și provinciile românești s-au eliberat și s-au unit, dând naștere, la 1918, Regatului României Întregite, de aproape 300 000 de km pătrați și aproape 16 milioane de locuitori. Această imensă operă de construcție națională, derulată secole la rând, dar desăvârșită în câteva decenii (1848-1918), a fost actul energetic de voință al națiunii române, sprijinit și recunoscut de lumea occidentală (marile documente care au consfințit unirea și independența noastră s-au elaborat și semnat la Paris, la Berlin sau la Londra). Existența reală (faptică) a României se datorează poporului român, iar cea juridică internațională se datorează Occidentului. De câte ori a intervenit Răsăritul, viața poporului român a fost periclitată, iar România a fost lovită și ciuntită, populația deportată și pedepsită, obligată la tăcere și la sacrificii, „reeducată” după lozinci străine de ființa noastră, îndepărtată de specificul nostru național, instigată la ură între frați.

De aceea, vocația occidentală a românilor ne arată clar și acum care este calea de urmat. Poate că nu este o cale presărată cu lauri, dar este singura realistă, verificată de istorie și aducătoare de bine. Este calea pe care marii învățați moldoveni au arătat-o clar, începând din Evul Mediu, nu numai moldovenilor, ci tuturor românilor

Acad. IOAN AUREL POP

Puncte de vedere

Româna de tranziție

De la Ion Papuc știu (*Omul Politic*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2023) că președintele Franței, Georges Pompidou, în spital, cu moartea aproape, a cerut *Meditații*-le lui Marc Aurelian, nu în franceză, ci în greaca veche și nu într-o ediție oarecare. La noi, cei ajunși la nivel maxim (parlament, guvern) gândesc cum gândesc și vorbesc cum vorbesc.

„Și ce-ai vrea (îmi scrie prietenul VSR, care mi-a dăruit cartea), să-l citească Iohannis pe Heidegger? Ho hi!”

Mmda. Limba – „das Haus des Seins”. Limba – casa ființei. Cică președintele vorbește bine germana și engleza, poate și româna. Numai că o vorbește puțin și cu pauze. Un actor, invitat de Mircea Dinescu la Cetate, spunea că, făcând o pauză lungă între cuvinte, prea lungă, softul a pus, automat, muzică o „peroadă”. De câți ani aude ce se întâmplă la Băile Tușnad și n-a dat nicio replică vecinului Orban președintele nost’? Fularul cu Ungaria mare nu l-a deranjat. Nu vrea să le strice petrecerea sau ce?

„Ba nu vrea să-și strice propria vacanță într-o locație de *lux, calm și voluptate*”, mă trimite VSR la Baudelaire. Cât despre ministrul Sănătății, dr. Rafila, presa încă liberă l-a declarat Jeffrey Epstein de România. Un *american sexoffender*, deținând, în Caraibe, Insula orgiei, mă lămurește el. Doar n-o să se ocupe doctorul-ministru de paturi pentru mării arși.

Am ajuns, cum spune Mircea Iorgulescu, într-un titlu de carte, să trăim „firescul ca excepție”. Lipsa de reacție a președintelui e firească pentru noi. Eh, mai cade o bombă pe lângă Galați, explodează una la Costinești, pică alta pe lângă Sf. Gheorghe..., nu-i mare lucru. Generalul Ciucă ne-a liniștit : „Suntem siguranțați.” Las' că ne apără Sfântul Gheorghe, că ministrul Apărării Na-Ți-O-Na-Le, Angel Tîlvăr, e mai preocupat de apărarea zelosului Zelenski, care apără Ismail, nu și Reni (știre din 24 iulie 2023). Iar gazetarul Ion Cristoiu, după dezastrul de la Crevedia, iese pe sticlă să ne spună că pompierii n-ar fi trebuit să ajungă la explozie și, în acest caz, nu s-ar fi

întâmpilat nimic. Foc fără pompieri? Asta sună ca știrea din „Evenimentul zilei” despre găina care a născut pui vii, primul fake din presa eliberată postdecembrist. Altcineva îl contrazice: „E *impetuos* necesar ca pompierii să vină după explozie. Ei încerc să stingă focul.” Da, e imperios necesar să se stingă focul. Altfel, You're toast! Te-ai arsi!

Istoricii practică voit, sau nu, „voința uitării”, așa cum a numit-o Virgil Ierunca. Iar Eugen D. Popin, în 11 august 23, îmi confirmă : „Toate trebuie să meargă anapoda, pentru ca omul să uite că se poate și altfel.” Cu cât știm mai puțin, cu atât suntem mai ușor de condus. Avem mai puțină lumină la citit, mai puțină lumină în biserici. Deliberat oare? Țara e încă a noastră. Puteam avea gratis energie, apă, lemn, pământ agricol. Nu să ne luăm pământul în cap. „E rău, dar e bine” (vorba lui Marin Sorescu) să plecăm unde vedem cu ochii? Etnologul Constantin Eretescu, autoexilat în America, ne spune apăsător: „Viața de toate zilele în exil este exil.”

Am sfârșit conversația cu VSR în buna tradiție a bancului, apărut după afișarea testelor în vederea BAC '23. „Învățământul românesc se duce de râpă. La ultima atestare, cei mai mulți dintre elevi abia s-au ridicat la nivelul unui ministru”. Am atins recordul UE în alfabetism funcțional. Aș zice că în top e clasa politică.

Rădem, ce să facem? Prietenul Virgil Septimiu Rațiu alias VSR, m-a asigurat: „Cine râde la început râde și pe urmă, și mai apoi”. Aferim. Țara e hăituită de hoți. Marian Ilie „rotacizează”: Furtuni, zic meteorologii? Ba furturi, cu doi r. Cât despre umoristul Dumitru Hurubă, inventatorul aparatului de râs, îmi trimite pastilă de râs după pastilă de

râs, ca să scap de factori de stress, adică... stresori, cu accent pe o. Din Simeria (18 august, '23), Hurubă combate o ne-știre că morții „omora înși politici/Cu viață-n necinstire”. Ar fi o soluție asta, de vreme ce demisia de onoare nu se mai practică.

Dacă mă gândesc la tot ce s-a întâmplat în ultimii 30 de ani, concluzia mea e că puterea iresponsabilă a dus statul în derivă și că înainte mult mai este. Politica e o ocupație josnică, în cele mai multe cazuri. Au idee oare politiciii noștri, cu prea puține excepții, că politic vine de la *polis*-cetate? Nici gând să ia aminte de la mării bărbați de stat care s-au sacrificat exemplar pentru cetate. Actualii n-au nevoie de exemple. Am ajuns grădinari care cumpără de la vecini castraveți și mărar. Exportăm lemn brut și creiere. Pe cei greu de cap îi păstrăm. Anisie - era să scriu Asinie -, după ce a inovat pepsiglasul, a fost suită, din ministresă la Educație, președinta Comisiei de Învățământ la Senat. Turcan i-a trimis, pe colivă, lui Bruckenthal „La mulți ani!” Pe cale de consecință, e ministresa Culturii. O, dar Turcan cântă la pian.

„Câți mai mulți elevi la școală” vrea Boc, pesemne în gând cu premierul-interjecție (Cîț!) Cîțu, care se laudă că scrie *esee*, așadar nu știe ce scrie. Tot e bine. Unii nu știu să-și scrie nici numele: Verginel, Adrieana, Mirciea. Dar cum s-o fi scriind Cîțu romwronglizat? Keatsu? Cât despre Muthu, cu h e mai ...euro.

Ion Simuț, alias Nestor Gândiceanu, face *Fonetică politică*, în ziarul „Crișana”, din 12 iulie 2023. Cu un fonem, Malta a șters Yalta și ne-a eliberat. După nume în trei părți (Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer), am trecut, după '90, la simplul -escu: Iliescu, Constantinescu, Băsescu. Manolescu nu , că era prea mult... -escu. Iohannis a spart paradigma. Pe scurt, în loc de Dej, Ioh. Viitorul va fi al lui -ean sau al lui -eanu? Ungureanu sau Munteanu? Ungureanu, că-i mai unguerean și-are oi mai multe. Firea nu, că nu mai e Vranceanu. Nici Voican, devenit simptomatic. Se pregătește, la schimb, asimptomatic Turcan care cântă la pian. Și exercițiile de fonetică ale lui Ion Simuț, spre deliciul cititorilor, continuă. De la EBA, mergem pe două silabe: Cî-ciu, Gor-ghiu, Ciu-că, Bo-de. Cele mai antipatice nume? →

MAGDA URSACHE

Tîlvăr și Kövesi. Privind afară, Ion Simuț vede că Putin a făcut legătura cu Lenin-Stalin, peste Gorbaciov. Se va face și legătura Vladimir Vladimirovici cu Volodimir? Pe B1, *iminent* se confundă cu *eminent*: „Putin – sfârșit eminent.”

Precariatul populației nu-i deranjează pe înavuțiții demențial de la vârful puterii. Un politician vorbește despre *favorabilitate*. Altul se preface că are *obligativitatea* (nu obligația) de a oferi *suport* (nu sprijin?). Oare ce înseamnă „cartof sustenabil”?, întreba o bătrână. „Cum să avem un feeling care simte omu' pentru voi, care nu știți ce înseamnă „Scanează eticheta de pe adicție”?, ne ceartă un politician în divorț cu gramatica elementară. Dan Vîlceanu (mai e ministru de Finanțe?; îmi pare că e altcineva, cu stea albă-n frunte) declară că are „feeling la scumpiri”. Diaconescu, exul de la Externe, vorbește despre „mepul cunoscut”. Hartă n-are?

Mă apăr cum pot de wronglismeale aleșilor. Viorel Ilișoi râde de „fereastra de oportunitate a guvernaților”: *window of opportunity*. Zice că el are termopan. Eu m-aș mulțumi cu mai puțin : să nu mai aud că șpăgii i se spune *marketing money*. Unde asta? În globalază!

Spuneam că ar trebui să luăm lecții de autoapărare contra wronglezei? Mă tem că bătaia e pierdută. Recentuț, am constatat că cercetătorii înșiși nu mai spun subliniem, accentuăm, reliefăm, ci emfazăm, că-i mai cool (după eng. *emphasize*). Pentru un cercetător al limbii române, așa ceva e malparxis lingvistic. Iar erorile de accent (model englezesc) primează. Am ajuns să spunem accenți în loc de accente și maméle în loc de mámele.

Fiindcă ați auzit vocabula cool, trebuie spus, ca exercițiu de re-memorare, că justițiară Gorghiu, în tricou cu câine pe piept, în aport sau în arret, arăta cool în fusta-i leopard. „La Untold respir”, așa a zis. Ce era respirat și de aspirat? Limbajul degradat de pe scenă, abolirea normelor de comportament, vulgaritatea excesivă, toate acestea au incitat? I-a provocat extaz îndemnul lui Gheboasă: „de la pungă la dungă”? I-o fi plăcut vocabula lui Gheboasă pentru sărut: *mozoling*? Gabriel Mardare mă sfătuiește să compar textele gheboase cu produsele „erotice” din literatura consacrată, punându-le în paralel. Nu, nu intru în „furtună într-un pahar de zoaie”.

Dezmățul senzorial e greu și de privit, și de citit.

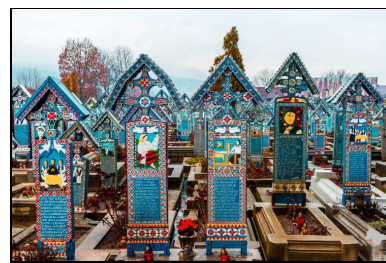
„Doamne, cine s-ar obose să învețe româna?” E o întrebare dintr-un film difuzat la Protv în august, cu Pierce Brosnan, în rolul unui miliardar de tânăr și încă tânăr. Păi guvernanții care au auzit asta nu și-au spus că nici n-au nevoie s-o știe?

Filosoful Liiceanu era revoltat pe gurile știrbe ale bătrânilor sărmani. Cum merg lucrurile, pare că guvernanții vor vrea să-și euthanasieze - legal - bătrânii. Nu, nu pricep lumea asta care stă să apară. Prin 2005, l-am citit pe americanul Cornak Mc Charty cu *No Country for Old Man. Nu există țară pentru bătrâni*. Distopie? Ba realitate. Și pe publicistul Bogdan Chirieac îl exasperează „nivelul de hate”. Nu era mai simplu și mai românește să spună nivelul de ură? Eu sunt revoltată de gurile nu știrbe, ci strâmbe, pocite, care schilodesc după plac și în folosul lor româna. Turcan cântă la pian, în așteptarea momentului când Iohannis „proroghează” legea contra celor care îndrăznesc să critice puterea. Scrie Mihai Miron, în *O epocă de o zi*: „Trăim nu o epocă a eroilor cântați de marii poeți ai neamului, ci o epocă a erorilor produse de marii pigmei, politicienii de o zi ai neamului”.

La Oradea, a fost dezmembrat Mihai Viteazul. Va fi înlocuit cu Ladislau I al Ungariei? Și de ce trebuie să le trecem cu vederea infraționile, dar și infraționile gramaticale? Să trăim

Cimitirul vesel

Cimitirul vesel

muți fenomenul de degradare a limbii. Ba chiar să vorbim și noi după regulile limbii EBA, că altfel dăm de booklook: „Sunt oameni care nu vor să vorbesc cu tine”. În ecou, un politician cu aplomb dădea cu barda: „Cine nu știe să nu vorbește.” Ce dacă dr.Rafila nu mai scapă de „dar însă” și premierul Ciolacu de „cre'că”? Grindeanu preferă șpeță, nu speță. Rareș Bogdan, omul cu șparanghelul, ne asigură: „comunicatele care urmez să fie predate”. Turcan cântă la pian.

Cine mai verifică ceva în DOOM? Poate pisica lui Gabi Mardare. Vorbește cum îți vine, nu în *regular roumanian*! Ce, nu-i democrație? Dute la restauranturi, în orași, că au hrănuri bune și n-ai grijuri să mai spargi ouri (plural up-datat) în tigăiuri. Mai mâncăm aperitive? Nu. Doar starturi, înainte de grătaruri. După slujbă (pardon, job!; „merg să job și sunt blocat”, aud la Focus), îți arunci hainele în chairrob și treci la bedgasm, dacă „cea mai woke națională” nu are match. Doamnele se îmbracă vintigi, colierul X e must-have-ul sezonului, că așa e „fer plei” (scriitură de vloggeriță) când ai un deit. „Uite, na!”, vorba Adrianei Săftoiu. Trăim într-o lume de influenceri, voggari și podcasteri.

Relax! Câtă vreme 62% din populație vorbește limba maternă, și numai 5% vorbesc engleza, e-n ordine. După „parisolatria euforică”, spune A.D. Rachieru, a dat peste noi wrongleza, cum îi spunea Eugen Simion. Care o fi „steigiul” următor? Cioran dixit: „Când o să apară o limbă europeană, atunci om vedea.” Sfârșitul limbii române? O, asta va fi, în convingerea mea, ca să-l citez pe antipaticul Francis Fukuyama, la *sfârșitul istoriei. Și al ultimului om*.

Închei cu vorbele lui Virgil Rațiu, adus pe culmile disperării de „limba grotescă a politiciii”: „Da, Magd, ...și vom mai vorbi, vom mai vorbi, căci numai atât ne-a mai rămas și-i imposibil de confiscat.”

† Ioan al Banatului

„Lăsați inima să se roage!”

Luminița

Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, la începutul unui cuvânt de învățătură ați afirmat că astăzi, în lume, sunt multe posturi de radio și de televiziune care toate dau știri de pe pământ, iar din fața sfântului altar se dau vești veșnice și cuvinte sfinte de la Dumnezeu. Îmi pare foarte frumos și adevărat. Vă rog să spuneți un cuvânt de mângâiere cititorilor noștri, oprindu-vă la pericopa evanghelică de la Sfântul Evanghelist Matei, capitolul 9, versetele 27-35, în care se continuă nararea minunilor făcute de Hristos în Capernaum, oprindu-se de această dată la vindecarea a doi orbi și a unui mut. Pe când Mântuitorul străbătea cetatea Capernaumului, fiind înconjurat de o mulțime de oameni, se țineau după El doi orbi „strigând și zicând: *Miluieste-ne pe noi, Fiule al lui David!*” (Mt 9, 27). Orbi au venit după El și în casă iar Hristos i-a întreat: „*Credeți că pot să fac Eu aceasta? Zis-au Lui: Da, Doamne! Atunci S-a atins de ochii lor, zicând: După credința voastră fie vouă!*” (Mt 9, 28-29). Această minune a fost urmată de o alta: vindecarea unui mut. Apoi, Iisus străbate „toate cetățile și satele, învățând în sinagogile lor, propovăduind Evanghelia Împărăției și vindecând toată boala și toată neputința în popor” (Mt 9, 35).

Înaltpreasfințitul Ioan: Iată ce a ținut Sfântul Matei să consemneze pentru întărirea noastră duhovnicească! Cu această pericopă suntem, într-adevăr, în Capernaum, unde Mântuitorul a săvârșit mai multe minuni, inclusiv învierea fiicei lui Iair. Despre toate acestea s-au răspândit vești în cetate. Au fost minuni *nevăzute*, dar auzite de cei doi orbi. Atunci când *au auzit* că trece Hristos prin cetate, au mers după El strigând: „*Miluieste-ne pe noi, Fiule al lui David!*” Vedeți cât de profundă și grea este vorbirea! Nu l-au rugat pe Iisus cu voce domoală, ci, spune evanghelistul că *strigau*. Auziți cum trebuie să se roage omul către Dumnezeu? Să strige – nu doar din vârful buzelor, ci să strige din adâncul inimii.

Acești orbi au auzit de minunile săvârșite de Hristos, însă nu L-au vă-

zut niciodată în viața lor. Nu L-au văzut cu ochii, nu L-au văzut, pentru că erau orbi, dar L-au văzut cu inima. Auziți cu ce văd orbi pe Dumnezeu? Cu inima. Nu-i de ajuns să beneficiem doar de vederea ochiului, dacă nu-L vedem pe Dumnezeu și cu inima. Cu ochii noștri vedem sfintele icoane, vedem toată măreția creației lui Dumnezeu, dar nu-i de ajuns dacă nu vezi icoana, răsăritul soarelui, florile câmpului, dacă nu le vezi și cu inima. Evanghelistul vorbește de cei doi orbi din Capernaum. Oare în Capernaum erau numai doi orbi în vremea aceea? Erau sute de orbi. Erau sute de orbi care nu-L vedeau pe Hristos cu ochii trupești, însă nu-L vedeau nici cu inima. Cum nu au văzut cu ochii lor toți locuitorii cetății Capernaum atâtea minuni săvârșite de Hristos în cetate! Le-au văzut, dar le-au văzut doar cu ochii trupești, nu le-au văzut cu inima. Și atunci vă întreb: care erau orbi și care vedeau în Capernaum? Cei doi orbi oare erau orbi sau ceilalți erau orbi? Astăzi este tot așa. Cum e omul care în dimineața zilei de sărbătoare a auzit dangățul clopotului bisericii și el se mișcă, într-o parte și alta, prin cetate, și nu găsește ușa bisericii. Cum o fi omul acela? De aceea, fiți binecuvântați, rămâneți în binecuvântarea lui Dumnezeu, cititorii acestor texte, care faceți parte din categoria aceea de oameni care vedeți și cu ochii trupești, dar vedeți și cu inima. Să vă țină Dumnezeu inimile curate! Să nu așezați în ele păcat peste păcat, care să obtureze, să întunece inima să nu mai vadă! *Vai de omul care nu vede și cu inima!* Când treci pe lângă un sărman și un necăjit și-l vezi, îți dai seama cine este și treci mai departe pe lângă el, nemiluiindu-l, să-ți pui întrebarea: oare cum de nu l-am văzut cu inima?

L.C.: Îmi dau seama, Înaltpreasfințite Părinte, de accentul special pe care îl puneți pe *inimă*, de aceea este firesc ca în centrul acestei pericope să se afle inima. Consider că, până la urmă, totul se reduce la sentimentul iubirii.

Ips. Ioan: Această evanghelică are, într-un fel, în centrul ei inima. Să vedem mai departe. Iată, aduc la El un om mut, stăpânit de un demon. Dacă orbi strigau cu gura și cu inima după Hristos să-i vindece, mutul L-a văzut pe Hristos, dar nu putea striga, nu putea să se roage cu buzele, dar s-a rugat cu inima. Iată: mut cu buzele și *deschis la rugă cu inima*. Diavolul îi legase graiul buzelor, dar n-a putut demonul să-i lege graiul inimii. Iată și orbi și mutul din evanghelică s-au rugat cu inima către Mântuitorul nostru Iisus Hristos și ascultată le-a fost rugăciunea. De aceea, păstrați-vă inimile, cât este cu putință, neatins de ură, de vrăjmășie, de păcate. *Lăsați-vă inima să se roage! Nu vă opriți inima să se roage!* Lăsați-o! atât cât bate, când bate, inima ta se roagă lui Dumnezeu. Tu dormi și inima ta bate, se roagă neîncetat pentru tine și cu tine, dar *n-o împovăra cu păcate și cu gânduri amare!*

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, este un lucru greu să nu ne împovăram inima cu păcate. Omul este păcătos și, deci, este necesar să avem grijă de inimă, să fie cât mai curată, dar cum? Vă rog, continuați...

Ips. Ioan: Gândiți-vă la un medic cardiolog care în fiecare zi ține în mână inimile a zeci și zeci de oameni. Dacă îl întrebați cum este inima unui om blând și credincios și cum este inima unui om care este plină de ură, de dușmănie, de vrăjmășie...care inimă se vindecă mai repede? Cea plină de harul lui Dumnezeu sau cea plină de păcate și de amar? În fiecare duminică și sărbătoare, s-a mai picurat un strop de har de la Dumnezeu peste inimile noastre, ale celor ce ne împărtășim, ale celor ce luam o fărâmiță de anafură și prin rugăciunile bisericii. Lăsați dar inima să se roage mai departe lui Dumnezeu, că taina, în șoapta ei de rugăciune, o aude Dumnezeu. Puneți urechea pe inima copiilor dumneavoastră și veți auzi cât de frumos se roagă ea lui Dumnezeu!

Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, ascultă glasul curat al inimilor noastre care Te preamăresc pe Tine, Doamne, Treime Sfântă, Tatăl, Maica Domnului și pe toți sfinții, laudându-i aici și în Cer, în veci!

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

Inteligența artificială și credința

„Credeți în știință!” – așa suna sloganul școlii românești în a doua jumătate a secolului trecut. Scientismul, chiar dacă nu astfel numit, trebuia să explice totul. În orice caz, religia nu era agreată.

Totuși, știința nu reușește nici astăzi să-mi răspundă la întrebările copilăriei: de unde vin, unde merg, care e rostul vieții? Dacă știința nu poate, atunci cine?

Treptat, am ajuns să relativizez și eu, ca profan, căutând sensul cuvintelor lui Einstein: „știința fără religie e șchioapă, religia fără știință este oarbă”.

Azi, de când Chat GPT¹ pare să fi stârmit o revoluție, am auzit tot felul de păreri despre inteligența artificială (IA), de parcă ar fi izbucnit așa, peste noapte, ca o pandemie, ca războiul din Ucraina. Până recent nu exista inteligența artificială?

De la oameni de știință până la patroni de fotbal sau chiar foști pușcăriși (poate fi vorba de președintele Braziliei) își spun părerea. Personal, simt un brânci: da-te, moșule, la o parte, că habar n-ai, aici vorbim de inteligență artificială! De-ar fi să bagatelizez în extremis, îmi rezonează a onomatopee zoologică (ia!), dar, fără a mă considera expert (nici măcar pușcăriș n-am fost), îmi spun și eu părerea, ca baba la concursul de miss.

De la bun început vă spun secretul lui Polichinelle: IA n-a venit peste noapte, ca un răsărit de lună albastră sau ca un răget de asin, ci s-a clocit decenii de-a rândul, dacă nu chiar secole. Ei, da, aici suntem!

Încerc să înțeleg. Știința în care eram îndemnat în copilărie să cred a ajuns la stadiul inteligenței artificiale, al celui „scientism” în care știința ar vrea să explice tot. Dar la mintea mea, știința pare să se contradică pe ea însăși. Să o luăm treptat.

Einstein considera omul de știință drept un pur filosof. Apoi s-a declarat că filosofia a murit², că filosofii nu au luat știința suficient în serios și, ca atare, filosofia nu mai e relevantă. Dacă filosofia a murit, nici omul de știință nu mai există? Simțim limitele rațiunii.

Revin la copilărie și îmi repet întrebarea: de unde vin, unde merg, care e sensul vieții?

Ce răspuns ne dă religia?

În timp ce știința analizează fiecare lucru în parte, cu micală, religia le asamblează, să le dea un sens împreună.

Românii se declară credincioși în proporție de cel puțin 85 %, deci nu mi-e greu să mă situez de partea religioșilor, să cred într-o ființă supremă, adică să mă declar deist.

În momentul acela, mi se va aduce în față Aldous Huxley, cu sentimentele sale opuse dumnezeirii, sau pur și simplu cu naturalismul ca atare.

După mine, care am trăit aproape patru decenii într-un regim ateu, dezintegrarea aceluia regim a venit tocmai din faptul că ne obliga să-l ascundem pe Dumnezeu în noi. Ne rugam în gând, ne făceam cruce cu limba în cerul gurii.

Dar să nu divaghez, că vorbim despre IA.

Științific, atunci trebuie să analizez obiectul, separat: IA. Artificialul devine deja real, din moment ce vorbim despre ceva existent. Computere extraordinare, baze de date imense, aplicații ce ne depășesc înțelegerea și altele asemenea sunt reale, nu artificiale. Totuși, toate au cerut și cer inteligență umană, spre a se naște.

IA poate avea, cel puțin în accepțiunea mea, două sensuri: strict și larg.

În sens strict, văd IA ca un instrument extrem de util vieții. Să luăm un caz din medicină, direct legat de viața omului. La nivel global, prin computere puternice se stochează date despre un anumit gen de boală și rezultatele diverselor metode de tratare. Medicul unui pacient diagnosticat cu acea boală, dacă are acces la baza de date globale cu miliarde de cazuri, află instantaneu metoda cu rezultatele cele mai bune. Se sfătuiește cu o comisie și o aplică. Nicio minte de

medic nu putea să facă acea opțiune, fără ajutorul bazei de date. În sens strict, s-a apelat la inteligența artificială, extrem de benefică, chiar salvatoare.

Să luăm un alt exemplu de IT în sens strict. Telefonul mobil îmi dă reclame despre îngrijirea ochilor. De ce? Pentru că am vorbit de multe ori despre problemele pe care le am cu ochii. IA știe care mi sunt problemele, deficiențele, preferințele.

E bine, sau rău?

Sigur, în principal e vorba de reclame comerciale, care anticipează ce ar putea să mă intereseze. Acest exemplu duce cu gândul la ceea ce se numește capitalismul de supraveghere. Operatorii economici își caută clienții prin inteligența artificială în sens strict.

E rău, e bine?

Dacă prin „1984”, Orwell condamna supravegherea oamenilor de către fratele mai mare, statul, acum fratele mai mare este corporativismul global. Firmele folosesc datele personale fără permisiunea noastră și le vând terților interesați pentru sume fabuloase.

Mult mai sofisticat, mecanismul implică uneori generozitate, bunăvoință, caritate. Spre a-și dezvolta și demonstra teoriile, unii medici, rar deocamdată, oferă servicii gratuite de screening sau examinare preventivă, spre a cerceta anumite boli. Rezultatele intră în baza lor de date, care, cu cât e mai bogată, cu atât mai comprehensivă și utilă. Pacientul e mulțumit cu testul gratuit, iar doctorul cu cobaiul gratuit. Aceasta este tot IA în sens strict. Prin baza de date pe care și-o acumulează, medicul devine mai inteligent, în mod artificial, eventual în vederea unui studiu doctoral.

Statul chinez colectează date despre indivizi, nu doar prin identificare facială, dar și prin alte metode tot mai sofisticate. Este bine pentru respectul legii și al ordinii sociale, atâta timp cât proprietarii datelor nu le folosesc în alte scopuri, decât identificarea răufăcătorilor și securitatea individului onest.

În Occident se întâmplă ceva asemănător, dar la nivel corporatist.

Scopurile colectării de date pot fi sofisticate, atât pentru statul autocratic, cât și pentru corporații sau unele instituții din statele democratice. Întrebarea e cât sacrificăm din intimitate de dragul securității.

Recent, când un polițist de circulație m-a oprit pentru depășirea vitezei, mi-am dat seama că în aparatul lui avea toate datele despre permisul meu de conducere. Dacă acolo au găsit anul obținerii, punctele de penalizare etc., cu siguranță au și o bază cu date despre →

RADU ȘERBAN

¹ Chat GPT înseamnă „Chat Generative Pre-Trained Transformer” și a fost dezvoltat de compania de cercetare cibernetică „Open AI”. Este o tehnologie de inteligență artificială (AI) care simulează conversații cu oamenii, poate procesa limbajul uman natural și poate genera răspunsuri.

² Stephen Howkins, în lucrarea sa *The Grand Design*, Bantam Books, 2010, susține că „Filosofia e moartă”.

posesorul permisului. Apoi, cu siguranță datele mele apar în mai multe locuri, cum e fiscul, sau banca la care am cont, sau casa de pensii. Dacă vreau un credit, banca știe totul despre mine. Întreaga viață îmi este înregistrată, ca să avem o societate sănătoasă. Multe baze de date știu mai multe despre mine decât știu eu.

Odată, m-am întors la o farmacie după ce cumpărasem ceva, să întreb dacă nu mi-a căzut o hârtie din portmoneu. Amabilă, farmacista m-a rugat să aștept puțin, până a verificat înregistrarea de pe camerele de supraveghere.

La intersecția Bd. Coposu colț cu Sf. Vineri au început să crească, pe vârful blocurilor, un soi de ciuperci negre, dar ce spun ciuperci, verze mari. Nu e artă stradală sau graffiti, nici realitate virtuală, e realitate pură: camere negre de luat vederi, de dimensiunea verzilor. Nu deranjează, au deranjat doar când au dat o mulțime de găuri prin blocuri, din tavan în tavan, să tragă cablajele stufoase, ca niște rădăcini de gulii până la pământ. Răsuna cartierul de bătăușul bormașinilor. Sper că în curând, cu ajutorul IA, să se treacă la camere wireless scutind locatarii de poluarea fonică.

Diferența enormă față de China este că datele colectate cu acele gulii nu vor ajunge pe mâna vreunui partid atotputernic, ci la entitatea ce ne apără împotriva pericolelor, folosind inteligența aparatului, mult peste inteligența unui polițist.

La o altă scară, chiar pe scara de bloc să zicem, când am văzut președintele asociației în fața unei mulțimi de ecrane, inclusiv din lift, m-a cuprins liniștea interioară: hoții n-au nicio șansă! Gândul mi-a mers mai departe. Să nu mă scarpin undeva, că mă vede! Informația înseamnă inteligență. Informant despre scărpinatul meu, președintele e mai inteligent ca mine. Artificial, pentru că acea inteligență provine din afara creierului natural.

Îmi amintesc de Londra, care acum un deceniu deținea recordul cu cea mai mare densitate a camerelor stradale de supraveghere. Nu știu ce făceau computerele cu toate filmele colectate, pentru că tehnologia devansează factorul etc. Se pot imagina scenarii în care factorul uman le-ar folosi în scopuri diabolice.

Acestea ar fi exemple de inteligență artificială în sens strict.

Dar în sens larg?

Literatura științifico-fantastică iubește termenul IA. Ia omul de pe stradă și îl transformă într-un organism cibernetic, adică cyborg. Cu devotament față de progres și admirație pentru viață, ea ne pregătește pentru condiția post-umană,

considerând că suntem doar un stadiu al evoluției. Ne îndeamnă să luăm în serios scenariile fantastice, avertizându-ne că am putea fuziona cu tehnologia și ne-am putea transforma în „cyborgi”.

Din acest punct, cred că revenim la întrebarea copilăriei: de unde vin, unde merg, care-i rostul vieții? Eu personal (nu știu alții cum sunt) găsesc singurul sprijin posibil în credință. Chestiunea vieții și a morții nu trebuie să mi-o pun. Are grijă Dumnezeu, pe care îl simt cu inima, nu prin rațiune. Știu că există o viață de apoi.

Acum, inteligența artificială pare să fie ceva superior omului, de care omul chiar trebuie să se teamă. Sucește ea mințile oamenilor? Adică e un fel de supraom, de zeu, cu putere de viață și de moarte asupra noastră? Va fi posibil? Întrebarea mi se pare doar teoretică, dacă rămânem creștini.

Tentat să creeze mituri, să personifice, omul ar vrea să facă din IA ceva supranatural. Cred că IA rămâne, totuși, doar un mijloc și nu poate deveni o forță supraomenească.

Din antichitate s-a dorit transformarea unor oameni în zei. Parcă unii sugerează azi zeificarea IA. Fenomenul invers îl știm toți creștinii: Dumnezeu s-a transformat în om, prin Iisus. A decis să fie unul dintre noi. Apoi a murit și a înviat, promițându-ne viața veșnică.

Prezentată uneori ca apocalipsă, IA e greu de acceptat în acest sens de către un creștin, care nu-și pune problema să înțeleagă Universul, să cerceteze ceea ce nu-i de cercetat. În același timp, observăm schimbările produse de IA. Fără panică. Să ne referim o clipă și la altă religie!

Cu bruma de cunoștințe acumulate

Cimitirul vesel

despre shintoism, îndrăznesc să afirm că și în acea religie cunoașterea este limitată. Fiecare om are un Kami al său, pe care mulți îl simt, îl recunosc, dar nu sunt capabili să-l înțeleagă pe deplin. Ca religie animistă, potrivit căreia orice în univers are un suflet, shintoismul se apropie de IA, pentru că exprimă dorința de a interacționa cu forțele care depășesc omul, dar care ar putea să-l ajute în ameliorarea traiului. Totuși în final, ca și creștinismul, recunoaște limitele cunoașterii științifice.

La fel ca globalizarea, IA se întâmplă, cu sau fără acordul comentatorilor. Ea înseamnă provocări și oportunități în același timp, iar cei cu inteligență naturală știu să le folosească în interes propriu. Oare cât contribuie IA la loviturile de stat din Africa, sau la câștigurile imense la burse? Sau altfel spus: folosirea progreselor științei în scopuri neortodoxe se poate numi inteligență artificială?

Ca și virusul informatic al mileniului trei, Apocalipsa inteligenței artificiale (Infocalipsa³), este o amenințare artificială. Să ne temem de IA, dar nu de cea care ajută la diagnosticarea bolilor, ci de cea care inventează noi arme de distrugere în masă, sau roiuri de drone care să nimicească orașele. Să ne temem de IA când ne filmează pe ascuns sau ne fură datele personale, sau banii din bănci, sau chiar identitatea. Să ne temem doar de inteligența diabolică, opusă credinței. De altfel, chiar în matricea creștinismului european s-au creat universități de știință.

Dacă asociem IA cu știința în general, atunci ar trebui să credem că Universul e inteligibil de la cap la coadă. Religia însă, nu-mi dă speranța că voi înțelege vreodată Universul, dar îmi dă pacea sufletului. Dacă știința îmi spune că nu voi mai fi nimic după moarte, religia îmi spune că Iisus a dărâmat bariera morții, iar eu, ca om, am șansa mântuirii.

Aici este speranța omenirii: reînvierea. Poate simplific prea mult, dar cred că, în timp ce IA dă impresia că a descoperit supraomul, de care ne speriem, credința ne dă pacea interioară și încrederea că sufletul nostru poate trăi veșnic.

Da, cred că asistăm la o „revoluție inteligentă”.

Între etică și cibernetică, între Dumnezeu și inteligența artificială răspunsul nerostibil se află în fiecare din noi, acolo unde, fără cuvinte, am intuit, din copilărie, răspunsul propriu la întrebarea: de unde vin, unde merg, ce rost are viața?

³ Referire la cartea Ninei Schick, „Deep Fakes: The coming infocalypse”, 2020

Asterisc

Candela din suflet

Vă scriu din nou, pentru că nu mi-ați răspuns. A câta oară?

Fie-vă milă de creștina măcinată de un gând! Numiți-l păcat, blestem, sau cum vreți, dar nu mă pot debarasa de el. Zilnic aștept răspunsul dumneavoastră. Poate mi-am pierdut mințile.

Vă implor, dați-mi o șansă! Cineva trebuie să mă înțeleagă. Am trecut la ortodoxie datorită dumneavoastră și nimeni nu m-a putut opri. Părinții mei, luterani, și-au dat acordul. Hotărârea mi-o citiți pe chip mai bine decât din cuvintele românești, neajutorate ca mine. Am inima curată, părinte, dar dacă sătenii mi-ar afla gândul, m-ar alunga ca pe o fiară.

În prima scrisoare vă povesteam despre lumina din suflet. S-a ivit din senin și o port ca pe o candelă care-mi luminează calea. Simt că îmi arde pieptul. Am citit despre stupefiant și cred că nici un morfinoman rămas fără drog nu suferă mai mult. Mă aflu pe calea unei ticăloșii. Știu! Gândul mă cutremură, dar nu mă pot întoarce, altceva nu-mi doresc de la viață.

Căutasem un mod de a vă spune fără frivolitate, mai ales ca absolventă a liceului de fete. Sunteți duhovnicul meu, vă respect profund, deci aștept sfatul dumneavoastră.

Apoi nu vă voi mai cere nimic. Ce rost are viața unei privighetori, fără triluri? Nimeni nu va ști niciodată. Faceți-vă pomană, fiți milostiv cu un suflet chinuit! Candela îmi va dispărea din suflet când voi avea răspunsul. Salvați-mă! Involuntar mi-ați aprins candela în piept și doar dumneavoastră o puteți îndepărta. Singură n-am putere. Dacă mi-ați răspunde, s-ar muta la locul ei, sub icoană. În schimb, voi avea binecuvântarea. Nu vă cer altceva. Este prea mult? Sunt o destrăbălată? Iisus i-a permis Mariei Magdalena să-i spele picioarele cu lacrimi.

Vă implor!

Dacă mi-ar batjocori cineva sentimentele luând în derâdere strădania unei femei de a-și continua existența, ar batjocori însăși viața. Mă sufocă lipsa răspunsului. Trebuie să înțelegeți o nenorocită în pragul disperării. Vreau un motiv de a trăi. Doar lași se dau bătuți. Sinucigașii păcătuiesc mai mult decât femeia cu candelă în piept. Nu vreau plăceri deșarte.

Cimitirul vesel

Veți spune că sunt o pacoste de femeie. Da, tocmai de aceea sufăr și nu pot renunța la gând. Ar fi absurd să mă judece străinii, să-mi toace sentimentele, ei care nu înțeleg nimic. Știți, părinte, eu nu-i spun dorință, îi spun gând, dar gândul e mai puternic decât o dorință.

De ce am vrut să învăț limba română, când încă nici nu vă cunoșteam? De ce au fost de acord părinții să merg la liceul de limba română și apoi să trec la ortodoxie? De ce ați venit preot la noi în sat?

Gândul se formează dincolo de cuvinte. Apoi ia contur în săsește, îl traduc în minte, iar în final vi-l scriu. Prin traducere se limpezește.

Nu există om fără de păcat. Acest gând e păcatul meu capital. Nu era la fel de grav să n-am niciun gând? Să nu-mi propun nimic? Să trăiesc fără scop? Sunt convinsă că mă înțelegeți dar nu ați găsit mijlocul de a ieși din încurcătura monstruoasă, de aceea nu-mi răspundeți. Decât să mă respingeți brutal, mai bine tăceți. Așa gândiți, nu? Măcar o vreme, până gândul se va împlini. Acela să fie răspunsul dumneavoastră!

Îmi asum curajul de a vă scrie. Când ai o candelă în suflet, judecata pleacă de acasă. Totuși, cred că am fost destul de rațională, explicându-vă ce și de ce vreau. Mă repet, dar tot ce pot spune este că aștept.

Aștept răbdătoare. Sunt majoră, știu ce înseamnă viața, tristețea, bucuria, mânia, mândria, păcatul și pocăința, supărarea și respectul și multe asemenea. Nu sunt copil. Îmi petrec timpul în expectativă, indiferent ce fac în paralel, dacă secer grâul sau

țes la război, sau citesc. În fiecare moment, sper. Simt că îmi arde pieptul sub flacăra candelii, dar aud pașii care îmi vor aduce fericirea. Da, păcătuiesc gândind astfel, dar fără speranță în împlinirea gândului, cred că nu trebuia să mă nasc.

Aștept ceva esențial în fiecare clipă, aștept cu înfrigurare. Mă simt mizerabilă pentru îndrăzneala gândului sublim, dar simt că trebuie să mă bucur de viață, că am primit Duh Sfânt prin botez, să mă bucur că sunt pe lume alături de oameni binecuvântați ca dumneavoastră.

Vă rog să înțelegeți că nu atentez la fericirea cuiva. Mă veți ierta și mă veți uita. Aici nu e vorba de pasiune, ci de însăși existența unei ființe. Dați vieții o șansă!

Eram extrem de fericită când m-ați cuminecat. Trupul mi se înălța spre cer ca un fum de candelă. Oare-mi înțelegeți fericirea? Transformarea începuse sub patrafir, la spovedanie, când m-am eliberat de povara păcatelor, față în față cu mine însămi. M-ați împărțit cu Sfintele Taine, iar eu m-am apropiat cu frică și v-am împărțit tainele, spre a-mi mijloci rugăciunea.

Mai adineaori priveam de pe verandă ploaia mărunță și încercam să-mi imaginez ce sentimente aveți. Sau nu aveți? Ploaia limpezește totul. În clipa aceea m-a strigat mama. Părinții mei sunt cei mai buni. Au încredere și-mi permit să trăiesc așa cum vreau, pentru că-i iubesc și nu i-aș dezamăgi. Sunt liberă. Noi, sașii, mai puțin sentimentali, trăim după șabloane precise și nu prea ne ia ceva prin surprindere. Sunt convinsă că, atunci când le-aș spune că sunt gravidă, s-ar mira, apoi s-ar bucura de bucuria mea.

Am convingerea că voi trăi, iar dacă e așa, cu siguranță voi avea copilul. Viața merge mai departe și la noi în sat. Părinții îmi spun că sunt frumoasă, cu părul ca spicul și ochii ca bolta senină. Fiecare cioară își laudă puiul. Mă laudă și alții, poate de aceea am acceptat „gândul”, împinsă de o nebunească mândrie. Părinții m-au obișnuit cu traiul bun, iar pentru mine trai bun înseamnă să fac ce vreau. Acum, să fac ce vreau înseamnă ceva cu care nimeni nu ar fi de acord.

Mă tem de eventualul dumneavoastră răspuns. Îndrăznesc pentru că sunt matură, știu ce fac și ce→

RADU ȘERBAN

vreau. Personal, mă lasă rece bărfele sau acuza că așa fi un monstru absolut.

...Există întâmplări în viață pe care nu trebuie să le spui, căci lumea ar considera c-ai luat-o razna. Totuși, am să vă dezvălui izvorul gândului. A fost o întâmplare neobișnuită, poate un semn providențial.

Am păcătuit lăsând gândul să mi se cuibărească nestingherit, la prima dumneavoastră omilie. Mă oprisem din curiozitate, mulțimea nu încăpea în biserică. Ca un pârâu, cuvintele alunecau când liniștite, când prăvălite zgomotos în cascade repezi, apoi iarăși domoale, dar mereu limpezi ca lumina ochilor violeți, neasemuit de tineri pentru un preot. Am stat ca la concert, ca la un curs de limba română. Momentele mi-au zămislit „gândul” și mi-au pecetluit viața. Ați rostit așa ceva: „Nu aduc cu mine averi sau faimă, dar vă aduc o inimă curată și largă, cuprinzătoare și înțelegătoare; vă aduc lumina minții mele, câștigată prin stăruință...”

Lumina aceea mi-a aprins candela!

Candela din biserică se stinge fără ulei, ea se stinge însă... doar când dispare gândul.

Pe doamna preoteasă o privesc în naos cu admirație. Aveți o soție minunată, pe măsură.

Am hotărât singură, iar acum aștept. Niciodată nu voi mai fi în această postură ingrată. Ce gândiți despre mine, prea cucernice părinte? Întrebarea mă deprimă. Probabil sunt o infamă. Cu siguranță - o piedică în calea dumneavoastră, dar tăcerea îmi dă de înțeles că îmi intuiți candela. Mă vedeți ca pe o diavoliță? În mine, prin botez, s-a sălășluit Duhul Sfânt, căruia mă rog să-mi curețe tina din cuget. Am avantajul că, botezată la maturitate, mi-am asumat pasul. Acum am nevoie de milostivire.

Iertați-mi mărturisirea, visasem că am fost polenizată. Ce minunat ar fi!

Oare nu dumneavoastră ne-ați spus, părinte, că „El” în limba aramaică înseamnă Dumnezeu? El mi-a dat gândul? În limba română el poate însemna El. Cine mi-a dat semnul?

Îngerul păzitor se străduie în zadar să-mi izgonească gândul, să mă învețe să fac bine. Sunt singură la părinți, puțin răsfățată, dar cu siguranță liberă să-mi trăiesc viața. De când m-ați botezat simt că am un Tată cereș, pe care îl rog să-mi lumineze

mintea și calea. Dacă-mi îngăduie „gândul”, atunci sunt mântuită. Vă mulțumesc pentru șansa de a mă cunoaște prin botez.

Citesc în Biblie, citesc rugăciuni. Vin la biserică. Poate orice preot mi-ar da aceeași senzație: când apareți în tâmpla altarului, tâmpla îmi zvâcnește de emoție. Sunteți mijlocitorul rugăciunilor mele și, măcar prin aceasta, mă înțelegeți.

Încerc o cale de împlinire a gândului, fără păcat, fără încălcarea educației primite. Părinților nu are rost să le spun, că ar înțelege altceva. Caut calea să nu dezertez din lume și din mine, să-mi pot continua viața. De câte ori îmi revine gândul, înțeleg cât sunt de îngrozitoare. În același timp, mă întreb ce crede duhovnicul meu. Îmi întorc mintea pe toate fețele și aștept. Sperața nu m-a părăsit. O fi și dragoste la mijloc, măcar iubirea de semeni, iubirea aproapelui, iubirea de sine, toate subordonate iubirii de Dumnezeu și toate conducând la gândul meu.

Oare mă credeți că în piept îmi arde o candelă? Nu am scopuri obscure, traiul comod mi-e garantat, dragii mei părinți mi-au adunat o zestre frumoasă. Mai mult, zilele trecute m-a cerut în căsătorie Hans. I-am răspuns că e o glumă, că nu a venit încă timpul, deși sunt majoră.

Chiar de v-aș fi cunoscut din copilărie, totul ar fi fost la fel, cum trebuie să fie. Nimic nu-mi pare deplasat. Rămâne să-mi dați un răspuns, de care depinde viața.

Mă întreb dacă mi-ați citit scrisorile. Mă condamnați ca eretică? Mă veți excomunica?

Veți spune că exersez limbă română cu asemenea cuvinte, atâta vreme cât în familie vorbim săsește? Limba română mă atrage de mult, iar jocul cuvintelor a devenit, din vremea liceului, o distracție. Traducerea gândului vine ca o ploaie care îl limpezește. Uneori, jocul e înspăimântător. O femeie care a delapidat trebuie lapidată? Dacă v-am comunicat gândul, mă excomunicați? În cărți găsesc cuvinte românești cărora le caut sensul profund. Părinții mi-au procurat un dicționar explicativ din Regatul României. Este distracția mea. Îmi place să aflu originea cuvintelor, dar ea contează numai pentru mine. La fel, scrisorile contează doar pentru mine, în raport cu grijile dumneavoastră sacerdotale. Gândul meu devine

caricatură când se exprimă în cuvinte.

Mă joc, dar îmi și place. Citesc și recitesc poezia Luceafărul. Fragmentar. Mi-e greu s-o parcurg de la un capăt la altul, cu 98 de strofe ale sale, să alerg între cer și pământ, încercând să înțeleg mintea lui Eminescu, sau sufletul unei fete îndrăgostite. Eram o copilă când am călătorit cu părinții la Viena, unde aflasem că acolo s-a publicat prima dată poezia, în 1883. Mi se trezise curiozitatea. Atâta lumină degajă poezia! Cred că atunci mi-a încolțit dorința de a învăța românește. Acum, voluptatea molatecă a lecturii îmi susține gândul.

Duminica trecută, după ce am sărutat icoana din fața altarului, am ridicat privirea. Pantocratorul mă privea blând, parcă din înaltul cerului, dându-mi curaj: bine-ai venit în casa Mea! Era El, cel din limba aramaică!

Cu câteva duminici înainte, o rază de soare filtrată prin vitraliu schițase un nimb luminos pe chipul Maicii Domnului. Îmi părea normal: candela pură a naturii iriza fața Preacuratei. Din strană auzeam în surdină: „noi, care pe heruvimi cu taină închipuim”. Clopoței cădelniței îmi mângăiau auzul, în timp ce mă înălțam în fumul de tămâie.

Vă rog, prea cucernice, dați-mi șansa să mă bucur că m-am născut! De dimineața până seara aștept răspunsul. Vreau prea mult? Poate! Nu va exista reproș. Nimic mai mult nu-mi doresc. Totul va fi bine.

Vă cer imposibilul! Ca de la pământ la cer. Vă cer bucuria vieții, în numele vieții care mă roagă să se nască. Dacă existența mi se datorează unui păcat al părinților, atunci râvnesc și eu la un păcat, iar apoi voi vărsa lacrimi de pocăință, dar și de mulțumire.

Pe noi nu ne-a întreat nimeni dacă vrem să ne naștem. Copilul acela, de dincolo de noi, prin candela din pieptul meu îmi transmite că vrea să se nască. E unic. Dacă vă străduiți, îi auziți rugămintea, poate chiar rugăciunea.

Creștinește, purtați răspunderea pentru mântuirea sufletului încredințat spre păstorire. Nu mă părăsiți!

Sunt sortită pieirii dacă nu-mi răspundeți. Nici nu vreau să mă gândesc la viață altfel. Nu veți avea niciodată vreo obligație. Nu trebuie să știe nimeni. Vreau doar să fiu mama copilului dumneavoastră.

(Fragment dintr-o istorie, la începutul secolului trecut)

Ocean întors

La școală

A venit septembrie și gata!

Aproximațiile estivale se dizolvă în certitudinea organizatorică anunțată de Labor Day: ne-am distrat, ne-am jucat, am „pierdut” timpul, ne-am bronzat, am înotat, am călătorit, mă rog, am traversat mai mult sau mai puțin fericiti acel respiro pe care îl așteptăm tot anul ce da aia e vara.

Și a început școala.

Ieri am avut o surpriză emoțională, trebuie să recunosc - școala fiind pentru mine la distanța unei vieți trăite *dincolo* - un tătic înalt, tânăr, a trecut pe lângă mine ținând strâns mâna unui băiețel abia depășindu-i genunchii, dar pășind cumva mândru de rucsacul agățat pe umăr așa cum se cuvine unui elev fie el și la primii pași într-o lume de care știe câte ceva, dar nu are idee cam ce ar fi acest **ceva**.

Ce mi s-a părut cu totul deosebit - mă mir chiar că nu-mi aduc aminte că nu-i decât o repetare - este expresia fețelor lor ca o comunicare secretă: tatăl zâmbind cuiva aflat undeva înaintea lui, fiul respirând o bucurie ascunsă țășnind afară din ochișorii larg deschiși probabil intuind imitativ zambetului tatălui.

Ce mi-a plăcut imaginea asta! Școala venind către mine cu aerul acela unic al începutului, pur, nealterat ...

Cât de convingător sună ceea ce se spun e discutabil, școala fiind structura aceea complex concepută în a forma educațional... și exersată „în direct” vreo 20 de ani îmi permite aproximații.

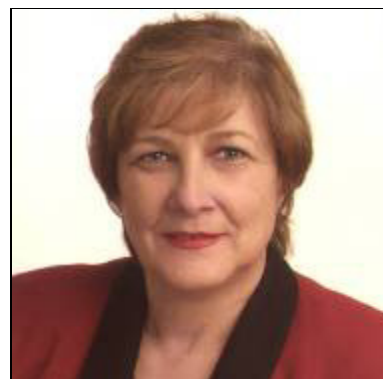
Aud de ani buni - așa ecou reverberat din împrejurimi - că școala de azi este ba serioasă, ba superficială (pe românește, fără menajamentele expresiei ar fi bună sau proastă) are calități, dar și lacune, este pretențioasă, dar prea „democratică”- via disciplină mai ales - oferă cu generozitate condiții ultra moderne, dar desființează manualele care oricum ar ușura viața școlarului (și a părinților?)...aud deci o grămadă de reacții, judecăți valorice, satisfacții și nemulțumiri, dar- zic eu - și o subtilă trimitere nostalgică: *eheeee, ce școală am făcut noi!*

Dar dacă despre *ce școală am făcut noi* aș putea spune câte ceva privit și din bancă și de la catedră, despre **aici-acum** cred că sunt ca spectatorul ăla „ilegal” cel care a rămas în afară

(indiferent de circumstanțe) și se străduie să prindă ceva imagini fie pe „gaura cheii” fie „spânzurat” incomod pe suportul precar al curiozității... așa încât mă rezum la observații oarecare, cele fără substanță ori poate chiar „la țjklinta”. ...

Ani în urmă, îmi povestea o prietenă: „*nepotul meu - are 2 ani - a fost dus de mama la școală* (eh, creșă, de fapt) *într-o vizită de acomodare ... Școala despre care povestesc - zice prietena mea - este foarte civilizată, modernă, „up to date” în toate direcțiile are un grup sanitar pentru „pătici”, toalete și chiuvete miniaturale așa ca puștii să le poată folosi în voie, și, nepotul meu s-a decis să le verifice* (nu tocmai eficient, mă gândeam eu) *tot timpul oferit acomodării l-a petrecut plimbându-se de la closetul miniatural, pe care se așeza cu diaper și pantaloni cu tot, la chiuveta pe aceeași măsură.*”(că deschidea robinetul sau nu nici n-are importantă, nu?)

Bineînțeles nu tot ce aud sună atât de inocent, chiar dacă nu-i nimic violent (cum se întâmplă mai mereu) uriozități de comportament ale elevilor ori ale profesorilor, nemulțumiri către sistemul educațional la zi ori pur și simplu respingeri ale oricărora mutații valorice îmi stârnesc interesul, îmi provoacă participare...(pasivă desigur) dar selectez preferențial - normal - aș zice - pentru un profesor

de mult „pe tușă”, ciudățeniile ori drăgălășeniile copiilor mai mari sau mai mici păstrează farmecul acela unic al întâmplărilor alterate memorice ori cautate valoric.

Uneori uit ce este bine și ce este rău ori poate doar ignor alternativa...ca atunci când Vișinescu, o podoabă de adolescent preocupat doar de fotbal, dar dorind să termine liceul, copiază la o teză, la franceză, direct de pe cartea domnișoarei (pardon, tov. de franceză) rezemată conștiincios, metodic de poșeta profesoarei, desigur doar pentru ca o clasă de 52 de elevi cere ca distanța dintre catedră și prima bancă să fie de aproximativ o jumătate de metru.

Sic! Ghinionul să fie prins rămâne evident în umbra originalității ideii... eh...sigur și a obrăzniciei gestului!

„*Școală este tot ce vezi și tot ce auzi*”, zice Nicolae Iorga undeva și eu mă consemnez... cu mici (mari?) îndoieli, vezi bne...

Ori poate cine știe istoricul propune interpretativ numai pentru că Socrate ne trimite către interpretarea superioară a ceea ce școala ar trebui să însemne: „*Educația este împlânzirea unei flăcări, nu umplerea unui vas*”.

Câtă valoare informativă și mai ales formativă ar mai avea astăzi ideile unui Iorga ori Socrate rămâne de văzut dat fiindcă noul conturează o lume **altfel**, cea despre care nu cred că putem aproxima nici obiectiv și nici definitoriu și simpla enunțare a *diferențelor dintre generații* ramâne o scuză puerilă când traversezi - istoricește vorbind - câțiva „rubiconi, dar spre deosebire de Caesar, cu puține și anemice șanse de victorie...”

Despre ce vorbeam eu? Despre **cine** vorbea prietena mea?

Totul pare a fi despre un **început** de septembrie uitat undeva și căutat nostalgic...

MARIA CECILIA NICU

Cimitirul vesel

„Profeți și zodii”

Poetul Aurelian Mihai s-a născut în 14 martie 1941 în Valea Cucului, județul Prahova. Fiind un om cu suflet de artist, a simțit mereu nevoia de a se exprima în domeniul artei, deși nu a avut o profesie care să-l îndemne către visare, lirism... dimpotrivă, a lucrat ca subinginer la fabrica de geamuri din Buzău. A activat timp de 20 de ani, între 1970 și 1990, ca actor la Teatrul popular din Buzău, oraș unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții. Odată cu întreruperea activității teatrale, cu experiența pe care a acumulat-o în decursul anilor, și-a revărsat preaplinul său sensibil în poezie.

Volumul de debut se intitulează „77 de poeme”, apărut în 2018, la vârsta de 77 de ani, la Editura Total Publishing din București, și grupează 77 de poezii cu teme și de genuri diferite, în care poetul surprinde în jocul liric al versurilor sale frumusețea dumnezeiască a naturii, dar și trăirile și sentimentele care îl copleșesc zi de zi. Amintim câteva titluri din acest volum: „Am fost actor”, „Colț de rai”, „Prietenilor mei”, „Jumătatea mea”, „Floare de cais”, „Pastel”...

Aurelian Mihai ne demonstrează că nu are astâmpăr și scrie, scrie frumos, o poezie pe înțelesul tuturor, simplu dar penetrant și conectat mereu la ceea ce se întâmplă în jurul lui.

Cel de-al doilea volum de poezii, „Poeme de viață”, a apărut în 2021, la aceeași editură. Este structurat în două cicluri. MĂ BUCUR CĂ EXIST!, primul ciclu, este format din poezii care surprind prin măiestria de a ilustra cotidianul, criticând pe alocuri viața socială pe care o ducem cu toții, nemulțumirea față de cum merg treburile țării. Exemple în acest sens pot fi: „Uscând o lacrimă”, „Consolare”, „Profeți și zodii”. Aurelian Mihai se dovedește a fi un fin observator al aspectelor sociale actuale în „Piticul”; „Traista”, „Elite”.

Primăvara pare să fie anotimpul preferat și o regăsim în multe versuri dedicate, cum ar fi: „Cireșul”, „Ghiocelul”. Multe alte poezii poartă amprenta amintirilor. Poetul elogiază iubirea în toate ipostazele sale. Poemul „Iubire” este edificator în acest sens. Ca om care a iubit viața, cu bunele și relele ei, care a știut să se bucure de ea, să-i adauge un plus de farmec, o omagiază adesea. Cel de-al doilea ciclu este PSEUDOFABULE, domeniu pe care se pare că îl îndrăgește și îl stăpânește bine, căutând subiecte din viața reală. Pseudofabulele sale trimit săgeți satirice, înfierând tarele unei societăți imperfecte, precum găsim, spre exemplu, în: „Rața cântăreață”, „Șobolanii”, „Cioara”, „Papagalii”, „Cotarla”; „Ogradă”. „Șobolanul și motanul”, „Demnitate”, „Promovare”. Umorul fin combinat cu inteligența celui care „le-a văzut pe toate” de la înălțimea anilor săi, satira acidă împletită cu o sensibilitate particulară, dau savoare poeziilor domnului Mihai.

Bogăția de emoții, amintiri și sentimente este frumos ilustrată în cartea de amintiri „A fost odată un teatru”, apărută tot în 2021. Îl regăsim pe Aurelian Mihai alături de prietenii și actorii Teatrului Popular din Buzău, cărora le și dedică acest volum: „Prietenilor și colegilor mei de la Teatrul Popular Buzău, care, timp de 20 de ani, mi-au fost alături pe scenă și în viață”.

Scrierile domnului Aurelian Mihai rămân, prin temele abordate, dar și prin frumosul sufletesc transcris în cod poetic, urme în timp, martore ale trecerii lui și a noastre printr-o epocă agitată și complicată în această parte de lume.

SIMONA MIHUȚIU

ÎNGENUNCHERE

Am îngenuncheat și i-am mulțumit Domnului în fața Sfântului Altar. Încă nu-mi revenisem total din șocul resimțit în momentul în care am primit acel telefon.

- Sunteți domnul Lungu Teofil?

- Da, eu.

- Fiul dumneavoastră a avut un accident de mașină. Știți...

Ca prin ceață îmi amintesc că mi-am făcut semnul crucii, sperând și rugându-l pe Cel de Sus să nu aud vestea cea rea, cea mai rea. Timpul s-a dilatat brusc, aproape că îi puteam întoarce clipele de pe-o parte pe alta. Nu știu cât a trecut până mi-am auzit bubuitul inimii în piept și apoi acel glas care finaliza discuția.

- ... Spre seară puteți veni în vizită.

M-am agățat cu toată ființa mea de acel „în vizită”, fără a înțelege prea multe.

- Unde? am îngăimat eu.

- Păi, v-am spus! La Spitalul Județean. Deseară îl ducem de pe ATI în salon, pe secția de ortopedie.

- E bine, deci?

- Da, domnule, n-ați auzit ce v-am spus? Niște contuzii, o fractură... Să zică merci că este în viață! Dumneavoastră sunteți bine?

Nu mai știu ce i-am răspuns. Nici nu mai știu cum mă simțeam în acel moment! Ca scriitor, am descris adesea în romanele mele astfel de stări emoționale, dar una este să scrii despre un personaj ireal și alta este să treci tu însuși prin astfel de emoții. Cu o zi înainte, când mi-a spus că va pleca la Viena la un concert, am avut o presimțire rea. N-am vrut să i-o comunic, conștient fiind că nu mă va asculta, dar și pentru că rațiunea mea se opunea unor trăiri pe care eu însumi le catalogam drept absurde, rod al unei imaginații prea bogate.

Pașii m-au purtat spre bisericuța din colțul străzii, unde am îngenuncheat în fața altarului, mulțumind Cerului că Dragoș al meu trăiește.

Acolo, în acea bisericuță în care parcă și liniștea are ecoul ei, m-am recules, mi-am regăsit puterea și am descoperit cu adevărat forța credinței.

Simțeam că am o legătură specială cu Dumnezeu, indestructibilă. →

SIMONA MIHUȚIU

Mă surprindeam adesea vorbind cu el ca și cu un prieten care îmi cunoaște adâncul ființei mele. Mai inspirat ca niciodată am scris atunci cele mai frumoase poezii, majoritatea dedicate Lui. Și m-am străduit să fac multe fapte bune, convins fiind că El mă vede. Toate lucrurile se întâmplă cu un scop, îmi ziceam. Filozofia mea de viață s-a schimbat și, întrucâtva, chiar și personalitatea, spre mirarea cunoscuților mei.

În pragul Sărbătorilor de iarnă, în urmă cu aproape patru ani, vestea că Ema, nora mea, a fost diagnosticată cu un cancer mamar a fost un șoc. Îngrijorarea fiului meu că-și va pierde soția iubită mă afecta, iar privirea nepoatei, care de la înălțimea celor trei anișori, percepea că se întâmplă ceva grav în familie, mă tulbura. Nu! Așa ceva nu putea fi posibil!

Dumnezeu ne-a mai dat o încercare, un hop pe care, cu încredere și speranță vom trece și peste asta! Îmi repetam asta într-una și găseam surprinzătoare resurse pentru a-mi încuraja familia.

- Orice încercare în viață te întărește, te face mai puternic și cu atât izbândă va fi mai dulce, le ziceam.

Nu, nu dulce, îmi șoptea subconștientul, ci eroică.

Pentru Ema și pentru Dragoș a fost un moment de mare cumpănă, dar pe care l-au depășit de dragul micuței Maria, fiica lor. Îndrăznesc să cred că am avut și eu un rol, insuflându-le credința că în orice disperare există și o speranță, că nu apare umbra decât acolo unde există și lumină. Lidia, soția mea, mă privea surprinsă. Realizam că îmi reproșează tacit lipsa de realism, încrederea neclintită în vindecarea nurorii mele. Ea era sceptică, dar treptat-treptat s-a lăsat purtată și ea de optimismul meu sau poate doar de propria ei dorință de a se finaliza cu bine povestea asta. Lidia a fost întotdeauna un om echilibrat și analitic. Punea o oarecare distanță între vis și realitate, fiind considerată de toți cei care o cunoșteau drept „o femeie cu capul pe umeri”.

Am avut dreptate! Nora mea a urmat tratamentele așa după cum îi erau rânduite de medici, un lucru deloc ușor, de altfel. Noi, cei din jur, am ajutat-o cât am putut de mult, iar când în final lucrurile s-au terminat cu bine și boala a remis complet, am mulțumit Celui de Sus că încă o dată și-a pogorât bunătatea divină asupra

noastră.

Pandemia COVID 19 a venit ca o furtună devastatoare. Un monstru invizibil dădea târcoale omenirii și își cerea jertfa umană, iar ceea ce simțeam era spaima, de care se contaminase întreg mapamondul.

La început, nu-mi puneam problema dacă ne va lovi, ci pe care dintre noi îl va alege. Speram că pe mine, grațiindu-i pe ceilalți din familia mea. Cea mai expusă era Ema, fiind asistentă chiar pe secția de ATI. Am sfătuit-o să-și ceară concediu medical, să se protejeze, dar refuzul ei categoric m-a lăsat fără replică.

- Nu ne vom putea feri la nesfârșit și la un moment dat, oricât de mult ne-am proteja, tot vom intra în contact cu acest nenorocit de virus!

- Spurcat să fie cel care l-a inventat! am zis eu cu obidă.

- Vom lupta cu el, n-avem de ales. Măcar de-ar scoate mai repede vaccinul ăsta despre care se tot aude! Sunt mii de vieți care ar putea fi salvate.

- Ema, dragă, tu acum, după boală, ești mai fragilă, cu imunitatea scăzută...

Cimitirul vesel

- Fii liniștit, n-am scăpat eu de cancer ca să mor de COVID! De fapt, cancerul și virusul ăsta au câte ceva în comun. La fel de îngrozită am fost și atunci când mi s-a comunicat diagnosticul, îmi vedeam moartea cu ochii, ca și în prima zi în care a trebuit să lucrez pe secția COVID. Apoi m-am obișnuit cu ideea. Habar n-am cum se întâmplă asta, dar din cele mai negre temeri a apărut speranța că voi trece și acum cu bine peste acest necaz. Sunt convinsă că așa va fi!

- Ai fost o luptătoare! m-am rezumat eu să adaug, păstrând pentru mine temerile copleșitoare.

Opriți dezastrul, ticăloșilor! Îmi venea să urlu, fără a ști cui mă adresez, de fapt. Auzeam de unii cunoscuți care au murit. Apoi, ca un cerc care se strânge tot mai mult, primeam vești proaste și despre oameni apropiați mie și chiar despre rude. Pe pagina de socializare a unui poet talentat al cenaclului literar pe care îl frecventam erau postate o fundă neagră și condoleanțe. Am tresărit dureros. „Și poezii mor!”, mi-am spus atunci în mod stupid. Era încă tânăr, extrem de promițător. Ce se va alege de poeziile pe care le-a scris? Vor rămâne în uitare. Dar de cele pe care încă nu le-a scris? Le-a dus cu el.

COVID-19 a ajuns și pe strada noastră. Întâi a murit vecina, apoi, la două case mai încolo, altcineva.

Încercam să uit de nenorocirile lumii, scriind. Poemele mele se înmulțeau și, îmi dădeam seama de asta, departe de a fi triste, omagiau viața, cu bunele și relele ei, iar altele i se adresau Lui, prietenului, păzitorului sufletului meu. Atunci simțeam că mi se risipeau temerile, ca și când o mângâiere lină mi-ar fi îndepărtat grijile legate de cei dragi.

- Mamă, să nu cumva să ieși pe-afară, că virusul ăsta face ravagii!

- Lasă, dragul mamei, că în satul nost' nu-i bolnav nimeni. Aveți grijă de voi, că eu mă descurc aici. Am de toate și legume puse de mine, naturale, cum le-o lăsat bunul Dumnezeu, nu date cu tăt soiul de otrăvuri, cum sunt prin prăvălii, pe la oraș!

Mama întotdeauna a avut o sănătate de fier. Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată bolnavă. La insistențele mele, cu aproape un an în urmă, a acceptat să fie consultată de un cardiolog. Ei, bine, starea cordului ei era mai bună decât a mea. →

Mă miram cum de încă mai putea munci atât, dar mă gândeam și la faptul că mișcarea îi menținea forma fizică.

Vestea morții ei a căzut ca un trăsnet. Într-o zi mi-a spus că o doare gâtul și că nu mai simte mirosul de bălegar din grajd, dar că în general se simte bine, în cealaltă a fost dusă de urgență la spital, dar nu la cel la care lucra nora mea, ci acolo unde mai erau paturi libere și unde prevedea protocolul. A treia zi a murit. N-am avut posibilitatea să o văd, să o strâng în brațe. Nici să-mi iau adio n-am putut! Îmi simțeam sufletul amputat de o parte importantă a sa. Încercam să mi-o amintesc pe mama tânără, în anii copilăriei mele și apoi în cea a adolescenței și nu reușeam decât să-i refac din memorie imaginea sa de când am fost ultima dată în sat, înainte de a începe și la noi pandemia. N-am remarcat atunci că ridurile care-i brăzdau chipul deveniseră mai adânci, nici că în momentul în care se ridica de pe scaun trebuia să se țină de șale, nici oftatul pe care-l slobozea din când în când.

Mi se păruse că ea a rămas tot puternică, energică, așa cum o știam eu dintotdeauna.

Am îngenuncheat lângă icoana Lui, voind ca printr-o minune să-mi aline suferința! Ochii Lui, purtând albastrul Cerului din care fusese creat, mă priveau pătrunzători din icoana de pe perete. Mă gândeam ce o fi simțit cel care-L pictase – oare aceeași vibrație ca și mine?

- Știu, știu... Cu toții suntem pe aici doar în trecere... Ne desprindem din veșnicie, stăm un pic pe-aici cu un rost pe care nu-l bănuim, apoi ne retragem tot în veșnicie. Dar, Doamne, de ce atâta suferință?

Am simțit o mână ușoară atingându-mă pe umăr, de parcă un înger mi-a fost trimis ca să mă aline. Am tresărit văzând-o pe soția mea.

- Știu că doare, dar, vezi tu, așa-i viața croită. Este un firesc al sorții. Acceptă asta ca pe un lucru normal.

- Părinții noștri, nu ne-au părăsit nicio clipă în timpul vieții lor. Chiar și de departe ne-au însoțit cu sufletul și apoi, dintr-o dată, să plece așa și să ne lase definitiv... Am așa o senzație de gol...

Am plâns pe umărul nevastei mele și cumva asta mi s-a părut cel mai intim lucru pe care l-am împărtășit îm-

preună în lunga noastră căsnicie.

Ulterior l-am mulțumit Celui de Sus pentru puterea pe care mi-a dat-o de a trece peste suferință, de a înțelege. Speram ca mama, acolo unde ar fi să fie, să stea de-a dreapta Lui. L-am rugat în continuare să ne ocrotească pe noi, cei rămași.

Brusc, oribilul nevăzut, COVID 19 a dispărut, așa după cum apăruse. În fond, își luase porția de jertfă umană cu prisosință. Nimeni nu mai vorbea despre el de parcă nici nu existase. Chiar și în familiile care pierduseră pe cineva drag, viața se derula mai departe, cu grijile și bucuriile cotidiene, cu visuri legate de viitor.

- Sunteți domnul Lungu Teofil?

- Da, eu.

- O, Doamne, nici nu știu cum să vă spun... Sunt colega nurorii dumneavoastră, Ema. Ea este aici lângă mine, este în stare de șoc, de aceea vă sun eu... Ea nici nu poate vorbi... Doamne, nici nu știu cum să anunț așa ceva... Băiatul dumneavoastră a murit. Stop cardiac. S-a încercat o resuscitare, dar nu s-a mai putut face absolut nimic.

Niciunii părinte nu trebuie să-i fie dat să-și îngroape copilul. Este durerea supremă. N-am putut vărsa nicio lacrimă. Mă miram că mai pot respira. Casa noastră se adâncise într-o liniște... de mormânt. Fiecare își trăia suferința în singurătate.

- De ce ai lăsat să se întâmple, Doamne, așa ceva? Ce vină a avut el? Era încă tânăr, avea viața înaintea! De

Cimitirul vesel

Cimitirul vesel

ce nu m-ai luat pe mine? De ce? De ce? Aș vrea să înțeleg, dar nu pot! Auzi? Nu pot! Aș vrea să te mai simt încă prietenul meu, dar nu pot! Auzi? Nu mai pot! Ce rost mai are existența mea de-acum? Habar n-am! Tu știi? Nu! Habar n-ai!

Nu știu cât am stat în camera mea. A venit fetița plângând.

- Bunicule, vreau să vină tata acasă de unde s-a dus! E tare urât fără el. Ce-am făcut rău, bunicule, de-a plecat tata și toată lumea e supărată pe mine? Nimeni nu-mi vorbește.

Hohotul fetiței accentua și mai mult tăcerea din jur.

Am luat-o pe genunchi și i-am șters lacrimile.

- Copila mea, tu nu ai greșit cu nimic. Ne este dor de tăticul tău, așa cum îți este și ție. Dar el este tot timpul cu noi. El n-a dispărut, doar s-a făcut mic, mic și s-a ascuns în sufletul nostru.

- De-acolo, mai poate să-mi spună seara povești?

- Nu, dar o să-ți spun eu câte una în fiecare seară.

- Îmi spui una acum?

- Da, am oftat eu.

M-am întins să iau o carte de basme care era mai la îndemână, în colțul biroului.

- Mergem jos, să audă și mama, și „Buni” povestea, să nu mai fie așa de triste?

- Sigur, puiule.

Am dat-o jos din brațe, am luat-o de mână și ne-am dus în camera de zi, dar înainte de asta, am mai aruncat o privire spre icoană. De acolo ochii Lui, albaștri, adânci, mă urmăreau.

„Aș vrea să fac pace cu Tine, dar înțelege-mă că încă nu pot!”, i-am spus în gând.

Starea prozei

Viața pe strada Principală

(V)

- Dar acum ești cu noi, Amali, să nu-ți pară rău că noi suntem frații tăi și este normal să fii alături de noi, nu de bunici. Ei și-au trăit traiul, și-au mâncat mălaiul.

- E adevărat ce spui, dar mă gândesc uneori și la ei ce singuri se pot simți câteodată când au răgaz să privească la viețile lor.

- Lasă Amali, zise Petruța, că vine vacanța de vară și ne pornim pe jos la sfârșit de săptămână ca să-i bucurăm și pe ei.

- Da, că dreptate ai că într-o oră de mers pe jos odată ajungem la ei. Să nu-i lăsăm părăsiți și amărâți.

În glasul Amaliei se simțea o ușoară suferință pentru cei care îi fuseseră pentru câțiva ani buni ca și părinții ei. Sosi autobuzul, Amalia se urcă sprintenă, găsi un loc lângă fereastră și ei rămaseră s-o petreacă cu privirea până la plecare în semn de dragoste și bună frățietate. Apoi porniră împreună până la o răscruce de drumuri, unde fiecare o lua spre internatul lui. Fusese atât de frumos totul. Amalia veni neanunțată ca să le facă o surpriză. Și ce fantastică surpriză!

Chiar are dreptate Amalia, reflectă Petruța, că *"binele nu ține mult"*. Acum întreaga familie este cernită sufletește de întâmplarea nefericită care îl răpi pe tatăl lor din mijlocul celor dragi. Petruței îi veni să plângă, dar se stăpâni pentru că era aproape de intrarea în internat și nu vroia s-o observe colegile ei cu ochii înroșiți de plâns. Abia aștepta un alt sfârșit de săptămână ca să meargă acasă, să le revadă pe mama și pe surioara cea dragă. Mama era mai strictă și nu-i îngăduia Petruței să vină frecvent acasă că e cu cheltuielile și întrerupere a studiului. Petruța se baza însă pe Amali care totdeauna o apăra, motivând în fața mamei că îi e dor copilei de casă, *"ce vrei"*.

În ultimul trimestru al clasei a zecea veni la secția umanistă o elevă transferată de la Sibiu: o fată blondă cu părul tare creț, cu un zâmbet dulce și un fel de a fi prietenos. Miorica, după cum o strigau pe noua venită, rămăsese repentină la Sibiu și de rușine părinții ca să n-o traumatizeze au dorit s-o transfere să termine liceul la Făgăraș. Tatăl Mioricăi murise pe

front, mama ei se recăsătorise cu un bărbat care cu adevărat îl substituia pe cel dispărut. Mama ei, o femeie foarte răzbătătoare aranjă cu directorul liceului s-o repartizeze pe Miorica pe lângă o elevă silitoare care s-o ajute acolo unde s-ar poticni. Căzu norocul pe Petruța, elevă eminentă, latinistă de frunte, inteligentă și foarte conștiincioasă. Vrând, nevrând Petruța trebuia să-și ia rolul în serios și s-o ajute pe Miorica atunci când nu înțelegea ceva sau nu știa să-și rezolve temele de acasă. Viața Petruței se îngreună un strop, dar dacă directorul îi dăduse sarcina nu putea face mofturi.

Într-o sâmbătă după lecții Petruța se pregăti să plece acasă când Miorica o întrebă dacă nu cunoaște pe cineva care știe să tricoteze un pulovăr pentru ea. Petruța se gândi îndată că Amalia care era foarte pricepută ar putea să croșeteze pe lângă serviciul ei. Deci luă lăna și-i promise fetei că va aranja cum știe ea mai bine. Acasă Petruța îi pasă lăna și măsurile Amaliei, care se bucură că o să mai facă un ban pe lângă modesta remunerație de la școală. Peste alte două săptămâni Petruța veni din nou acasă pentru că Amalia îi trimisese vorbă că terminase de tricostat. Petruța luă pulovărul, se întoarse la internat, dar nici vorbă de plată pentru munca migăloasă a surorii ei. Miorica crezuse că tot serviciul i-a fost făcut din amiciție și nici Petruța nu judecă mai serios lucrurile. Pe bună dreptate Amalia se supără foc și-i transmise Petruței să spună atât Mioricăi cât și mamei ei că într-o vreme cu atâtea lipsuri ea, Amalia nu-și putea permite să lucreze pe degeaba, mai ales că tatăl lor era la închisoare.

Pentru prima dată Petruța se confrunta cu o problemă de viață, cu o încercătură de care se făcea vinovată pentru că atunci când te angajezi să

dai cuiva de lucru trebuie să te interesezi care este răsplata. Petruța se muștra în fel și chip cum de nu s-a gândit că orice muncă trebuie plătită, că în vremuri ca acelea pe care le trăiau Amalia nu putea să-i facă Mioricăi un cadou în care ea, Amalia investise atâta efort. Petruța se zbătea cum să iasă din dificila situație. Îi era rușine să le ceară bani, deși acești sibieni aveau casă frumoasă, se spunea, erau rude cu un profesor universitar de la Teologie, în fine nu se aflau printre amărâții vieții. Ce să facă, ce să facă se întreba Petruța, gândindu-se că mamei Mioricăi ar fi trebuit să-i treacă prin minte să plătească. Cum din partea sibienilor nu auzea nimic, cum Amalia o presa cu bilețele trimise prin te miri cine să acționeze și să scoată banii, Petruța își luă inima în dinți și într-una din zile îi spuse Mioricăi că manufactura puloverului o costă, că sora ei Amalia este foarte supărată că n-au stabilit de la început un preț etc.

A fost pentru prima oară când Petruța simți că a tratat superficial o problemă de business. Amalia își omorâse ochii și degetele cu lăna plină de noduri din care croșetă puloverul cu care Miorica se mândrea. Sibianca a fost oarecum șocată că trebuie să plătească. Vina cădea pe Petruța care era moartă de supărată, prinsă între nemulțumirea justificată a Amaliei și cumva nesimțirea Mioricăi. Petruța îi spuse acesteia că este necinstit să-ți însușești un lucru în care cineva a investit atâta migală. Se întâmplă să vină mama Mioricăi s-o viziteze și aceasta o informă despre gâlceavă. Doamna, o doamnă cu adevărat, a tăiat nodul gordian și i-a înmănat o sumă Petruței care mulțumi fără măcar să numere banii. Petruța o anunță în aceeași zi pe Amalia că a primit niște bani, dar după atâta tevdură nici măcar n-a avut chef să-i numere. Episodul se încheie, dar între cele două eleve prietenia se răci simțitor.

Se apropia sfârșitul anului. Petruța și Costin se bucurau din tot sufletul de lunga vacanță de vară care era un adevărat imperiu al libertății pentru ei. Amalia continua să lucreze la școală ca secretară, iar mama ei o presa să acorde atenție unui inginerș din comună, care s-ar fi exprimat către cineva de la biserică în legătură cu interesul lui matrimonial. Amaliei îi făcea plăcere totuși să audă că →

SILVIA URDEA

unii dintre cavalerii comunei se interesau de ea. În fond ea terminase de trei ani liceul, avea un serviciu și unul și altul gândea că Amalia nu aspiră să se ducă pe la cele facultăți.

Ce surpriză fericită când familia Mincu află că domnul va fi eliberat deoarece la un apel întreprins de avocatul lor i se redusesse pedeapsa. În două luni trebuia să fie acasă. Așa s-a și întâmplat și atunci realizarea cu toții că adevărata fericire este să fie sănătoși, liberi și împreună. Sărăcia și nevoile de tot felul nu mai contau. Totul se putea rezolva cu bunăvoință și răbdare.

În vara următoare Petruța se duse la bunici în satul vecin, zicând că acolo are liniște și poate să se pregătească pentru admiterea la facultate. Dăduse un foarte exigent examen de bacalaureat, unde trebuise să răspundă la întrebări din toate materiile. Se descurcă bine și acum se concentra numai pe disciplinele cerute pentru admitere: literatură, gramatică, științe politice și istorie. Avea emoții din cauza dosarului ei de fiică a unui mic-burghez. Cine a trăit în acei ani poate își amintește că s-au alcătuit două feluri de dosare pentru candidații la admiterea la facultate: dosare de sfat și dosare de stat. Cele din prima categorie favorizau odraslele clasei muncitoare, distingându-le de cei proveniți din grupuri, clase sociale mai puțin promovate sau deloc promovate de partidul unic la putere. Copiii familiei Mincu nu au primit aprobare să stea la căminele studențești când au luat calea Clujului pentru a se înscrie la universitate. Au plătit la diferite gazde până la prima sesiune de examene pe care au luat-o *con brio*, fiind în cele din urmă aprobați pentru cazare la căminele în chestiune.

Pe măsură ce mama o zorea pe Amalia să se decidă și să accepte curtea unuia din cei trei sau patru potențiali, unul inginer mecanic, altul agronom și al treilea medic, acesta cu vreo câțiva ani mai în vârstă, fata părea abulică, prea puțin interesată. Petruța auzea discuțiile în casă și se gândea în sine ei că ar fi mai bine ca Amalia să fie lăsată în pace. Când i-o veni ei bine va hotărâ ea ce să facă. De ce trebuia bătută la cap? Dar d-na Mincu știa ea ce știa, că frăgezimea tinereții nu ține mult și logodnicii potențiali se plictisesc să tot aștepte și să trimită vorbe curtenitoare prin te miri cine. Și dl. Mincu era de

păreră că Amalia nu trebuie zorită să se mărite, mai ales dacă ea nu simțea o atracție deosebită pentru nici unul dintre potențiali.

Bunicii o chestionau pe Petruța ce face Amalia, dacă îi place serviciul, dacă nu vine și ea pe la ei. Petruța apucă să se scape și să le spună că dna Mincu o cam cicălea pe Amalia să se decidă, să aleagă pe cineva și să se căsătorească deoarece frumusețea și tinerețea sunt trecătoare. Vremurile erau însă atât de cenușii și crispați că nu-i venea omului să se simtă la largul lui. Abia scăpase dl. Mincu din închisoare, așa că familia de-abia se reazeza în albia ei firească.

O profesoară de română de la ciclul doi, d-na Costescu, foarte instruită, talentată și plină de energie iniție punerea în scenă a unei piese de teatru, un vodevil de Alecsandri în care îi distribui pe toți tinerii din comună, care acceptară să învețe și să interpreteze după puteri un rol. Amalia primi un rol substanțial și se remarcă în spectacol, ceea ce-i aduse aprecierea multora. Petruța își întrerupse studiul și veni la spectacol împreună cu toată familia ca s-o admire pe Amalia. Nu le venea să creadă că Amalia putuse interpreta cu atâta har rolul încredințat. După spectacol a urmat un bal la care potențialii logodnici se întreceau s-o invite pe Amalia la dans. S-au dus acasă cu toții atât de încântați de reușita spectacolului și a Amaliei în mod special.

Un cuvânt și despre profesoara Costescu. Era căsătorită cu un medic veterinar și avea un băiețel, pe Caius. O profesoară foarte bună această d-nă Costescu, educată în vechiul regim, cu studii serioase nu doar de română, ci și de latină, greacă și franceză. Ea se stabilise în comună din cauza părinților ei trimiși cu domiciliu forțat din zona Ploieștiului. Tatăl d-nei Costescu fusese colonel și pentru oarece cauză adevărată sau inventată fusese exclus din armată. Copii fiind nu pătrunseseră tristețea situației. Schimbarea de orânduire cauzase multe dureri multor familii. Sașii care simpatizaseră cu Hitler fuseseră deportați în Siberia. Puțini dintre ei au mai venit înapoi, dar am aflat că supraviețuitorii făcuseră ei ce făcuseră și ajunseseră în Germania Federală.

Unii dintre ei pieriseră în lagărele de muncă forțată din Siberia. Astfel prietenele Petruței, Trauty și Lindy

așteptară zadarnic întoarcerea părinților lor.

D-na Costescu era cam zglobie de felul ei. Femeie inteligentă, interesantă, dar nu frumoasă, plină de spirit, în orice caz atrăgătoare prin felul ei de-a fi nu avea o căsnicie prea fericită, în ciuda faptului că părinții ei făceau tot menajul, o ajutau cât puteau de mult și pentru că nici n-ar fi avut prea multe de făcut într-o comună unde ei erau niște deștrădăcinați și niște indivizi urmăriți de regim. Într-o vreme se află că d-na Costescu se îndrăgosti de farmacistul din comună, un domn înalt, foarte prezentabil, dar bine ocupat, având soție și două fetițe. Încurcătura produse o mică zguduire în familia d-nei Costescu, ceea ce conduse la plecarea ei din comună la Brașov, spre marea tristețe a fetelor Mincu. Era unanim apreciată. În mijlocul vieții aceleia atât de terne, fără nici o sclipire, d-na Costescu era cu totul altceva, aducând din lumea ei dezinvoltură, un mod liberal de gândire, tot ceea ce se opunea închistării oficiale. Și Amalia, și Petruța, și d-na Mincu își exprimară personal regretele pentru plecarea celei care fusese ca o rază de lumină, de speranță a unei alte lumi în acea comună fără orizont. D-na Costescu avea un aer elitist după care începură a tânji cei bătuți toată ziua la cap cu dictatura proletariului.

Înainte de plecare profesoara le invită pe Amalia și pe Petruța la ea acasă pentru rămas bun. Fetele plânsură, lăsând să se vadă disperarea lor că pleacă o persoană care le-a marcat existența nu numai prin ceea ce le învățase, dar și prin felul ei dezghețat de a fi într-o lume terorizantă. Fără prea multă conversație d-na Costescu înțelese oful fetelor, dar le încurajă că soarele va veni și pe strada lor, că ea, profesoara este sigură că fetele se vor descurca foarte bine la cele facultăți și tinerețea lor este cea mai mare garanție a unei vieți frumoase. Viață frumoasă, sublinie d-na Costescu nu însemnează neapărat viață îmbelșugată, deși nici asta nu strică, dar înainte de toate viață frumoasă însemnează să ai catargul cel mare, adică o profesie pe care s-o iubești și apoi, desigur un tovarăș de viață și o familie cu care să navighezi împreună cu iubire. Aici, când rosti ultimul cuvânt profesoara se întristă și toate trei știau de ce.

Starea prozei

Un fluture mai puțin

În ziua a cincisprezecea din Luna de Nisip, prim-costumierul Gudela ieșit în zori din casă, pornea pe drumul negustorilor, hotărât să găsească fluturele păun, după cum sunase porunca înaltei doamne Secundaria, concubina lui Mubarrak, caidul Ținutului de Vest, care dorea o țesătură aidoma colorată pentru Sărbătoarea Tuturor Florilor. Iar cum sărbătoarea se ținea în grădinile suspendate ale palatului, neapărat doamna năzuia să se estompeze în ochii stăpânului pe Aleea Rodiilor ca promisiunea unei dorințe apropiate.

Meșterul Gudela știa, după cum îi spusese cărămidarul Zamaș, că dincolo de carierele argiloase și mlaștina naturală înfiripată de ploi deasupra fostelor gropi de extracție, se afla o pajiște a buruienilor de toate soiurile, neatinsă din cauza Blestemului, așa că încropise o plasă încăpătoare destinată vânării fluturelui dar, om prudent, avea o învelitoare ce o ascundea, după cum și el îmbrăcase o tunică de pelerin, strânsă cu frânghia tradițională. Mai știa că, potrivit manuscrisului văzut în palat, „ochii” viu colorați pe fond brun-roșcat al insectei o identifică imediat.

Așadar și-a luat rămas bun de la ai casei, a lăsat poruncă ucenicilor și a urmat drumul pietruit până dincolo de porțile orașului, când a devenit un șleau bătătorit și l-a părăsit la răscruce ca să pășească pe drumeagul pustiu către dealurile caoline. Nu-l mai parcursese vreodată dar îndrumările cărămidarului Zamaș erau suficiente, așa că ajunse cu bine la marginea mlaștinii, de unde se așternea poiana smălțată cu flori sălbatică vizitate de insecte al căror zumzet se întindea pretutindeni, amestecat cu arome necunoscute.

Prim-costumierul se uimi la înconjurul atâtor oferte simțurilor sale obișnuite cu atelierul de acasă, apoi începu să străbată cu prudență întinderea, atent la împrejurimi dar și la pașii care puteau călca o primejdie, fie șarpe, fie groapă. Zburau gândăcei și fluturi multicolori, săreau cosași, fugeau șopârle dar fluturi păun nu se aflau.

Ostenit, se îndreptă către poala dealurilor, unde ar fi trebuit să se afle izvorul cu apă bună de băut și avu

norocul ca, deasupra unei tufe de urzici, să vadă zburând ceea ce căuta; se rezezi înviorat într-acolo și captură greu-căutatul fluture păun. Cu grijă strânse trupul insectei până ce încetă zbaterile și îl așeză în caseta anume luată, învelit în mătase.

Izvorul se deslușea pe dâmb datorită covatei lutoase înălțate care strângea puțină apă înainte de a se scurge către vale; meșterul Gudela abia își stropi fața când în partea cealaltă se înfiripă statura uscată a unui derviş bătrân, sprijinit de un toiag înalt și răsucit ca o frânghie.

Cu voce ruginită, apariția cuvântă:

– Pacea fie cu tine. Ce cauți, străinule, departe de casă și aproape de alt țărâm?

Intimidat, acesta răspunse:

– Caut ce mi s-a poruncit.

Bătrânul clătină din cap și grăi:

– Pesemne crezi în prezent; dar privește veșnicia!

Cu aceste cuvinte luă un pumn de țărână și-l prefiră; firul de pulbere se răsuci, apoi crescă într-un vârtej ale cărui aripi se întindeau nemăsurat.

Gudela simți încolăcirea intensă ce înăbușea simțirea; înainte de a se împotrivi, o nesfârșită lumină fierbinte îi dezvălui că fusese lepădat într-un deșert nemărginit, al cărui nisip încingea tălpile.

Chiar așa! Dincolo de înțelegere!

Își roti îngrozit privirile: undeva, departe, o denivelare verzuie semnala urma vieții așa că trase gluga adânc peste cap și se îndreptă într-acolo, printre valurile friabile ce se schimbau pururea.

Mult a mers, tot mai anevoios, neobișnuit cu întinderea înspăimântătoare, totuna cu un labirint nevăzut, mereu simțind că era ultimul pas și mai făcând unul, spre apropierea de ceea ce se deslușea a fi liziera unui pălc de palmieri.

Când a văzut, în sfârșit, că

viziunea era aieva, toată hotărârea se năru, odată cu ființa sa. Dar câțiva oameni se iviră tocmai atunci dintre copaci și îl dirijară pe un drumeag către interiorul oazei, până la un luminiș bătătorit, mărginit de corturi, unde văzu dintru început puțul cu jgheab, la care se rezezi recunoscător să soarbă apa sălcie.

Apoi percepu bărbatul în veștminte albastre ce-l observa dindărătul vălului ce-i acoperea chipul și înțelese că era stăpânul, singurul între ținute albe și câteva negre, așa că se închină adânc.

– Pacea cu tine, grăi acesta.

– Sunt un biet croitor, stăpâne, iar numele meu este Gudela. Azi dimineață eram fericit la casa mea și acum un derviş necunoscut m-a aruncat încoace fără de sine. Și am lăsat o familie în urmă, un rost.

– Ospitalitatea dăinuie sfântă la noi, zise bărbatul. Numele meu este Sayah și te afli în cuprinsul meu; toți ceilalți sunt supuși slujitori. Atât! Vei sta în coliba văduvei Kiva cât vei vrea.

Stăpânul ținutului se retrase în cortul mare din centru, fără să mai aștepte plecaciunile musafirului, în schimb se apropie de el o femeie cu capul învăluit ca și celelalte, estompând vârsta, și-i făcu semn s-o urmeze.

Cărarea printre copaci îi duse la o colibă cu pereți din chirpici și acoperiș țuguat alcătuit din snopi de vegetale.

Dincolo de împletitura ce acoperea intrarea se dezvăluia o incintă întunecoasă, în care se amestecau mirosuri diferite, predominant fumul vetrei din capăt. Treptat se vădiră felurile obiecte casnice de jur-împrejur.

Kiva îi indică priciul de la perete spunând:

– Trebuie să lași umbra aici.

Oaspetele era prea sfârșit ca să cugete; primi recunoscător lipia din făină de mei adusă de femeie de lângă vatră și se pregăti de culcare; caseta dispăruse, firește. Abia lungindu-se pe patul vărtos realiză sfârșeala soartei – o singură zi era de ajuns.

Femeia se culcuși de asemenea pe prici; după o vreme grăi:

– Fiindcă ai intrat în casa mea, musai ne împreunăm, altminteri se cheamă că ai venit nechemat... Ceea ce nu se poate.

Iscând izul veșted al boarfelor, Gudela află trupul gol al femeii, care răbdă inertă încercările sale, apoi adormi în torpoare. →

MARIAN DRUMUR

În zori, se văzu singur, cu trupul dureros de neascultător după sforțările recente.

Ieși cu greu; dând ocol colibei reperă veștmântul negru al femeii trebăluind într-o grădiniță cu diferite plante; când îl observă, lăsă lucrul, intră în locuință și reveni cu o legătură.

– Ai aici o lipie și curmale. Ia cele două burdufuri și adu apă de la fântână; acolo vin toți, o să poți afla mai multe.

Cărarea, printre palmierii îl duse a-nevoie la bătătura centrală; într-adevăr, stăteau autohtoni să facă rezerve de apă; fiecare lua fără pripă din jgheab, apoi îl umplea pentru următorul.

Se ivi și stăpânul, cu pușca în mână; încăleacă dromaderul adus de un slujitor și se îndepărta pe o cărare.

– Pleacă la vânătoare, desluși un vecin văzând privirea străinului. Aproape zilnic.

– Dar e deșert, obiectă acesta.

– Viața se află pretutindeni, dacă știi să cauți, veni răspunsul. Antilope, porci sălbatici, păsări... Se mai aventurează un șacal, o hienă, atrași de pradă. Tu ce îndeletnicire ai?

– Fac haine de felurite soiuri.

– Aici nu este nevoie, grăi altul, fiindcă femeile au grijă de casă. Gătesc, împletesc, cresc copiii, cultivă legume, de toate.

La înapoiere, Kiva începu să pregătească prânzul la umbra palmierilor – fiertură de legume, lipii, curmale și ceai. Apoi îl înștiință că după-amiază vor pona după găteje pentru foc, prilej să cunoască împrejurimile oazei.

Gudela încă ar fi vrut să doarmă necurmat, să iasă din vis... dar se mulțumi cu siesta în colibă.

De la piațeta fântânii drumeagurile șerpuiau printre mulțimea palmierilor de curmal, la umbra căroră creșteau alți pomi fructiferi și se întindeau mici parcele cultivate; Kiva îi specifică lotul ei, precum și denumirile plantelor; din când în când, aținându-se către marginile oazei, culegea uscături, legându-le într-o sarcină. A aflat că erau în preajmă ocoale bine împrejmuite destinate caprelor, măgarilor și cămilelor stăpânului.

– Am și eu două capre, a destăinuit ea. Sunt păstori anume, de la care îmi iau partea...

–Văd nemaipomenit de multe culori.

–La culesul curmalelor se

înmulțesc.

Întâlneau uneori alți locuitori, toți cunoscuți și schimbau câteva vorbe de întâmpinare.

La întoarcere, femeia îl sfătui:

– Rămâi aici, lângă fântână, unde se adună bărbații către apus, așa se cuvine. Eu te-oi aștepta.

Într-adevăr, adunarea se înfiripă, în jurul focului și oamenii legară vorbă; câțiva copii se hărjoneau în vecinătate.

La asfințit se risipiră, dar poteca era vizibilă căci în aerul limpede al deșertului și întunericul teritoriului fără o lumină pe sute de kilometri în jur, aveai impresia că stelele coborau până când aproape că atingeau pământul, iar Gudela întindea deseori mâna, ca și cum le-ar fi putut atinge.

Bezna colibei era străpunsă de pâlpăielile unui opaț; îndrumat de Kiva, află lipia de seară și dibui priciul.

Zilele începură să curgă aidoma, între colibă, oază și comunitatea me-reu personalizată, precum activitățile.

Cimitirul vesel

Evenimentul care tulbură lumea fu popasul unei caravane, ceea ce însemna multe schimburi între negustorii cu mărfuri, nevoiți să adape cu plată cămilele și localnici. Sare, alimente, obiecte casnice și unelte de gospodărie de o parte, schimbate pe curmale uscate, împletituri, funii, coșuri, podoabe de cealaltă parte. Doar pentru animalele adăpate, un om al stăpânului primea monezi de argint.

Gudela dibui tabăra călătorilor și află conducătorul caravanei ca să întrebe, după saluturile de cuviință:

– Dacă un om ca mine ar vrea să ajungă în Ținutul de Vest, cât ar fi prețul?

– O sută de dramuri de argint, veni răspunsul, plățiți negreșit înainte. Dar noi ne îndreptăm în partea cealaltă, așa că va trebui să aștepți.

Cu nădejdea spulberată, el se întoarse la sălaș, prefirând gânduri negre și destăinui totul Kivei.

– Nădărduiam să rămâi, mărturisii ea. Dacă așa vrei, du-te să ceri ajutorul stăpânului.

A doua zi Gudela se înființă în fața cortului central și așteptă răbdător să fie chemat. În fața lui Sayah își dădu pe față frământările.

– Nu pot fi oaspete la nesfârșit, încheie el, când mi-am făcut alt rost, la care mă tot gândesc. Sunt recunoscător că mi-ați salvat viața și vă voi pomeni mereu, dar îngăduiți să plec.

– Mulți tineri au plecat cu vreo caravană, răspunse stăpânul. Cei ce s-au întors au spus: lumea este strâmtă și cu osteneală îți faci loc în ea. Dar tu nu mai ești tânăr. Ca să pleci trebuie să-ți câștigi banii, așa că vei lepăda starea de oaspete, devenind slujitor. Să te înfățișezi de mâine aici!

În zorii zilei următoare Gudela se înfățișă să primească sarcinile și deveni ajutor de păstor, hrânind animalele cum i se spunea, ducându-le la păscut, adăpându-le, descoperind truda continuă a meseriei, întreruptă doar de prânzul primit.

Seara, întinzându-se ostenit pe prici, mărturisii femeii:

– Adevăr îți zic, greu se câștigă banii.

Pe măsură ce treceau zilele, noul slujitor descoperi că monotonia deprinderilor îngăduia un nou fel de cunoaștere – integrarea în natură a comunității centrate pe cultura palmierului. Erau meseriași care prelucrau lemnul, împleteau vegetale, confecționau podoabe, îngrijeau →

animale... în micile grădini creșteau și alți pomi, creștea orz și lucernă, dar poveștile, proverbele, aveau tot palmierul în centru.

Perioada culesului a stârnit toată populația; cuprinsul oazei a fost năpădit cu oameni de toate

vârstele dar truda ruperii la înălțime a crenguțelor cu ciorchini copti era doar a celor dotați, apoi fructele erau desprinse la umbra palmierilor și puse în coșuri, urmând să fie procesate.

Sărbătoarea curmalelor a încheiat culesul; stăpânul a sacrificat o cămilă, astfel că pe mesele întinse pe tăpșan, separate pentru femei și bărbați, alături de obișnuitele produse, s-au aflat din belșug felurite cărnuri, gătite la focurile anume pregătite. Spre seară au apărut dansatori în costumații fantasmagorice care ascundeau actanții, după cum și coregrafia, însoțită de cântece, utiliza multă vegetație.

– Dansul acesta închipuie primul palmier, destăinui un bătrân de lângă Gudela. Aici e tărâmul uitat de timp.

– O casă fără curmale este o casă sortită foamei, adăugă altul. Sărbătoarea înseamnă recunoștința datorată darurilor curmalului.

Tare după miezul nopții s-au retras participanții, luând cu ei ce mai rămăsese pe mese.

Într-o zi Gudela fu înștiințat să se înfățișeze stăpânului; în fața cortului, acesta spuse:

– A poposit o caravană la noi și am vorbit cu conducătorul ei; merg spre Ținutul de Vest. Râvna ta a dovedit că nu ți-ai schimbat gândul, așa că mâine în zori să i te înfățișezi, gata de plecare. Ești un om liber!

Omul căzu în genunchi și făcu o temenea adâncă, mulțumind.

– Niciodată nu voi uita că mi-ați salvat viața, adăugă.

Apoi se grăbi la colibă, să-i dea Kivei vestea cea bună.

– O să pregătesc ce trebuie, spuse ea și nu adăugă nimic.

Nici să mănânce nu mai putu Gudela. Umblă fără rost prin împrejurimi, își verifică veștmintele, se mai gândi, lungit pe prici la drumul necunoscut și adormi.

Către seară, femeia îl trezi, să-i arate sacul de călătorie ce conținea o boccea cu lipii și curmale, o tingire mică din aramă, un burduf cu apă, o basma; bine legată, o rogojină îl cumpănea.

Anevoie a trecut noaptea pentru

bărbat; mereu se trezea cu neliniște, până ce Kiva îl vesti că se apropia răsăritul și pregăti ultimul dejun, de care el anevoie se atinse, nerăbdător să se echipeze.

În pragul colibeii el îi sărută mâinile și mulțumi recunoscător.

– Mergi sănătos, prin mila soartei, îi ură ea.

La popas, cămilarii abia se sculară dar trebuiau; noul călător dibui conducătorul caravanii și i se înfățișă.

– Caută-l pe Suilem, zise acesta. Va fi însoțitorul tău, așa că nu ieși din vorba lui, fiind prima ta călătorie.

Cu strigăte, șirul caravanii se așternu măsurat drumului nevăzut.

La răsărit, privind în urmă imensitatea deșertului, Gudela simți că lepădase coconul ocrotitor al oazei.

Doar seara poposi caravană; cămilarii aprinseră focul și încropiră un terci gros; însoțit de ceai, el constituia cina; noul călător, ce alternase mersul pe cămilă cu cel pedestru, cu oasele zdruncinate, abia adormi că trebui să se scoale pentru noua zi.

Zilele următoare fură aidoma primei; numai două evenimente tulburară rânduiala – un ocol hărăzit adăpării animalelor la o anume sursă și palele nisipoase ale asprului vânt Siroco, care sili caravană să stea adăpostită multe ore.

În a douăsprezecea zi, conducătorul se apropie de Gudela și-l vesti:

– În curând vom poposi la răscrucea teritoriului și sfârșitul drumului

cu noi. Vei afla acolo diverse tabere, cată să afli cine merge spre oraș și însoțește-i!

– Mare mulțumire, stăpâne, răspunse acesta.

Într-adevăr, vegetația săracă începu să devină diversă, umplând colinele joase și împrejurimile.

Un stei uriaș, cioplit cu măiestrie, marca granița teritoriului, urmat de o dumberavă la adăpostul căreia se vedeau staționând cete de călători.

Gudela își luă rămas-bun de la cămilarii și se îndreptă către grupurile străine; întrebând cu stăruință, află o ceată de negustori ce mergea către oraș iar starostele încuviință să-i însoțească, așa că își află culcuș în preajma lor.

În zori, când se puseră în mișcare, drumul ușor îi îngădui să țină pasul cu convoiul animalelor de povară și chiar să se bucure la vederea turnurilor de pază bine-cunoscute ale așezării.

Dincolo de poarta intrării se despărți de ceilalți călători.

Pe străzile cunoscute, aceiași trecători anonimi dar casele se schimbaseră, apăruseră forme noi. Când coti pe strada unde locuise, nimeni nu-i dădu binețe, nicio față cunoscută, chiar nimeni. Șovăielnic, înaintă.

Casa vieții sale avea fațada altfel zugrăvită. Oblonul cel mare de la parter, ridicat ca umbrar, dezvăluia o încăpere spațioasă, plină de covoare felurite. Pe când se uimea, un bărbat gras ieși la iveală înăuntru.

– Pacea cu tine, pelerinule, grăi el. Au vrei să târgui un covor?

– Mă uit și nu-mi cred ochilor, veni răspunsul. Aici, când am hălăduit odinioară, stătea meșterul Gudela, croitor de vază.

– Asta o fi fost în alte vremi... Căci noi nu l-am apucat; poate doar părinții mei, când au venit în oraș, cumpărând clădirea; iar eu eram mic...

– Oare casa nu are în curtea interioară un smochin bătrân? Iar galeria închisă ce înconjură etajul se sprijină pe stâlpi roșii din lemn?

– Întocmai, se uimi negustorul. Cumva nu ești tu...? Pelerinule, oare vecinii te pot identifica?

– La palatul măritului Mubarrak, guvernatorul, există oameni ce mă cunosc... pot mărturisi drept.

– Cu neputință! Suntem în anul cincizeci al domniei lui Barkhi, ginerele lui Assef, slăvit fie-i numele!

Vestea căzu stâncă pe inima lui Gudela, strivind-o irevocabil.

Cimitirul vesel

Revoluția franceză, între inevitabil și absurd

(II)

Odată cu convocarea Stărilor Generale, principala problemă devine modul de reprezentare care avantaja primele două stări ce aveau mai multe voturi. În acest moment se marchează separarea intereselor burgheziei de interesele nobilimii și începutul luptei pentru putere. Cum nobilimea s-a izolat și a contestat dreptul burgheziei de a avea un număr mai mare de voturi, aceasta s-a aliat cu poporul format din țărani și muncitori. A fost marea schimbare care a influențat cursul ulterior al Revoluției Franceze, o revoluție sângeroasă ce urma să abolească o monarhie veche de sute de ani schimbând cursul istoriei pentru mult timp. Cea de a treia revoluție, cea populară sau muncitorească, a fost alimentată de criza economică, concret de creșterea prețului pâinii. Iar ultima revoluție generată de recoltele slabe, începută în primăvara anului 1789, a fost cea a țăranilor. Țăranii au cerut abolirea obligațiilor feudale și a numerelor corvezi pe care le făceau.

Sesiunea parlamentului din mai 1788, care a încercat să susțină dreptul poporului de a proclama legile fundamentale ale regatului nu a adus rezultate notabile. Lamoignon de Basville f), păstrătorul sigiliilor regale, îi înaintează regelui un raport prin care îl informează asupra pericolului ce planează asupra țării urmare a comploturilor nobililor nemulțumiți. Este găsit mort ulterior în castelul lui din Saint Cheron. Sesiunea parlamentară se încheie fără rezultate și totul se amână pentru luna septembrie.

La reluarea lucrărilor în luna septembrie 1788, Parlamentul va cere reunirea Stărilor Generale dar rolul său e din ce în ce mai diminuat. Agitațiile făcute anterior de revoltele nobililor și ale clerului fuseseră ignorate de burghezie care își pierde încrederea în Primele Doua Stări pe care le bănuiește că a complota în vederea preluării puterii. Urmarea e cererea reprezentanților Stării a Treia de a avea dublă reprezentare și votul nominal în locul celui reprezentativ. Apare un conflict între Starea a Treia și celelalte două stări, clerul și nobilimea.

Au urmat o serie de incidente, revolte, contestații și amânări, reluări și tot felul de modificări care toate au făcut, în timp, să sporească rolul Stării

a Treia și să reducă rolul celorlalte stări. În final Starea a Treia număra 610 deputați iar în 19 iunie clerul s-a alăturat stării a treia. La fel au făcut și un număr de 47 de nobili printre care și ducele D'Orleans și în acest fel Starea a Treia devine majoritară pentru a-și impune propunerile și a decide noile legi. Primul lucru decis a fost să se treacă imediat la verificarea mandatelor.

Luna iunie 1788 marchează începutul cuvântărilor oratorilor revoluționari care strâng seară de seară oamenii în perimetrul din Palais Royal pentru a le vorbi și pentru a stabili viitoarele mișcări populare. Dintre oratorii Revoluției Franceze merită să amintim mai ales de Danton g), avocat și un mare orator devenit unul dintre conducătorii Revoluției Franceze și apoi conducătorul primului Comitet de Salvare Publică. Adept al moderației, intră în conflict cu iacobinii radicali și este executat prin ghilotinare în aprilie 1794. Condamnările vor urma pe bandă. Și alți oratori, ulterior membri ai Comitet de Salvare Publică sau cu diverse alte roluri în decursul revoluției, vor avea același sfârșit tragic prin ghilotinare, fie ca urmare a disputelor dintre grupurile de iacobini și girondini fie ca urmare a unor conflicte personale care duceau automat la eliminarea celui aflat în poziție mai slabă. E și cazul lui Camille Desmoulins, cofondatorul Clubului Cordelierilor, eliminat de iacobini și executat odată cu Danton, în aprilie 1794, a lui Jacques Rene Hebert, un iacobin radical, învins de Robespierre în lupta pentru putere în martie 1794, de Jean Paul Marat, un orator dar și un demagog popular opozant al girondinilor, asasinat în propria baie de fanatica girondină

Charlotte Corday în iulie 1793. Finalul tragic al conducătorilor Revoluției Franceze e o trăsătură comună tuturor, iacobini și girondini, fanatici sau moderați, corecți sau corupți. Lupta pentru putere, confuzia, arbitrarul, atmosfera tensionată și schimbătoare, lipsa de reguli și de echilibru, toate la un loc și fiecare în parte duceau constant la decizii pripite, greșite, subiective, chiar absurde. Le vom trece în revistă cu toată strângerea de inimă ce ne va însoți constant, obligați fiind să consemnăm acele fapte vecine cu nebunia ce caracterizează orice revoluție.

În iulie 1789, atmosfera devine explozivă. Se întrevăd lupte de stradă iminente, existau deja două entități armate opuse care reprezintă cele două părți aflate în conflict. Una e armata regală ce apără interesele curții regale, aflată la periferia Parisului și care ar fi numărât circa 30.000 de soldați. Cealaltă este noua Gardă Națională sau miliția cetățenească, având ca scop protejarea tuturor proprietăților statului și rolul de a se opune armatei regale. Numai că, așa cum se va observa ulterior, regulamentele de funcționare și mai ales funcționarea concretă a celor două armate s-au arătat a fi neclare și ușor de abătut de la linia scopului pentru care fuseseră create. Lipsa de comunicare a jucat și ea un rol important, știrea demiterii lui Necker, severul ministru de finanțe, în loc să bucure mulțimea, este interpretată ca o încercare a regelui de a dizolva Adunarea Națională. Îndemnul oratorilor de a „trece la arme“ a dirijat poporul către Hotel des Invalides unde ar fi trebuit să găsească arme și muniție. Au găsit arme, 28.000 de mușchete și 20 de tumuri, dar praful de pușcă și gloanțele fiind insuficiente, a decis să meargă către fortăreața închisoare Bastilia. În acest moment, Garda Națională, în loc să apere Bastilia a trecut de partea poporului. Eram în 14 iulie 1789. Parizienii au asediat Bastilia, au intrat în curtea interioară și o scurtă luptă între soldații care apărau Bastilia și revoluționarii s-a soldat cu 98 de morți din rândul atacatorilor.

Atunci soldații Garzii Naționale, trecuți de partea revoluționarilor, l-au omorât și decapitat pe Jordan Launay, comandantul Bastiliei.

Știrile legate de izbucnirea revoluției și căderea Bastiliei au ajuns la→

ALEX MĂROIU

cunoștința regelui în aceeași zi de 14 iulie. El pierde controlul asupra Parisului. În revanșă, electorii Adunării Naționale îl numesc pe La Fayette h) comandantul al Gărzii Naționale și în plus schimbă numele Adunării Naționale în Adunarea Națională Constituantă ce nu mai putea fi dizolvată de rege. Parizienii loviseră puternic în monarhie, schimbaseră constituția și instituiseră o Comună a Parisului. Vestea căderii Bastiliei duce și la răscoale ale țăranilor în provincie. O mare parte a nobilimii, simțind pericolul, părăsește țara. Revolte ale orașelor din provincie duc la prăbușirea autorității regale. La rândul lor, urmare a creșterii prețului pâinii, țăranii încep să atace convoaiele cu cereale și depozitele cu stocuri de pâine. Castelele și domeniile bisericilor sunt atacate. Moșierii, clerul și nobilii care s-au opus revoltei au fost uciși și prădați. Toată această perioadă, iulie – august 1789, este numită de istorici „Marea spaimă“.

Toate aceste revolte și urmările negative ale haosului administrativ au cerut o revizuire a drepturilor și îndatoririlor țăranilor față de nobili și în general față de stat. Abolirea obligațiilor sub forma dijmelor, desființarea vechiului sistem de tip feudal, desființarea tribunalelor senioriale, eliminarea funcțiilor venale, egalitatea ca eligibilitate în acordarea funcțiilor au condus către o egalitate în drepturi și în obligații ale tuturor cetățenilor.

Totalul acestor modificări profunde au condus în final către „Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului” din 26 august 1789 ce exprima consensul celor trei stări / ordine din statul francez. Declarația a fost în fapt baza noii Constituții Franceze și a reprezentat o realizare de necotestată în evoluția societății franceze dar și sursă de inspirație pentru legislația europeană. Desi regele nu a fost de acord cu prevederile Declarației nu a putut să conteste conținutul ei ci doar să amâne aplicarea ei integrală.

Prin apariția Declarației Drepturilor Omului Adunarea Națională Constituantă își realiza scopul principal pentru care fusese creată. S-a pus chiar problema ca Adunarea Națională să devină bicamerală, ceea ce ar fi permis ca nobilimea să poată recâștiga unele

drepturi, idee ce a fost rapid abandonată. Oscilațiile regale legate de acceptarea Declarației au mai continuat ca urmare apariției din timp în timp a unor mișcări cu caracter antirevoluționar și mai ales profitând de absența sa de la Paris. Absența regelui devenea o piedică pentru continuarea reformelor mai ales în contextul crizei alimentare. Este de menționat revolta femeilor care au organizat un marș către primăria Parisului cerând pâine. Cum regale se găsea la Versailles, marșul lor a fost reorientat către Versailles unde au fost însoțite de de 20.000 de soldați apărând Garzii Naționale condusă de generalul La Fayette. Rezultatul a fost convigerea regelui de a reveni la Paris. Se pare că regina Maria Antoaneta, privind la mulțimea care cerea pâine, ar fi spus: „Dacă nu au pâine să mănânce cozonac !“.

Reformele introduce de Adunarea Costituantă au reglementat toate domeniile vieții sociale: 1. Administrativ - care funcționa descentralizat, bazat pe un sistem electoral clar, fără numiri de la guvern, 2. Financiar – care trebuia să colecteze taxele, model care care nu a mers fiind necesară confiscarea averilor bisericii, 3. Economic – care a permis comerțul liber cu cereale și distribuirea controlată a alimentelor, 4. Juridic – care a uniformizat legislația și a creat etapele ierarhice de parcurs pentru un litigiu, 5. Religios, care stabilea legătura religiei catolice franceze cu statul, problemă rezolvată doar parțial datorită refuzului unor preoți catolici de a jura credință revoluției acceptându-l ca șef al bisericii doar pe Papă.

Viața socială fusese, în linii mari, cel puțin pe hârtie, bine reglementată de noua constituție și de legile ce decurgeau din ea. Ceea ce însă nu putea fi reglementat la fel era viața politică. Aici hazardul și-a jucat

în continuare un rol primejdios și mai ales periculos, scoțând la suprafață mulți politicieni buni oratori dar cu un trecut sau prezent prăfuit, fără principii sau plini de frustrări, grăbiți să plătească polițe și să câștige glorie cu orice preț. Interesele personale au creat grupurile ce apăreau atunci sub formă de Cluburi și prin ele au lovit în cei ce li se opuneau.

Cum pe atunci în Franța nu existau partide politice, rolul lor a fost asigurat de Cluburile Revoluționare formate în perioada Stărilor Generale din mai 1789. Un astfel de club a fost Clubul Iacobinilor ai căror membri au fost inițial coptați din rândul deputaților radicali monarhiști liberali constituționali. Adunările clubului se țineau într-o clădire închiriată de la călugării dominicadi iacobini, de unde și numele clubului. Dintre ei, Maximilien Robespierre i) devine liderul unui grup minoritar extrem de radical care se face din ce în ce mai ascultat și mai de temut dealungul timpului. Clubul Iacobinilor a dominat viața politică de la început de revoluție până în primăvara lui 1791. Alt club a fost Clubul Cordelierilor, apărut un an mai târziu. Puterea lui a crescut având legături cu mișcarea muncitorilor, a funcționarilor, a meșteșugarilor și a micilor negustori. Liderii săi au fost Jacques Danton și Camille Desmoulins dar cel mai vocal membru al său fost Jean Paul Marat, un medic ratat prin de frustrări care-i ura pe toți cei ce aveau privilegii și care agita scena politică cu ziarul „L'Ami du peuple“. În anul 1791, Clubul a creat o Federație a Cordelierilor ce avea un comitet central și filiale în țară. Tot cu acțiuni cu caracter politic au reacționat ulterior și țăranii nemulțumiți de felul în care au fost rezolvate problemele lor dar și „Sanculoții“, muncitorii orașelor mari, numiți așa după pantalonii lor lungi. Aceste mari formațiuni ce își căutau dreptatea alături de cordelierii, au organizat greve muncitorești și revolte ale țăranilor repunând Franța în stare de tensiune. Iar Ludovic al XVI + lea, mereu neinspirat în acțiuni, alege să fugă din nou, de data asta în Lorena, să se pună sub protecția comandantului militar local ca să încerce să-și negocieze situația cu Adunarea Constituantă din poziție de forță. O nouă eroare prin care își pierde popularitatea în întregime pierzându-și ultimii susținători. →

Nicolae Băciuț, (sur)prins în Cimitirul vesel

Urmarea gestului său a fost că în 16 iulie 1791, Adunarea Constituantă va vota suspendarea regelui până la finalizarea Constituției. Este un moment de cotitură. Cordelierii le cer iacobinilor să li se alăture iar iacobinii se scindează. Ramura cea mai radicală, condusă de Robespierre, va trece de partea cordelierilor. Lupta e deschisă. Între noul club cordelier mărit cu iacobinii radicali și Adunarea Constituantă apare o confruntare directă. Puterea însă nu este încă de partea cordelierilor pentru că nu au nicio formație militară care să îi apere. Garda Națională, condusă de același La Fayette, rămasă fidelă Adunării, va trage în mulțimea adunată pe Câmpul lui Marte să serbeze un an de la Victoria căderii Bastiliei.

Merită poate să facem o recapitulare a situației înainte de a continua povestea. Suntem în septembrie 1791, Adunarea Constituantă elaborase o Constituție care înlocuise puterea absolute a monarhiei cu o putere limitată, puterea reală fiind transferată unei adunări alese prin vot. Regale era de fapt subordonat Adunării. Obligat să accepte această Constituție regele a fost de acord în timp ce regina a refuzat. În acest moment, cu acceptul regelui pe masă, Adunarea Constituantă a devenit perimată. Rolul său luase sfârșit și prin urmare ea a fost dizolvată. Era nevoie de o nouă Adunare care avea ca scop să aplice Constituția și să rezolve problemele legate de clericii care nu juraseră credință revoluției și de emigranții în creștere ca număr. O altă problemă era amenințarea externă venită din partea Austriei, alarmată de pierderea puterii regale în raport cu care era impicată prin regina Maria Antoaneta soția lui Ludovic XVI.

Luptele interne păreau însă rezolvate. Declarația Drepturilor Omului, reflectată în Constituție, adusesse ordine cerută de poporul exploatat haotic de secole. Totul părea în ordine. Deputații, mulțumiți de munca lor, dar și poporul, sătul de lupte de stradă și de crimele fără sfârșit, așteptau să se așterne liniștea și pacea dorită. Nimeni nu putea bănuși că urma o nouă perioadă de alte lupte și alte condamnări la moarte. Nimeni nu putea bănuși că revoluția va continua încă mult timp. Că ceea ce trecuse era nimic în comparație cu ce urma. Nimeni nu bănuia că venea Teroarea.

NOTE

a) Anne Louise Germaine de Stael – Holstein (1766 – 1817) cunoscută sub numele de Madame de Stael – scriitoare elvețiană de limbă franceză, fiică a lui Jacques Necker, ministru de finanțe în perioada lui Ludovic al XVI + lea. A trăit la Paris și a avut o influență importantă asupra literaturii europene fiind, alături de Chateaubriand, reprezentanta curentului preromantic.

b) Jacques Necker (1732 – 1804) – bancher și om de stat, ministru de finanțe în timpul lui Ludovic al XVI – lea. Reformativ al finanțelor franceze între 1777 și 1781 ce a creat multă nemulțumire prin politica sa fiscală. A fost un politician monarhist constituțional și economist politic, critic al principiilor egalității în fața legilor.

c) Charles – Louis de Secondat, Baron de la Brede et de Montesquieu (1689 – 1755), cunoscut și menționat ca Montesquieu , figură marcantă a iluminismului francez și membru al Academiei franceze. Cea mai importantă lucrare a sa este „Scrisori Persane“ lucrare considerată „ profundă alegorie a dragostei, moralei, politicii și religiei “.

„Spiritul legii “ cuprinde o analiză despre legile sociale în paralel cu legile umane.

d) Francois Marie Arouet, cunoscut sub numele de Voltaire (1694 – 1778), scriitor, istoric și filozof francez, renumit pentru poziția critică față de biserica romano – catolică și sclavie, susținător al libertății de exprimare, a libertăților religioase și al separării puterilor bisericii de cea a statului. A scris multe cărți despre istoria Franței. În textul „Consiliul Bisericii“ din lucrarea „Dicționar Filozofic“, el scrie despre originile dogmelor, credințelor și comportamentul inuman al instituției bisericii.

e) Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778), filozof elvețian ale cărui principii de filozofie au influențat concret iluminismul european și revoluția franceză și în general dezvoltarea gândirii politicii moderne. „Contractul social“, publicat la debut cu titlul „Principiile dreptului politic“ face teoria modului de a realiza o comunitate politică în raport cu problemele unei societăți comerciale. Cartea e o dezvoltare a ideii prezentate anterior în lucrarea „Discurs asupra inegalității“.

f) Chretien Francois de Lamoignon de Basville (1735 – 1789) – magistrat și om de stat francez, păstrătorul sigiliilor în perioada premergătoare revoluției de la 1789, victimă a opoziției parlamentare după încercarea de lovitură de stat ce urmărea crearea, la propunerea sa, a unei “ curți în plen “ ce anula rolul curților suverane locale.

g) Georges Jacques Danton (1759 – 1793), avocat și om politic, unul dintre conducătorii Revoluției Franceze, conducătorul primului Comitet de Salvare Publică, cunoscut pentru talentul oratoric și fondatorul Clubului Cordelierilor.

h) Marie – Joseph Paul Yves Gilbert du Motier, marchiz de La Fayette (1757 – 1834), cunoscut sub numele primit în Statele Unite ca Lafayette, fost aristocrat și ofițer francez care a luptat în Războiul de Independență American. După ce se întoarce în Franța devine o figură centrală a Revoluției Franceze din 1789.

i) Maximilien Francois Marie Isidore de Robespierre (1758 – 1794) avocat și om de stat francez, unul dintre conducătorii cei mai influenți pe care i-a avut Revoluția Franceză, șeful Clubului Iacobin, membru al Adunării Constituante, al Comitetului de Salvare Publică și Presedinte al Convenției.

BIBLIOGRAFIE

– Dominique Vallaud – „Dictionnaire Historique “ – Lettre D, page 264 – „Danton Georges Jaques“ , Lettre L, page 573 – „Louis XVI, rois de France “, Lettre M, page 599 – „Marat Jean Paul“, page 603 – „Marie Antoinette reine de France“, Lettre R, page 823 – „Robespierre Maximilien de“, page 813 – „Revolution Française“, Lettre N, page 671 – „Necker Jacques“, Lettre S, page 892 – „Stael Germaine Necker, baronne de Stael – Holstein, dite Mme de Stael“, Lettre V, page 977 – „Voltaire Francois Marie Arouet “.

– Angela Ion și alții – „Scriitori Francezi“ – Litera S, pagina 298 – „Stael Germaine Madame de“ – Editura Științifică și Enciclopedică – București 1978.

– Marco Drago & Andrea Boroli și alții – „L’Enciclopedia della Storia Universale “ – Istituto Geografico De Agostini S.p.A. Novara. Traducerea din limba italiană : „Enciclopedia de Istorie Universală“, de Alexandru Balaci, Mădălina Chelemen, Radu Gâdei și Sorina Venier – Editura De Agostini – Novara 1999.

– Alberto Manguel – „Istoria lecturii“ – Ediția a II – a revizuită și adăugită – Editiion Orion, Lettre C : „Chateaubriand François - Rene“, pag. 137, 276, și erm277, traducerea din limba engleză de Alexandru Vlad - Editura Nemira – București 2022.

– Claude Eterstein, avec collaboration de François Stéphane Audeguy – „La Littérature Française, de A a Z“ – Lettre C, page 109 – „Chateaubriand François - Rene“, Lettre S, page 506 - „Stael Germaine Madame de“, Lettre V, page 561 – „Voltaire Francois Marie Arouet“.

– Alberto Manguel – „Istoria lecturii“ – Ediția a II – a revizuită și adăugită – Editiion Orion, Lettre S : „Sainte – Beuve, Charles Augustin “ pag. 37, 182, 341, traducerea din limba engleză de Alexandru Vlad - Editura Nemira – București 2022.

– Jean – Joseph Juland – „L’ Histoire de France pour les nuls, de 1789 á nos jours“ – First Edition, le departement d’Edi8, publié en accord avec John Wiley Inc. 92, avenue de France - Paris 2020.

– Le Grand livre du Mois – „Les 2000 dates qui on fait la France – (Periode 987 – 1987)“ – Chapitre 7 : La Revolution Francaise - L’ Imprimerie Bussiere Camedan Imprimeries“ – Saint Amand Montrond (Cher) 1997.

– Friedrich Sieburg – „Robespierre“ – Editeur Librairie „Universala Alcalay & Co.“ – Paris 1933. Traducere în limba română de S. Rivain + București 1937

– Gerard Walter – „Marat“ - Nouvelle Edition Augmantee, Collection „Les Grandes Revolutionnaires“ - Academie Francaise, Etudes historiques sous la direction de Louis Barthou, 22, rue Huyghes – Paris 1933. Traducerea în limba română de S. Paves – Editura Cugetarea, București 1937.

– Lion Feuchtwanger – „Vulpile în vie“ (orig. „Die Fuchse im Weinberg“) Aufbau – Verlag - Berlin 1952. Traducere în limba română de Luiza Năvodaru și Petre Năvodaru, Prefață de H.Zaliș, Editura pentru literatură, București 1966.

– Neagu Djuvara – „Civilisations et lois historique - Esaie d’etude compare des civilisations“ – Humanitas, 1999, 2002. Traducere în limba română „Civilizații și Tipare Istorice - Un studiu comparat al civilizațiilor“ Ediția VIII de Șerban Broché – Editura Humanitas – București 1998.

Povestea ciudată

a lui Søren Kierkegaard și a Reginei Olsen

Istoria este plină de povești de dragoste de tot felul. Ele pot fi romantice, pasionale, tragice și multe banale. Povestea de dragoste dintre tânărul Søren Kierkegaard și mai tânăra Regine Olsen este una dintre cele mai ciudate din istorie - și poate și cea mai tristă. Prima dată când s-au întâlnit, ea avea doar 15 ani, iar el era un student de 24 de ani. Fascinația reciprocă pare să fi fost instantanee.

Opera lui Søren Kierkegaard se bazează pe două dimensiuni de bază care au definit esența vieții sale: iubirea și credința. Se spune că Søren Kierkegaard a iubit-o pe Regina Olsen până în ziua în care a murit. Scopul său în viață a fost însă să se dedice atât cu trupul, cât și cu sufletul studiului filozofiei și credinței creștine. Acest teolog și filozof danez a trebuit să trăiască cu durerea de a nu putea fi alături de iubita sa. Probabil datorită acestui lucru, el a putut să creeze o operă remarcabilă. Dualismul care i-a modelat întreaga viață este evident în cărțile sale *Frică și cutremur* (*Frygt og Bæven. Dialektisk Lyrik af Johannes de Silentio*), *Fărăme filozofice sau o fărâmă de filozofie* (*Philosophiske Smuler eller En Smule Philosophi af Johannes Climacus*) și *Jurnalul seducătorului* (*Förförarens dagbok*). Dragostea, suferința și pasiunea imposibilă, împotriva nevoii de a se dedica teologiei, au caracterizat drumul greu pe care l-a avut de parcurs unul dintre cei mai interesanți filozofi.

În centrul vieții și operei lui Søren Kierkegaard se află logodna lui cu Regine Olsen. Aceasta a durat puțin mai mult de un an, dar l-a marcat pe Kierkegaard pentru totdeauna. A fost singurul eveniment privat de mai mare însemnătate din viața lui, pe care l-a transformat în mitul central al existenței sale și nu a încetat să scrie despre el. În volumul „SAK. Søren Aabye Kierkegaard. O biografie” - Joakim Garff descrie relația dintre Kierkegaard și Regine Olsen drept „una dintre marile povești de dragoste ale literaturii mondiale” și o compară cu Dante și Beatrice, Petrarca și Laura, Romeo și Julieta sau Werther și Lotte, alte cupluri de dragoste celebre care niciodată „s-au luat unul cu

altul”. Nu este nerezonabil. Kierkegaard este unul dintre scriitorii universali, iar povestea Reginei Olsen revine din nou și din nou în opera sa în versiuni constant noi.

Ca în cele mai multe dintre aceste situații, am auzit doar vocea părții masculine. Regine a fost “mută” până în 2001, când jurnalul ei, până atunci complet necunoscut, a fost publicat în Danemarca. Jurnalul Reginei Olsen (Hovedland, anii 83) este fără îndoială o senzație mondială - e ca și cum ai auzi răspunsul Laurei la declarațiile de dragoste ale lui Petrarca sau versiunea Beatricei despre relația ei cu Dante. Versiunea ei este în esență una complet diferită de cea a lui Søren. Relatarea logodnei lui Søren Kierkegaard, cunoscută din jurnalele sale, din „Jurnalul seducătorului” și acceptată în principal de cinematografie (Hohlenberg, Rodhe, Garff) conține aproximativ următoarele: Kierkegaard îi cere mâna tinerei fete (8/9 1840). Ea tocmai a împlinit optsprezece ani, el este cu nouă ani mai mare. Ea este fiica unui consilier de stat dintr-o familie educată și respectată, dar strict convențională. Regine îi răspunde da lui Søren și aprobarea tatălui este obținută. Dar conștientizarea imposibilității unei căsătorii îl lovește curând pe Kierkegaard. Motivațiile variază - motive medicale confirmate de medici, melancolie incurabilă, voința lui Dumnezeu ca el să nu fie fericit, un blestem al lui Dumnezeu asupra familiei lui Kierkegaard, o chemare care îl trage în altă direcție. Oricum - logodna trebuie ruptă. Regine este disperată, îl caută, îl imploră și cere reluarea relației. Søren este de acord. Dar acum el decide că ea însăși trebuie să vadă, să realizeze

imposibilitatea relației. O tratează pe biata fată atât de rece și nepoliticos încât ea ar trebui să renunțe. Dar ea se agață, luptând ca o leoaică să rămână cu el. Însă în cele din urmă, el rupe definitiv logodna (11/10 1841). Regine rămâne disperată. Tatăl vine la fostul logodnic, îl imploră să se întoarcă: „Aceasta va fi moartea ei”. Cu toate acestea, câțiva ani mai târziu, ea se căsătorește cu un prieten din copilărie, Johan Frederik (“Frits”) Schlegel, spre disperarea și resentimentele lui Kierkegaard.

Aceasta este versiunea lui Søren, care a devenit cea universal acceptată. Nu am auzit „vocea” Reginei Olsen. La bătrânețe, ea le povestea unorii prietenilor interesați despre relația sa cu Kierkegaard. Dar aceștia refuzau să creadă versiunea ei. O dată cu publicarea jurnalului Reginei Olsen aceasta a ajuns la posteritate. Dar pentru cunoscătorii operei lui Kierkegaard, apariția misterioasă a manuscrisului ascuns sună suspect. Povestea este cam ciudată. O obținem prin intermediul editorului, Erik Søndergaard Hansen. Jurnalul fusese în posesia familiei sale, dar nimeni nu crezuse că ar putea fi de interes public. Însuși editorul spune că „nu mi-a venit nimic în minte în afară de faptul că conținutul era bine cunoscut și că jurnalul era doar o curiozitate”. El nu explică modul în care conținutul ar putea fi bine cunoscut atunci când nimeni dintre cercetătorii operei și vieții lui Kierkegaard, nu au auzit nimic de jurnal. Søndergaard însuși și-a petrecut viața ca om de afaceri în Emiratele Arabe Unite. În cele din urmă, acesta a ajuns la concluzia că o ediție a jurnalului Reginei Olsen ar putea fi totuși de interes pentru public. Ideea publicării jurnalului pare să-i fi apărut subit când a găsit literatură engleză despre povestea de dragoste a lui Kierkegaard cu Regine Olsen în librăria sa din Dubai.

Cum a ajuns jurnalul în posesia familiei Søndergaard? Ajungem să cunoaștem și asta. Bunicului editorului, Hans Christian Søndergaard, îi plăcea să meargă la licitațiile de cărți. În toamna anului 1896, marea colecție de cărți a lui J F Schlegel a fost vândută la licitație. Bunicul a cumpărat cu 80 ore o lucrare despre istoria lui Christian II. Cartea aparținuse cândva tatălui Reginei Olsen. Înăuntru se afla jurnalul ei de la momentul →

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

logodnei, o broșură de 32 de pagini cum a fost și publicat. Cum arată versiunea Reginei Olsen a relației sale cu Kierkegaard? Desigur, caracteristicile externe sunt aproape la fel ca în versiunea logodnicului. Dar lumina în care sunt văzute lucrurile este diferită. Kierkegaard este un prieten al familiei Olsen de câțiva ani. Evident că Søren o privește cu ochi buni pe Regine, iar fratelui ei Jonas i-ar plăcea ca ea să fie „iubita” lui. Cu toate acestea, în jurnal ea încă îl numește „Kierkegaard”, nu ca după logodnă „Søren”. Despre celălalt cavalier al ei, „Frits”, ea vorbește mai degrabă cu mai multă căldură. Pe 8 septembrie Regine scrie în jurnal: „Când m-am dus acasă, Søren Kierkegaard m-a urmat, iar când m-am așezat la pian, m-a întrebat dacă într-o zi voi fi soția lui. M-am îmbujorat și i-am cerut să plece. S-a dus imediat la Tata. [...] Nu m-am gândit la Frits. Mi-a fost rușine”. Două zile mai târziu, joi, Regine notează că Kierkegaard a pus din nou aceeași întrebare. Ea îi răspunde că îi place și Frits, iar Kierkegaard a tăcut o clipă, dar apoi a spus că trebuie să i se acorde prioritate și că Frits ar putea găsi pe altcineva. „Apoi m-a sărutat astfel încât partitura mea a căzut pe podea. M-am trezit în Sărutul lui. [...] Suntem logodnici și iubiți. Kierkegaard a vorbit cu tatăl meu, care este de acord.” Aparent totul este în regulă și convenția respectată, doar că în jurnal nu se consemnează nicio fericire amoroasă amănunțită. Logodnicul este încă numit „Kierkegaard”, deși Regine exersează să scrie „Søren”. El vine vineri cu un inel frumos care probabil „a fost scump”. Kierkegaard are averea moștenită de la tatăl său. Cu toate acestea, fratele Jonas, îl dezaprobă pe logodnic, spunând că inelul este din aramă.

Într-o vineri din noiembrie, ea notează în jurnal gânduri referitoare la relația lor: „Îl iubesc pe Søren? Da, îl iubesc chiar și atunci când este nemulțumit de mine, dar probabil că nu-mi pot imagina că ar trebui să fiu soția lui cu copii mici”. El crede că Regine ar fi spus că viața ei s-ar termina dacă s-ar despărți de el. Dar ea nu asta a vrut să spună, ci doar că atunci dragostea ei pentru el se va sfârși. Raționamentul nu indică o pasiune atot consumatoare. Sunt logodiți - dar nunta? Regine pune

degetul pe punctul sensibil. Søren Kierkegaard ca tată de copii? Ar fi credibil? Cu toate acestea, schimbul de scrisori dintre ei continuă, uneori cu disonanțe. O scrisoare în care este certată o face să scrie că se simte plictisitoare în interior și exterior. Simte și Søren „că ceva nu este în regulă în relația noastră”? Cum îl poate ajuta pe Søren să ajungă la pace și liniște, se întreabă Regine. Maniera lui este ciudată, ei îi place cel mai mult când nu este în vizită, dar totuși îl iubește și vrea să îl ajute.

Logodna continuă dar criza este evidentă. Că lui Søren nu-i plac balurile și că uneori se despart și el se plimbă în mijlocul unui spectacol de teatru nu este cel mai rău lucru, ci numeroasele sale acuzații și nerăbdarea lui. Dar când ea împlinește nouăsprezece ani, el o întâmpină cu lumânări aprinse în sfeșnice și o cutie de pictură drept cadou. Întotdeauna este fericit să o întâmpine cu cadouri. Prea multe cadouri, scrie Regine, altceva este ceea ce ea își dorește. Iar el își dă seama că ceva nu este în regulă. „Søren a avut lacrimi în ochi”, scrie Regine într-o miercuri din martie 1841: „Înțelege el că nu avem un viitor împreună?”

Curând, se iscă o ceartă între logodnici. Regine îi cere libertatea, Søren plânge și nu vrea să o piardă: „Ne-am sărutat”. Câteva luni mai târziu, apare ceea ce în versiunea lui Søren este un episod extrem de dramatic. El îi trimite inelul înapoi. Regine scrie (12/8): „Søren mi-a trimis inelul. E doar o izbucnire a melancoliei lui. El este nefericit fără

mine, dar voi fi eu vreodată fericit cu el.” Din nou pare să lipsească un semn de întrebare. Regine nu ia în serios când Søren vrea să o rănească. De asemenea, el renunță la ruptură când ea i-o sugerează. Dar, la rândul ei, Regine ezită. Cearta continuă. Sunt scrisori amare de la logodnic. Regine decide să renunțe. S-a săturat de cererile lui unilaterale de grijă și considerație. Ea îl roagă să vină. Pe 10/11 ea notează: „I-am spus lui Søren că acum are libertatea lui. L-am rugat să mă sărute o ultimă dată și apoi să plece și să nu mai vină. Am dureri de stomac”. Conform jurnalului, Søren plânge. El o obligă să-i facă o promisiune. Ea trebuie să spună tuturor că el a fost cel care a rupt logodna: „Ajută-mă cu asta”, i-ar fi spus Søren. „El m-a sărutat și eu i-am spus că probabil nimeni nu o să creadă”. Søren insistă. El este deja pe cale de a-și crea legenda. Regine face cum vrea el. Ea le spune părinților și fraților ei că el este cel care a rupt logodna.

Conform propriei sale voințe, Kierkegaard poate apărea ca un răufăcător care s-a jucat cu sentimentele fetei și a abandonat-o. Mândria lui, întregul mit Kierkegaard, cere asta. Copenhaga își pronunță verdictul asupra vinovatului. Kierkegaard călătorește la Berlin câteva săptămâni mai târziu. Exact ca din întâmplare, Frits Schlegel re apare în casa Reginei. Vor fi ele și evenimente viitoare. Dar aici se termină jurnalul Reginei.

Aceasta este versiunea Reginei Olsen a celebrei drame amoroase. Nu trebuie să fie obiectiv valabilă. De asemenea, se poate adăuga că este vorba de un jurnal privat. Adevărul este subiectiv, a spus Kierkegaard. Cel puțin adevărul despre o relație amoroasă este, poate, două adevăruri subiective mai degrabă decât unul obiectiv. Dar versiunea Reginei se simte fără îndoială posibilă.

În 1847 Regine se căsătorește și devine Regine Schlegel. Când Kierkegaard a murit în 1855, ea se afla în Caraibe daneze, unde soțul ei este guvernator. Kierkegaard, pe de altă parte, și-a umplut scrisul cu relația cu ea. Această relație, așa cum a fost, este singura lui mare experiență umană. Geniul lui creează o literatură mare dintr-un material subțire. Când moare, la vârsta de 42 de ani, Kierkegaard îi lasă moștenire Reginei tot ceea ce

Cimitirul vesel

Cântec fără oră

Cade peste munți rugină
Din pădurile de fier;
Încă-ntârzie, se-amână
Norii tescuți în cer.

Dar își vor aduce-aminte
Câtă toamnă-i pe pământ
Și ce zile mohorâte
Vor începe prea curând...

De aceea-mi umplu ochii
Cu senin nemărginit
Și de fructe când m-apropii
Că-s copil zănic mint,

Să mă lase fără ore
Ceasul, măcar prin grădini,
Când culeg cu-nfiore
Soarele răscopt în mâini

Și să țină-această toamnă
Până dincolo de vis,

Să n-aud cum mi se-ndeamnă
Tâmpile spre timpul nins...

Nu credeam să am vreo vină,
Pedepsind încheieturi,
Că pădurea-i de rugină
Și că munții-s negri, suri...

Nu mă prefac, chiar spânzur niște vise

Argint mănos îmbracă pomi și ierbi
Și-o ceață grea-i stăpână pe grădină;
De ce-s cărunți și eu să nu mă-ntrebi
Nici pentru ce privirea mea suspină.

Deigur, aș putea să mă prefac
Că peste tot iubirile-mi țin cale
Și că-s bogat în ele, nu sărac,
Mai pot s-aleg pe cine și pe care...

Pot să nu văd că frunzele-au căzut

Pe drumurile mele-nalt cât casa,
Înot prin ele silnic și durut
Și cam atâta-i lumea mea, frumoasa...

Argint mănos prin iarbă, peste pomi
Peste iubirea mea de-acum nălucă;
Atunci cum să nu bei sau să nu dormi
Să-ți lași viața oarbă să se ducă!?

DUMITRU MĂLIN

POVEȘTEA CIUDATĂ

→deține. După 1860, ea și soțul ei au locuit la Copenhaga. După moartea soțului ei, în 1896, este tot mai întrebată despre fostul ei logodnic. Regine va avea o viață lungă și bogată în evenimente. Dar prin logodna eșuată, când ea avea optsprezece și nouăsprezece ani, a intrat în literatura universală.

Imaginea lui Søren Kierkegaard se schimbă. Țesăturile dialectice, artele studiate ale seducției sunt puse într-o nouă lumină prin notițele ei din jurnal. Când zvonurile ajung la Copenhaga că Kierkegaard s-a logodit cu un dansatoare la Berlin, Regine scrie pur și simplu: „*E din nou invenția lui*”. El își dictează viața. El a dictat-o și pe al ei.

La un moment dat, Regine înțelege greșit atunci când ea spune că nimeni nu va crede versiunea lui. Dimpotrivă, aceasta a devenit cea acceptată. Toate cercetările privitoare la Kierkegaard s-au bazat pe aceasta. Cauza nu este greu de găsit. Versiunea ei a lipsit, ne-a ajuns abia acum cu o întârziere de vreo 160 de ani. Acum ar trebui rescrise biografiile lui Kierkegaard.

Sau nu trebuie? Nu am auzit până acum toată povestea cu manuscrisul ascuns? Desigur. Se găsește la începutul cărții lui Kierkegaard, „*Enten-eller*” („*Ori-Ori*”). Viktor Eremita povestește în prefața la „*Ori – Ori*” că își cumpărase un secretair cu șapte ani în urmă și înaintea de o călătorie a pus

o borsetă într-unul dintre sertarele acestuia, dar când s-a apropiat ziua călătoriei nu reușit să deschidă sertarul și a apucat un topor mic aflat la îndemână. A descoperit o cutie ascunsă în erau două teancuri de manuscrise, unul cu niște aforisme, eseuri lungi și scurte pe subiecte estetice și „*Jurnalul seducătorului*”. În timp ce al doilea manuscris erau două scrisori lungi cu conținut etic.

„*Iată, spre marea mea surprindere, am găsit o mulțime de hârtii, hârtiile care constituie conținutul prezentei scrieri*”. Este un manuscris a doi autori care cântă un fel de antifonie.

Când vine vorba de manuscrise găsite în circumstanțe misterioase, al doilea volum al „*Stadier paa Livets Vei*” (*Etape pe calea vieții*) ia premiul. Titlul este „*Skyldig? – Icke skyldig?*” (*Vinovat? – Nevinovat?*) și cu subtitlul: *En lidandeshistoria. Psykologiskt experiment av Frater Taciturnus (Broder Förtegen) (O poveste de suferință. Experiment psihologic de Frater Taciturnus)*. În

Cimitirul vesel

fundul unui coș cu manuscrise la Hilarius Bokbinder pe care nimeni nu l-a cerut, se afla un jurnal împreună cu un „*Declarație*” în care Frater Taciturnus spune că a însoțit un prieten să pescuiască alge marine. Cu o plasă coborâtă până la fundul apei a scos o cutie încuiată învelită într-o pânză de ceară sigilată cu un sigiliu. Când cutia a fost spartă, cheia era în interiorul cutiei. „*Introversia este întotdeauna atât de introvertită*”, spune Broder Förtegen, care găsește în cutie, printre altele, jurnalul lui Quidam care consemnează logodna lui cu o tânără, scris la un an după povestea care durase șase luni.

Dar nu e acesta modelul jurnalului Reginei? Ar trebui să luăm în serios povestea lui Erik Söndergaard Hansen despre cum a fost găsit manuscrisul? Sau postfața lui Cand Mag Johs Nørregaard Frandsen cu explicațiile bizare despre „*narcisismul modern*” și altele asemenea? Dar cine, pe de altă parte, poate în zilele noastre să facă distincția între autentic și parodie atunci când vine vorba despre cercetări umaniste? Cercetătorii danezi ai lui Kierkegaard sunt nedumeriți. Joakim Garff este convins că jurnalul Reginei este un fals.

Cercetările despre Kierkegaard au fost astfel revoluționate sau pur și simplu mistificate. Regine Olsen a reapărut sau doar s-a reinventat. În orice caz, dezbateră, pentru o vreme, va fi despre jurnalul ei.

Starea prozei

Buzunarul cu pantofi

Petre se urcă la volan, cu entuziasmul începătorului. Își luase permisul în urmă cu două săptămâni.

- Vrei să conduci? o ischiti el pe Mariana.

Ea ezită o clipă să răspundă. Asta mai mult, ca să-l îngrijoreze, ca să-l facă să aibă emoții, să gândească să-i ia pur și simplu volanul.

- Nu, mulțumesc.

- Ce, îți este frică de ploaie? șarjă el fudul.

- Ei, pe naiba. Pur și simplu, nu vreau să conduc pentru prima dată în ploaie! zise Mariana pipăindu-și carnetul, ce-l luase odată cu Petre.

- Atunci, o să mă sacrific eu! zise el rânjind ironic.

În interior, mirosea a piele și parfum greșos de mașină ce imita aerul de la munte. Acceleră. Mașina fășni ca din praștie. Caudiucurile noi striveau nemilos pânza apei de ploaie. Un fășăit tăios se auzea de sub burta mașinii. Mariana se chirci treptat, treptat, de mersul cu viteză al soțului. Își cuprinse cu ambele mâini centura de siguranță, punându-și toate speranțele în ea.

- Mergi mai încet!

Petre nu-i răspunse. Ambală și mai tare motorul mașinii, de parcă ar fi fost un as al volanului nerecunoscut încă.

- Petre, te rog, mergi mai încet! E noapte și plouă, mai apucă ea să spună.

Un pocnet sub mașină, o făcu să deraieze. Cu ochii holbați ieșiți din orbite, Petre simți că mașina se îndreaptă fără voia lui pe șoseaua năboită de ape. Frână brusc, cu spaimă. Din perdeaua sufocantă a ploii, se desprinse silueta unui animal rătăcit pe șosea. Îl lovi din plin și se răsturnă în șanț pe partea lui, în stânga. Apoi leșină. I-au găsit paznicul fondului de vânătoare, care nu ținea cont de ploaie sau senin, de e noapte sau e zi. A venit alertat de țipetele căprioarei ce agoniza de cealaltă parte a drumului, încercând să se târască spre pădure. Strigătele erau atât de puternice și aduceau atâta jale încât paznicul fondului de vânătoare îl auzi destul de clar la începutul acesta de noapte. Căprioara nu mai putea fi salvată. Îi puse pușca într-o ureche și trase curmându-i deznădejdea. Abia atunci, își dădu seama despre cele ce s-ar fi putut întâmpla. Frâna fusese atât de violentă că se vedea prin apa de ploaie ce nu mai contenea. Așa a ajuns la mașina din partea cealaltă a drumului. Sună la numărul de urgență. În spital, Petre se trezi cu greu. O hemoragie

puternică îi slăbi puterile până peste poate. Abia după câteva zile, fu în stare să îngăime:

- Ce face nevasta mea, domnule doctor?

Doctorul se uită la el cu mirare.

- Face bine. A plecat acasă.

El nu mai spuse nimic. Se lăsă cuprins de o letargie ușoară, ce-i tot dădea târcoale de câțva timp. Se obișnuise și cu perfuzia ce-i băga sânge în trupul slăbit de sânge. După o vreme, Petre s-a simțit în stare să se dea jos din pat. Se săturase de plosca metalică ce i-o băga infirmiera sub fund cu multă greutate. Își coborî piciorul stâng peste marginea patului, pregătindu-se să îl coboare și pe celălalt. O durere ascuțită îl secă. Piciorul drept nu mai era. Îngrozit, Petre scoase un răcnet de disperare. Pe ușa rezervei în care se afla, intră infirmiera și asistenta de serviciu.

- Piciorul meu, piciorul meu! Unde e piciorul meu? se tânguia el cu o voce înfiorătoare.

- Stai liniștit, stai liniștit, îl îndemnă de mai multe ori infirmiera.

- Credeam că ți-a spus domnul doctor. Ți-a amputat piciorul drept ca să te salveze! zise și asistenta.

- Vai, piciorul meu, piciorul meu! Cum o să trăiesc eu fără el? continua să se tânguie Petre.

- Nu-ți fă griji, o să-ți punem o proteză performantă, dacă ai bani! își strecură răspunsul infirmiera printre văicărelile omului.

Asistenta amuțise.

- Dacă nu ai bani, o să te înveți să mergi în cărje! rosti infirmiera cu naivitatea omului neperversit la înșelătorie.

Asistenta se uită chiorăș la infirmieră, ieșind brusc din cameră. Infirmiera o urmă.

- Te-ai tâmpit, de-i spui omului tot ce-ți trece prin cap? o boscorodi asistenta îndreptându-se spre cărjele aflate în inventar pentru uz intern.

- Acum, ia proasto cărjele astea, semnează aici că le-ai luat și dă-le omului să se învețe cu ele.

Infirmiera nu mai spuse nimic. Iscăli și le luă în brațe îndreptându-se spre rezerva de unde tânguiera lui Petre nu mai contenea.

- Uite, ți-am adus o pereche de cărje ca să te poți deplasa măcar până la toaletă.

- Sun-o pe Mariana, soția mea și spune-i să vină aici! balmăji el cu vocea sufocată de durere amestecată cu disperare.

Infirmiera nu mai spuse nimic. Ieși din salon, după ce îi sprijini cărjele înfășurate cu tifon la capătul ce trebuia să vină la subraț. Primise deja de la Mariana câteva sute de lei pentru ca să-i telefoneze zilnic. Era ca un fel de „raport de gardă” pe care infirmiera cu experiența ei îl dădea la telefon în fiecare zi.

- Azi, a văzut că nu mai are piciorul drept, doamnă. E disperat și vă cere pe dumneavoastră! îi spuse ea la telefon cu vocea clară.

Și într-adevăr, peste un timp Mariana sosi la căpătâiul bolnavului. De atâta tânguire, obosi și adormi. Îl pleoștise și niște calmante, ce i le dăduse asistenta medicală.

Petre se trezi cu greu din starea în care ajunsese. Câteva luni își tot pipăia proteza iar uneori o scărpină de parcă l-ar fi mâncat fluierul piciorului. Durerea din vârful ciotului, început să se atenueze. Începuse să se obișnuiască și cu rotula din titan ce-o implantase ortopedul. Rana nu-i mai sângera și ciotul început să aibă o consistență tot mai cornoasă. Mariana îl privea cu îngrijorare. Trecuse la a treia pereche de pantofi și nici nu se scursese măcar doi ani de zile. „Probabil că din cauza efortului”, își spuse ea privind cu îngrijorare la pantofii de picior stâng ce se adunaseră la ușa de la intrare. Dacă mai continua să-i cumpere alți pantofi pentru că talpa de la dreptul ceda, teancul de pantofi stângi ar fi blocat ușa. Și nici nu avea cui să-i dea. Și atunci croi din două ștergare un buzunar uriaș. Când puse cele trei perechi de pantofi în el, avu senzația că le puse ca într-un sac. Cu timpul, sacul se umplu.

- Dă și tu un anunț la ziar, că ai pantofi disponibili de picior stâng. Poate că s-o ivi vreun mușteriu cu un buzunar de pantofi de picior drept! îi zise el consoartei cu un fel de autoironie.

Ea nu-i răspunse. Se uită la buzunarul de pantofi îngândurată. Imaginea accidentului năvălea din când în când în memoria ei cutremurând-o.

GHEORGHE ANDREI NEAGU

Vizita

Nu, vizita de astăzi a cumnatei lui, Carmen, nu a fost ceea ce a crezut că va fi, o vizită plăcută. Dimpotrivă. Carmen a venit determinată să dea cărțile pe față. Și le-a dat!

-Tu nu vezi, soro, că el te minte? Ești proastă, ori ce se întâmplă cu tine? De șapte ani fata ta e moartă și el îți spune că se află undeva, într-un sanatoriu din America. Și tu îl crezi? Sunt șapte ani de atunci! Tu tot crezi în minciunile lui?

-Nu! Nu spune treaba asta!. Toni nu minte! El nu m-a mințit niciodată! De ce ar face-o acum? a întrebat Daniela.

-Ca să te protejeze! Tu îți minte că Dinu a venit aici din Canada acum șapte ani? De ce crezi că a venit? Pentru că Sandra a intrat în comă după operația de inimă. Da, așa s-a întâmplat: după ce a stat o săptămână în comă, a murit. A fost îngropată la Sfânta Vineri.

Daniela nu-și mai putea ține lacrimile. Încrămenită în picioare în mijlocul salonului din apartamentul ei de bloc, luată pe neașteptate de gravitatea celor spuse de Carmen, simțea nevoia să se sprijine de ceva și s-a apropiat de canapeaua de lângă perete.

Carmen era încă în picioare urmărind ce face sora ei mai mare. Toni, fără spună niciun cuvânt, s-a așezat pe un scaun lângă ușă, privind jos podeaua.

-Să mă protejeze? Cum poți proteja pe cineva în fața morții? a întrebat ea.

-Este adevărat ce spune Carmen? l-a întrebat pe Toni.

Bărbatul și-a prins capul între palme și nu a răspuns soției. Ce putea să-i spună? Cu inima ei slăbită, după ce a trecut prin atâtea după o viață plină de amărăciune, sărăcie și război, când a văzut că doctorii nu-i mai dau nicio speranță că Sandra va ieși din comă, a hotărât că e mai bine să mențină în secret moartea copilei. Daniela și așa avea complicații cu inima ei șubredă și îi era frică că nu ar putea îndura o veste așa de cumplită. Dinu, fiul lor cel mare, venit din Canada la primirea veștii că sora lui se află în comă la spital, împreună cu Bogdan, soțul Sandrei, și Alina, fetița lor, au stabilit să nu spună nimic mamei. În mormântarea s-a făcut în liniște la cimitir, cu participarea unor membri din familie, colegi de serviciu

și câțiva cunoscuți. Toți au înțeles motivul pentru care Daniela nu trebuia să afle adevărul și secretul s-a păstrat până acum.

Pentru început, Daniela a simțit că genunchii i se îndoaie singuri și s-a lăsat ghidată de marginea canapelei să cadă moale pe pernele ei. Plângea de la sine, fără să realizeze treaba asta, tăcut, cu nasul îngropat într-o batistă finută ghem în palmă. Presimțirea îi spunea că ceva nu era în regulă cu fata ei dragă, Sandra, dar veselia cu care Toni îi povestea ce noroc au avut cu Dinu care a avea un prieten doctor la sanatoriul Loma Linda din California și a reușit să obțină pentru Sandra un loc acolo. Asta a picat ca o minune și, în graba plecării, nici nu a fost timp să-și ia rămas bun de la fiecare. Tot el, Dinu, ține legătura cu ea la telefon și ea-i spune că are o îngrijire excelentă acolo. Desigur, Danielei i-a fost dor nespuse de Sandra și îi era greu fără s-o aibă lângă ea. De ar fi putut s-ar fi dus până acolo s-o vadă, dar distanța era așa de mare și ea nu mai putea rezista unui drum atât de lung. Cel puțin bine că o avea aici pe Alina, fetița Sandrei, care de acum a terminat liceul și era pe cale să intre la universitate. Doamne, când oare au trecut toți acești ani și cum s-a lăsat amăgită cu gândul că Sandra se află undeva așa de departe fără să primească de la ea nicio scrisoare, telefon ori semn că e în viață? E asta prostie ori un semn de demență ori senilitate? Este poate doar dorința de-a îndepărta durerea, de-a o ține la distanță știind că odată și odată tot o va ajunge, dar nu acum în acest moment. A știut tot timpul, dar nu a avut curajul să și-o spună...

Carmen s-a așezat și ea lângă sora ei încercând să-i domolească durerea, dezmițându-i părul albit care-i acoperea umerii. În micul salon al apartamentului în care lumina zilei începuse să scadă treptat cu căderea înserării, distanța dintre sufletele celor trei prezenți acolo părea că a crescut, de parcă fiecare dintre ei s-ar fi mutat pe alte tărâmuri. Pățimirea fiecăruia dintre ei era diferită, căințele lor nu erau aceleași și inexplicabil, nu existau

cuvinte care să le motiveze acțiunile, care îi îndepărtau și mai mult în aceste momente în care o îmbrățișare ar fi fost leacul cel mai apropiat. În fața acestei priveliști, Carmen se simțea vinovată, revoltată pe ea însăși pentru ceea ce a făcut și văzând că intervenția ei nu a ajutat nimănui în niciun chip, a început să plângă și ea. După un timp, Daniela i-a cuprins cu brațul umerii, strângând-o ușurel la pieptul ei și a sărutat-o pe față fără a rosti niciun cuvânt. S-a ridicat de pe canapea și s-a îndreptat spre bucătărie. Un patruleter de lumină în unghi ascuțit s-a întins peste covorul din salon, când a răsucit butonul întrerupătorului electric. Ca trezit dintr-o transă, Toni s-a ridicat de pe scaun și a mers după ea, oprindu-se în dreptul ușii de la bucătărie:

-Ai vrea să mergem mâine dimineața la Sandra cu o floare? a întrebat el.

-Nu cred. Mâine vreau să cumpăr grâu pentru colivă. O aducem duminică la biserică s-o sfințească părintele, apoi mergem la Sandra.

Carmen a venit și ea în bucătărie, apropiindu-se de sora ei:

-Mă ierți pentru că ți-am spus?

Daniela a zăbovit un moment în fața lui Carmen. În ochi sclipiră mărgelile câtorva lacrimi. O mai îmbrățișă o dată și dintr-o dată, în acest timp, ochii ei se măriră ca și cum o vedenie îi apărui în față:

-Trebuie să port doliu și n-am o rochie... Sandra – Doamne, mă iartă! – fetița mea nu a fost cinstită de mama ei cum se cuvine...

Carmen o susținu de umeri pe Daniela încercând să-și liniștească sora:

-Nu, nu-i din vina ta. Dacă vrei, îți dau eu rochia mea de doliu. Dar nu cred că mai e cazul s-o porți acum.

-Nu! Datina trebuie păstrată! Voi păstra doliul tot anul! Și așa Sandra a pățimit destul...

Daniela s-a desprins de Carmen și s-a apropiat de aragaz, unde ceainicul începuse să fiarbă. Pe masa din centrul camerei, a aranjat pe o tavă de lemn cești, farfurioare, cutia de zahăr și câteva sandviciuri cu unt și brânză. Toni a tras un scaun și i-a făcut semn lui Carmen să se așeze. Apoi el a prins-o de mână pe Daniela și au trecut împreună pragul ușii de la balcon, unde seara era răcoroasă sub cupola bolții presărată cu stele sclipind. Luna alunecă lin pe gheața luminiscentă a norilor ca o lebădă argintie ce inspira pretutindeni armonia.

DAVID KIMEL

PROTOCOALELE DE LA TORONTO (XXII)

ELIMINAREA PROPRIETARI- LOR DE PĂMÂNTURI

10. Prin această „**conomie independentă**”, neavând alte legi decât legile noastre, vom stabili o „**CULTURĂ A MASEI MONDIALE**”. Prin controlul internațional asupra televiziunii și a Mass-media în general, vom institui o „**NOUĂ CULTURĂ**”, însă nivelată, **uniformă pentru toți**, fără a ne scăpa nici una dintre „creațiile” viitoare. Artiștii viitorului vor fi plămădiți după chipul și asemănarea noastră, altminteri nu vor putea să supraviețuiască. Prin urmare, se va fi terminat cu vremurile în care „**creațiile culturale independente**” puneau permanent în pericol **proiectele noastre mondialiste**, așa cum s-a întâmplat de atâtea ori în trecut.

11. Prin intermediul aceleiași economii, ne va fi astfel posibil să ne folosim de forțele militare ale națiunilor-state – cum ar fi acelea ale Statelor Unite – în scopuri umanitare. În realitate, aceste „**Forțe**” ne vor servi spre a supune voinței noastre țările recalcitrante. Astfel, țările din Lumea a Treia și altele asemenea lor nu vor putea fi în măsură să scape voinței noastre de a ne servi de populația lor ca de o mână de lucru în sclavie.

12. Pentru a controla piața mondială, va trebui să deturnăm productivitatea de la principalul său scop – Eliberarea omului de duritatea Muncii. O vom orienta spre o întoarcere împotriva omului, aservindu-l pe acesta din urmă sistemului nostru economic, astfel nu va mai avea încotro decât să devină sclavul nostru, sau chiar un viitor delicvent.

13. Toate aceste transferuri ale Multinaționalelor noastre în străinătate și **reorganizarea mondială a economiei** vor avea scopul, printre altele, să **escaladeze șomajul în țările occidentale**. Această situație va fi cu atât mai realizabilă, cu cât, din start, vom fi privilegiat **importurile masive de produse de bază în**

interiorul națiunilor-state și, din aceeași lovitură, vom fi supraîncărcat aceste state prin folosirea exagerată a populației lor pentru producția de servicii pe care nu le vor putea plăti. Aceste condiții extreme **vor înmulți la nivel de milioane masele de persoane asistate social de tot felul, ale analfabeților și ale celor fără adăpost.**

14. Prin pierderea a milioane de **locuri de muncă în sectorul primar**, și chiar prin **evaziuni fiscale deghzate în capitaluri externe** în afara națiunilor-state, ne va fi astfel posibil să punem în pericol de moarte armonia socială, prin spectrul războiului civil.

15. Aceste manipulări internaționale de guverne și populații ale națiunilor-state ne vor furniza pretextul de a ne utiliza F.M.I.-ul pentru a determina guvernele occidentale să pună în aplicare „**BUGETE DE AUȘTERITATE**”, sub camuflajul reducerii iluzorii a „**datoriei naționale**”, al conservării ipotetice a „**cotei de credit internațional**” și al imposibilității conservării a „**liniștii sociale**”.

16. Prin aceste măsuri „**bugetare de urgență**”, vom fractura astfel finanțarea Națiunilor-State pentru toate „**mega proiectele**” lor care reprezintă o amenințare directă la adresa controlului nostru mondial asupra economiei.

17. **De altfel, toate aceste măsuri de austeritate ne vor permite să frângem voința națională a structurilor moderne în domeniul Energiei, al Agriculturii, al Transporturilor și al Tehnologiilor noi.**

18. Aceleași măsuri ne vor oferi ocazia mult visată de a ne instaura „**Ideologia Competiției Economice**”. Aceasta se va traduce, în interiorul națiunilor-state, prin **reducerea voluntară a salariilor și demisiile voluntare** cu „Remiterea de medalii pentru serviciile prestate”, ceea ce ne va deschide peste tot porțile pentru instaurarea „**tehnologiei de control**”. În această perspectivă, toți demisionarii respectivi vor fi înlocuiți cu „**computere**” aflate în slujba noastră.

19. Aceste transformări sociale ne vor ajuta să modificăm în profunzime mâna de lucru „**polițistă și militară**” a națiunilor-state. Sub pretextul necesităților de moment și fără a trezi bănueli, **ne vom debarasa odată pentru totdeauna de toți indivizii care au o „Conștiință Iudeo-Creștină”.** Această

„**RESTRUCTURARE A CORPULUI POLIȚIENESC ȘI MILITAR**” ne va permite să **eliminăm, fără contestații, personalul îmbătrânit, precum și toate elementele care nu vor vehicula RPINCIPILE NOASTRE MONDIALISTE.** Acestea vor fi înlocuite cu **recruți tineri, lipsiți de „conștiință și morală” și deja complet antrenați, cu vederi favorabile față de folosirea fără scupule a „tehnologiei rețelelor electronice” pe care o vom fi instaurat.**

20. În același timp și tot sub pretextul „**reducerilor bugetare**”, vom veghea asupra **transferurilor bazelor militare ale națiunilor-state spre Organizația Națiunilor Unite.**

21. În această perspectivă, vom acționa pentru reorganizarea „**Mandatului Internațional al Națiunilor Unite**”. De la statutul de „**Forță de Pace**” fără nici o putere de decizie, o vom determina să devină o „**Forță de Intervenție**” în care se vor contopi, într-o omogenitate deplină, forțele militare ale Națiunilor Unite. Acest lucru ne va permite să efectuăm, fără luptă, demilitarizarea tuturor acestor state, astfel încât nici unul dintre ele, în viitor, să nu mai fie suficient de puternic și independent pentru a ne pune în discuție „**PUTEREA MONDIALĂ**”.

Prof. EUGEN MERA

Ilustrate din Cimitirul Vesel

Bulversant până la renegare, admirat până la venerație și comentat din perspective etnografice, folclorice și filosofice, hipnotizant din pricina „albastrului de Săpânța”, vizitat, citit și fotografiat de sute de mii de turiști din toate colțurile lumii - cimitirul cu cruci colorate și poeme hazlii din Maramureș trebuie privit mai degrabă ca o alcătuire inedită între spirit (spiritualitate, credințe ancestrale, concepții, tradiții) și materie (lemn, pigment vegetal).

Ceea ce șochează privirea și mentalul omului modern este destinația acestor monumente: artefacte într-o necropolă. Obișnuit (prin filiera dogmatismului creștin) cu o oarecare solemnitate și sobrietate ce îmbracă ritualul legat de înmormântare și păstrarea memoriei unui decedat, omul din ziua de azi este prizonierul unei culturi aflate pe un alt palier istoric. Cu greu își pot imagina occidentalii că în Europa secolului al XXI-lea se manifestă (comunitar) un tip diferit de credință, grevată pe religia creștină, ca reminiscență a unor concepții despre viață și moarte demult apuse.

Paradoxul „fenomenului Săpânța” s-ar atenua mult dacă monumentele funerare ar face obiectul unei expoziții itinerante prin marile galerii de artă de pe mapamond. Privitorii ar savura textele satirice și ar admira inciziile multicolore. Ar aprecia operele de artă de factură populară ca fiind de o originalitate dezarmantă. Scurt-circuitul mental s-ar produce în momentul în care li s-ar comunica faptul că toate aceste artefacte sunt componente ale unor monumente funerare ce împodobesc un cimitir din România.

Întrebările ce ar urma unei asemenea revelații s-ar centra pe termenii: Teribilism? Kitsch? Marketing turistic?

În 1935, când Ioan Stan Pătraș (1908-1977) a asamblat prima cruce de acest gen în cimitirul bisericii din sat, nici el, nici preotul și nici localnicii nu au avut în vedere dimensiunea pe care o va lua industria turistică mondială în următoarele decenii. Dintotdeauna, expresia artistică a universului material maramureșean a secondat utilitatea obiectului. Ba mai mult, orice inovație și nuanță de originalitate trebuia fundamentată pe tradiție și acceptarea unanimă a colectivității. Așa s-a întâmplat și în cazul *Cimitirului din Săpânța*.

Apariția acestui obiectiv pe harta Europei a prilejuit numeroase sondări

ale credințelor arhaice, atestate doar de studii de specialitate care citează izvoare istorice incerte.

Astfel, s-a descoperit cu surprindere că populația din Maramureș a conservat, în memoria colectivă, concepția potrivit căreia moartea nu este privită cu spaimă sau dispreț, ci considerată un act firesc de integrare în *lumea de dincolo*. O lume organizată similar cu a noastră, unde strămoșii perpetuau aceeași organizare și îndeplineau aceleași funcții, practicând aceleași îndeletniciri. Erau ființe benefice, protectoare. De aceea, riturile funerare se desfășurau aidoma banchetelor, cu veselie și împăcare sufletească. La moartea celor „nelumiți” (tineri necăsătoriți) se organizau nunți și petreceri. Periodic, în cimitirele satelor își dă întâlnire întreaga comunitate, la „Sărbătoarea morților”, prilej cu care se aprind lumânări și se consumă alimente și băuturi peste morminte, dovedind încă o dată că între lumea celor vii și lumea celor morți se așază un prag firav, abia perceptibil.

Privit din acest unghi, al unei realități etnologice dovedite, Cimitirul Vesel din Săpânța își decriptează mesajele:

„Eu, Grigore și tata Ion Ilieș / Foaie verde de trifoi / Vă uitați bine la noi / Cum petrecem amândoi / Căci cu tata m-am tâlnit / Că de el mult am dorit / Că în război au plecat / Înapoi n-au înturnat. / Ne află pe ceie lume / Vă zicem la toți de bine!”

„Aici eu mă odihnesc / Pop Marie mă numesc / Câte zile am avut / Multă țiară am țesut / Și nu mult am bătrânit / Iată moartea m-a lovit / Și aice m-am mutat...”

„Ne odihnim pe vecie / Stan Vasile și soție / Cât am trăit pe pământ / Am lucrat, nu am șezut / Și de toate am avut. / Cu coasa-n iarbă am cosit / Babă de treabă am avut / Prânzu’ l-au adus pe rând / Tuma când am fost flămând / Moșu a trăit 74 de ani, baba 76 (1950)”.

DORIN ȘTEF

STAN IOAN PĂTRAȘ, ÎN VEȘNICIE

Pe crucea lui Stan Ioan Pătraș, fondatorul cimitirului, scrie:

*De cu tînăr copilas
Io am fost Stan Ion Pătraș
Să mă asculta^[sic] oameni buni
Ce voi spune nu-s minciuni*

*Cîte zile am trăit
Rău la nime n-am dorit
Dar bine cît-am^[sic] putut
Orișicine mia^[sic] cerut*

*Vai săraca lumea mea
Că greu am trăit în ea*

Casa Memorială „Stan Ioan Pătraș”, Săpânța

Povești despre muzicieni și artiști

GEORGE GERSHWIN

(26 sept. 1898 – 11 iulie 1937)

E greu de crezut că celebrul compozitor și pianist american *George Gershwin*, cunoscut pentru creațiile sale de jazz, muzică populară, clasică, opere, toate fredonate de iubitorii de muzică din întreaga lume, a trăit numai 38 de ani.

Ceea ce m-a impresionat dintotdeauna la George Gershwin a fost unicitatea combinării muzicii de jazz cu cea clasică. În plus, melodiile lui sunt accesibile, ușor de memorat și ascultătorul le recunoaște imediat.

Desigur, în general amatorii de muzică vor căuta explicații despre apariția oamenilor înzestrați cu uriașe talente studiindu-le biografia. Da, unele elemente din biografia unui muzician contribuie la exprimarea și recunoașterea publică a talentului, uneori are chiar un rol determinant, dar există o regulă în această privință? Poate că natura își alege pur și simplu *geniile* la întâmplare. Rămâne totuși interesantă parcurgerea câtorva elemente esențiale din biografia fiecărui artist.

George Gershwin, născut într-o suburbie New Yourk-ului, în vecinătatea lui Brooklyn sub numele de *Jacob Gershwine*, a fost de origine evreiască. Bunicul său *Jakov Gershowitz* s-a născut la Odesa, în Ucraina - atunci parte a Imperiului Rus și a lucrat 25 de ani ca mecanic în cadrul Armatei Imperiale Ruse, având dreptul, deși evreu, să călătorească. Fiul său *Moshe*, tatăl lui George, a fost modelator de pantofi de damă, în piele. Mama lui George, *Roza*, era din Vilnius - Lituania - și familia ei a plecat la New York din cauza accentuatului antisemitism din Rusia acelor vremuri, iar *Roza* a devenit *Roze*. *Moshe* a decis și el să se mute în America, devenind *Morris*. El s-a căsătorit cu *Rose* în 1895, și-a anglicizat numele și a devenit *Gershwin*.

Cel de-al doilea copil al cuplului a căpătat la naștere numele bunicului său *Jacob*, dar apoi a devenit *George*.

Familia s-a perindat prin multe adrese la New York, dar George și-a petrecut marea majoritate a copilăriei în districtul cu Teatrul Evreiesc, unde băiatul era adesea prezent la spectacole. La 10 ani, băiatul, impresionat de un recital de vioară al unui prieten, a manifestat dorința de a se ocupa de artă. Părinții au cumpărat un pian, iar George împreună cu frații și sora lui, au început să-și arate aptitudinile artistice.

La numai 15 ani, a părăsit școala și a început să lucreze în domeniul muzicii la o companie situată în New York care edita foile cu cântece la modă. George era plătit pentru a le corecta și aranja. La 17 ani a publicat primul cântec compus de el.

În anii următori și-a continuat drumul început și a participat la numeroase aranjamente muzicale ale șlagărelor americane de atunci, după care a trecut la domeniul vodevilului, ca acompaniator la pian al soliștilor cântăreți.

La sfârșitul anilor 1910, Gershwin l-a întâlnit pe compozitorul și dirijorul *William Daly*, cu care a rămas prieten pe viață. Ei au colaborat împreună la diverse reviste muzicale pe Broadway și au și compus una împreună. Așadar, la nici 20 de ani, George Gershwin devenise un muzician cu experiență.

Prima compoziție majoră - pentru pian și orchestră - *Rhapsody in Blue*, a fost scrisă în 1924, la numai 26 de ani. Lucrarea e celebră și aproape nu există persoană să n-o recunoască de la primele acorduri.

Premiera a avut loc la New York și de atunci ea a devenit cea mai populară compoziție a lui Gershwin, îmbinând muzica de jazz-ul cu cea clasică în mod inventiv și original.

Dar Gershwin nu s-a oprit aici. El s-a impus și în genul operi. Încă din anii 1920 începuse deja să lucreze cu un textier pentru un experiment de operă-jazz într-un act, *Blue Monday*, care a fost montată în Harlem și care a precedat celebra operă *Porgy and Bess*,

Dar, până la apariția acesteia din urmă, abia în 1935, anii 1920 au fost extrem de prolifici pentru Gershwin.

În afară de cele câteva reviste muzicale lucrate în colaborare cu sora lui, *Ira Gershwin*, pe la mijlocul anilor

1920, George a locuit scurtă vreme la Paris, unde a dorit să ia lecții de compoziție cu *Nadia Boulanger* și *Maurice Ravel*.

A fost refuzat însă, dar nu pentru că n-ar fi fost destul de talentat, ci, dimpotrivă, de teamă ca studiul riguros al muzicii clasice să nu influențeze stilul cu totul original de combinație jazz - muzică clasică - al lui Gershwin. În scrisoarea sa de refuz, Maurice Ravel i s-a adresat direct: „De ce să devii un Ravel de mâna a doua, când ești deja un Gershwin de mâna-ntîia?”

La Paris, Gershwin a scris cunoscuta sa lucrare *Un American la Paris* care, după premiera la *Carnegie Hall* în decembrie 1928, a intrat în repertoriul permanent al ansamblurilor artistice atât din din Statele Unite cât și din Europa.

Opera *Porgy and Bess*, prezentată în 1935, are astăzi un mare succes, deși la apariția ei vânzările de bilete au fost modeste. Timpul însă a confirmat valoarea operei.

La începutul anului 1937, Gershwin a început să se plângă de dureri de cap. În timpul unui concert pe care l-a dat în luna februarie cu orchestra Simfonică din San Francisco, Gershwin, altfel un pianist excelent, a avut probleme de coordonare a mâinilor și momente de lipsă de memorie, ambele neobișnuite pentru el.

În noaptea de 9 iulie 1937, Gershwin a leșinat în timp ce lucra la o partitură, a fost dus la spital, în Los Angeles, unde a intrat în comă.

Doctorii și-au dat seama că era vorba de o tumoră la creier, trebuia operat de urgență, un chirurg renumit a fost transportat cu avionul la Los Angeles din aeroportul Newark - dar starea pacientului se agravase, până la venirea chirgurii așteptat alți chirurghi au început operația, eliminând o tumoră voluminoasă din creier.

În acea dimineață de 11 iulie 1937, la numai 38 de ani, Gershwin a încetat din viață.

Mormântul lui se află în cimitirul *Hasnigs-on-Huston*, New York. Pe 8 septembrie 1937, la două luni după decesul marelui compozitor, la *Hollywood Bowl* a avut loc un concert dirijat de renumitul *Otto Klemperer* care a interpretat, în propria sa orchestrație, al doilea din cele *Trei Preludii* de Gershwin.

Aceasta a fost scurta viață a lui George Gershwin, compozitorul care, prin creația lui, oferă iubitorilor de muzică din întreaga lume momente de relaxare, emoție, bucurie.

VERONICA PAVEL LERNER

Literatură și film

Căruțe, clopote și Bach

Nu-mi revin după trei ore de vizionare... Pe *Netflix*. Îmi doream acest film de 40 de ani. A luat în 1978 *Palme d'Or* la Cannes și de-atunci tot vreau să-l văd. Știam că se numește *Copacul saboșilor de lemn/ L'arbre aux sabots*, însă l-am găsit cu titlul *L'Albero degli Zoccoli*. Mai contează? Visul meu cinefil s-a împlinit. Regizorul Ermanno Olmi (1931-2018) a trăit în Bergamo, iar bunica sa i-a livrat o sumedenie de povești, pe care le-a folosit în filmul său. În versiunea originală, se vorbește în lombară. Ce omagiu colosal adus țăranilor din Bergamo de la sfârșit de secol 19! Un neorealism copleșitor, cu actori neprofesioniști. Joacă în film țărani și fermieri. Zici că e un documentar,

unde muzica lui Bach e ca o revanșă asupra mizeriilor supraviețuirii. Mereu clopote, căruțe, găște, porci, viței, dar și un bunic tonic, povestitor, plonjat în lumea copiilor, care nu trebuiau să vadă efortul supraviețuirii. Peste 10 ani, regizorul va primi *Leul de Aur* la Veneția pentru filmul *Legenda sfântului băutor*.

Vreți argumente solide ca să vedeți filmul? Am doar puseuri nostalgice și sentimentale. Dar dacă ați trăit la țară prin 1948, atunci veți pătrunde în teritoriile magice ale copilăriei, cu spălatul în lighean, cu moara rustică și sacii grei de făină. Mă regăsesc: așa tăia și tata porcul, iar eu mă ascundeam speriat. Mereu auzeam găinile agitate, mâncam mămăligă în fiecare dimineață, așteptam Crăciunul cu un neastâmpăr unic. Șezătoarea nocturnă cu desfăcatul porumbului, noroiul etern, spălatul rufelor, crășma, lampa...

Toate ale lui Olmi sunt și ale mele.

Bergamo, 1898. Patru familii se zbat să-și câștige traiul, în ritmul nestăvil al anotimpurilor. Se aud mereu clopotele, ca un memento de tip *fugit irreparabile tempus*. Austeritate, autenticitate, simplitate biblică. Atunci exista mai multă solidaritate, fraternitate, dar și respect. Un film provocator, o odă lucrurilor simple. Un documentar naturalist. S-o spun pe șleau: o capodoperă.

ALEXANDRU JURCAN

Eveniment cultural

Bedrosian, despre Camus

Într-o întâlnire "pentru minte, inimă și literatură" cu piteștenii încă interesați de asta. Tot mai puțini, neferice, la număr. Bedros, armean de obârșie, Petre în acte, tip cu verb, cu idei. Cu spontaneitate, umor (câteodată prea picant). Om cu spusele altora-n cap, din belșug și util. Da și cu tomuri proprii pe rafturi. Ori publicist redutabil de niște ani buni. Având condei, putere analitică și realism vădit în texte. Nelipsindu-i maliția. Ba chiar sarcasmul când e necesar. Îl citesc în „Observator cultural”, așa că am fost curios să-l și aud pe viu. Tema anunțată de organizatori îmi îndu-mă o dată în plus a-i fi ascultător atent...

Noi, cei maturi și nu lipsiți de acumulări culturale, nu l-am uitat pe Camus. Născut în Algeria, trăitor în Hexagon. Jurnalist, dramaturg, romancier, filosof cu varii influențe. Nu în ultimul rând, activist politic, sportiv...

Ei bine, Horasangian a atins multe și interesante puncte în privința francezului. Povestind șarmant amănunte din relativ scurta viață a acestuia. Sau evaluând pertinent și original aspecte din scrierile lăsate lumii ca moștenire pe veci de același. L-a stimulat în astă întreprindere izbutită criticul literar Lucian Pricop. Traducător și editor bucureștean. Însoțitor al oaspelui septuagenar la Pitești. Nu în mai mică măsură, desigur, moderatorul (cu aceleași probleme de vorbire, sonorizare) și publicul, prin întrebări felurite. I-am remarcat printre cei

prezenți în ambianța cu picturi pe simeze a instituției gazdă pe Nicolae Oprea (proaspăt reales ca șef de filială USR), Mircea Bârsilă și Jean Dumitrașcu, parteneri în executivul de resort...

Documentat și la obiect, Bedros ne-a fost de folos. Făcând și el, ca atâția alți, veniți p-aci la o vorbă de soi, cu suport informațional deștept, un serviciu educației și culturii de masă. Apelez la sintagma de odinioară nu întâmplător. Căci e mare nevoie de propășirea celor două forme de spiritualitate în zilele noastre. Când kitschul, derizoriul, neștiința jalnică se extind vertiginos, monstruos, nimicitor la nivel global...

ADRIAN SIMEANU

Muzica zilelor noastre

S-au dus și ei, vara asta,...

...să cânte la pian cerești. Împlinind voia sorții. Lăsându-ne pe noi, pământeni, mai săraci în sunete minunate pe claviaturi. Căci Valentin Gheorghiu și Ioana Maria Lupașcu fost-au doi pianști remarcabili ai Țării Românești actuale. Purtând fala acesteia dincolo de granițe...

Născuți la juma de veac unu` după altu în orașe apropiate, porturi la Dunăre, Valentin și Ioana Maria s-au jucat pe clape încă din copilărie. Ajungând, în ani, la măiestrie, la performanță artistică indubitabilă. I-am cunoscut personal pe amândoi și onorat mă declar să-i fi ascultat. Să le urmăresc sprinteneala pe clape.

Vigoarea tușului. Precizia deslușirii partiturilor. Entuziasmul cu care se dezlănțuiau în concertele și recitaluri. Furați de splendoarea muzicii și resorturile inefabile dintre ei și auditori. Discuțiile purtate după mă însoțesc și astăzi benefic. Făcându-mă și mai abilit să scriu despre ei și prestația lor instrumentală. Cu Ioana îndeosebi având o relație amicală, umană întreținută util prin îndelungi convorbiri telefonice. Cu varii subiecte. Cititu-i-am totodată și recenzat meritat „Prințul baghetei”. Roman parțial autobiografic, izbutit vădit, cert binevenit...

Firește însă, m-au atras cel mai mult cântările lor pe scenele filarmonice. Unde-și etalau vrednic, impresionant potențele solistice. I-am văzut, auzit în timp colo sau dincolo și câștigul cultural-artistic aparținându-mi. Maria mi-a dăruit, cu dedicații faine, și câteva înregistrări ale salei. Așa că n-am cum s-o uit. Iar maestrul Gheorghiu, ca și fratele Ștefan (violinist), rămâne, neclintit, un pilon al pianisticii românești. Care-a cântat admirabil ș-afară, și-n țară. Păcat că nu se mai află printre noi în carne și oase. Și că-s nevoie să mai scriu despre dânsii doar la trecut. Mângâindu-mă cu gândul că activitatea lor interpretativă vie rămâne totuși și d-aici încolo. Măcar în parte. Talentu` real fiind, la urma urmei, nemuritor. Amândoi l-au avut, incontestabil. Fie-le țărâna ușoară...

ADRIAN SIMEANU

CATRENE MIGRENOGENE

Care pe care?

Sovieticii, prin „Cursul scurt”,
Ne-au dat un tip de om mancurt,
La care-atlanticii-au creat
Un neocyborg om: cipat.

Întrebare paznicului de la porțile Schengen-ului

Dinspre sud vin imigranții, nu din est,
Recunoaște franc și vecinica,
Și atunci, herr cancelar, onest,
Cât ai să mai umbli cu fofârlica?

În Belarus, grupul „Wagner” s-a reprofilat?

La timpi noi, sub noi sforari,
Urmă nu-i de mercenari:
Din tâlhari și infractori
S-au făcut ... educatori (!).

Strategia porcului spinos prinde contur?

Prin blitzkrieg un porc de stepă în doi timpi
Un godac spinos să-l ia porni în rât,
Doar că purcelușul-spin cu-atâția ghimpi
Agresorului i s-a oprit în gât.

Jos cu Michelangelo și Shakeaspeare??!

Să ne sfideze cât cu nuditatea-n sacral castru
David? Și cât Romeo și Julieta
Să-și poarte-n briza mării goeleta?
Nu-i timpul să le spunem „Bye!” c-
un plic albastru?

Cine-i mai tare: Curtea sau Bruxelles-ul?

Pensiile speciale
De Curte bătute-n cuie
La Bruxelles au să le-ncuie
Ori vor face-ntoarsă cale?

Vinul roșu de Bordeaux va deveni o duioasă amintire?

A mai fost unul la Mosc
Ce ne-a smuls vița de vie.
Azi, pe Sena, recunosc,
Amintirea lui e vie.

De Ziua Marinei Flota Navală ne liniștește

N-a fost o mină plutitoare,
Ce-a tras la țarm și-a explodat.
Un delfinist, la sigur, care,
Ieșind din val, a ... strănutat.

Nu te ții doar cu pospai

Clasamentul zis Shanghai

Nu ne ține-n top o mie,
După cum nu intri-n rai
Nici pe blat, nici cu hâtrie.

Comandantul suprem nu știe?

La sărbătoarea militară,
Zi sacră pentru neam și fastă,
Iubirea-ți manifesti de Țară,
Nu dragostea pentru nevastă.

Una-i țara, alta-i Lara

Nu poți – de la NATO, NASA –
Să-ți permiți, iconoclasta,
Să confunzi Țara cu casa
Și onorul cu nevasta!

Lucru bine făcut?

Și papionul diamant,
Și smokingul de sărbătoare
Le-a preschimbato lejer, galant
Pe niște ochelari de soare.

Austeritate numai pentru unii?

Nu-i deloc scâlâmbăială
Crâncena realitate:
Pentru dâșii – lăfăială,
Pentru noi – austeritate.

Sabia lui Damocles

Creditorul, un ciclop,
Ne-a tot dat cu împrumut.
Când va spune, -odată: STOP!,
Pentru noi va fi CAPUT.

Mâncăm numai din import?

Avém grău, dar n-ávem pâine,
Răsărită, nu ulei...
Azi le importăm, dar mâine,
Dacă-nchide drum’-un stei?!

Praf în ochi?

Meșteri ne-trecuți la strategii:
Vine un control – să ai hârtii.
Când i-ntrebi, obligatoriu nu-i
nimica,
Șefii cad toți în picioare ca pisica.

Nu știe stânga ce face dreapta?

Prim-ministrul, ferm, suprimă

Funcțiile neocupate,
Iar guvernul, printr-o schimă,
La concurs pe-un cap le scoate!

Noi sporuri pentru condiții dificile de muncă

Spor că să driblezi n-ai unde
Ori să dai, din jilț, cu șutul,
Spor că ești expus la unde
Și-ți lățești, șezând, șezutul.

De ochii lumii posturile se reduc, în realitate sunt scoase la concurs

Tălmăcind prea lesne criptograma,
Un concurs înjgheabă temerar.
Complectând cu vârf organigrama,
Scad și deficitul bugetar?

Se taie dintr-o parte ca să se mărească în alta

Se ascut iar noi securi
Să ne – creșterile – rezeze?
Simplu: ca să finanțeze
Fabrica de sinecuri!

Te pretinzi tu, Parlamente, Însă nu-i întreci la fente

Parlamentul, că-i deștept,
Neclintit la exigență,
Îl vor pune la respect
Ordonanțele de-urgență.

Slugile poporului și românii de rând

Cum se face că românii,
Care veșnic au dreptate,
Nu își pun pe jar jupânii,
Că îi țin pe nemâncate?

Guvernul îi bate obrazul Academiei

Stâlpi ai mândrei noastre-Academii,
Ați știut a trece, cum se știe,
La trei mii de la trei sute mii,
Și-acum nu puteți reduce-o mie?!

Reduceri de cadre de ochii lumii

Șefuleți din funcțiile de stat
Sunt zburăți pe-un capăt. Treaba-i
slută?
Cum să, când pe loc sunt aranjați
În sistem, mersi, sută la sută?!

Întrebări la Ministerul Economiei

Prin ce unice mistere
Posturi tai neocupate,
Iar când unești ministere,
Practic, le menții dublate?

Cearcă-a reforma sistemul...

După ce și-au pus la greu
În rang natul lor tribal,
Te ferească Dumnezeu
Să te-atingi de personal!

NICOLAE MĂTCĂȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA SEPTEMBRIE

ÎN LUNA SEPTEMBRIE

E soarele mai jos pe boltă,
Dar, încă, este cald și bine,
Golit e câmpul de recoltă,
Iar mustăriile sunt pline.

SEPTEMBRIE ȘCOLĂRESC

E-a noua lună-n calendar,
Și bine-ar fi, cu siguranță,
Cumva de noul an școlar
Ar debuta cu o vacanță!

RUGĂ AUTUMNALĂ

Te rog mai lasă-mi, toamnă, via vie
Pe-acele dealuri, până la Carpați,
Și nu mai pune pata ruginie,
Că și așa la noi sunt mulți pătați!

SFAT PREVENTIV

Când mergi pe drum, fii gentilom,
Oriunde, și am rugăminte,
Să te ferești de-oricare om,
Că nu prea știi ce-l duce mintea!

TRADIȚIE

Sătencele de pe la noi,
Ce bine-ar de-ar recunoaște,
Că nu se-așează la război,
Decât așa... din an în Paște!

IDILĂ TRECĂTOARE

Era frumoasă ca o stea,
Dar prin temperament, cam rea,
Noroc avui c-am cunoscut-o
Și baftă că n-am mai văzut-o.

POLITICIANUL REALES

Nu-i un tip să-l pui pe rană,
Nu muncește nici pe brânci,
Dar e ca o buruiiană ...
Are rădăcini adânci.

NOUA LEGE A PENSILOR

Vârsta de pensionare
A crescut, și-n compensare,
Scade pe al nostru plai
Vârsta medie de trai!

PUBLICITATE AGRESIVĂ

Când observ că o reclamă
Prin splendoarea ei surprinde,
Mă abțin, de bună seamă:
Calul bun din grajd se vinde!

TACITURNUL

Cică despre el se spune
Că ar fi ca un tăciune:
Dacă nu-l atingi, mocnește,
De-l stârnești... te pârjolește!

DESPRE TREIME

În țara plină de splendori
Românii știu de: *Trei culori*,
Dar unii știu, ca-n alte țări,
Și de acele... trei cărări.

ECHILIBRU ECOLOGIC

Copacii toți comunică-ntre ei
De când e lumea înconjurătoare
Prin rădăcinile susținătoare,
Aluni de-or fi, stejari, cireși ori tei.

Când nu au apă îndestulătoare,
Că-i secetă, având un bun temei,
Prin frunzele, ca niște vorniceii,
Transmit să se adune norii, care

Pe cer aleargă, nu merg să se culce,
S-asigure, prin legile naturii,
Pământului vitala apă dulce,

Iar omului să aibă de-ale gurii.
Păcat că-s mulți acei ce-ascut
secură
Și-n viitor va dispărea pădurea!

STAREA NAȚIUNII

Blocate-s multe „roți” la noi în țară,
Au bețe printre spițe introduse,
Iar de-a fi scoase șansele-s reduse
Și ne apasă, ca o grea povară.

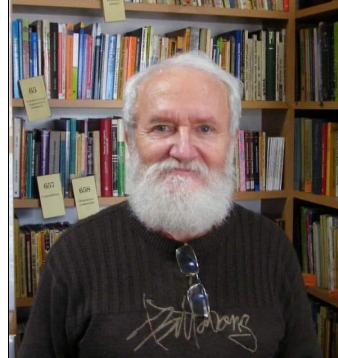
Sunt, iată, interese interpusă
În calea spre o viață mai ușoară
Căci e o masă beneficiară
Cu buzunare largi și suprapuse.

Iar vinovații nu au condamnare,
Trăiesc în lux, cu majordomi în casă,
De „mațe fripte” nici că le mai pasă.

Constat că nu e nou nimic sub soare,
Avem corupți, escroci și mangafale,
Precum spunea maestrul Caragiale.

VASILE LARCO

De la un clasic citire:

Ștefan Alexandru

(Al. Sașa)
(1950-2023)

LA FEMEI

Ce-i tot dai cu *Postul Mare*?
Eu-s femeie serioasă,
Dacă nu te simți în stare,
Stai, tăticle, acasă!

AVANTAJ

Cu trupul ce din minți te scoate
Îl subjugă îndată fata
Și mai avea o calitate:
Era însărcinată gata.

FENAL FERICIT

Sunt student și am un crez
Pregătindu-mă, căci sper
Ca apoi să-mbrățișez

„Meseria” de șomer.

BUCURIILE BĂTRÂNEȚII

Nu mai beau, nu mai fumez,
Pe femei doar le visez,
Trist, dar am un beneficiu:
Nu plătesc taxa pe viciu!

CONVORBIRE LA CIMITIR

Câți ani ai?, întrebă-o babă
Pe colega ei miloasă,
„Nouă-ș trei!”, răspunse-n
grabă,
„Bun! Și te mai duci acasă?!”

Selecție: VASILE LARCO

Curier De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Am primit recenta revistă *Vatra veche*, mulțumesc stimate maestre Nicolae Băciuț, felicitări, succes în continuare, iar cititorii fideli, în prag de toamnă, fiind cu gândul spre următoarea apariție, fac următoarea constatare:

O lume poate-acum să spună,
Cum a făcut și alte dați:
Recolta de pe câmp s-adună
Și-n *Vatra veche* noutăți!

VASILE LARCO

Distinse domn,
Apreciez faptul că nu mă uitați și mă țineți la curent cu noutățile. Felicitări pentru frumoasele activități culturale pe care le organizați. Sunteți neobosit, dar nu mă mai mir.

Titanii nu cad niciodată!
Foarte frumoasă revista *Cadran*. Felicitări tuturor celor care au contribuit la realizarea ei.
Cu prețuire și admirație,

Mihaela Aionesei

Stimate dle Nicolae Băciuț,
Vă mulțumesc din suflet pentru nr. 8 al revistei și amabilă găzduire. Citesc revista cu același nesaț. Materiale diverse, cognitive și instructive. Sănătate, autori și cititori inteligenți, vânt prielnic și cale lungă, fără hopuri, revistei!

N.M.

Felicitări! Sunteți neobosiți! Bravo! Mulțumim pentru răsfățul cu o astfel de revistă care se citește pe nerăsuflăte! Mult succes în continuare!
Cu prețuire,

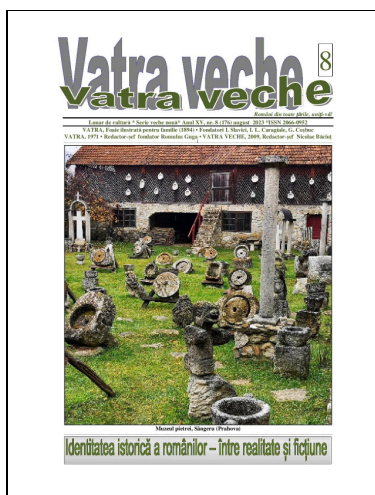
Gabriela Serban

Salut frate Nicolae Băciuț și mulțumesc pentru trimiterea revistei... Și, atenție, că unii vor să rupă Transilvania și să o înstrăineze. Stimă și sănătate

Prof. Dr. Nicolae Dima

Mulțumesc, Nicu. Felicitări, din nou! Sunt la București cu pegătirea premierei unei piese de-a mea în octombrie. Săptămâna viitoare iar la Cluj, voi citi...
Cele bune,

Eugen

Bună ziua, domnule Băciuț,
Mulțumesc pentru acest număr al revistei în care am descoperit cu surprindere, cu interes și cu nedisimulată plăcere că doamna Melania Cuc a publicat un roman. O știam ca o minunată pictoriță, cu ale cărei lucrări am ilustrat ultimul meu volum de poezie. Nu știam că este scriitoare, dar nici nu excludeam cu totul această posibilitate, dată fiind narațiunea ascunsă în multe dintre tablourile dragi mie. Mărturisesc că o simțeam mai aproape de nuvelistică, pe lângă Vasile Voiculescu mi se părea mine, decât de roman. Dar se impune lectura!
O felicit pe doamna Melania Cuc și o îmbrățișez pentru curajul ei de a fi cine este!

Irina Iorga

P.S. Putem cumpăra cartea prin dumneavoastră?

Sehr geehrte Damen und Herren,
vielen herzlichen Dank!

Ich freue mich aufs Lesen.

Ich wünsche eine gute Zeit, in bester Gesundheit.

Liebe Grüße

Elisabeth Anton

Este într-adevăr cu folos.

Și nu m-am citit doar pe mine.

Îi las pe alții dacă vor.

Eu însă am apreciat ca întotdeauna conținutul și calitatea fiecărei pagini în parte
Felicitări!

Liviu

Vă mulțumesc, d-nule Băciuț, pentru acest nou număr al revistei „Vatra veche” pe care mi l-ați trimis. Număr

bogat, literatură și cultură adevărată. Iată, o revistă pe care o citesc de fiecare dată cu mult interes, cu plăcere.

Mii de mulțumiri, o zi frumoasă, de-aici, din Țara Bârsei!

Nicolette Orghidan

Drag Prof. Nicolae Băciuț,
Mulțumiri pentru minunata revistă pe care o mâncăm ca pe o pită coaptă pe *Vatra Veche* de iscusii meșteri ardeleni și zburată cu dor și prietenie peste Carpați, oceane, mări și țări!
Felicitări și succes în tot ce faceți.

I.Luca –București

Stimate Domnule Nicolae Băciuț,
Vă mulțumesc, impresionată de reproducerea semnificative din numărul 8 al revistei tocmai primite. E extraordinar că avem un **Muzeu al pietrei**.

În vânzoleala zilelor prezente, ne oferiți un mare, emoționant reper simbolic: **PIATRA**.

PIATRA aduce viu în actualitate - textul **Genezei** 28, 10-22, Scara Cerului, evocator al originilor sanctuarului Betel - Casa lui Dumnezeu, în succesiunea gesturilor din experiența mistică a lui Iacov - piatra căpătâi, visul scării rezemată de pământ, cu vârful la CER, Scara Cerului,
PIATRA - stâlp de aducere-aminte, celebrare a apropierei lui Dumnezeu de om.

Cu admirație și recunoștință,

Doina Curticăpeanu

Mulțumesc pentru noul număr, interesant și divers, trimis. Felicitări!

Gheorghe Bucur

Am primit azi cu bucurie *Vatra veche* și am privit-o contemplativ ca pe un copil de suflet, poate ca odinioară revista noastră (1995-1998) Abia aștept să simt filele și mirosul de proaspăt, citind-o, felicitări pentru trudă și calitate! Vă mulțumesc tare mult, domnule Băciuț! Gând bun,

Aura Crețaru

Mulțumesc!

Ca de obicei, foarte interesantă!

Domnule Băciuț,
găsiți loc în revistă, pentru un interviu cu acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române?

L-am realizat recent...

Cu mulțumiri,

Maria Stanciu

Panoramic cultural 2023

Timișoara, Ziua Limbii Române

Timișoara, Ziua Limbii Române

Torac (Serbia), Ziua Limbii Române

Sărmașu, Ziua Limbii Române

Toplița, Zilele „Miron Cristea”

Toplița, Zilele „Miron Cristea”

Târgu-Mureș, întâlnire „Altfel despre nemurire”

Sighișoara, Lansare de carte Mariana Armenciu

Mediaș, lansare de carte Lucia Steffens

OCHIUL CICLOPULUI

Cimitirul vesel, Săpânța

* * *

numai de anunțurile mortuare
corona e din nou cu noi
Pagina albă cu chenar îmi aduce
aminte
de Anul Nou evreiesc multe urări
de bine, 5784

nu am pom nu am zăpadă totu-i
sec
fără inspirație
uneori trec tancuri pe cer după
zgomot sau avioane supersonice
dar e doar o metaforă
zi-mi că poți îmbătrâni sănătos

cu toate că soțul meu are corona
de 8 zile
trăiesc în izolare
altfel n-o să-mi văd nepoții

poezia e o firavă amintire
doar ritmul ei e în mine

BIANCA MARCOVICI

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat,
Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I.
Brumaru, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu,
Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș,
Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu,
Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mihuțiu, Cristina
Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suciuc, Titus Suciuc,
Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu,
Gabriela Vasiliu

Correspondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan,
(Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici
(Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina
Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada),
Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA),
Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev
(Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).
Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI
PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată
fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : nicolaebaciut@yahoo.com;
vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon:
0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea
asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2044-0952